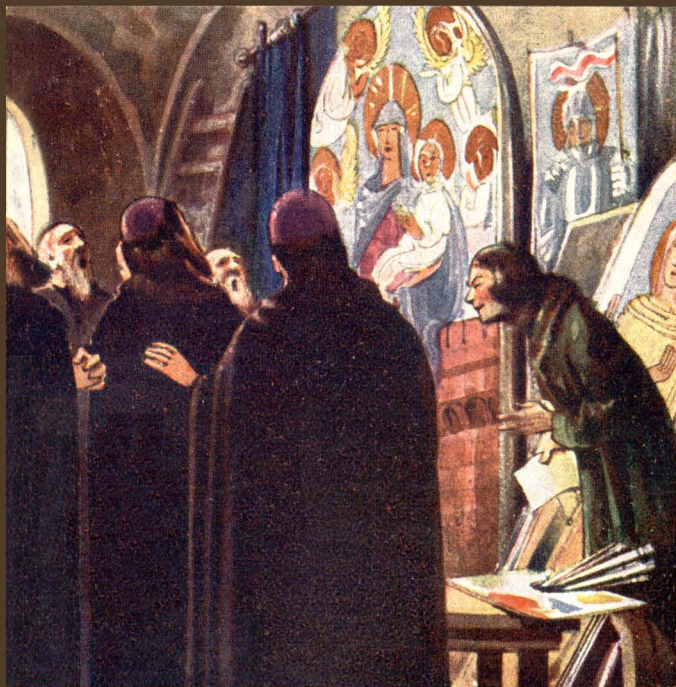

MASOLINO

Taras Gorn

MASOLINO

REGÉNY ZSIGMOND KIRÁLY KORÁBÓL

KÉT KÖTETBEN

IRTA

TARCZAI GYÖRGY

ÉLETRAJZI ÉS MÉLTATÓ TANULMÁNNYAL BEVEZETTE

VÁRDAI BÉLA

MÁSODIK KIADÁS

BUDAPEST

A SZENT ISTVÁN-TÁRSULAT KIADÁSA

STEPHANEUM NYOMDA ÉS KÖNYVKIADÓ R. T.
Budapest, VIII., Szentkirályi-utca 28. — Nyomdaigazgató: Kohl F.

TARCZAI GYÖRGY ÉLETPÁLYÁJA ÉS MŰVÉSZETE.

1931 március 24-ikén katolikus szellemű bel-
letrisztkánk Tarczai Györgyben legszínesebb, leg-
termékenyebb művelőjét veszttette el. Tarczai
György, családi nevén Divald Kornél, a hont-
megyei Selmezbányáról Sárosba átszármazott, nyil-
ván franciából elnémetesedett erdész és bányá-
tisztviselő-család szülötte. A családi hagyomány
szerint apai ágon ősapja a XVIII. században
Rheimsből vándorolt be bányavárosaink vidé-
kére. Nevét írónk nem is tekintette németnek,
ebben a nyelvben különben is lehetetlen alak volna,
hanem a francia Du Val németre rontásának. Tekin-
télyes, literátus család voltak a Divaldok Selmec-
bányán. Már nagyapja, selmeci kincstári erdőmes-
ter, írt erdészeti értekezéseket, nagybátyja, Divald
Adolf (1828—1891) pedig a magyar erdészeti iro-
dalomnak volt érdemes művelője, az *Erdészeti
Lapok* alapítója, idevágó műszavaink magyari-
tója, amely érdemeiért a Magyar Tudományos
Akadémia levelezőtagjának is választotta; a hiva-
tálnoki pályán a miniszteri tanácsossáig emel-
kedett. Ennek egyik öccse, József, bányászati szak-
író volt; a másik, Károly, írónk atyja (1830—1897),
ugyancsak selmeci születésű, mint Bécsben vég-
zett gyógyszerész költözött át előbb Bártfára,
majd Éperjesre, ahol aztán később a fényképészetre
adta magát. E téren úttörő lett: ő állította fel ott
1878-ban az első fényképnymati (fototipiai) mű-

intézetet, melyet aztán fiai Pestre hoztak át. Ő volt nálunk a Táttra első fotografálója. Ezekre az akkor még végtelen nehézségekkel járó utakra elvitte utóbb Kornél fiacskáját is, a Táttra szépségeinek majdani mesteri ábrázolóját műveiben. «A képzőművészet remekei» c. fényképalbuma is nagy kezdeményezés volt akkoriban. A Felvidéken és az Alföldön hét (7) helyen volt saját háza, mindenütt felvevő műteremmel. A kidolgozás Eperjesen történt. Szépen meggazdagodott így, de aztán sok gyermeke közt le is olvadt a vagyona.

Az eperjesi tekintélyes birtokos Steinhübl-családból nősült, melynek egyik őse, György, a XVII. század derekán Németországot bejáró könyvkötőmester volt, Steinhübl Sámuel pedig, írónk anyai ágon való dédapja, a múlt század elején a Hegyaljának első borkereskedője, aki gyarmatárukért egész Triesztig eljárt. Arcképét, háttérben tengeri kikötővel, a múlt század elején Rombauer Jánossal, a hírneves eperjesi festővel festtette meg. 1813 szüretén halt meg fiatalon; mauzoleumban nyugszik a mádi temetőben. Anyai részről nagyapja, Steinhübl Lajos, gyakorlatot nem folytató okleveles ügyvéd, Londonig eljutott szenvedélyes műgyűjtő és zenész volt; gyűjteményéből több darab került a Nemzeti Múzeumba. Írónknak műtörténész hajlama ilykép családi hagyomány folytatása. Divald Károly első felesége Steinhübl Borbála volt, akitől öt gyermeke: három fiú, két leány született. Neje halála után ennek nővérét, Rózát vette el. Ebből a házasságból született elsőnek Divald Kornél Eperjesen 1872 május 21-ikén, majd két, ma is élő nővére: Emilia, Ferenczy József festőművész özvegye, az oláh igát nyögő Temesvárott és Mária, aki Holénia Józsefnek, a csikágói Magyar Egyesület igazgatójának felesége. Az első házasságból származottak már mind meg-

haltak. A fiúcska a Kornél nevet keresztapja, az országos nevű Chyzer Kornél, akkoriban Bártfa fürdőorvosa és felvirágoztatója után kapta. A népes családnak két anyától származott gyermekei, bizonyára abból is következőleg, hogy anyáik édestestvérek voltak, szerető egyetértésben nőttek fel, sohasem tekintve egymást mostoháknak.

Divald Kornél középiskolai tanulmányait 1890-ben végezte jelesül szülővárosa kir. katolikus főgimnáziumában. Tanárai közül ma is él még, nyolcvanas éveit járva, hittanára, Ágoston Károly, hitbuzgalmi irodalmunk érdemes művelője. 1930-ban, a 40 éves érettségi találkozón ő is együtt örvendezett a megjelent egykori tanítványokkal az Eperjeshez tartozó bájos fekvésű Borkút-fürdön. Az összegyűlteket közt Divald Kornél volt a legnagyobb név s ez a két napig együttlevés az ifjúkori társakkal nem sejtett életalkonyának édes öröme volt. 1890-ben a budapesti egyetem orvosi karára iratkozott. Eperjesi iskolatársai szemében erre a pályára predesztinálta őt, hogy a természetrajzi diákstudiumok során nagyon szerette az anatómiát és kedvvel boncolgatott előttük mindenféle állatkákat. Maga különben azt írta később, hogy első pályaválasztása nem volt komoly dolog. Másfél év múlva ott is hagyja az orvosi pályát és a bölcsészeti karra megy át: első római útja felköltötte benne a szunnyadó műtörténész. De nyilván tapasztalta már ekkor később egyre fokozódó nagyothallását, s érezte, hogy így az orvosi pálya nem neki való. A baj végre is teljes sükettségben végződött, rombadöntve második élettervét is. Hallóidegsorvadást kaphatott, amely családi dispozición alapult: atyja, anyja is nagyothallók voltak és valamennyi testvére közül csak három hallott jól. A csapás tragikus hangulatokba döntötte, a kétségbeesés

szélére vitte, hiszen nagyságát fokozta még, hogy benne muzikális, szépen zongorázó embert ért. A Gellért-hegy oldalában — kedvenc sétahelyén — elbolyongva vele, nem egyszer mutatott a Sas-hegy felé, ezekkel a szavakkal: «Bizony, annak a tetejére mentem fel, amikor rámszakadt a csapás, hogy elbúcsúzzam a világtól, mielőtt kimenekülök belőle!» Csüggedt lélekkel utazott fel Bártfára, atyja villájába; egy télen át járta komor, öngyilkos hangulatokban a fenyves rengeteget, s ezen útjai során pitymallott fel lelkében egy új életpálya terve: az íróié. A következő nyáron királyi vendége érkezett Bártfának, Erzsébet királyné. Róla írt s a fővárosi lapokban meg is jelent színes riportjai voltak első, napvilágot látott irodalmi dolgozatai. Isten irgalma és a maga akarata megadta neki az erőt, hogy lesujtottságából talpra álljon s meginduljon egy harmadik életcél felé. Ezt aztán el is érte, be is töltötte maradandó érdemekkel, irodalmunk igazi értékeihez számító művekkel. Fogyatozásán is igazi szellemi fölényrel, derűs művészkedéllyel tudta csakhamar túltenni magát; szeretetreméltó, a társaságokban is bájosan elmés ember lett belőle, nyoma nélkül annak a zsémbességnek, amely a hasonló sorsban levőkre rendszeren ránehezedik. Valóban, Isten nemcsak meglátogatta, hanem fel is emelte őt. Bártfa, ahol lelki válságán szerencsésen átesett, azontúl is, élete végéig, kedves tartózkodási helye maradt, ahol a nyarakat, két apai villában is válogathatva, szinte kivétel nélkül töltötte, elgyönyörködve szökökútja játékában, mint utolsó regényhőse, Mikó solymár, nagy tettei után az eperjesi Szent László-hegyen.

Életének nagy megpróbáltatása nélkül sohasem vált volna íróvá. Sőt végbement lelkében a Gondviselés különös kegyelméből az a csodálatos alaku-

lás, hogy nemcsak új életpályát vett diadalmasan birtokába, hanem azon két különböző mezőben fejtett ki nagyszabású munkásságot, kettős koszorút fonva így neve köré.

A szépirodalomban Tarczai György névvel jelentkezett, a szülővárosa mellett elkanyargó kedves Tarca folyócskától kölcsönözve magyar írói nevet, amely különben a vármegye egyik ősrégi, előkelő, immár kihalt családjáé is volt. Alig öt év múlva pedig családi neve is megjelenik — egy művészettörténeti munkálat címlapján. S művelte mind a két ágat egész haláláig oly fáradhatatlanul, hogy egyik munkássága sem tűnik fel a másik függelékéül, hanem mind a kettő önálló értékül igényli, összefüggéseik mellett is, a méltatást magának.

Divald Kornélban a szépirodalomhoz való hajlamot bizonyára egyaránt költögette a multról oly artistikusan beszélő szülővárosa s az ezt annyi bájjal körülölelő hullámos hegyvidék, az «erdei lak»-nak Petőfi, Tompa, Kerényi megénekelte tája, amelyen Hogarth szépségvonala valósággal uralkodik. A szépséges honi földjére csüggedten borult ifjú Anteusként új erőre kapva szökkent föl: történeti novellák, majd regények áradtak szelleméből. Első novelláit a *Magyar Szemle*, a kilencvenes éveknek és a százasok elejének ez a színvonalas, katolikus szépirodalmi és kritikai hetilapja közölte. A szerkesztő, Kaposi József, kitűnő olasz műfordítónk és dantológusunk, utóbb a Szent István-Társulat igazgatója, szeretettel karolta fel tehetségét, úgy hogy az ebben az organumban lendült neki. Ugyanoda írta első műkritikáit is Cornelius jelzéssel. Némelyek szerint Kaposi József, akivel a csapás lesujtásakor egy házban lakott, volt első vizasztalója és az írói pályára buzdítója. Hozzá

mindvégig, Kaposinak 1922-ben bekövetkezett haláláig, meleg, szinte fiúi barátsággal ragaszkodott és fiai keresztapjának is őt kérte fel. Termékenysége csakhamar nem fért el a Magyar Szemle lapjain és nemsokára több más folyóiratnak, ujságnak lett szépirodalmi és műkritikus munkatársa. 1900-tól a Szent István-Társulattal jutott állandó, mindvégig tartó összeköttetésbe, de erről majd műveivel kapcsolatban.

A színes, véres multról regélő Eperjes azonban nemcsak Múzsáját költötte életre, hanem a benne szunnyadó műtörténészt is. A felsőmagyarországi reneszánsz éppen Eperjesen bontakozott ki az elmúlt századokban legszépségesebben, ahogy azt gyönyörű főutcája, melynek Krakkoig nincs párja, ha romladozva is, még ma is mutatja. A környéken mindenfelé festői, beszédes várromok, nem is szólva a régi magyar művészet olyan közeli ragyogó lelőhelyeiről, mint Kassa, Bártfa, Héthárs és Kísszeben. Útja már a gyermeket elviszi a ház előtt, melyről ma is emléktábla hirdeti, hogy benne született az archeológia egyik európai híru magyar művelője, Pulszky Ferenc. De ne feledjük anyai nagyapjának, a már említett műgyűjtő Steinhübl Lajosnak talán a véren át is ösztönző emlékét, műemlékeket fotografáló atyjának archeológusokkal, köztük Henszlmannel való összeköttetéseit s említett római útja nagy hatását sem. Hogy Divald Kornélból ily ráhatások alatt műtörténész is lett, ez éppen olyan érthető, mint az, hogy Henszlmann Imre, aki a kassai dómmal szemben látta meg a napvilágot, lett a magyar művészettörténet megalapítója. Mint tanárjelölt buzgón hallgatta Pasteiner Gyula művészettörténeti kollégiumait meglepő érzékével csakhamar fölkelte a dús erudíciójú professzor figyelmét. Mikor aztán már elő-

adásokat nem hallgathatott, lázas szorgalommal sietett a beható tanulmányok fegyverzetét a megkezdett nyomokon megszerezni magának. Egészen csodálatos történeti érzékével azonban nem állott meg a műtörténeti studiumoknál, hanem ezekhez általános történetieket is csatolt, amelyeket egész haláláig folytatott. Így lett egyik, történetileg legműveltebb szépírója korának, akinél korhűbben a történeti elbeszélést az ő korában senki sem művelte.

Rendelkezésre állott apai örökségképpen a fotografálás mestersége is, ez a fölbecsülhetetlen, pótolhatatlan eszköz a művészettörténeti studiumok körében s ennek birtokában, hajtva világlátó kedvétől, korán nekiindult tanulmányutaknak a Felvidéken, temérdek oly műemlékre irányítva rá gépét, melyek ily felfedeztetésben előtte még sohasem részesültek. Forrásművekké vált művészettörténeti munkáinak ilykép illusztrációi is tőle származnak. 1900—1930-ig megjelent idevágó főbb művei — mert hiszen művészettörténeti dolgozatainak száma temérdek — a következők: *Művészettörténeti korrajzok I—II*, *A felsőmagyarországi renaissance építésze*, *A sárospataki vár*, *Szepes vármegye művészeti emlékei I—III*, *Magyarország középkori képzőművészete* (a Beöthy Zsolt szerkesztette művészettörténet II. kötetében), *Magyarország csúcsíves szárnyasoltárai I—II*, *Budapest művészete a török hódoltság előtt*, *Velence művészete a XVI. században*, *Magyarország művészeti emlékei*, *Magyar művészettörténet*, *A magyar iparművészet története*, *Az Árpádház szentjei*. — Monografiákat írt a kassai dómról, a bártfai Szent Egyed-, a héthársi Szent Márton- és az eperjesi Szent Miklós-templomról. Rendezte a bártfai, besztercebányai, veszprémi s részben vagy egészben több más vidéki múzeumot

is, néhánynak kalauzát is megírva. Önálló kutatásai-
val új világításba helyezte a felsőmagyarországi
művészet, főképp építészet multját, megvédve ennek
jellegét a merőben külföldiül minősítéssel szemben.
S rendkívüli műérzékétől, szinte káprázatos rész-
lettudásától vezérelve, ő volt egyúttal minden
rendbeli műemlékeinknek egyik legkiválóbb deter-
minálója. Munkássága alapján tagja lett a Mű-
emlékek Országos Bizottságának s főképp ingó
műemlékeink lajstromozása céljából fáradhatat-
lanul járta az országot: majd a kultuszminisztérium
művészeti ügyosztályának, utóbb a Nemzeti Mú-
zeum régészeti osztályának lett tisztviselője. A Ma-
gyar Tudományos Akadémia levelezőtagjává vá-
lasztotta, miután régebbtől tagja volt már, szép-
irodalmi műveiért, a Szent István-Társulat iro-
dalmi osztályának, amelyből a Szent István Aka-
démia alakult. Időjárástával megváltozott a viszony
kétrendbeli munkássága közt: előbb a szépíró
tartotta el a kutató műtörténészt, utóbb az állás-
hoz jutott műtörténész nyújtott a szépírónak az
alkotáshoz otiumot, melyet csakhamar a családi
élet tett edesebbé számára. Ugyanis a bohém évek
után hozzájutva a biztos kenyérhez, amit Beöthy
Zsolt közbenjárására Divald kitérő földijének, Ber-
zeviczy Albertnek intézkedése szerzett meg neki,
megnősült: 1907-ben elvette szülővárosából Dob-
ránszky György eperjesi földbirtokos leányát, Ilo-
nát, Dobránszky Jánosnak, akkor a Branyiszkö-
vidéki Siroka plébánosának, ma a sárosi Sóvár
esperes-plébánosának, a mostani felvidéki keresz-
tény politikai élet oszlopos parlamenti tagjának
unokahugát, Mécs Lászlónak, az országos nevű pre-
montrei költőnek unokatestvérét. Családalapítását
bízvást sorsdöntő fontosságúnak tekinthetjük: enél-
kül az ő fogyatkozásával az élet hanyódásai közt

alighanem korán elpusztult volna, így pedig a lelki oázis és a nyugodtan alkotás színhelyét együtt kapta meg benne. Leendő arája szívét már előre meghódította *Margit-legendák* című könyvével, melynek gyönyörű előhangjában még ezt írja : «Egyedül járom életem útját». Elvitte hitvesét nászútra Velencébe és vidékére, mikor is a Treviso melletti Masèrben, a Veronese freskókkal ékes Villa Giacomelli akkori tulajdonosával, a kitűnő olasz katolikus regényíróval, Antonio Fogazzaróval is megismerkedtek. Érdekes találkozás lehetett : egy materialista világban két katolikus regényíró, két nemzetből, egymással szemben ! Közülük Fogazzaro volt a híresebb, Tarczai az igazibb, s ez kevesebb-e amannál? Boldogító házasságából apai szíve büszke örömeire két derék fiú származott : György, immár végzett mérnök és Kornél, aki orvosi tanulmányait végzi. Az egyik az elbeszélőnek, a másik a tudományos írónak keresztnévét viseli.

A kifejlődött, országos nevet szerzett belletristának és műtörténésznek további pályáját nem tagolják változatos külső események, de annál inkább kitölti azt egész a halálos ágyig terjedő, szakadatlan munkásság. Érdemei mellett a Kisfaludy- és Petőfi-Társaság szembehúnyva mentek el. Budapest székesfőváros egy alkalommal őt tüntette ki a Ferenc József-jubileumi díjjal, amely, mint látni fogjuk, oly méltán érte benne a főváros természeti és művészeti szépségeinek kitűnő ábrázolóját és méltatóját. A Szent István-Társulat a világháború után alapított gróf Zichy Nándor-jutalombíjjal koszorúzta meg 1926-ban *Felvidéki séták* című kötetét s ezzel a művészet és a katolikum kellős fényében ragyogó egész szépirodalmi munkásságát is.

Művészettörténeti tanulmányok céljából sűrűn

tett a háború előtt tanulmányutakat olasz, német, francia és holland földön. Ezeket főképp Lipich Elek miniszteri tanácsos méltányoló jóindulata tette számára lehetővé. Első római útján XIII. Leó pápa áldásában is részesült; erről írja, hogy azt az áldó kezet egész életében fején érezte. Életének egyik utolsó öröme is egy olaszországi út volt 1930 nyarán Kornél fiával Assisiba és Rómába. Még egyszer viszontláthatta így a San Pietrót és a Colosseumot, melyekhez évtizedek előtt egyik legszínesebb elbeszélését, a *Dönk vitéz Rómában* címűt fűzte. Odafele az Adrián kelt át s láthatta még egyszer a legnagyobb földi végtelenséget, a tengert is, mielőtt élete az örökkévalóságba beletorkollott.

Rendkívüli termékenységből következőleg rendszeren egyszerre több művön is dolgozott, legalább is párhuzamosan egy-egy tudományoson és szépirodalmin. A halálos ágyon, lázaiban is ily kettős munkálat foglalkoztatta: *Magyarország képzőművészeti emlékei* című diszműve angol kiadásának sajtó alá rendezése (azóta meg is jelent); és a Mátyás-kori reneszánsz világhírű Janus Pannoniusáról tervezett regényének szövegétése. Nemes, finom egyéniségét épúgy jellemezte a benső, áldozatos családi érzés, mint a meleg baráti szeretet, mely mindig kész volt a tanuságtételre, egész a világgal való szembeszállásig és veszedelmekig. Alapjában vidám, mást is felvillanyozó, optimista lelkület volt; épúgy szerette remélni az időjárás, mint hazája sorsának hamarosan jobbrafordulását, sőt olykor olykor azt is, hogy egyszer még visszanyeri hallását. Kitörései az emberek hitványságának láttán hamarosan elmúltak s arca még lángolt, mikor meleg tekintetű barna szeme már derűsen mosolygott. A gyermekekhez is nagyon kedves, magát megszerettető tudott lenni. Politikai nézeteiben a német-

tel meg nem alkuvó erős magyar, akár nagyszerű hőse, Mikó solymár. A hasonló törekvésű ifjabb írói nemzedék iránt atyailag érzett s ezt akárhányszor tanulságos bírálatok alakjában is kifejezte. Lelkületének és műveinek alapját tevő katholicizmusát sohasem használta fel az érvényesülésre ; s a pöffeszkedő álérdem számára behódolás helyett csak néma megvetése volt.

Az életből váratlanul, mondhatnók észrevétlenül tűnt el, mint aki a sokadalomból kalapját véve angolosan, a búcsúzkodás emóciói nélkül távozik. Halála is olyan volt mint az élete : uriasan sima, másokat nem zaklatóan csendes. Egyik nap még nemzeti múzeumi hivatalában folytatta nagybecsű megállapításait, rótt szakcikkeit s rá egy hétre — már künn feküdt a budai farkasréti temető egy sírdombja alatt. 1931 március 24-ikén, Gyümölcsoltóboldogasszony ünnepének szombatján reggel 8 órakor halt meg. Az orrában támadt orbánc ölte meg, amellyel járó magas láznakak az előző influenzáktól gyöngült szervezete nem tudott ellenállani. A szívszélhúdás úgy érte, hogy halála közelségéről sem magának, sem őt szeretettel ápoló, gonddal körülvéő nejének, fiainak nem volt sejtelmük.

Temetése, az ünnepet követő napon, március 26-ikán, a megindult, bensőséges részvét tömeges nyilvánítása mellett folyt le, a zordan sivító koratavaszi szél ellenére is. A koporsó mellett őszinte könnyeket hullatott a családi bánat, a baráti és tisztelői részvét s kifejezésre jutott a Magyar Tudományos Akadémia, a Nemzeti Múzeum, a Szent István-Társulat és Szent István Akadémia koszorúzó kegyelete is mind Divald Kornél, mind Tarczai György emlékével szemben. Az utóbbi két intézmény részéről emelkedetten szép szavak-

kal, de a baráti szív melegével is Brisits Frigyes, a kitűnő ciszterci szónok búcsúztatta.

Az ő kedvelt Sas-hegye oldalában oly szépen fekvő farkasréti temetőben alussza azóta síri álmát egy márványlapocskával jelölt fakereszt tövében Divald Kornél, a magyar szépirodalom Tarczai Györgye, elég távol az ugyanabban a temetőben nyugvó Andor Józseftől, aki mellé pedig betegsége egy sejtelmes órájában kívánta sírját. Reméljük, hisszük, hogy a más táborokénál nehezebben mozduló katolikus kegyelet nem fog azért túlsokáig várakozni azzal, hogy azt az egyszerű fakeresztet azon a drága, korai síron az ő érdemeihez illő emlékművel cserélje föl. Bár ez az Ő emlékét a Szent István-Társulat áldozatkészségéből idéző kiadás is hozzájárulna ennek az időnek megrövidítéséhez!

Tarczai György élete éppen olyan derékon kettétört pálya, ha életévei számát nézzük, mint törekvései osztályosáé, a katolikus belletrisztika másik kitűnőségéé, legjobb barátjáé, Andor Józsefé, akit 1918 őszén a spanyol járványnak nevezett háborúvégi epidémia ragadott el. Az ily fájdalmas jelenségek, ha merőben földi felfogással tekintenők őket, a vigasztalanság éjszakáját borítanak reánk. De éppen azokkal a törekvésekkel szemben, melyeket e korán kidőltek szolgáltak, az ily felfogás valósággal kegyeletsértés volna. Transzcendentális, katolikus, tehát a hozzájuk illő felfogással nézve sorsukat, csak meg kell erősödnünk abban az alázatos hitünkben, hogy Aki elvette őket, Akinek pedig annyira a tervei szerint dolgoztak, az maga a Leggazdagabb, minden tehetségek forrása, Aki előtt a Manzoni halhatatlan regénye Cristoforo barátjának bölcs szavai szerint éppen azért senki sem pótolhatatlan, mert a mi gyarló felfogásunk szerint korán visszahivottak helyébe bőven küld-

het, a félbeszakadt munka folytatására, új génuszokat. Ez a hit az egyetlen, mely az ily veszteségek fájdalmát enyhítheti bennünk.

*

Tarczai György, a szépirodai pályakezdését *Az eperjesi muzsikusként* című hosszabb novella jelzi, melyet a *Magyar Szemle* 1895. évi folyama közölt. A Caraffa korában játszódó szerelmi története a hősnak nem is a szerencsétlen korviszonyok miatt végződik boldogtalanul, mint inkább a város patriciusi előítéletein. Jókaiai romantika — ez volt a Tarczai első ihletője — de ellensúlyozva a környezetrajz hűségével, ami kezdő íróknál rendszeren biztató jele az elhivatottságnak, amint az ebben az esetben is így volt.

Még e novella előtt írta meg, de csak évek múlva adta ki a *Vasutasok Családi Lapja*-ban folytatásokban *A hajnal hasadása* című első, kötetben mindmáig meg nem jelent regényét. Átdolgozva akarta utóbb megjelentetni, de erre már nem került sor. A mű tulajdonképp én-regény; egy megroppant életpályát rajzol, mely aztán újra kiépül s az altruizmus nemesítő iskoláján keresztül a boldogsághoz jut el. Ime közeli éveinek keserves élménye költői alakításban! A szív melegével van írva, a hős belső viharainak ábrázolása a fiatalos elrajzoltságok mellett is igazi mélységekre villant. S az eperjesi miliőt sem ábrázolta soha senki oly szépen, mint Tarczai ebben az önvalomásszerű művében. Ő is csak még egyszer: utolsó, *Mikó solymár* című regényében.

Első megjelent kötete a *Hétszer özvegy* (1896) című novellagyűjtemény volt, mely utóbb (1914) a Magyar Könyvtár egyik kötetéül a *Felvidéki históriák* címet kapta. Kassán, Bártfán, Eperje-

sen játszó, többnyire véres szerelmi történetek a Bethlen Gábor korától II. Rákóczi Ferencig terjedő időkből. Erős, zárt, szinte balladás kompozíciók, melyeknek keretét a múlt meglepő realitással rajzolt mindennapi élete szolgál. Így vegyül a romantika egészséges realizmussal, ami jellemzőn vonul végig nemcsak e kötetben, hanem Tarczai egész művészetén. A kötet szép sikert aratott, legnevesebb méltatója Rákosi Jenő volt.

A gondtalan, bohém legényélet epizódjait köztötte csokorba *Cigányélet* (1897) c. kötetében. Első fele pesti legénysorának Andor Józseffel, Hegedüs László festővel s a Tarczait úgy felkaroló, megélhetését biztosító *Magyar Szemle* gárdájának egyéb tagjaival kapcsolatos eseteit, a második rész egy párisi útja reminiscenciáit nyújtja szeretetreméltóan közvetlen előadásban. A kötet kedves bizonyossága annak, hogy a vidám tónus is kezdettől benne volt Tarczai vénájában. Termékenysége, főképp e folyóirat hasábjain egyre nagyobb, szinte tűneményes arányokat öltött. Volt olyan napja, hogy több novellát is megírt; ilyképp baráti köre alig tíz év múlva már 500-ik novellája megjelenését ünnepelhette.

A következő évben (1898) láttak napvilágot a budai várhoz fűződő első novellakötetei: *Török világ Budán és Német világ Budán*. A történetek az önzetlen, átnemesedett szerelemnek, mint az élet egyik legnagyobb értékének himnuszai, melyek hol ábrándos, hol izzó atmoszférában hangzanak el. E hangnemet a második kötetben többször vidám, pajzán humor váltja fel. A két kötet mintha egyúttal valami szerelmi vallomás volna a történeti Budavárnak, mely aztán mindvégig, mindjárt a szülőföld után, következő kedvenc színhelye Tarczai elbeszéléseinek. Az utóbbi kötetben olvasható

A Nagyboldogasszony temploma című novella szép példája annak a később is kedvvel alkalmazott eljárásának, hogy egy-egy műtörténeti tényt színes történetbe öltöztet s vele meg is magyaráz. Itt a templom térhatása a probléma: kívülről éppen nem égbe szökő, sőt szinte törpe; de lemenve a fölépcsőkön s benn tekintve föl, merészen égbe-törőnek érzi a szemlélő, mert az oszlopok alapjául ki van ásva a föld s fenn az oszlopok kettős fejezetekeket kaptak. Francesco mester megígérte ugyanis az eredeti tervezőnek, Wolfgang mesternek, lánya kezéért, hogy ennek zömök, régies tervétől nem tér el. Ám művészi becsvágya az építőmesterek akkori világszövetsége karcsú aránytervének megvalósítására sarkalta, hogy az arany vakolókanál, mint művének elismerése, rákerüljön alkotására s ezért folyamodott e leleményes megoldáshoz. Műemlék és szerelmi história összeolvasztásának kitűnő példái akadnak Tarczainál később is. A legszebb tán köztük a Zsámbék gótikus rom remekéhez fűződő *Jeruzsálemi özvegy* (Élet, 1914).

Egy harmadik gyűjteménye is van Tarczainak a budai várhoz fűződő novellákból: a *Budai históriák* (1903) két kötete, a Szent István-Társulatnak oly érdemes *Családi Regénytár* c. sorozatában. Érett, java alkotásait kapjuk itt, köztük *A muzsikus barát legendáját*-t, amely Tarczainak legkitűnőbb történeti novellája. A töröknek Mohács után a budai hegyekben való portyázásából veszi tárgyát s a budai pálos kolostor, a mai Szép Juhászné tájéka a színhelye. Történeti levegőt, fenségesen egyszerű monumentalitást, áhítatos kolostori hangulatot s végül a legenda varázsát egy-két vonással mélyükig feltárt egyéniségekben állítja itt elénk, a táj szépségét is mesterien ábrázolva.

A gyűjtemény másik kiemelkedő darabja: *A királyné Madonnája*, László barát története, aki ugyanabban a kolostorban majdnem lelke vesztére festi meg a Madonnát Mátyás felesége, Beatrix számára. De tartalmaznak szép számmal budai históriákat *Magyar legendák*, *Holicsi képeskönyv*, *A budai gyár* című későbbi kötetei is.

Már a *Budai históriák* java darabjait is, de ezutáni műveinek nagy részét is, s éppen a legkiválóbbakat, először a Szent István-Társulat folyóirata, a *Katholikus Szemle* közölte. A folyóirat kitűnő szerkesztője, Mihályfi Ákos, attól fogva, hogy megismerte Tarczai művészetét, mindvégig jóságos támogatója volt. A Magyar Szemlé-hez, Kaposi József támogatásához fűződik Tarczai útnak lendülése; de a *Katholikus Szemle*-hez a kifejlődése. Maga mondotta: «A *Katholikus Szemle*-nek dolgoztam mindig a legszívesebben». Legtöbb kötetének kiadója is a Szent István-Társulat volt, amelynek élén előbb Kaposi József, majd Erdősi Károly vezérigazgatók karolták fel mindenkor megértéssel írói törekvéseit. Nincs is még egy katolikus belletristánk, aki annyira e legrégebb katolikus könyvkiadó intézményünkhöz kapcsolódva, futotta volna meg példás hűséggel írói pályáját, mint Tarczai György.

A *Katholikus Szemle* hozta 1900-ban tán legdrámaibb, mesefordulatok és lélekrajzi mélység tekintetében egyaránt kiváló, nagyobb történeti elbeszélését: *Dönk vitéz Rómában*. Nagy Lajos királyunk Rómában időzésekor történik, a nápolyi hadjárat kapcsán, s a történelem Szeredaija a hőse, aki egy szenvedélyes olasz leánnyal sodródva szerelmi viszonyba, okozója lesz régi, utánajött hű jegyese vesztének, amely bűnét aztán mint a világtól elvonult szerzetes vezekli le. A történet fő szín-

helyéül szolgáló Colosseumot mesterien építi fel itt előttünk Tarczai.

Boldog Margitunk legendájának egyes drágaköveit csiszolta újra méltó gyöngysorrrá a *Szent Margit legendás könyvében*. Első kiadása Udvary Géza rajzaival 1904-ből, a második Jaschik Álmos rajzaival 1927-ből való. A mű inkább bensőségesen újra színezett legendás életrajz, mint szabad alakítású költői mű, amilyet pl. Gárdonyi írt ebből a témakörből. Újra épülnek e lapokon a szigeti romok s gyönyörűen megfestve áll előttünk a távolabbi keret: az odalátszó budai hegyvidék. Egyáltalán, Jókai utáni irodalmunkban alig van még írónk, aki a főváros táji és építészeti szépségeit annyi változatossággal és ihlettséggel ábrázolta volna, mint ő. Méltán is koszorúzta meg ezért, tekintettel idevágó műtörténeti dolgozataira is, munkásságát a főváros a Ferenc József-jubileumi díjjal. Ehhez azt is hozzáfűzhetjük, hogy általan építészeti remekeknek legplasztikusabb, legreálisabb leírását egész szépirodalmunkban Tarczainál találjuk.

Mint láttuk, írónk szereti történeteit, bármily regényesek is, reális táji keretekbe foglalni, hű lokáltónusokkal átjárni. Ez nemcsak eperjesi és budai történeteire vonatkozik. Más honi tájakhoz is fűzött egész köteteket kitevő elbeszéléseket, így a Mátra, a Bükk és a Tatra vidékéhez. A *zengő hegy* (1904) c. kötetének novellái egyfelől az Avas-hoz (ez a «zengő hegy», amelynek pincéibe a tatárvész idején elbujt lakosság alulról fölzengő énekével elriasztotta, a monda szerint, a tatárokat), a diósgyőri tájhoz, másfelől Egerhez kapcsolódnak. Hol a monda havasi kürtje, hol régi szerelmek epedő hárfadala szól ezeken a lapokon, ez utóbbi a legszebben *Esték a torony tetején* című novellájá-

ban. A XVIII. századi szépséges Eger előterébe a liceum nagy freskóját festő Krakker mesternek mélabús szerelmi regényét helyezi. Szívéhez nőtt Tarczainak, e kötet tanúsága szerint, Dobó városa, melynek képét hol a török időkből, hol a kuruc-korból, hol a XVIII. század végéről s az insurrectio korából egyaránt gyönyörűen csillantja elénk.

Tátra-vidéki történeti novellákat nyújt a magyarság legrégibb ottani megtelepítésétől a tatárjárásig terjedő időből *Az egetverő hegy* (1906) című kötetében. Az előbbivel együtt a *Családi Regénytár* című sorozatban találhatók. Ahogy ezúttal például egy Árpádkori virágvasárnapot fest meg a Tátra aljában; vagy a szepesi székesegyház felavatását mondja el, verőfényes humorral a mester esküvőjét fűzve hozzá; az agglegény földesúr kardos hugocskájának lakodalmát festi II. Endre korában; vagy a tatárokkal szemben kolostora oltáránál vére kiomlásáig helytálló ciszterci apát alakját örökíti meg — valóban nagyszerű történeti freskókkal vetekedő alkotásokat nyújt. S hozzá övezi őket a gigászi vidék oly mesteri helyi hangulatával, ahogy azt sehol egész irodalmunkban hívebben, különbül meg nem kapjuk. Ez a kötet Tarczainak egyik legértékesebb műve, mely oly méltatlanul nem közismert s a fölfedeztetést annyira megérdemli. Szerzője legkedvesebb novellakötetének vallotta.

Festette Tarczai a Tátra vidékét útirajz formában is, *Félévig úton* (1904) című kötetkéjében, melynek legszebb lapjai ugyancsak éppen a Tátráról szólnak. Ez az egyéb (nyugateurópai és felvidéki) helyeket is oly színes elevenséggel, az életvidorságtól csillogó szemmel vázoló művecske volt az első formája *Felvidéki séták* című, két évtizeddel utóbbi (1925) művének, mely a hangulatos leíró,

eleven elbeszélő, tüneményesen jártas műtörténész együttes remeklése, valóban a legszebb csokor, melyet valaha is kötöttek a Felvidék szépségeiből. S mily örökre a miéinknek érezteti ama tájakat, ottani kincseinket ez a kötet, anélkül, hogy egyetlen hangos irredenta szólammal kifejezné! Színtjátszó mű ez, akár a vörösvágási opál, melyről Tarczai talán legszebb lapjait írta ebben a művében.

1903-ban előbb a Katholikus Szemle folytatásokban közölte, majd a Családi Regénytár két kötetéül került a könyvpiacra Tarczainak első történeti regénye, a *Masolino*. A híres XV. századi firenzei festő a hőse, akit Zsigmond királyunk temesi főispánja, Ozorai Fülöp (Philippo Scolari) hazánkban is foglalkoztatott. A magyar renaissance hajnalhasadását festő szimfónia ez a mű, a legszebb magyar renaissance-regény, melynek nem támadt versenytársa, egészen Herczeg Ferencnek *Az élet kapuja* című regényéig. Mily pompás színekben áll benne előttünk az akkori Székesfehérvár, Buda, Ozora! Mily kialakított a két fő jellemkép: a méla Masolino, akinek szerelmi ábrándjai nem veszélyeztetik azért lelke harmóniáját, mert egész lelkét tulajdonkép művészete tölti be; s Ozorai Fülöp, ez a szinte naivan bájos reneszánsz-mecénás, aki az ittasodásig tudja élvezni a művészetet, emellé jóságos lélek, egész a tragikus hiszékenyséig. Szerepel a műben Rozgonyi Cecília (Csilla) mellett a kor gálans fejedelme, Zsigmond király is, Tarczainak egyik legnagyobb kedvvel ábrázolt, kidolgozott alakja történelmünkéből. Így *Öt novella* (1913) című kötetének három nagy darabjában is (*Magyarok Lutéciában, Zsigmond király franciái, A sienai farsang*) teljes rokonszenvét árasztja e lovagias királyra, aki műszeretetével a reneszánsz első sugarait csalta hazánkba, idegenben is rokon-

szenvessé tette a magyart s kalandjaikban sem volt rokonszenves vonások nélkül. A mellékalakok is pompások, köztük a népiesek is. A *Masolino* a ragyogó reneszánsz-képeknek szinte szakadatlan sorozata, a főhősnek az élet képei tarkaságától mámorba ringatott lelkén át nézve, úgyhogy lehetetlen elragadtatás nélkül olvasnunk őket. Mindvégig lekötő cselekvénye a *Toldi szerelmé*-re emlékeztetően végződik: Masolino a tőle mindjobban távolodó életboldogság láttán tud azért még örülni a másokén: táncol a Gena lakodalmán, mint Toldi Miklós az Anikóén. Valóban sikerült, képekben leggazdagabb regényeink egyike, arányaiban is a legszerencsésebb.

1914-ből való Tarczainak legszínesebb, legváltozatosabb novellagyűjteménye, az *Élet Könyvtárának* egyik kötete, a *Magyar legendák*. Három rétege van: az elsőt legendák teszik; a másodiknak szereplői nagy történeti alakok, az események középpontjába helyezve; a harmadikban kisemberek, névtelenek ágasbogas históriái történeti korrajzzal. Ezúttal is a kedvenc színhelyeken járunk: Budán, a felvidéki bányavárosokban és szülővárosában, Eperjesen. Tarczainak csak e kötete alapján is bizvást elmondhatjuk, hogy az elszakított Felvidék a maga eredeti, magyar tónusú életét elsősorban az ő onnan vett rajzaiban, elbeszéléseiben éli a leghívebben, legtöbb reális vonással gazdagon irodalmunk számára tovább. A történeti elbeszélések gyöngye e kötetében *A sólyomkirály*, melynek a Mohács előtt a Mátrában vadászó szerencsétlen II. Lajos király a hőse. Itt kapjuk a Weber-Lortzing-féle népi operák bájos tónusaival rokon elbeszélés-ciklusait is. (*Három vándorlegény, Balázs mester meséi.*)

Tarczainak következő regénye, a *Vitus mester*

álma (1918), szintén művészregény, mint a *Masolino*, de nagyobbbszabású ennél. Hőse a szepességi Stósz szülöttéből a német fafaragó szobrászművészet legnagyobbjává emelkedett XVI. századi Veit Stoss. A mű kitűnően közelségbe hozza hőst, mindig leköt meséjével, de életrajzi fonalon haladván, hozzá különböző kidolgozási mód szerint, nemikép nélkülözi az egységet. A nyers, indulatos, alapjában jóságos hős, bár királyilag büszke művészetére, egy más eszményt is hord lelkében, mely aztán mint a művészetéhez hűtlenség bosszúja meg magát : hazájának mint tűzér is akar szolgálni maga tervezte ágyúival a török kiverésében. Életét egyik állomásról a másikra egy-egy katasztrófa lódítja. Almásról a nyakába varrt feleséggel, aki azonban utóbb harmonikus életpárja lesz, menekülnie kell a török elől ; Budáról, ahol pedig már Mátyás király figyelme is művésze felé fordult, egy főúr rosszindulata ugratja meg ; Krakkóból feleségének elvesztése hajtja Nürnbergbe, ahol aztán az új hitbe és egy csúf megbélyegzéssel végződő pörbe keveredése után kiépült lélekkel fejezi be életét. Az Almáson és Budán lejátszódó részek mesteriek. A Mátyás király budai karácsonyestjét elmondó fejezet a magyar történeti elbeszélés legszebb lapjaihoz számít. A krakkói rész is elég közel áll még amazokhoz ; de már a nürnbergi zsúfolt, ha nincs is egyes kitűnő jelenetek híján. Így a mű a művészi megjelenítésnek és a krónikaszerű előadásnak bizonyos keveréke, amit nyilván az is okozhatott, hogy a regényt a Katholikus Szemle 1916. évi folyamában, ahol eredetileg megjelent, be kellett fejeznie. Vitus különben Tarczainak egyik raisonneur-alakja, aki sokban hordozza, kifejezi az ő egyéni életfelfogását ; hősnője pedig, Atyai Borbála, Vitus felesége, legkidolgozott-

tabb női alakja, akit a többenél fürkészőbb elemzéssel, realisabban alkotott meg.

E mű után hat évig nem került ki újabb kötet azelőtt oly fürge tolla alól. A háború elvesztése, a nyomán járt összeomlás, gyalázatunk és kimerültségünk az ő vidor lelkét, Múzsáját is elgyötörte, passzív vergődésre kényszerítette.

Csak 1924-ben adhatott ki a Szent István-Társulat újabb művet tőle. A *Holicsi képeskönyv, Tarka krónika* című kettős novellakötete ez. Első része festői eseménysorozatban, igazi rokokó bájjal varázsolja elénk a holicsi cserépgyár történetét, a genialis rajzokban egyaránt érvényesítve a tudós páratlan hozzáértését s a költői képzelet meglevenítő erejét. E résznek folytatása *A budai gyár* (1928) c. kötetének első része. Mindkét kötethez csatlakoznak aztán egyéb, témában-hangnemben igen változatos elbeszélések is, gyönyörű újabb szintjatszását mutatva Tarczai romantikájának, változatos hangnemekben.

Utolsó regénye Tarczainak, a *Mikó solymár* (1929), kötetbe szintén a Katholikus Szemléből került. A szülőföld szeretete ihlette őt erre az utolsó nagy szépirodalmi művére, mint ahogy ennek az érzésnek jegyében indult is meg egykor szépirodalmi pályáján. A multat megjelenítő epikus ereje, a hamisítatlan történeti levegő, az őserejű, originális alakok, minden jelenetnek, tájrészletnek valami verőfényes tisztaságban, élességben láttatása — mind valami telítettségben mutatkoznak e művében, mely szülőhelye, a «terra Epuryes» alapítása regényét mondja el a tatárjárás korából. E művet olvasva valóban a XIII. század világában élünk, nála már csak nyelvemlékeink inkább XIII. századiak. Szinte fogható közelségben áll előttünk ama kor vallási, családi, vadász, vitézi és népelete,

a tótságé és a telepes flamandusoké is, csupa pompás alakban, nemzeti jelentőségűvé emelt változatos, eleven cselekvényben, hangulati gazdagsággal, melyhez a humor verőfénye is hozzátartozik, és bűbájos tájrajz keretében. Nemcsak egy alakuló város, hanem egy egész ország hangulata van bele-sűrítve e regénybe: a magyarság szorongása a közelgő tatárvéstől éppúgy, mint vele vívott élet-halálharca és boldog föllélekzése a szabadulás után. *Mikó solymár* kitűnő történeti regényeink egyike, sőt a legjobb a XIII. század világáról. A csúcspont-ját jelenti Tarczai művészetének, méltó megkoronázását életművének. S ha a költő szíve vérzett, hogy művét nem ajánlhatja a kellő szavakkal cseh kézen synylődő szülővárosának, úgy joggal fájhatott neki az is, hogy ez a méltó hattyúdala nem részesült kellőkép elismerésben. Eperjes egy jobb jövő reményét, mostani vészének is elmulását, merítheti őstörténete e divinációsan gyönyörű képéből és jeles fiára ezért az egy művéért is minden időkből büszke lehet.

Tarczai sírjába is egy regénytervvel hanyatlott, melynek mégis ránk hagyta igen szabatosan megírt vázlatát. Kiérezhetjük ebből a regénynek nemcsak megkapó színezését, hanem azt a genialis felfogást is, ahogy hőse, a Mátyás-kori világhírű humanista költő, Janus Pannonius tragikus sorsát tekinti és kialakítja. A benne vándorlegények ajkán felhangzó dal, mintha az életből kifelé induló költő búcsúszava volna hozzánk: Ne feledjete el! Ez az *Esthajnali csillag* című vázlat, mely halála után, a Katholikus Szemle 1931. évi folyamában jelent meg, méltó mindenki figyelmére, aki előtt nem közömbös a Tarczai művészete, mert meggyőzően mutatja, mennyire alkotó ereje teljességében levő tehetséget ragadott el benne váratlanul a halál.

De ne feledjük műveivel kapcsolatban azt sem, hogy java novellái németre, franciára, angolra fordítva is szép sikert, elismerést arattak. Jeles francia tolmácsuk Horn Emil, Párisban élő hazánkfia volt, aki ismertette is a francia közönséggel Tarczai szépirodalmi és tudományos műveit.

*

Műveinek e végigtekintése után bizonyára joggal ismételhetjük meg e sorok élére írt mondatunkat: hogy Tarczai György katolikus szellemű irodalmunknak legszínesebb, legtermékenyebb elbeszélője. A romantika az ő világa, de nem a szabályozatlan, szilaj, féktelen fajtájából, hanem korlátok közt tartva, megnemesítve a költő mindenkor ép, soha el nem tévelyedő katolikus szellemétől. Ez a jelenség éppen eléggé hiányzott a magyar romantikának nemcsak fénykorából, hanem Jókaihoz fűződő másodvirágzásából is, úgyhogy e hiánynak mintegy kései pótlásául áll előttünk Tarczai Györgynek művészi értelemben ugyan Jókaiiban fogant, de más színezetűvé vált: a felvidéki lélek katolikumától átjárt, mindenkor oly szeretetre méltó, sohasem visszataszító romantikája. Műzsája a multban van otthon, de abba ritkán megy a tragikus, annál gyakrabban a festőien ragyogó, elandalító témákért vissza, úgyhogy az ő romantikája verőfényesebb, színesebb mint bármelyiké romantikusaink közül. Sajátlagos műfaja nem a balladához, hanem a románchoz áll közelebb. Művei történeti hűség tekintetében elsőrangúak, e tekintetben őt kortársai közül senki sem mulja felül, sőt alig is közelíti meg. Akkora művészet-történeti tudással pedig, mint ő, senki sem művelte nálunk a történeti elbeszélést s nincsen is még egy szépírónk, akinek műveiben a művészeti alkotások

oly plasztikus szerepet kapnának nemcsak a korrajz során, hanem a mű alapgondolatába is beléolvasztva, mint éppen nála. Ő a képzőművészregények, történetek legfinomabb, legátélőbb elbeszélője irodalmunkban. Egyébként műveinek fundamentumul mélyebb alapeszmét nem vet, a lélektani elemzés sem kedvtelése, e tekintetben törekvéseinek osztályosa, mondhatnók: lelki ikerestvére, a katolikus belletrisztika legkitűnőbb analitikusa, Andor József fölötte áll, kiegészíti őt. Mesegazdagság, plasztika, színek tekintetében viszont Tarczaie az elsőség. Andor Józsefnek megvannak a katolikus problémái; Tarczai műveiben inkább az anima naturaliter Christiana bontakozik ki szépségesen. Előadása ugyan egyaránt tud a legkülönbözőbb témákhoz simulni, egész a népmesei könnyedségig, általában mégis van azért rajta némi nehézkesség, mely mintha a stílus agyoncsiszoltságától való idegenkedéséből fakadna. Ezért irtózott a szónoklástól is, ezt egyenesen gondolathigitásnak tartotta, úgyhogy Vitus mesterrel is vizeskannát faragtat az ékesszólás Múzsájának kezébe! Az ő Múzsája egy kissé északi, egy kissé férfias. Nem a délszaki csábos tündér, inkább a felvidéki fenyveserdők méla leánya, aki alt hangon énekel, mely azért megfogja a szívet, sőt annak oly húrjaira is ráakad, melyek a rutinos, hatásvadászó író számára hozzáférhetlenek. Mindezt összevéve: Tarczai általános irodalmi szempontból nézve is a magyar történeti költészet kiváló művelője volt, aki irodalmunkat nemcsak jeles történeti novellákkal, hanem két, maradandó értékű történeti regénnyel is, köztük egy remekkel gazdagította, sőt a harmadik regénye is mesterien indul.

A történeti regényköltészet világszerte, nálunk is fellendülőben van. Nagy idők után, mikor a

lezajlott rémségek megkapták már a multtal járó megszenteltséget, így szokott ez lenni. Az 1848/49. szabadságharc után is így volt. Ez a kedvező atmoszféra nemcsak a műfaj továbbfejlődése szempontjából örvendetes, hanem nagyobb méltánylást ígér azok számára is, akik a történeti költészetet keblük sugalmára oly időben művelték, mikor a népszerűség egészen másfajtajú műveknek járt ki. Remélhető tehát, hogy az egészséges lelkű magyar közönség figyelve, szeretete fokozott mértékben fog ezekben a jelenből kimenekülés vágyától hajtott időkben a Tarczai György nemes történeti világa felé fordulni. Ezt annál inkább kívánhatjuk, mert ő is egyike a koruktól kellő elismerésben nem részesült íróknak, akiben tehát van még éppen elég felfedezni való.

Várdai Béla.

ELSŐ KÖTET

I.

A PIKTOR ESKÜJE.

Az ozorai vártemplom Pipó úrnak és a szépséges Ozorai Borbálának egybekelése óta nem látott oly fényes gyülekezetet falai között, mint az Úr 1426. évében, a húsvét után következő második vasárnapon. Alig volt számottevő főúr Tolnában és a szomszédos vármegyékben, aki Pipó úr meghívására családotól föl nem kerekedett volna, hogy a várúr új piktorának az esketésén résztvegyen.

A taliánból magyarrá lett hatalmas főúr pecsétetes levelében a Firenzében fölfogadott piktor esketéséről volt szó s a meghívottak ezt olybá értették, hogy lagzi leszén. A jövevény festő híre még megérkezése előtt bejárta Tolnát-Baranyát s eljutott Budáig.

Ozorai Pipó már több mint tíz esztendeje csalogatta udvarába. S hogy végre engedett a hívó szónak s elszakadt hazájától, sokan azt hitték, hogy feleséget is talált számára s most hamarjában összeketi vele. A piktor így megotthonosodik udvarában és eszébe sem jut, hogy Itáliába visszatérjen. Piktor-lakodalom pedig akkoriban országszerte mindenkor nagy zajjal s hallatlan fénnel járt. Lajos király óta nagy Magyarországon templomokban, várpalotákban, udvarházakban, sőt a városi pol-

gárok lakásán is sehol sem hagytak a falakon tényérnyi parasztot sem. A tehetősebbek ugyan szőnyegekkel díszítették szobáik falát ; a mennyezetre azonban még mindig bőven jutott írott kép, festett oltár, bútor, zászló és egyéb is fölös számmal készült. S nem volt mesterember, akinek munkáját jobban megbecsülték volna, mint a festőkét. A jó mód meg is látszott rajtuk. Bársonyban jártak, mint a királyi udvar népe ; jókedvük sohasem csapant meg. Céhük és családjaik ünnepein előkelőnél előkelőbb urak jelentek meg. Ha pediglen egy-egy ügyesebb kezű piktor lakodalmát ülte, a céh, amelyhez tartozott, nagyobb feneket kerített ennek, mint aminőt egy-egy kisebbfajta külföldi fejedelem lakodalmánál szokás.

Akiket Pipó úr piktorának esketésére meghívott, azok közül vajmi kevesen jegyezték meg maguknak az új festő nevét. De azt jól tudták, hogy városának legkiválóbb mestere s Firenze piktorai akkoriban már oly híresek voltak, hogy a budai céh is legszívesebben közéjük küldte vándorútra kelő legényeit.

Mindenki meg volt arról győződve, hogy az ozorai piktoresketés országra szóló multság lesz s Tolnában, Veszprémben és Fejér vármegyében már napokkal előbb megelevenedtek az utak, a nagy zajjal Ozorára kocsizó főúri családoktól. Ki kétlovas, ki négy- vagy hatlovas kocsin, a csatlósok egész hadával, avagy a lovak előtt gyalogszerrel vágató tarkaruhás kengyelfutókkal hajtattott a vár felé, mely három vármegye határán a dombos vidék szélén áll. A kengyelfutók karikás ostorukat pattogatva riasztgatták az úton járó-kelő békés embereket. A tovarobogó kocsik hatalmas porfelhőket vertek föl, amelyek a csöndes koratavaszi levegőben szétáradva, szürke fátyolukkal az egész vidéket

bevonták. A vár alja, szerteszét elnyúló házsorai-
val megelevenedett, mint búcsú idején; a vár-
palota egetostromló tornyán minduntalan föl-
riant a harsonaszó, jelezve egy-egy vendég érkezé-
sét. Csúzy uram, Pipó úr várnagya, alig győzött
hajlongani, miközben a várkapuban a főúri jöve-
vényeket fogadta. Tolna ősi családjai, a Dombayak,
Regőlyiek, Kocsolyások, Tamássyak, Döbrököz
várából a Rozgonyiak mind eljöttek; eljött Maróthi
János, a macsói bán is s Blagay László bán, a fél-
szemű, akit a cseh háborúban kapott sebe tett
azzá; továbbá Pálóczi Miklós, az esztergomi érsek
öccse, Zsigmond király másik vitéz hadvezére, akit
mindenfelé Magyarország jövőendőbeli nádorispán-
jának tartottak. Gara nádort Pipó úr szintén meg-
hívta, de ő nem jöhetett el, Miklós fia azonban jó
eleve megüzente, hogy ott lesz az esketésen s hogy
fejedelmi vendéget is hoz magával Budáról. S szom-
bat este csakugyan ágyúdörgés hirdette a vörös
bástyáról, hogy fejedelmi vendég érkezett. Pipó
úr háza népével s vendégei sokaságával a várpalota
kapuja alá sietett, hogy az érkezőket illő módon
fogadja.

A vár külső kapuján keresztül, egész raj udvari
lovasíjásztól körülfogva, két aranyozott hintó gör-
dült be. A fegyverre riasztott várjobbágyok csata-
rendbe állva kivont karddal tisztelegtek s a vár-
palota kapuja előtt az első hintóból áldást oszto-
gatva Branda bíboros, veszprémi comes, a pápa
magyarországi követe szállt ki, nyomában egy
símaképű fiatal pappal; a másodikból Gara Mik-
lóssal egyetemben Don Pedro, a portugál király
másodszülött fia, aki akkoriban Zsigmond király
udvarában mulatott. A bíboros régtől fogva jó
barátja volt Pipó úrnak, a portugál királyfit sem
pusztán a piktor esketésének a híre csalta le Ozo-

rára. Magyarországra azért jött, hogy a török ellen hadakozzék. A sereghez, amelyhez nyolcszáz főnyi csapatával csatlakozni akart, Ozorai Pipó lesz a fővezére s így illőnek tartotta, hogy a hatalmas főúrral még a táborbaszállás előtt megismerkedjék.

A bíboros, de különösen az idegen királyfi egyszerűen elterelte az érdeklődést a piktorról, akinek kedvéért voltaképen az óriási vendégsereg összegyűlt, akit azonban, talán mert Pipó úr akarta így, még nem látott senki sem. Csak másnap reggel fogta közre Pipó úr feleségét néhány főúri asszony, amire a vendégek már kiheverték az utazás fáradalmait s ép a templomba készülődtek. A festőről, menyasszonyáról kérdezősködtek kíváncsian s arról, hogy kik csatlakoznak a leányért menő követséghez.

— Miféle menyasszonyról beszéltek? — kérdezte elcsodálkozva Ozorai Borbála s jóízűen fölkacagott, amidőn elmondták, neki, hogy Pipó úr a piktor esketésére hívta meg őket.

— Mindig kérem — mondta a fejedelmi természetű nagymenyasszony — hogy ne diktáljon íródeákjának, hanem bízza rá a konceptust is. Az én uram azonban azt hiszi, hogy nincsen külön magyar nálánál.

A lakodalmi mulatságra számító fiatal asszonyok s még inkább a leányok kissé ajkbiggyesztve hallgatták tovább, amidőn Ozorai Borbála jószágos mosollyal arcán ismét feléjük fordult s arról világosította fel őket, hogy csak Pipó úrnak teszen hitet az új piktor.

— Tudjátok, kedves hűgaim — mondta nekik — kósza természetű nép a piktor mind. S ez, aki Firenzéből jött hozzánk, igazi kincs. Az én uram nem akarja, hogy cserben hagyja, míg el nem végzett mindent, amit reá bízott. Azért akarja, hogy hitet tegyen neki . . .

A vártemplom szentmisére hívó harangja megkondult s a díszes vendégsereg szép sorjában kivonult a palotából. Maga Branda bíboros misézett a külső várkapu mellett álló templomban, amelynek szentélye a bástyákhoz hasonlóan a várfalakra könyökölt. A bíboros körül az aranyba foglalt, írott képekkel ékes szárnyas oltár előtt a gyánti keresztetek perjelével és Ozora plébánosával élén a drágaművű ruhákba öltözött papok egész serege sürgött. A szentélyben egyfelől Pipó úr ezüstpáncélos testőrsége, másfelől a Budáról idejött udvari íjjászok sorakoztak. Közöttük szivárványként tarkállott a várbeli nemes apródok hada, amely feliben szőghajú, feliben feketefürtű fiúkból állott. Az előbbieket halaványkék, az utóbbiak karmazsinpiros, hasított ujjú zsinóros köntöst viseltek, amelyet élénken cifrázott aranyskófiium szegélyezett.

Az oltár mellől szertegomolygó tömjénfüst kékes fátyolán át valósággal mesés volt a káprázatos kép, mely egybeolvadó ragyogásával a templomban szorongók szeme elé tárult.

Mégis alig ügyelt erre valaki. A kórusban fölhangzott az ének. Pipó úr messze földön híres énekeseinek ajkán régi magyar egyházi dallam kélt. A különböző színezetű, ércként csengő férfihangok felséges harmóniába olvadtak s szívet megremegtető zengésük szárnyán az ég felé tört minden érzésével, minden hívó lélek. Csak amire a szent áldozásra is fölriant a csengő szava, eszméltek föl az emberek.

A szentély baloldali stallumsora mellől, amelynek mennyezetes fülkéiben a portugál király fiával s Borbála asszonnyal oldalán Pipó úr ült, egy fekete bársonyba öltözött emberke lépett ki s az oltár lépcsőjére térddepelt. Branda bíboros kis vártatva feléje nyújtotta az Úr szent testét s alig hogy a jöve-

vény megáldozott, a hajóban csoportosuló főurak sorában suttogás támadt:

— Az új piktor! — mondogatták egymásnak. S egyik-másik főúr nem állhatta meg, hogy el ne mosolyodjék. Eszükbe jutott, amit Pipó úr levelében írt, hogy Itália legnagyobb piktora s imhol szinte csak öklömnyi az egész ember.

A kóruson a Lauda Siont énekelték. Amire a fenséges himnusz utolsó verse is elhangzott, a bíboros újból a piktor felé fordult s ez intésére az oltár leckeoldalához tért, hol ismét térdre borult.

A szentély stallumsoraiban ülők fölállottak. A kétoldalt sorakozó fegyveresek egyszerre kardot vontak.

A díszruhás papság csoportja kétfelé vált s a piktor jobbját az elébe tett aranyfeszület talpához illesztve, a bíborosra emelte szemét.

A templomban mozgolódók zaja elhalt s a hirtelen támadt csöndben tisztán hallatszott minden szó, amelyet a festő Branda bíboros halk szavai nyomában, kissé idegenszerű kiejtéssel, de csengő hangon megismételt:

— Én, Masolino de Panisale, ki jöttem Firenzéből s piktorává szegődtem Ozorai Pipó úrnak, a temesi grófnak, a nagyságos Zsigmond király kamaragrófjának, szőrényi bánnak, Csanád, Orod, Csongrád, Krassó és Keve vármegyéek főispánjának, a királyi hadak főkapitányának, Ozora, Simontornya, Lippa, Kéty és Eszék vára örökös urának: fönt mondott uram óhajára és a magam szabad akaratából hitet teszek az Úr színe előtt a szentséges Szentháromságra, a boldogságos Szűzre és minden szentekre, hogy fönt mondott Pipó úr akarata s engedelme nélkül a várat, várost, avagy bármerre küld, a helyet el nem hagyom és el nem távozom, amíg a munkákat, amelyeket reám bízott, becsülettel be

nem fejezem, avagy amíg ő el nem bocsát. Isten engem úgy segéljen! Boldogasszony nekem irgalmat úgy nyerjen, Istennek minden szentei úgy oltalmazzanak, Istennek szent teste végnapomon üdvösségemre úgy szolgáljon, föld tetememet úgy fogadja, onnan harmadnapon úgy ki ne vesse, ítélet napján Isten színét úgy láthassam, örök pokolba úgy ne temetessen, hogy e szerzést, amelyet fönt mondott Pipó úr írásba is foglaltatott, egész erőmmel és tökéletességgel mind megtartom, semmit ellene nem teszek s mással sem tétetek.

— Amen! — zúgott föl szinte önkéntelenül s egyszerre mint egy ember a templomban levő főúri sokaság. A toronyban megkondultak a harangok. A várbástyán ismét eldördültek az ágyúk.

Az aktus ünnepélyes volta elragadott mindenkit, csak amidőn a gyülekezet a fejedelmi vendégekkel élén visszatért a palotába, eszméltek föl némelyek az öregebb főurak közül.

— Mi a tatárnak csap ilyen komédiát ezzel a piktórral? — mondogatták egymásnak. — S minket hogy idecsődített! Nyilván pusztán azért, hogy ministráljunk az «esketés»-nél.

— Ravasz róka volt mindig a talián — folytatták még a várpalota árkádos folyosóin is. — Ki tudja, miben töri a fejét most is?...

Zsigmond király uralkodásának kezdetén az idegenek kelleténél nagyobb mértékben hatalmasodtak el az országban s amikor a királyt a magyar főurak fogságra vetették, Pipó urat is elzárták.

Vendégei közül, akiket most egybegyűjtött, szintén nem egy akadt, aki valamikor halálos ellensége volt. Pipó úr rég megtörte a gyűlölséget, amelyet idegen létére iránta mindenfelé tápláltak. Eleven eszével, a számvetésben való páratlan ügyességével hasznára vált az országnak, épúgy vitézségével is,

amellyel Zsigmond király java hadvezéreinek a sorába küzdötte föl magát. S hogy feleségül vette Ozorai Borbálát, az Ozoraiak ősi nemzetségének utolsó, házassága előtt fiúsított sarját és a derék asszony révén egészen magyarrá vált, legelkeseredettebb ellenségeit is meghódította. S ha vendégei közül néhányan még most is dohogtak ellene, ennek oka csupán az volt, hogy talián természetét teljesen nem tudta megtagadni. Rajongott a szertelenségért s minthogy módjában állott, gyakran vete-medett ilyenekre.

Komolyan azonban a legszigorúbb erkölcsű magyarok sem tudtak reá neheztelni. S akiket a piktorral űzött hűhó kihozott sodrukból, azok is mihamar megbékéltek, amire nyomban az istentisztelet után lakomához ültek.

II.

SZALOME TÁNCA.

Az ozorai vár bátyás falakkal övezett palotája hatalmas négyszöget formál. Sarkain, mint egy-egy óriási galambdúc, négyszögletes zárt erkélyek ugranak ki a második emelet magasságában. A kapu fölött eget ostromló torony emelkedik, amelyet oromok koronáznak.

A kapuval szemben levő épületszárny földszintje egyetlen óriási oszlopos csarnok, nehéz bolthajtásokkal, mély fülkékkel bíró színesüvegű ablakokkal. A piktor esküjének napján itt terítették.

A falak mentén három oldalt elnyúló asztalok mellett egyetlen hely sem maradt üresen. A derékasztal közepén, szemben az ajtóval, Ozorai Borbála, a vár asszonya ült. Ozorai András még most is viruló

leánya drágaköves, tornyos főköthőjében, menyéttel szegzett ibolyaszín palástjában úgy festett, mint valami királyné. Jobbján a bíboros ült, balfelől Don Pedro herceg, aki olasz nyelven oly hévvel diskurált a nagyműveltségű nagyasszonnyal, mintha régtől fogva ismerné. Pipó úr a bíboros mellé telepedett, jobbján Masolino ült. Akadtak, akiknek ez kezdetben szemet szúrt. A piktor azonban oly becsületudóan viselkedett s oly nyugodtan ült helyén, mintha egész életén át csakis fejedelmekkel parolázott volna.

Akik közelében ültek, egyre jobban ostromolták kérdéseikkel a feketeruhás, tűzesszemű, símaállú emberkét. Ez szaporán forgatta rövidrenyírt fejét, tekintett oda, ahonnan megszólították. Látszólag nyugodtan s megfontoltan felelgetett. Valójában pedig tele volt a szíve háborgással. Sohasem szívelte a zajt s a legjobban szerette, ha egyedül volt. S itt most őt nézi, az ő szavát lesi minden ember. És milyen emberek? Egészen új világ. Mordképű, szakállas, büszke főurak, akikben több a méltóság, mint Itália féltucatnyi apró fejedelmében. Szelídképű, de mégis szigorú tekintetű, nagyúri asszonyok, mosolygó fiatal leányok, akik csillogó bogláros pártájuk alól csak lopva néznek rá s mégis, mintha szinte lenék, hogy kikacaghassák...

Branda bíboros példájára az egész vendégsereg fölemelkedett ültéből s az asztali áldás nyomában ismét helyére telepedett. Csak Masolino maradt állva s meredt riadtan a terem nagy szárnyas ajtajára, mely hirtelen föltárult.

— Ül le, Masóm! — súgja Pipó úr s gyöngéden helyére húzza. A piktor pedig kerekre nyílt szemmel s riadtan mered a terembe ugrató hófehér lovasra, akinek nyomában az étekgóók egész hadserege özönlik be az ajtón gyalogszerrel. A lovas, Takács

Ambrus, Pipó úr főszakácsa, hófehér paripáján a vár asszonyával szemben megáll s fölágaskodván alacsony hátú nyergéről, jobbra-balra köszön. Majd seregének int. A Pipó úr felemás színeibe bújtatott étékfogók szanaszéjjel görögnek, kezükben a vertművű öblös ezüstedényekkel s a következő pillanatban tele van a terem az asztalra rakott ételek fűszer-számos párájával, amely a fedelüktől megfosztott edényekből árad ki. A beszélgetés elhal. Az étékfogók hátrahúzódnak. Helyükbe a vár apródjai lépnek, kezükben boroskancsókkal s sorra töltögetik a vendégek ezüstpoharait. Takács úr pedig, mint a cstamezőn a hadvezér, komoly méltósággal jár föl és alá lován s lesi, nincs-e híja valaminek az asztalon.

— Pipó úr — rebegi a szokatlan dologtól, az apródok és étékfogók tarka hadától elkápráztatva Masolino. De aztán ismét elhallgat. A fehér lovas magasra emeli vezéri pálcáját, egy hatalmas ezüstkanalat s az étékfogók egy pillanat alatt ismét ott teremnek, leszedik a félig-meddig üres tálakat s vezérük nyomában ismét eltűnnek az ajtón. Helyükben a vár asszonyának kedvenc színében : violaszín testhez szabott dolmányban újabb szolgahad terem, újabb szokatlan formájú s ízű ételekkel. Takács úr most mögöttük bukkan föl fehér lován, de míg az étel fogy, most is ott jár föl és alá az asztalok előtt.

— Pipó úr ! — szólal meg Masolino ismét. Az előbbi játék azonban megint megújul s tart alkonyatig, amíg a szolgák egy másik hada meg nem gyújtja a boltozott mennyezetről alácsüngő csillárok viaszgyertyáit. Csak az apródok állnak rendületlenül a vendégek háta mögött s töltögetnek, mihelyt valamelyik pohár kiürül. Itt-ott már ugyancsak kipirult egyik-másik vendég képe, hangosabb szó mégis csak elvétve hallszik. Csupán az

ezüstpoharak csörrenése veri föl minduntalan a tompa zsongást, amellyel a lakoma jár s Takács úr paripája patkolatlan patáinak kopogása. Masolino is sűrűn koccint urával és szomszédaival, de maga csak keveset iszik. Úgyis mámorba ringatta a képek tarkasága, amelyek az asztal körül minduntalan megújulnak. Imhol ismét kinyílik a duplaszárnyú ajtó. A lakomának vége. Takács úr kivonul seregével s a terembe hosszú sorban virulóképű fiatal leányok nyitnak be patyolat ingvállban, ezüsthímes, tarka derékban, ezerráncos rokolyában s piros cipelőlővel lábaikon.

— Jobbágy-lányok — mondja Pipó úr piktorának, látván, mint csodálkozik. — A fürge leányok széjjeloszlanak. Egyik kezükben ezüstitálcával, a másikban vizeskancsóval a vendégek elé járulnak s ezek sorra mossák meg kezüket.

Branda bíboros hálaimája után, amely a kézmosást követte, Masolini ismét megszólal:

— Pipó úr! — Többet azonban most sem tud mondani. Ahol az imént a leányok sürgölődtek, muzsikások tűnnek föl s mind oly egyformák fekete-zsinóros ruhájukban, vállukon félrevetett palástjukban, mintha egy anya gyermekei lennének. Az egyik előre lép s lantjának húrjaiba markol.

— A jerkői diadal! — kél ajkán a szó s nyomban rá társai is szerszámaik után nyúlnak. Néhány suta taktus nyomában énekre gyujtanak; a pengőzengő muzsikának szárnyán históriás ének hangzik föl Ozorai Pipó ispán legutóbbi haditetteiről.

Masolino csak törte a magyar szót. Egy firenzei barát tanította erre, mielőtt útra kelt, aki régebben hosszabb időn át a budavári minorita-klastrom lakója volt. A muzsika és énekszó szárnyán a festő most mégis megértett minden verset, amelyet az igricek egyre tüzesebben Pipó úr Moldovában való

hősi tetteiről énekeltek. S lelkének szemében csodás módon megelevenedett minden kép, amelyet a versek folyamán a viharos zene kiszínezett. Látta a királyi sereg fölvonulását, hallotta a várba szorult törökök ádáz ordítását. Ágyú bömböl, dob pereg. A keresztény hadak Jézus kiáltása az égig hat. A roham mégis meghiúsul, másodszor is, míglen harmadszorra Pipó úr megragadja az ország zászlaját, emberei élére áll és a magyarság, mint a fergeteg, úgy rohan nyomában a résznek, amelyet az ágyúk törtek s pár perc multán magyar lobogó leng a vár fokán.

— Ezt megfestem ! — kiáltja a piktor a szívéen túláradó lelkesedésben. Szava a pohárcsörrenésbe vész. A főurak egyszerre talpraállnak, egymás hátán Pipó úr felé tolongnak s sorra koccintanak vele.

Masolino csak most veszi behatóan szemügyre urát. Fürkészve keresi a bokáig érő szederjes színű mentéjében büszkélkedő hosszúszakállas, hosszúhajú, napsütötte arcú emberben a régi Pipót, a szegény Scolari fiát, akit inaskorában a firenzei Albizzi-borgóban reggelenként látott, amint mestere műhelyével szemben, gazdája, Pecchia kalmár boltjának ajtaját nyitogatta. Szülővárosában Pipó úr több mint tíz éve járt utoljára s akkor is már Zsigmond király nevében, mint ennek követe. A város egész lakossága jól tudta, hogy nagy úr lett belőle. Valójában azonban Masolino is csak most ébred tudatára annak, hogy mennyire vitte, a midőn a büszke magyar urak örömteli éljenzéssel körülrajongják. A kép, amely mesés fényével környékezi, igazán csak most tűnteti föl a festő előtt Pipó urat úgy, mint egy hatalmas ország fejedelemként megbecsült s nem egy apró-cseprő itáliai fejedelemnél dicsőbb főurát.

S mihelyt a vendégsereg ismét helyére széled, a

muzsikások húros szerszámain új nóta kél. Néhányuk félreteszi lantját s felében síp, felében kürtformájú hangszert húz elő és azon fújja. Masolino elcsodálkozva figyel a sohasem hallott szokatlan ritmusú nótára, amely hol tüzes, hol panaszosan fölsír, majd ismét fölújjong. A vendégsereg izeg-mozog s még a bíboros is taktusra ringatja fejét. Az óriási terem ölnyi vastag falai között télenyáron egyaránt hűvös volt a levegő s a vendégek mentéjükben, az asszonyok palástjukban ültek a lakomán.

Most azonban rendre levetik a felöltőt s a piktor szemében kigyúl a tűz. Káprázatosan ragyogó bú-bájós színpompa bontakozik ki apránként szeme előtt.

Egy-két fiatal főúr drágakövekkel telehintett aranyárga dolmányában talpra áll, fölkap egy-egy fiatal lányt s sarkantyúját pengetve, táncra kerekedik vele. Ilyen táncot sem látott még Masolino. Mintha semmi rend sem volna mozdulataiban, mégis merő harmónia egy-egy pár.

Künn már besötétedett s a csillárok ezernyi viaszgyertyáinak sápadt világában egyre nagyobb a zene szavára ringó, hullámozó, topogó, drágakövektől, arany-ezüsttől ragyogó színpompás táncos sereg. Masolinónak olybá rémlik, mintha a szivárvány szakadt volna darabokra s ennek foszlányaiba burkolózva lejtene előtte egy mesebeli tündérraj.

— Eccelenza! — sóhajtja, feledve, hogy Pipó úr minden taliános címezéstől eltiltotta.

— Bocsáss vissza hazámba! — eseng tovább a vár urának karját megragadva.

— Oly ragyogó e világ, amelyben élsz — hajtogatja, amire Pipó elcsodálkozva reá néz — hogy sohasem tudom megfesteríteni.

— Ne csüggedj, Masóm! — feleli Pipó úr öntelt mosollyal ajkán s egy aranyozott talpas poharat tol feléje.

— Majd beletanulsz — folytatja s aztán koccintanak.

A pohárban erős tolnai vörös bor volt s a piktor úgy érezte, mintha tűz áradna széjjel tagjaiban, mire fölhajtotta. S szíve egyszerre csodás bátorságra kél. Feledi aggodalmát s közelebb húzódik a táncolók rajához.

Egy szöghajú fiatal asszony libben el mellette. Mosolygó kék szemének édes tekintete elsuhan rajta s Masolino egész odaadással nézi, mily bájjal lejt táncosa oldalán.

— A bibliai Szalome sem járhatta szebben — villan föl lelkében a gondolat. Majd önmagát korholja, hogy ezzel a gonosz néemberrel hasonlítja össze a szelíd úri asszonyt, akinek szeme most az asztal felé szegeződik, egy daliás, vállastermetű főúrra, aki onnan nézi mosolyogva s nyilván férje neki. S egy perdülésre messzire hull a szép asszony ezüsthímes selyemkeszkenője. Masolino szolgáltat-készen utána kap, a táncoló pár azonban ismét tovább lejt. A kis selyemdarab sarkában apró címer díszlik.

— A Szentgyörgyiek címere — véli Gara Miklós, aki a piktor mellett állt. — Csilla asszony, Rozgonyi István feleségének a címere ez. Vidd el neki. Aztán forgasd meg ám!

— A zsebkendőt? — kérdi Masolino tétován.

— Bolond! Az asszonyt!

A piktor szabadkozik s a fiatal főúr keményen megfenyegeti.

— Halálos sértés, ha oda nem viszed s nem táncolsz vele!

— Úgy bizony! — hangzik föl mögötte egy

dörmögő hang. Pipó úr volt s a piktor kétségbeesetten néz rá, mint egy halálraitélt.

— Sohasem tanultam ilyen táncot — dadogja.

— Nem is tanulják ezt — felel Garai Miklós.

— Rajta, rajta ! — ösztökélik, szinte fenyegetően mások is s a piktor kapitulál.

Rozgonyi Csilla asszony bíborajkán kivillan hófehér apró foga. Elmosolyodik a nálánál fél fejfel kisebb emberkén, amint keszkenőjével maga előtt látja. Nyomban rá egyet fordul daliás táncosa előtt s a piktor elé áll. Ez tétován ragadja meg feléje nyújtott kicsiny kezét.

Gara Miklós néhányadmagával most is ott áll háta mögött s lesi, hogy jót kacaghasson. Kacagás helyett azonban elálmélkodás kél s még a többi táncos pár is megáll, hogy Csilla asszonyt lássa a piktor oldalán.

A kis ember tétován mozog, a muzsika ritmusát mégsem véti el. S ha esetlen is tánca, a szép asszonyéval mégis összevág. S Csilla asszony egyre nagyobb tűzzel lejt, arany hajának koronája széjjelbomlik s mint csillogó zuhatag omlik le vállaira. Ő nem veszi észre és tovább járja. Bájos gyermekded mozdulatai, szemben a piktor tétova topogásával, elragadóbban tűnnek föl, mint valaha.

S a sokaság, amely köréjük özönlött s nézésükbe mélyedt, már-már azt hiszi, hogy a piktor készakarva adja a kényelmet, csak hogy párját annál jobban megcsodálják.

A zene elhal. Nyomában harsogó tapsvihar kél, Pipó úr vendégei sorra paroláznak a piktorral. Egy csapásra meghódol most neki minden szív s nincs oly büszke főúr, aki rögtön várába nem invitálná vendégének.

Rozgonyi István nyomában az öreg Tamássy lép hozzá s hivatgatja.

— Van egynémely kornétám — mondja még. — Címert festenék rá. Ezt is te pingálhatnád meg, öcsém.

— Ha Pipó úr megengedi — ígéri szerényen Masolino — szívesen !

— Leshetitek ! — mormogja a bajusza alatt Ozora várának ura s a bíboroshoz szegődik, ki visszaül helyére.

— Nemde igazam volt? — kérdi tőle. Branda bíboros megérti, hogy a piktor hittevésére céloz szavával, amelynek ő kezdetben ellene volt.

— Mindig okos ember voltál, spanno barátom — mondja. Aztán ismét a templomról beszél, amelyet szülőföldjén az Olona folyó partján elterülő Castiglionében építtetett. Branda bíboros Masolinóval akarta kifesteni a temetkező helyének szánt templomot. Rómából visszatérve csak azért került Firenzének, hogy ott fölfogadja ; ám Pipó úr megelőzte s a piktor akkor már útra kelt.

III.

ÉJJELI BESZÉLGETÉS.

Masolino emeleti szobájának nyitott ablakában áll s az ablak párkányán könyökölve az éjszakai szellő húsében fűroszti fejét. Az idő éjjél felé jár. A várban már minden elcsöndesedett. Lenn a faluban is kialudt a mécsesfény, a várhegy alján szanaszéjjelszórt s a szemben levő dombok oldalán gubbasztó jobbágyházak ablakaiban.

Az ég felhős. Csillag nem ragyog a magasban. Túl a Sión a távolba vesző síkságon annál elevebben villannak föl a sötét éjszakában a lidércfényhez hasonlóan tovafutó, imbolygó lángok.

Pipó úr közelebb lakó vendégei még az este

útra keltek. A lakomát követő mulatság jóval éjjél előtt véget ért. Bármily vígan voltak hajdanában a régi magyarok, az éjszakai nyugalom óráit sohasem rabolták meg a lakomázás, tánc, avagy kockajáték kedvéért.

Branda bíboros hajnalban akart Budára visszautazni ; kedvéért Pipó úr vendégei már Angeluskor félbenhagyták a táncot s aztán lassanként elszédtek.

Masolino így is alaposan betelt a mulatozással. Álmodozni sem mert volna eddig ehhez foghatóról. A nagy nap eseményei, a fény és pompa, amely környékezte, szinte elkábította. S hogy ablakában áll és az éjszaka hűségében pihenteti izzó fejét, még mindig úgy rémlik neki, mintha a színpompás, ragyogó gyülekezet, amely a templomban s a várpalota nagytermében egybeverődött, most is ott hullámszökevény sötétségbe meredő szemei alatt.

A távolban bujdosó lángok : az elutazott vendégek hintóit kísérő lovasok lobogó fáklyái már rég tovatűntek tekintete elől. Masolino még sem gondolt arra, hogy nyugovóra térjen. S hogy lelke lassankint elpihen, maga idézi föl emlékezetében a káprázatos képeket, amelyek való, eleven mivoltukkal, egymás nyomában, naphosszat megbabonázták. S a színpompás tömegek káprázatából egyre több beszédesnél beszédesebb arc bontakozik ki, amely szinte elmosódhatatlanul vésődött be lelkébe. Masolino becsukja az ablakot, fölkapja az asztalon égő mécsest s a szoba sarkában fölbontatlanul heverő holmija után nyúl, hogy szerszámaival előszedje. Meg akarta próbálni, tudná-e Pipó úr egyik-másik vendégének arcvonásait hamarjában papírra vetni.

S miközben kotorász, hirtelen úgy rémlik neki, mintha kopogtattak volna ajtaján. A festő főlegye-

nesedik és oda siet. S amint föltárja az ajtót, szinte megdöbben meglepetésében.

Pipó úr áll előtte, hosszú, sarkig érő, szürke prémes subában, hatalmas vidrabőrsüveggel fején.

— Nem alszol, Masóm? — kérdi csöndesen a riadtan reámeredő piktortól, akinek úgy rémlik, mintha kései látogatója csak árnyéka volna a fejedelmi viselkedésű, jókedvű főúrnak, akit nappal vendégei ragyogó körében látott. Csak amire Pipó úr megismétli kérdését, eszmél föl.

— Nem tudok aludni, jó uram! — mondja. — A te fényes világod úgy fölzaklatott, hogy talán reggelig sem húnyom be szememet.

— Annál jobb — véli a főúr s Masolino elcsodálkozik.

— Elbeszélgetünk egy keveset — folytatja halalkan Pipó úr. — Mióta megjöttél, úgyis alig volt még módod ehhez. S ki tudja, mit hoz a holnap?

Ozorai Pipó a festő asztalára tette ezüst foglalatú üveges mécsesét s a kezeügyébe eső karosszékbe roskadt. Masolino elrémülve nézi, mint vonaglik arca a fájdalomtól s mint törik meg derekában vállas alakja, miközben kinyújtott lábain összebb vonja a subát.

— Mi lelt, jó uram? — kérdi tőle részvéttől remegő hangon s Pipó úr fölszisszen.

— Átkozott köszvény! — mormogja, majd ismét szinte fölordít fájdalmában. — Négy év óta gyötör — kiáltja. — A cseh háborúban szereztem, táborozás közben. Minduntalan megújul azóta. S én nem tudok szabadulni az alattomos nyavalyától.

— Nincs hát tökéletes boldogság e földön — suttogja szinte csak magának a festő. Pipó úr meghallotta.

— Nincs! — rebegi csüggedten. A következő pillanatban megenyhül a roham, majd lassanként

egészen elsímul. Ozorai Pipó homlokáról tovatűnnek a redők. Ajkai körül megújul a csöndes mosoly, a megelégedett emberek mosolya, mely szüntelenül ott játszadozott arcán, ha a köszvény nem gyötörte s jóságos derűt kölcsönzött képének, mely enélkül szinte túlságosan önérzetes és dacosan büszke lett volna.

— Mégis boldog vagyok, Masóm! — mondja lelkesen s fekete szeme ismét föllángol. — Hogy megjöttél, betelt utolsó kívánságom is, amelyet szívemben tápláltam. Most már . . . non omnis moriar! Ha elmúlok, tettem és a magam emléke nem merül feledésbe. A te képeid örökítik majd meg s aki halálom után megfordul váraimban, a magyar királyoké mellett épült sírkápolnámban, tudni fogja, hogy ki volt Pipó, a talián kereskedőinasból hadvezérré lett magyar főúr, akit a magyarok kezdetben gyűöltek, idővel megszerettek, halála után minden idegenből közéjük került jó emberükhöz hasonlóan pedig alighanem mihamar elfelednének, ha nem állítanék mindenfelé magamhoz méltó emlékeket.

Másfélszáznál több templomot, kápolnát és várat építtettem — folytatja kissé csöndesebben Ozorai Pipó. — Te festhetted volna ki mind, ha korábban jössz hozzám! Miért nem jöttél Masóm, amidőn először hívtalak? Avagy megbántad-e most, hogy végre útra kerekedtél?

— Nem én, uram! — rebegi a piktor megindultan, majd szinte elkeseredve fölkiált:

— A falnak szeretnék rohanni fejemmel, hogy csak most szántam rá magam erre. Nagyobb a te hatalmad és a fény, a pompa, amely környékez, mint aminő ennek a híre Firenzében. S én tíz év alatt sem kerestem annyit odahaza, mint amennyit te egy esztendőre ígérsz.

— Azonkívül is — vág a szavába büszkén Pipó úr — minden képedért külön jutalom jár!

— Sohasem voltam kapzsi — szabadkozik a festő. — Ha törtem is magam a pénz után, csak enyéim kedvéért tettem. Jól tudod, uram, hogy szüleimet közel húsz esztendeje én tartom el. Édesanyám nem akarta, hogy elhagyjam. Féltett, hogy baj ér az idegen országban, ahol nemrégiben a királyt is meggyilkolták s ő és bénakarú apám így támasz nélkül marad.

A piktort elragadja a beszéd heve, de csakhamar panaszként hangzik föl szava, amidőn elmondja, mint aggódtak szülei azért is, hogy keresményéből idegenben talán még ő maga sem lesz képes megélni. S ajkán keserves mosoly kél, amidőn az aranyak garmadájára gondol, amelyet itt egy-két év alatt szerezhet, ha szorgalmasan dolgozik.

— Mit műveltél hát — kérdi most Pipó úr — e hosszú idő óta, hogy először találkoztunk szépséges Fiorenzámban?

— Ne is kérdezd, uram! — feleli a festő s keserve nőttön nő, miközben arról beszél, hogy mint élt legénysorban azután is, hogy jó mesterétől, akinek műhelyében Pipó úr akkor megfordult, az öreg Starninától elkerült. Reggeltől estig dolgozott s keresete oly hitvány volt, hogy a mesterréavatás díjára is csak akkor volt módjában pénzéből félre-rakogatni, amidőn édes anyja meghalt s neki apjával kevesebbet kellett költenie.

— Most négy éve lettem csak mesterré. Igaz, hogy ekkor sorsom egyszerre jobbra fordult. Kitűnő legényem akadt, akiről senki sem tudta addig, hogy mily tehetség lakozik benne. A viselkedése, igaz, ügyetlen volt, külsejére sem adott sokat. Alighogy hozzám került, szomszédaim elnevezték Masacciónak, azaz fajankó Tamásnak. Nevünk egy-

forma volt s ők így akarták megkülönböztetni tőlem. Mindig együtt voltunk. Munka után is együtt maradtunk. Az emberek mosolyogva fordultak utánunk. Mi nem igen törődtünk ezzel s a nagy darab Masaccio és a kis Masolino nap-nap után együtt sétált ki a székesegyház piacára, ahol azóta, hogy Messer Brunelleschi megkezdte a kupola építését, a város minden valamire való mestere itt verődik össze munka után, hogy fáradtságát kipihenje, elszórakozzék s a nagy mű előrehaladását megfigyelje. Mi itt sem tágitottunk egymás mellől. Sokat is kellett túrnunk a gúnyolódók miatt, míglen a kupola mesterével meg nem ismerkedtünk. Brunelleschi maga is szerette a tréfát s nem egyszer űzött bolondot a dolgába avatkozó városi urakból is. Amint azonban egyszer műhelyünkbe tévedt, rögtön nagy lett becsületünk szemében. Velünk festeti ki a székesegyház kupoláját, ha elkészül, mondogatta s a nagy piacon gúnyolódók nem bántottak bennünket többé. Akkor bízta ránk Brancacci úr is kápolnája kifestését a karmeliták templomában. Az volt első nagyobb munkám, mert azóta, hogy Messer Starninának szintén a karmeliták templomában segítettem, cégérnél, fatálaknál, kisebb-nagyobb ol-tároknál, zászlóknál egyebet nem igen volt módomban festeni. S alighogy elkészültem a kápolna meny-nyezetével, az emberek naphosszat csodálták az evangélistákat, akiket a boltozatra festettem. Brancacci úr is megvolt elégedve. A pénzzel azonban fukarul bánt. Még a festékre valót is jóformán garasonkint kellett kivásalnom. Ekkor keresett föl Corsi úr s én Masaccióra bízam az egészét és útra keltem . . .

A Milanésivel szövetkezett Corsi pénzváltónak Budán is volt boltja s Pipó úr összeköttetéseit szülővárosával e pénzváltóház Buda és Firenze kö-

zött szakadatlanul utazó emberei közvetítették. Ozorai Pipó ugyan szívében-lelkében egyaránt magyarrá lett. Szülővárosát, ott élő rokonait mindazonáltal nem feledte el. Most is, hogy Masolino Firenzéről beszélt, méla kedv hatalmasodik el egész valóján s lelkében sorra ébrednek gyermekkori emlékei. Majd ismét eszébe jut a fényes fogadtatás, amelyben szülővárosának urai részesítették, amidőn tizenöt évvel ezelőtt utoljára járt Firenzében, Zsigmond király nevében, követségben.

— Mennyire gyarapodhatott és virult föl azóta a mi szépséges városunk! — sóhajtja. A piktor, aki látta, mint borul el ismét Pipó úr arca s elhallgatott, most újból beszélni kezd.

— Bizony! Elevenen pezseg ott az élet mindenfelé. Békés idők járnak. A kalmárok különösen egyre gazdagodnak. Hanem azért kalmárvoltukat még sem tagadják meg!

— Vigyázz, Masóm! — évődik piktorával a főúr. — Még belőled is magyar embert faragunk itt.

— Attól nem félnék — feleli a piktor, aki, bár nem igen látszott meg rajta, túl volt a negyvenen. — De hogy megnősüljek, ahhoz én már öreg vagyok. S ha nem oly derék nagyasszony a feleséged, nemde jó uram, te is már rég visszatértél volna Firenzébe?

— Nem tudom — feleli tétován Pipó úr. — De jó feleségemen kívül, életem legboldogabb emlékei is e földhöz kötnek. Négy fiam volt. Mind meghalt s itt pihen jó édesapámmal együtt, aki messzi hazánkból költözött át hozzám öreg napjaira.

— Az ozorai minoriták templomában nyugsznak, ugy-e bár? — kérdezi a piktor s amidőn erre Pipó úr csak némán bólint fejével, ő is elhallgat és hosszan elgondolkozik.

A vár öreg kulcsára mesélte el neki, hogy a négy Ozorai fiút egyszerre ragadta el valami öldöklő

betegség, amidőn a legnagyobbik még alig mult tíz éves s Pipó úr Zsigmond királlyal Németországban járt.

Miként ura, úgy Ozorai Borbála is hősi lélekkel tűrte a csapást, amelyet Isten anyai szívére mért s még nagyobb szeretettel fordult Pipó úrhoz ; bíz-tatta, valahányszor csak módjában volt, hogy ereje javát most még inkább, mindenfelől ellenségtől fenyegetett új hazájának szentelje. S Pipó úr a fény és pompa közepett, amelyben élt, sohasem feledkezett meg kötelességeiről s ha táborba szállott, nem elégedett meg többé azzal, hogy seregeit igazgassa, de ő maga is élükre állt, ha veszedelem támadt, miként ezt a magyar főurak sorából kikerült vezérek mindenkor megtették. Vakmerő bátorsága ilyenkor csodálatos volt. Katonái, a királyi udvar népe, a főurak csak azóta becsülték igazán. Kegyetlenségét sem vették zokon, amelyre a harc hevében s különösen a törökökkel szemben nem egyszer vemedett. Jól tudták, hogy csak olyankor nem ismer irgalmat, ha táborozás közben megújul köszvénye s ő a harcok forratagában, ezek izgalmaival igyekszik elfojtani pokoli kínját, amelytől békés otthonában, ahol nincs módjában vagdalkoznia, oly rigolyássá válik, mint egy gyermek.

Gondolatai szárnyán Masolino ismét csak visszatér mesterségéhez. S Pipó úr apja, az öreg Giovanni Scolari ozorai sírkápolnája után, amelynek kifestése szintén reá vár, eszébe jutnak az ozorai várpalota termeinek hatalmas falai, amelyeket mintha csak azért fogtak volna oly szélesre, hogy mentül nagyobb képeket festhessen reájuk. Eszébe jut a budai palota is, Pipó úr és feleségének fejevári sírkápolnája, ahová a négy fiú tetemét is általviszik, ha elkészül, a lippai ispotály, amelynek képekkel való díszítését Pipó úr szintén tőle várja, holott a

sírkápolnákon kívül mindezek a helyeken már budai piktorok is festettek.

— Győzőm-e majd azt a sok munkát? — töpreng magában, a következő pillanatban aztán határtalan bizalomra gerjed szíve. Szeme előtt föltárul a jövő képe. Ha munkáit befejezte, kincsekkel megterakodva hazájába tér és ott fejezi be édes nyugalomban életét, mit sem vállalva el többé, hanem ha csupán a székesegyház kupolájának kifestését, amelyet addig a jeles Brunelleschi bizonyára befejez.

— Mindenekelőtt a sírkápolnákat fogod kifesteni — szólal meg elmélázásából fölriadva Pipó úr, miközben arca ismét vonaglik a fájdalomtól. — Ó, ha legalább ezek kifestését érném meg! — sóhajtja tovább s a piktor megretten, majd összeszedi magát és tréfára fordítja a szót:

— Köszvényedtől akár száz évig is élélhetsz, jó uram!

— Gondolod? — kérdi most az ismét gyötrődő főúr fölélenkülve, mindazonáltal nem engedi figyelmét a sírkápolnák kifestéséről elterelni s kis várattatva mindaketten egész odaadással merülnek el az ezekbe szánt képek tárgyának, sorrendjének és helyének megbeszélésébe.

S amint így a keresztboltozatos erkélyes sarokszobában a mécsesek sápadt világában a nehéz tölgyfaasztalnál ülnek s talián szokás szerint kezükkel élénken hadonászva disputálnak, egyiküknek sem jut eszébe, mint múlik tova rohanvást az éjszaka. A bástyákon strázsáló várjobbágyokat a várkapu bezárása óta már harmadszor váltották föl, ők azonban talán reggelig is elbeszélgetnek, ha a szabadban hirtelen fölrianó harsonaszó nem riasztja föl mindkettőjüket.

— Királyi hírnök kér bebocsáttatást e kései órá-

ban — világosítja föl piktorát Pipó úr, amire elhal a szaggatott riadó, a királyi stafféták ismert riadója, amely útjukban minden akadályt elhárít, minden várkaput fölnyit.

— Alighanem újból beütött a török Moldovába s a királyi tanácsba hivat fejedelmem — véli Pipó úr és jóéjt kívánva, magára hagyja piktorát.

Künn közben dübörögve ereszkedik alá a vár fölvonó hídja. Csúzy uram a várnagy is föl kászálódik ágyából, akit a várkapu kulcsa miatt költöttek föl s hirtelen csizmájába bújva, hosszú subájában, medvebőr süvegében kisiet. A várkapu egyik szárnya föltárul s a mögötte sorakozó várjobbágyok elcsodálkozva nézik, mint lép be rajta a várt lovas királyi hírnök helyett két fiatal legény s megy fekete bársonyruhájára boruló, félvállra vetett, könnyű mentéjében büszkélkedve egyenesen a várpalota felé.

— A piktorlegények! — fakadt ki Csúzy uram fogát csikorgatva. Még sem mer rájuk támadni s már-már mosolyog, amidőn észreveszi, hogy az egyiknek vállán a várpalota toronyőrének a trombitája csüng, amelyet ez minden este a palota kapuja alá szokott akasztani.

A két fiatal piktort maga Pipó úr hozatta le Budáról, hogy Masolinónak munkájában segídkezzenek. Csak vasárnap reggel érkeztek meg s ha az istentiszteletről el is késtek, a lakomán pontosan megjelentek, jöllehet Pipó úrnak alkalma sem volt ahhoz, hogy őket erre meginvitálja. Az asztal sorok egyikének a terem oszlopai közé nyúló végéhez telepedtek, ahol az igricek is ültek s a szapora poharazás közben úgy megbarátkoztak a muzsikussal, hogy a vendégek elszéledése után sem tudtak ettől elválni. Az igricek a falu végén álló csárdába szálltak, ahol a Duna mellől Veszprémbe igyekező kalmárok szoktak pihenőt tartani. Itt mulattak

tovább, míglen a nagy zajra rajtuk nem ütöttek az ozorai drabantok.

A két piktor egerútra lelt s viassasomfordált a várhoz. Egyikük, aki túrhetően muzsikált, már elmenőben leemelte a várpalota kapuja alá akasztott trombitát s hogy visszatérve zárva találták a külső várkaput, társával folytatott rövid tanakodás után a királyi riadóra gyujtott, mert másként nem juthattak volna be.

— Pipó úr úgy is alszik most, mint a bunda! — mondta Balázsfia Dömötör, az idősebbik piktor társának, amire szerencsésen szobájukba értek.

— S mesterünk, akivel még nem is beszéltünk, nemkülönben! — hagyta rá társa, Budai Györke, aki már vetkezni is kezdett.

A következő pillanatban mind a ketten majd hogy hanyat nem vágódnak ijedtükben. Szobájuk ajtaja fölpattan s a palota kulcsárja lép be rajta lámpással kezében.

— A vár ura várja piktor uraimékat! — mondja veszedelmet jelentő mord hangon s amire fölcihældönek, szó nélkül sarkon fordul, hogy világítson az utána jövőknek.

IV.

A MESTER ÉS LEGÉNYEI.

Ozorai Pipó mód nélkül megharagudott, amidőn megtudta, hogy miközben éjjel Masolinóval beszélgetett, a két izgága piktor tréfálta meg trombitaszavával az egész várőrséget. A palota tornyának ablaktalan szobájába záratta őket s a várnagynak meghagyta, hogy kemény szentenciát mondjon fejükre. Amire azonban még aznap reggel igazában várába toppant a király küldöttje, hirtelen tovaszal-

lott haragja. A bíboros és a portugál királyfi nyomában a vár ura is útra kelt. S Pipó úr a vár kapujában, az itt búcsúzó Csúzy uramnak megengedte, hogy bocsássa szabadon a delikvenseket s csak mesterükkel szidassa le őket.

Masolino nagyot bámult, amidőn a két jövevény a várnaggyal egyetemben szobájába nyitott.

— Szidja le őket keményen, mester, Pipó úr parancsolja! — mondta Csúzy uram szokása szerint kurtán s dolga lévén, rögtön sarkon is fordult és magára hagyta a három festőt.

— Kik vagytok? — kérdezte most a talián a jövevényektől s a két magyar piktor egymást biztatta, hogy szóljon.

— A legényei volnánk, mester! — mondta végre Balázsfia Dömötör, az idősebbik s Masolino még inkább elcsodálkozott.

— Aztán miben legénykedtek? — kérdezte tőlük s csak akkor jutott rá, hogy miféle szerzettel van dolga, amidőn mind a kettő egyszerre felelte:

— A pikturában.

A talián vállát vonogatta s miközben azon töprenkedett, hogy mit kezdjen a nyilván legényeiül ajánlkozó két jövevénnel, végkép megfélekedezett arról, amivel a várnagy szobájába beköszöntött. Hogy ők zavarták meg a beszélgetést, amelyet éjjel Pipó úrral folytatott, arról Masolinónak még nem volt tudomása.

— Hát mennyiért szegődtök hozzám? — kérdezte tőlük félig tréfásan, félig gúnnal, amidőn a két legény egyre hetykébben nézett vele farkasszemet.

— Semennyiért! — felelte Györke büszkén. — Pipó úr fogadott föl bennünket, hogy segítsünk kigyelmednek, mester!

— Hogy ő mit fizet — fűzte tovább a szót Dömötör — amiatt mi bizony nem aggódunk.

— Hát aztán mit tudtok? — kérdezte tovább Masolino s a két legény egymás szavába vágva hadarta el:

— Mindent tudunk, amit az olyan apródnak tudnia illik, aki becsülettel megadta a céhnek igazságát s legénnyé szabadult föl.

— Tudunk festéket elkészíteni, ecsetet kötni, deszkára, falra festeni...

— Freskót, seccót s könyvfestést.

— Én arcot és kezet is úgy festek — mondta még Dömötör — mint különben a mesterek sem Budán.

— Én csupán fűt, fát, bokrot és ruhát, bármily cifra legyen az, skófiumos avagy akár drágaköves.

Ez utóbbit Györke jelentette s Masolino mosolyogva nézett a bajusztalan képű szöghajú legényre.

— No — szólalt meg aztán ismét —, ha szerzőmaitokat is oly ügyesen forgatjátok, mint ahogy a nyelvetek forog, derék fiúk lehettek.

— Tegyen próbát, mester! — kérte ekkor Dömötör elbizakodottan s nyomban rá a társáéval egyetemben egyszerre megnyúlt arca. Masolino így felelt:

— Minek az? Mindent magam teszek. Még a falat is magam vakolom, ha freskót festek.

— Csak nem küld el bennünket, mester? — rebegte elszontyolódottan Györke. — Masolino szíve megesett a jóképű legényen, amint aggódó arcára nézett s megígérte a két piktornak, hogy ha Pipó úrnak ez magától eszébe nem jut, ő nem küldi el egyiküket sem, föltéve, hogy jól viselik magukat Ozorán.

A két piktor fűt-fát ígért. Sohasem álmodtak oly pompás életről, mint aminőnek az ozorai ígérkezett. Dömötör hízelve fogadta meg, hogy tanulni igyekeznek majd a mestertől, miközben

dolgozik. Végezetül szépen elbúcsúztak tőle, hogy a falut, a barátok templomát és kolostorát megtekintsék. Aztán napok múltak s Masolino színét sem látta két legényének.

Hogy Pipó úr elutazott, felesége Ozorai Borbála szobáiba vonult vissza s nem tartott asztalt. Masolino is egymagában költötte el ebédjét s nem a vár tisztjeinek a társaságában, akik uruk távollétében mindig vígan voltak, különösen akkor, ha nem akadt idegen, akit Pipó úr nevében megvendégelniük kellett. A két piktorlegényt nem tekintették idegennek. S hogy mesterük visszahúzódott tőlük, annál nagyobb lett Dömötör és Györke becsülete szemükben. Jól is tartották mindakettőt, annyival is inkább, mert naphosszat a faluban csavarogtak s megesett, hogy az ebédről is elmaradtak és ilyenkor híja volt a víg tréfálkozásnak asztaluk mellett. A faluban a piktorlegények a barátok klastromában töltötték el legszívesebben az időt. A barátok Ozorán Pipó úr jóvoltából kolduló szerzet létükre jobban éltek, mint nem egy talián püspök. De egyebütt is nagy Magyarországon a minoriták rég nem voltak többé szent Ferenc együgyű testvérei. Különösen azokban a kolostorokban nem, amelyeket hatalmas főurak alapítottak váraik alján s halmoztak el dús javadalmakkal. Legtöbbjük tanult diákember volt. Az ozorai kolostorban lakók közül nem egy külföldi univerzitásokon is megfordult. S ezek a pihenés óráiban, ebéd és kolláció idején szívesen eldiskurálgattak az eleven eszű piktorlegényekkel, akik annál jobban érezték itt magukat, mivel a beszélgetést jó borokkal fűszerezték. Piktor vendégei révén a kolostor ugyancsak hangossá vált volna, ha gvardiánja nem a dominikánusok szerzetéből kerül át Ozorára. Pater Anzelmus Itáliában született, de csaknem Pipó úrral

egyidőben került mint fiatal barát Magyarországra. Ozorai Pipó régtől fogva ösmerte s ő eszközölte ki, hogy a ferenciek rendjébe átléphessen s az újonnan alapított ozorai kolostor élére álljon. Amennyire módjában volt, Pater Anzelmus kordában tartotta a többi barátot s hogy a két piktorlegény nem kvártélyozta be magát teljesen a kolostorba, ennek szigorúságán kívül még az az oka is volt, hogy a jámbor barátok társaságában nem fordult meg öklömnnyi leány vagy egyéb asszonyi állat sem, néhány vén koldusasszonyon kívül. Már pedig aki vígan éli világát, könnyen csömörlik meg a merőben okos beszédűtől, a víg mulatozástól is, ha pusztán férfitársaságban vagyon része ebben. Megkívánja a fehérnép bohó csacsogását, ha nincs is ebben több okosság, mint a csörgedező patak locsogásában. Különösen akkor, ha a legény alig múlt el húszéves s miként Balázsfia Dömötör, vándorútjában Krakkóban is megfordult, ahol jóval kevésbé szigorúak az erkölcsök, mint akár a magyar városokban is. Györke eleintén mindig hátra maradt, ha társával a falut járta s ez egy-egy virágos rokolya láttára meggyorsította lépteit. Csak amidőn tisztába jött azzal, hogy a falubeli leányokkal semmi áron sem állhatnak szóba, jött meg bátorsága s bujtogatta föl ellene tréfásan Dömötört, mihelyst egy-egy szemrevaló leány föltűnt a látóhatáron. Mindhiába. Az ozorai leányok elrejtik arcukat az idegen férfi elől s a legközelebbi ajtóba osonnak, ha feljük tart.

— Meg kéne ösmerkednünk néhány családos jobbágy emberrel! — gondolta végül Dömötör s pár nap múlva otthonosak voltak a fél falu házai-ban. A jámbor jobbágyok alig tudtak hová lenni a nagy tisztességtől, hogy a piktor urak, akiket Pipó úr oly hűhóval fogadott, nem átalnak paro-

lázni velük s nemcsak a kerítésen át állnak szóba velük, hanem házukba is szívesen betérnek. Masolinót még alig látták a faluban s mivel Dömötör szívesen fogadta a mester megszólítást, azt hitték róla, hogy ő az a híres, aki Pipó úrnak hitet tett s aki úgy festi a szenteket, mintha már a mennyországot is bejárta volna.

Nem volt lakodalom, keresztelő, avagy tor, amelyen a két legény részt nem vett volna ; nem szemrevaló lány avagy ügyesebb jobbágyasszony, akit a vigalmakban, táncban meg nem forgattak volna. S ha beteltek a zajos mulatozással, egyik-másik halászmesterhez szegődtek s a Sió partján lopták a napot, avagy a szőlőkben riasztottak rá tréfásan az ott dolgozó asszonynépre, amely azonban most is, hogy ösmerték őket, úgy szétrebbent, mint a seregélyraj gerezdérés idején, amidőn a szőlőpásztor nagyot csördít karikás ostorával.

Masolino pedig ezalatt reggeltől késő délutánig várbeli szobájában ült s naphosszat dolgozott. Kora ifjúságától fogva megszokta, hogy henye tétlenségben a nappal egyetlen óráját se töltse el. S most, hogy kedve szerint készülhetett az első nagy munkára, amellyel Ozorán Pipó úr megbízta, egész odaadással mélyedt el a kartonok festésébe, amelyek alapján a barátok templomában Pipó úr apjának a sírkápolnáját díszíteni fogja. Keresztelő Szent János történetét kellett itt megfestenie s ő elő sem szedte mustrás könyvecskéit, amelyeket az öreg Starninától örökölt s amelyeket vagy félszáz év előtt valami jámbor miniátor barát festett tele mindenemű szentek alakjával és különböző legendákkal. Firenzében, ahol gyorsan kellett dolgoznia, még sűrűn másolta ezeket, de már ott is gyakran megesett, hogy egyik-másik jóképű ismerőst is beleszótta festett históriájába s oly elevenséggel, hogy a város

lakossága nem tudott hová lenni a bámulattól. Ha ideje lett volna hozzá, minden alakjában talán már ott is eleven embert örökített volna meg, amint ezt a firenzei szobrászok közül akkor Brunelleschi példájára Donatello mindenkor megtette. Ám sietnie kellett s ösmerősei jó részének az arca egyformán símára borotvált képével oly semmitmondó volt, hogy mégis csak a mustráskönyvekből kellett volna előszedegetnie a jeleket, az arcvonásokat, amelyek a festett legendák egyes alakjait egymástól megkülönböztetik. Nem így Ozorán! A díszes vendégseregben, amely hittevésének napján a várpalotában egybegyűlt, a várnép soraiban, a merőben idegen emberek nagy sokaságában az Atyaúristen ősz alakjától kezdve a legendákban szereplő zordon bakóig, mindenhez talált mintát. A legkülönbözőbb kifejezésű arcok elmosódhatatlanul vésődtek be lelkébe, a magyarok színpompás, pazarfényű köntösei elkápráztatták. S hogy szerszámain korlátlanul uralkodva, emlékezetből is egyre több alakot sikerült való elevenségével kartonjaira varázsolnia, Masolino szívében gyökeret vert az elhatározás, hogy a sírkápolna falain legendás kompozícióit új ismerőseinek írott képeivel népesíti be. Biztosra vette, hogy Pipó úr meg lesz elégedve munkájával. Hisz, amidőn először találkoztak, Starnina műhelyében is a hatalmas Giovanni Medici képmásával keltette föl figyelmét, amelyen csupán kedvtelésből s szabad óráiban festetgetett. Jól tudta, hogy Pipó urat régóta nem elégítik ki azok a képmások, amelyeken pusztán a ruhájára ösmer rá s aminőket a vár termeiben is fölös számmal őriz. Nem kételkedett abban sem, hogy szívesen látja majd a való életet a kápolna falain, miként az ő kísérletei óta a firenzeiek is azokon a legendákon, amelyeket templomaikban festett. Igaz, hogy a taliánok az Arnó mentén

nem egyszer feledkeznek meg a túlvilági életről a földinek kedvéért, amelynek eleven pezsgésétől oly könnyen megittasodnak.

— De talán itt sem botránkozik meg azon senki — ismételve magában Masolino nem egyszer munkaközben — hogy élő és ösmerős embereket festek meg szentek képében s nem pusztán emberi árnyakat, mint a régiek. Nemde a maga képére és hasonlatosságára teremtette Isten az embert? Miért nem ábrázolhatnám én is való emberek képében szentjeit?

S valahányszor így en okoskodva kétkedő lelkét megnyugtatja, Masolino még lázasabban lát a munkához s a szobája falába mélyesztett öblös almáriom a kartonok és rajzok egyre nagyobb garmadájával telik meg. Megesik, hogy belefárad egy-egy beszédesebb asszonyi fej megfestése vagy más nehezebb föladat közben s ő ablakába áll, hogy megpihenjen. Lelke azonban akkor sem nyugszik. A bűbájos kép, amelyet a tavasz mezében pompázó dombos vidék nyújt, szüntelenül foglalkoztatja s nem egyszer valósággal háborgásra gerjeszti egyre újabb és újabb varázsával, amelyet szemei előtt a nap folyamán föltár. Firenzében Masolinónak eszébe sem jutott, hogy úgy fesse meg a szabad természetet, amint most szeme előtt minden szépségével kibontakozik. Igaz, hogy akár műhelyében, akár egyebütt dolgozott, mindenütt a házak falai zárták el tekintetét s a firenzeiek is megelégedtek azzal, ha néhány zöld bokorral, fakó homokbuckával és kékre festett felhős háttérrel jelezte, hogy amit ábrázol, az a szabadban történik. Miként a város lakosságának zöme, vasárnap és ünnepek délutánján Masolino is sűrűn fordult meg a hegyek között, amelyek Firenzét koszorúzzák s amelyek ilyenkor szinte visszhangzottak a

dal és muzsika szavától, a mulatozók víg zsvajától. Egész odaadással merült el az olajfaberkekből kivillanó kicsiny házakkal teleszórt óriási völgy nézésébe, amelynek ölén az Arnó mindkét partján a tornyos falakkal övezett város elterült. Az azonban eszébe sem jutott, hogy valamikor megfesse az óriási háztengert, amely a San Miniato temploma mellől, vagy a Monte Olivetón szemei alatt föl-tárult, vagy pedig az egymás hátán ég felé törő hatalmas hegyeket, amelyeken mindenfelé megakadt a szeme, bárfele nézett is, miközben, rendesen egymagában, a Firenzét környező szőlők között sétált. Ha eszébe is jut, lehetetlenségnek tartotta volna, hogy megfesse a széles tájat, amelynek óriási zegzúgos vonalait szinte be sem látja az emberi szem. S ha meg akart volna próbálkozni e föladattal, mindenekelőtt alighanem attól riadt volna vissza, hogy nem talál elég nagy falat, amely pusztán azt is befogadná, amit szeme egyetlen tekintetével fölfogott. Valójában azonban Masolino, talán azért, mert megszokta, nem is gondolt arra, hogy való vidéket fessen alakjai köré. Megelégedett azzal, amit a szabadban ábrázolt alakjai mögé már Giotto is festett, akit, bár régen meghalt, még akkor is atyamesterüknek tartottak a firenzei piktorok. Csak amidőn hazáját elhagyta s a hosszú úton az idegen országokban egyre új s minduntalan más és más vidék tűnt föl előtte, nyílt meg a szeme. S hogy Ozorára került és már az első napon egészen megbarátkozott ennek vidékével, mindinkább gyökeret vert szívében az elhatározás, hogy ezt is megörökíti képein. A kicsiny dombok, amelyek a vár lábánál nyíló keskeny völgyet szegélyezik, Firenze hatalmas hegyeihez képest oly egyszerűek s szelíd lankáikkal oly kedvesen simulnak egymáshoz. A virágzó almafák lombja, mindmegannyi rózsaszínű felhő, bűbajos színpom-

pát kölcsönöz a zöldelő halmoknak, amelyek alján a völgyből föl és alá kapaszkodó, mégis szép sorjában egymás mellett álló apró házak fehérленek. A derús tavaszi napok kristálytisztá, átlátszó levegőjében a dombos vidék ölén sürgő emberek is oly közel estek szeméhez, hogy minden mozdulatukat észrevette. Meg tudott különböztetni minden szint is, amely a kicsiny völgy tavaszi pompáján hol egymásba olvadva, hol rikítóbb kemény foltokban végig ömlött. S mentül gyakrabban mélyedt el a szelíd szépségekkel eltelt völgy nézésébe, mentül tisztábban jutott rá arra magától, amire soha senki sem tanította, hogy mint tompulnak egyre a színek s hajlanak összébb a vonalak, minél távolabbra esnek szemétől : annál biztosabbra vette, hogy meg tudná festeni az egész völgyet úgy, amint alatta elterül. Krisztus keresztelését ábrázoló keskeny kartonján sikerült való mivoltában megfestenie a Siót s a hátterben az akasztódombot, amely a várral szemben áll a völgy nyílásában s szinte a folyóban fürösztí lábát. Masolino azóta egyre nagyobb kedvvel nézett alá ablakából, sétált alkonyattájt a szabadban. Nyitott szemmel fürkészett jobbra-balra. S amint így egyszer az akasztódomb tetejére ért és a völgy, nyílásának túlsó oldalán a várral, egész szélességében szeme elé tárult, elhatározta, hogy Ozora képében festi meg Jerkő várát az ostromot ábrázoló festményén, amelyet Pipó úr fejérvári sírkápolnájának díszítésére szánt . . .

Ozorai Pipó várának népe pedig semmit sem tudott arról, hogy a piktor mivel tölti el idejét. A legtöbben azt hitték róla, hogy csak lopja a napot. A budai piktorok, akik pár év előtt Ozorai Borbála várbeli termeit díszítették, mindig fülig maszatosak voltak, amikor dolgoztak. Masolino viszont mindenkor oly tisztán lép ki szobájából, mintha nem is

piktormesterséget űzne, hanem legalább is a királyi tanács tagja volna. A mesteremberek közül akkoriban a piktor és szobrásznép tartotta meg a legszívesebben a hétfőzés ősi szokását, vagyis pihent a vasárnapot és az ünnepeket követő hétköznapon is.

— A mi piktorunk, úgylátszik, hétszámra hétfőzik — mondogatták a várbeli cselédek Pipó úr tisztjeinek s ezek ismét Ozorai Borbálának.

A vár asszonya nem is hederített a méltatlankodók panaszára.

— Csak hadd töltse idejét kedve szerint — mondogatta. — Majd ha megszállja az igyekezet, kipótolja, amit most elmulaszt.

Az árulkodók kedve erre még inkább Masolino ellen fordult. Hogy két legénye semmit sem dolgozik, azt nem vették zokon. Talán azért, mert Dömötör és Györke egyaránt kereste a tisztek és a belső szolgálaton soros várjobbágyok barátságát s nem húzódott vissza tőlük, miként a mester. Masolinót egyébként Dömötör és Györke sem becsülte sokra. Legényt se tart — gondolták — azonkívül még mindig nem pingált olyat, amit másoknak is érdemes volna megmutatnia. Nyilván ő is csak annyival különb másnál, hogy idegen s az idegen mesteremberek mindenkor könnyebben boldogultak Pipó úr udvarában, mint a magyarok. A piktorlegények mindazonáltal óvakodtak attól, hogy elárulják, mint vélekednek mesterükről. Jól tudták, hogy ennek csupán egyetlen szavába kerül s útilaput kötnek talpukra. Még a faluban is jól vigyáztak arra, nehogy beléjük botoljon.

A budai taliánok sorában sok volt az irígy ösmérősük s ők Masolinóról is azt hitték, hogy megirigyeli tőlük a pompás életet, ha meglátja, mily vígan töltik el a faluban idejüket. Valójában itt Dömötör és húséges tanítványa, Györke csak akkor

garázdálkodott kedve szerint, amidőn a völgyből szemükbe ötlött Masolino, amint a falut övező dombok gerincén sétált s magányosan baktató fekete alakja élesen elvált a mélységesen kék égboltról. Szerencsére, bármily garázda is a fiatalság, eléggé sohasem óvatos . . .

V.

GENA.

Vasárnap délután volt. A várbeli plébániatemplomban korán fejezték be a litániát. Amidőn Ozorai Borbála és az egész várnép az istentisztelet végeztével visszament a palotába, Masolino egymagában a szabadba tért s a vár aljáról egyenesen az akasztódomb felé tartott.

A nap már jó melegen tűzött alá s ő sétálás közben a domb lejtőjén egy kökénybokor tövében a bársonyos fűbe heveredett és onnan meredt alá a napfényben úszó vidék nézésébe.

Az elbájolóan kedves völgyre fenséges nyugalom borult. A dombokkal versenyt ég felé törő vár bástyáin a strázsáló várjobbágyok a falak ormának árnyékában hűsöltek. A faluban sem látszott nyoma élő teremtésnek. Az egész lakosság a barátok templomában szorongott, amelynek tornyában csak az imént hangzott el a vecsernye kezdetét jelző harangszó. A völgy túlsó végéről messzire áradt szét a harangzúgás s néhány foszlánya még ott reszketett a kristálytisztá levegőben, Masolino feje fölött, amidőn fülét egyre közeledő szapora beszélgetés ütötte meg, a domboldal azon részéről, amelyet a galagonyabokor takart el szeme elől.

— Ne féljen hát, szép kisasszony — hallatszott tisztán a nagy csöndben egy férfi szava s egy éretlen kamaszhang rögtön ráduplázott :

- Nem rúgunk mi s nem is harapunk.
- Csak hódolunk kigyelmednek, szép húgom, vitézhez illő alázattal!
- Mindenünket odaadjuk egyetlen szaváért.
- Lehozzuk a csillagokat. Nézzen hát már egyszer ránk. Fölajánljuk a szívünket és életünket egyetlen mosolyáért. Szóljon hát!
- Lessük parancsát — rebegi ismét a kamaszhang s egy édesen csengő leányzó szepegeve felel:
- Kérem, hagyjanak el!
- Nem vagyunk ám jött-ment népek — kezdi most az előbbi előlről s a férfihang büszkén jelenti:
- Én Masolino vagyok, Pipó úr piktora, aki jöttem Firenzéből.
- Én meg a legénye, Budai Györke.
- Ej! — pattan föl erre haragosan az igazi Masolino s talpra áll. A viruló fiatal leány, akit a piktor két legénye üldözőbe vett, csak most ijed meg igazán. Veszteg marad s mint a megriasztott őzike, úgy mered rá a talpig feketébe öltözött, barnaképű ismeretlen férfira, aki mintha a föld alól bujt volna elő, oly hirtelen tűnt föl a bokrok mögül, nyilván csak azért, hogy ő is üldözőihez szegődjék Györke mestere láttára rövidesen kereket oldott s valósággal legurult a lejtőn ijedelmében. Dömötör dacosan állott meg, de azután mást gondolt s szintén tovább ódalgott, mint a róka, mikor veszedelmet szimatol.
- Dicsértessék az Úr Jézus! — rebegi most, a még mindig rettegő fiatal leány s csak amidőn Masolino rámondja a «mindörökké»-t, száll tova arcáról az aggodalom. A leány kísérői megfutamodásának láttára még inkább megijedt. Azt hitte, hogy akivel szemben az a két vakmerő haramia is tanácsosabbnak látta odább állni, a fekete emberke, nem lehet más, mint maga az eleven ördög. De hogy felelt

keresztényi köszöntésére s ő behatóbban szemügyre vette a jóképű idegent, visszatért a bátorsága s nyugodtan felelt, amidőn kérdezte.

— Ki leánya vagy, szép hűgom?

— Baráth Mihály leánya vagyok, a várjobbágyok... azaz az ozorai mezei hadak hadnagyának a leánya, Gena.

— Gena? Ez nyilván ősi magyar pogány név — vélte Masolino s a leány fejét rázta. Észrevette beszédjén, hogy nem magyar ember s rögtön föl is világosította az idegent.

— Már nincsen fia pogány sem a magyarok között, hanem ha idegenből jön, mint ezek! — s a távozó Dömötör felé intett, aki már a domb alján járt Györke nyomában.

— Szent Genováva az én patronám — folytatja csöndesen a lány — s az ő neve magyarul Gena.

— S te is itt örködöl a magasban — szólal meg erre évődő hangon Masolino — mint védőszentek a mártírok hegyén, Lutécia városa fölött.

— Oh nem — hangzik kedves együgyűséggel a válasz — csak virágot szedek. De az a két piktor üzőbe vett. S kigyelmed nagy úr lehet, hogy az a híres is odább állott, mikor meglátta.

— Ki az a híres?

— Masolino.

— Az én vagyok! — tör ki a festőből a méltatlankodás s a leány arca ismét elborul.

— Hazudott tehát? — kérdezi szomorúan, megdöbbenéssel teli hangon s még inkább elkedvetlenedik, amidőn Masolino elmondja, hogy mind a kettő az ő legénye volt, de mivel úgy sem látja hasznukat, most elkergeti őket, büntetésül, amiért Genát bántották.

— Hazudott! — ismétli ez, de csak úgy magának, halkán és még szomorúbban s Masolinónak

eszébe jut, mily tiszta lélek lehet, hogy oly mélyen bántja a hazugság.

— Talán megbocsátja neki Isten — fordul aztán újból szavával a leányhoz, félig tréfás, félig komoly hangon. — Fiatal legény még s te oly szép vagy, húgom, hogy kedvedért talán én is bolondokra vete-mednék, pedig már régen benőtt a fejem lágya.

Gena tétován nézett a piktorra ártatlan galamb-szemével. Sohasem szólott hozzá így senki, mint az a két legény és mesterük. Nem is állott eddigelé szoba idegen férfiúval. Még gyermek volt, amidőn apja tönkrement s nemes ember létére Pipó úr mezei hadának hadnagyává szegődvén, Ozorára jött lakni. Anyja régen meghalt s őt egy öreg asszonynénje nevelte, aki eddigelé nem igen vezette emberek közé. Mi tagadás benne, Genának tetszett a két legény hízeltége s bár szinte perzselte arcát, szívesen hallgatta volna tovább, ha nem fél úgy tőlük. Masolinótól csodálatosképen nem félt s amidőn ez is hízeltedve szólott hozzá, szinte önkénytelenül elmosolyodott boldogságában. S a piktor csak most néz rá igaz gyönyörűséggel. A minden ízében magyaros formájú, gesztenyeszínhajú, karcsú teremtes, egyszerű, testhez simuló, szürke ruhájában is szép volt, mint minden leány, amíg orcáin az ifjúság rózsái virítanak s szemében a tiszta szív derűje ragyog. Bájos arca azonban csak akkor elevenedett meg igazán, hogy mosoly szaladt végig minden vonásán. Masolino csodálkozva bámul rá s szíve hirtelen ujjongásra kél. Eszébe jut Szalome arca, amelynek megfestésével napokig vesződött, mégsem sikerült erre igazi mosolyt varázsolnia.

Most azonban a Gena arcáról elleste ennek titkát s a piktor hirtelen faképnél hagyja, hogy új fejet rajzoljon Szaloménak, ha a leány hamarjában ismét meg nem szólal :

— Imádkozni fogok hát érte — mondja elbájoló kedvességgel. — Hadd bocsássa meg neki Isten, amiért hazudott. S kigyelmed sem kergeti el, mester, úgyebár?

— Melyiket ne kergessem el? — kérdi ez gúnyosan. Gena elpirul. Majd ismét, amidőn Masolino fürkézve nézé rá, hirtelen búcsút int, sarkon fordul s szaporán tovarebben, föl a domb tetejére, ahonnan csakhamar fölhangzik üdén csengő tiszta hangja, amint kedvenc nótájára gyujt.

— Hát így állunk? — mormogta magában a festő s mosolyogva nézett a távozó leány után.

— Mégis meghódította az a pernahajder — fűzi tovább gondolatait. — Pedig először látta ma. Hej, úgylátszik, a leányok mindenütt egyformák.

S amidőn csöndesen elmélázva a leány dalolására figyel, még inkább biztosra veszi, hogy a nagyobbik legény megbabonázta bohó szívét. Az édesbús nóta úgy indul, mint egy szerelmi dal, csak végső sorában jó a váratlan fordulat. Masolino egész valóján meghatottság vesz erőt, amire a nóta végét hallja s amire sétájáról várbeli lakására visszatér, még akkor is ott zsong fülében ennek minden szava :

Három öreg ludam,
Az többi liba,
Aztat megőrizni
Nem kis galiba.
Kis kertemben, ligetemben
Szépen röpdösnek.
Szűz Mária, édesanyám !
Jaj de nagyon szeretlek.

Mesterükkel való váratlan találkozásuk után pedig a piktorlegények nyakukba szedték a világot s meg sem álltak Gyántig, a keresztesek falujáig, mely Ozorától gyalogszerrel jó másfélórányira esik.

— Még szerencse, hogy olyan szép e leányzó —

ismételgeti az úton Györke. — S mi elpárologhatunk, miközben a mester megbámulta.

Dömötör nem is hederít fiatalabb társa fecsegésére, aki egyszerre úgy rákapott az udvarlásra. Mord képpel baktat oldalán, majd ismét a jövő esélyeit latolgatja.

— Akár végleg búcsút mondhatnánk most Ozórának — dörmögi. — Ha visszatérünk a várba, úgyis kiadják útunkat.

— Ej, dehogy! — véli Györke. — Három napig távol leszünk s aztán minden magától rendbe jő. Nincs olyan talián a világon, aki három nap multán le nem tenne haragjáról, bármily bőszt a természete.

A távolban a térséges síkság közepén egyre tisztábban bontakozik ki szemük előtt a keresztesek faluja, fehérlő házaival s az évszázados várral, mely zordonul tekint alá a falu egyetlen hosszú utcájára s hatalmas templomával az egész vidék fölött uralkodik. Az alvégen vidám a kavarodás, zeneszó is hallatszik.

— Táncolnak — újjong Györke; társa azonban mérgesen rápirilt s nagyot kerülve, egyenesen a vár felé tart.

— A monostorba megyünk — mondja a tétovázó Györkének. — Avagy megint bele akarsz keveredni valami galibába? Itt nem sokat adnak arra, hogy Pipó úr piktorai vagyunk s szállást sem kapunk, mert nem ösmernek. Aztán meg: barátfalu, nincsen csárda!

A keresztesek várának a kapuja még nyitva volt, a csúcsíves templom mellett gubbasztó monostor ajtajában is ott állt a kapus testvér.

— Mi jóban jártok itt? — kiáltja a két jövevényre a mellén vörös kereszttel kivarrott csuhát viselő szerzetes.

— Szállást kérünk, tisztelendő vitéz — feleli

Györke s a kapus testvérnek jól esik a megszólítás, jóllehet csak a papi rendet szolgáló egyszerű fráter.

S hogy megtudja, mi a foglalkozásuk, egyenesen a perjelhez vezeti a két legényt. Ez nemrégiben új bútorokat hozatott Fejérvárról, de piktora még nem volt, akivel befestethette volna.

— Akár hétszámra is itt maradhattok, fiaim — biztatja az őszhajú perjel jóságosan a két jövevényt. S jól meg is fizetem, amit megdolgoztok.

— No lám — évődött Györke társával, amint nyomban azután a fráterek asztalához vezették őket — Isten sem haragszik ránk nagyon a garázdaságért. Bár nem kerestük, imhol munkánk is akad! S az élet, ha nem is oly jó, legalább pár napig más lesz, mint Ozorán.

Az estebéd sovány volt. Másnap böjtöltek a monostorban. A konvent vitézi része a csehek ellen hadakozott Zsigmond király seregében. A hatalmas várban néhány öreg papon és betegápoló fráteren kívül senki sem lakott. Dömötör és Györke hamar betelt a csendes étellel, amelyben itt részük volt. A munka sem volt ínyükre, amelyet a perjel reájuk bízott. A virágokat, amelyekkel a bútorokat cifrázni kezdték, rögtön bemázoltatta, mert a tarka holmi nem illik a vitézek celláiba sem. Csak szimpla mázolóást tűrt meg s Dömötör már az első nap megcsömörlött a lelketölő munkától, aminővel apród-kora óta s akkor is csak az első esztendőben, nem foglalkozott.

— Még egy napot húzzunk ki itt — kérte Györke, akinek még nem volt bátorsága Ozorára visszatérni. A harmadik nap reggelén azonban mind a ketten a perjel elé állottak és elbocsátásukat kérték. Ez kedvetlenül bár, de elengedte őket; megtudva, hogy Pipó úr piktorai, akivel nem igen tanácsos ujjat-húzni.

S még aznap korán délelőtt, Ozora vára alá ért a két piktorlegény. Dömötör közömbösen fordult a vár hídjához kanyarodó útra. Már nem bánta, ha el is küldi Masolino. Az a pár nap, amelyet a gyánti keresztesek várában, a szüntelenül komor csöndben eltöltött, nagy hatással volt lelkére. Miközben visszagondolt az Ozorán eltöltött hetekre, léhaságaira, tudatára ébredt annak, hogy a henye élet, amelyhez már egészen hozzászokott, nem vezethet jóra.

Mindig nagy gyönyörűséggel folytatta mester-ségét s alighogy Ozorára ért, nem is gondolt többé a festéssel. Csak Gyánton, a keresztesek várában, hogy mázolásal kellett vesződnie, ébredt föl ismét szívében a vágy, hogy ecsetet ragadjon. S amint a falun végigmentek, ennek fehérre meszelt házai látára szinte háborogni kezdett a szíve. Tele szerette volna pingálni az otromba falakat szelíden mosolygó arany glóriás, tarkaruhás szentekkel, aminőket legutóbb a budavári Szűz Mária-templomban festett, amelyet Zsigmond király újonnan alapított s ahol akkori mestere, Logodi Balázs, a piktorok és ötvösök céhének feje, a legnehezebb munkákat is reábízta.

S amint Ozora alá érnek, Dömötör szívében gyökeret ver az elhatározás, hogy itt hagyja Pipó úr várát, ha Masolino nem is kergeti el, mert hogy úgy dolgozzon oldalán, amint ez a budai mestereknél módjában volt, abban, a kis ember szavaira visszaemlékezve, nem igen reménykedett. Szokása ellenére Dömötör semmit sem szólt arról társának, ami lelkét átáljárta. S Györke azt hitte, hogy aggódik, miként ő s azért hallgatag. A fiatalabb legényt kamaszéveivel járó lelki forrongása Gyánton sem hagyta el, ahol arra a meggyőződésre ébredt, hogy belehal, ha most hirtelen távoznia kell Ozoráról,

mielőtt ki nem vette részét mindazon gyönyörűségekből, amelyekkel az élet jár. Az elbájolóan kedves fiatal leányt, akit társával együtt úzóbe vett, sehogy sem tudta kivenni fejéből. S hogy látta, mint beszélgetett Masolinóval, miközben ők tova menekültek, biztosra vette, hogy valamikor csak velük is szóba áll. Dömötör azóta, hogy vele való első találkozásuknak rossz vége lett, nem is említette a leányt. Györke meg volt arról győződve, hogy társa nem is érdeklődik iránta különben, mint más szemrevaló leány iránt, aki eddig útjába került. Az ő szívét egészen megbabonázta viruló szépsége, s hogy Gyánton kedve szerint szöhetne róla álmait, elhatározta, hogy rövidesen kivágja a remeket és mihelyt mesterré avatják, a szent házasság révébe evez szíve bálványával.

Mint a legtöbb éretlen szerelmes, Györke is lehetetlennek tartotta, hogy merész terve dugába dől. Csak amire szemük elé tűnt az ozorai vár, vett erőt szívéen, ismét az aggodalom s amint aljára értek, fájdalmasan fölsóhajtott:

— Hát ha a mester szégyenszemre elkerget.

— De nem! — rebegi a következő pillanatban fölvidultan, miközben a vár hídjához vezető útra térnek.

— Ez nekünk szól! — mondja Dömötört oldalba bökve.

A várpalota tornyán harsonaszó rian. Kettős árbocán a másik zászló is felroppen, amelyet Pipó úr távozása nyomában vontak be. A vár piacán pokoli csörrenés támad s amint a két piktorlegény a sáncárok hídjára ér, a kapun belül már ott látja csatarendben a páncélos várőrséget két kézre fogott lobogós kopjáival.

— No lám — mosolyog Györke — ki hitte volna, hogy Csuzy uram oly tréfás ember?

Dömötör is azt hitte, hogy visszatérésüknek örvendő fogadják őket tréfából a vár tisztjei úgy, miként urukat szokták. S csak most kezdi sajnálni, hogy mázolás közben társához hasonlóan befestékezte ruháját s ünnepélyes bevonulásuk láttára a várnép így még inkább jót kacaghat rajtuk.

— Félre az útból! — rivall ekkor reájuk maga a várnagy, aki hirtelen a kapuban termett.

Györke megzavarodik, Dömötör nemkülönben, s amint Csuzy uram intésére visszafordulnak, meglepetésükben ébenséggel gyökeret ver lábuk. A Sió felől trombitaszó rian, hídján mint valami mesebeli káprázat, hat lótól vont csillogó hintó robog keresztül, valóságos kerekeken járó palota, amelyet színpompás lepkehadként rajong körül a csatlósok, a fullajtárok, lovas apródok, kopjás testőrök s a gyalogszerrel legelől vágató patkoltlábú kengyelfutók serege.

Az első kengyelfutó, karikását pattogtatva, a sáncárok hídjához ér s a két piktorlegény fejét vesztve a híd láncába kapaszkodik, nehogy a szélvészként feléjük robogó, ragyogó csapat lesodorja őket.

Csuzy uram szinte dül-fül mérgében, a hatosfogat azonban már a hídhöz ért s robogását meglassítva gördül tova ezen. A ragyogó szerszámos pompás lovak prüsszkölve ficánnak, miközben kocsisuk rövidre fogja a gyeplőt.

Az öblös hintó mélyében Pipó úr ötlik a fűrészbe benéző piktorlegények szemébe, aki szinte észreveszi őket s látván, mily festékes ruhájuk, vígan rájuk kiált:

— Brávó fiúk, hát dolgoztok szorgalmasan!

Györke lekapja süvegét, s hogy a tovagördülő hintó nyomában Pipó úr lovaskíséretét is elnyeli a várkapu, megkönnyebbülten lélegzik föl és társára néz.

— No most jön a hadd-el-hadd ! — sóhajtja keservesen s látván Dömötör közömbösségét, ráförmed :

— Te, alighanem megsavanyodtál Gyánton?

Györke megrázza a merőn maga elé bámuló társát, majd szinte sírva kéri ismét, amidőn ez előszörre vállát vonogatja, hogy keressék föl szaporán Masolinót, kövessék meg szépen s adják neki hírül Pipó úr mondását, aki alighanem azt hiszi, hogy már az egész sírkápolnát kifestették s ugyancsak haragos lesz, ha megtudja, hogy Masolino még semmit sem dolgozott.

— Majd kisüt magának valami mentséget ! — vélte a fiatalabbik legény. — S még hálás is lesz irántunk, hogy figyelmeztettük erre ! Nekünk így szintén megkegyelmez s nem kerget el, miként megérdemeljük.

— Bánom is én, ha el is kerget — mormogja Dömötör, amidőn azonban eleveneszű társa fölvilágosítja, hogy mégis szebb, ha maga mond föl, mintha elkergetik, enged kívánságának s a várpalotába tér vele. S hogy Pipó úr a fogadására künntermő felesége oldalán belsőtermeibe vonult, mind a ketten a legközelebb eső lépcső gádorába osonnak s meg sem állnak Masolino szobájáig.

— Nincs itt ! — suttogja Györke, amidőn hiába kopogtatott ajtaján. Masolino már az előtte való napon megtudta, hogy Pipó úr elvégezvén Budán dolgát, visszatér Ozorára. Amidőn a várpalota tornyán fölriant a harsonaszó, otthagytá szerszámaikat, hogy a többi várnéppel egyetemben ő is üdvözlje urát. A nagy sietségben be sem zárta szobáját, mint máskor s a legények látván, hogy a kulcs a zárban van, rövid tanakodás után benyitottak az ajtón. Alig lépték át azonban küszöbét, vesztég maradtak, mintha megbabonázták volna őket. Györke föl-sikoltott örömeiben. Az ajtóval szemben ott állt

szíve bálványa s csöndesen mosolyogva nézett rájuk. A fiatal legény szinte esztét veszti meglepetésében és odarohan, hogy lábaihoz boruljon. A következő pillanatban nagyot koppan feje. Szeme szikrákat hány s orra vére megered. Dömötör egy pillanatra föleszmél elálmélkodásából s a kacagás szinte szétveti, amint fiatal társa sajtó fejét tapogatva feléje fordul s eközben egyre véresebbre mázolja arcát.

— Ki hitte volna, hogy csak festve van! — rebegi nagysokára Györke. S amint ismét a falra festett kép nézésébe merül, olybá rémlik neki, mintha a viruló fiatal leány, akit Masolino szinte csak szeszélyből örökített meg emlékezet után szobájában, még szebb volna ott a falon, mint aminőnek való mivoltában az akasztódomb oldalán látta.

— Ördöge van! — kiáltja ismét Györke.

— Avagy lehetséges, hogy másként így megfesthette volna? — kérdi mohón Dömötörtől.

Ez nem felel. Csak bámul egyre kerekébbre nyíló szemmel Masolino remekére, amelynek fortélyát az ő esze sem képes valójában fölfogni. De halaványan ott dereng fejében a gondolat, hogy semmi boszorkányság nincsen abban, ahogy a mester szinte való elevenségével a leányt megfestette s oly édes mosolyt varázsolt szépséges arcára, hogy ennek láttára még a köszívű ember is megindul. S mentül tovább nézi, annál inkább győződik meg arról, hogy helyes sejtelve s hogy ha mellette lesz, amikor dolgozik, talán ő is ellesheti majd Masolino fortélyának titkát.

— Föltéve, hogy végleg el nem kerget! — sóhajtja Dömötör s szívében valósággal háborgás kél. Most már retteg a gondolattól, hogy Masolino elküldi, holott megtanulhatná tőle, amit eddig még keresnie sem jutott eszébe s amire talán sehol a világon nem tanítja meg más mester kivüle.

Györkét nem igen gyötörték efféle gondolatok. Orrának vérzése megszűnt. Fejét sem fájlalja többé, amint ismét szíve bálványának festett képét nézi.

Valóságos csuda ez! — gondolja magában s amint egyre jobban elbűvöli, beszélni kezd a képnek, mint eleven másának ott a domboldalon vasárnap délután.

— Hallgass! — rivall rá Dömötör. Györke nem is hederít rá s szíve túlárado örömében pajkos virág-énekre gyujt. S amint lelkesedése s az ének dallama Dömötört is magával ragadja és ez, feledve lelke gyötrelmét, csendesen szekundálni kezd neki, Györke megragadja idősebb társát s eszeveszett táncra kerekedik vele a festett kép előtt, mintha megbolondult volna.

Az ajtó fölpattan s aki belép rajta, nem más, mint Pipó úr.

— Mit csináltok? — kérdezi a festőlegényektől elcsodálkozva s Györke minden ízében reszketve engedi el társát s egy kezeügyébe eső festékesbödönbe hányja az asztalon heverő tiszta ecset-csomót.

— Mossuk a mester szerszámain! — rebegi fogvacogva.

Nyomban rá ismét megkönnyebbül szíve. A nagyúr ügyet sem vet beszédére s egész odaadással a falra festett leány nézésébe merül.

— Hol a mester? — kérdezi aztán nagysokára s Dömötör kisiet, hogy megkeresse Masolinót. Györke pedig, aki úgy festett vérborította arcával, mint egy bős szaracénus, szintén nem mert tovább benn maradni s amidőn Pipó úr ismét a kép felé fordul, kioson társa nyomában az ajtón.

— Hol van Masolino mester?! — visszhangzik kisvártatva kiabálásától a vár folyosója. Amire azonban a talián festő ennek sarkán föltűnik, egy ablakmélyedésbe lapul.

Ozorai Pipót a király a császárkoronázás okáért hívatta Budára a királyi tanácsba. Míg távol volt, alig mult el egyetlen nap is, hogy Masolinóra nem gondolt volna. S amire a budai tanácskozáson elhatározták, hogy elegendő pénz híján jobb időkre halasztják a császárkoronázást és ő elszabadulhatott Zsigmond király udvarából, Pipó úr szinte lóhalálában hajtattott vissza ozorai várába. Oldalát valósággal fúrta a kíváncsiság, hogy mit festett a piktor, amíg ő távol járt. Az volt első kérdése, amikor megérkezett s amidőn a várnagy nem tudott erre felelni, valósággal aggodalom szállotta meg a nagy urat.

— Hátha elfelejtett mindent a nagy úton, míg Firenzéből hozzám került! — villant föl eszében a bolond gondolat, mely mindazonáltal nem hagyta nyugodni. Alighogy feleségét üdvözölte, Pipó úr szobájából a kis csigalépcsőn másodemeleti könyvesszobájába ment s onnan egyenesen a piktorhoz sietett, akiről nem tudta, hogy belső emberei sorában, fogadótermében ő is ott vár reá. Gena falra festett képmása Pipó urat is elbűvölte. Hogy azonban elmúlt arra vonatkozó aggodalma: tud-e még festeni a piktor, bosszankodni kezdett azon, hogy Masolino leszedte a falról a drága szőnyeget s fáradtságát ilyen buta kis jobbagyleány festésére pazarolta, mint aminek Genát tartotta.

— Hát semmit sem pingált ezenkívül?

Ez volt Pipó úr első kérdése, amidőn Masolino Dömötör hívására szobájába visszatért. A festő szó nélkül nyitotta ki almáriumát. Az egymás fölé rakott kartonok nagy garmadájának a láttára Ozorai Pipó ajkán diadalmas kiáltás kél, mint a csaták viharában, amikor serege várat ostromol s rohamának győzelem a vége.

Az ajtó mögött fülelő piktorlegények elálmél-

kodva hallgatják, mint suhog benn a sok karton, mint magyarul szaporán mesterük s mint ujjong föl minduntalan, mint egy gyermek, Pipó úr. Az ő viselt dolgaikról egyetlen szó sem esik s Györke biztosra veszi, hogy erre nem is kerül rá a sor.

— Vivat Pannonia! — vakkantja, kezét szájához tapasztva s amint a várpalota harangja ebédre megkondul, Dömötört is elcsalja, hogy tiszta ruhát öltsenek, miként ez udvari piktorokhoz illik, akik hatalmas urukkal együtt esznek, hogyha nagy asztalt tart.

VI.

JERKŐ VÁR OSTROMA.

Szent János napjára ígérte, hogy befejezi az ozo-rai sírkápolna kifestését. Ennek még hiányzó kartonjaival ugyancsak sietnie kellett. Ám mióta Pipó úr Budáról visszatért, naphosszat ott ül Masolino szobájában s szüntelen megjegyzéseivel minduntalan zavarja, miközben dolgozik. Szép tavaszi napok járnak s Pipó urat már rég nem gyötörte a köszvény. Mindazonáltal most is szüntelenül a maga sírkápolnáján járt az esze, melyet Fejérváron épített. Hol szinte gyötri a kétség, sikerülnek-e majd az életét megörökítő festmények úgy, mint a Keresztelő szent János legendáját ábrázoló képek; hol meg csodás bizalom szállja meg szívét Masolino iránt s ő szavaival versenyt fest vele, miközben életének kimagaslóbb eseményeiről beszél.

Masolino mindinkább elcsügged, amidőn tudára ébred annak, hogy az egész nap folyamán sem dolgozik most annyit, mint mikor egyedül volt. Pipó úr pedig egyre tüzeesebben disputál vele a maga sírkápolnájának képeiről s amidőn a jerkői diadal megörökítéséről esik szó, szinte összevesznek.

— Láttál már várostromot, Masóm? — kérdi tőle a főúr.

— Ott voltam Forli alatt — feleli a festő —, amikor a firenzeiek ostromolták. Most két éve történt s engem Brunelleschi vitt magával szekéren zsoldosaink táborába.

Pipó úr föl kacag. Jól ismerte a talián zsoldosok hadakozását. Az ellenséget körülzárják várában s addig koplaltatják, amíg segítséget nem kap, avagy meg nem adja magát. Forli ostroma, a firenzeieknek a milánói herceg ellen viselt háborújában a legnevezetesebb csata volt. Még sem vészett el ott egyéb, a firenzeiek vezérének félsarkantyúján és két zsoldoslegényen kívül. Ez utóbbiak is részeg fővel a mocsarak felé tévedtek s ezekbe fulladtak dics-telenül.

— Vigy el hát magaddal a háborúba! — kéri a piktor Pipó urat. — Jól csak akkor festhetem meg a jerkői diadalt, ha láttam várostromot magyar módra.

— Persze, hogy téged is eltaláljon valami buta nyíl — évődik piktorával a főúr és kis vártatva hozzáteszi:

— Majd elmagyarázom úgy, hogy anélkül is jól megfested, akár csak Jerkő alatt lettél volna.

— Csak azt ne! — tör ki önkéntelenül Masolino melléből a szó s Pipó úr mintha megsértődne. A festő jól lelkébe véste, amit hittevése napján az igricek e csatáról énekeltek s attól tartott, hogy Pipó úr csak összezavar mindent fejében, ha szokása szerint hosszú lére ereszkedve, a legaprólékosabb részletekig elmagyarázza, ami Jerkő vára alatt történt.

— Mégis elmagyarázom! — ismétli kis vártatva újból fölélénkülve Pipó úr. — S te úgy lefested, mintha csak magad is ott lettél volna.

Masolino hitetlenül rázza fejét s amidőn Pipó úr délután elmarad, egész odaadással dolgozik utolsó kartonján, amelyet az ozorai sírkápolnában akart fölhasználni. Csak az bántja, hogy ura alighanem megharagudott reá s azért nem nyitott be hozzá. Másnap aztán szinte kétségbeesik. Pipó úr feleségét Döbrököz várába küldte látogatóba és várpalotája tornyáról a maga lobogóját is bevonatta, nehogy a netalán várába vetődő vendégek elzavarják piktora mellől.

— Most még kevesebbet dolgozhatok! — sóhajtja Masolino. — Szent János napjáig pedig már alig másfél hónap!

S csakugyan, Ozorai Pipó egész délelőtt szobájában ült, közvetlenül ebéd után pedig magával hurcolja sétálni. A várban eleven a sürgés-forgás. Ő ügyet sem vet erre, az idegen arcokra sem, amelyekkel a várpalota folyosóin s a vár udvarában találkozik. Nem tűnik föl neki, mint sürgőlődnek a pattantyúsok a bástyák körül, mint bujkál előlük néhány furcsán öltözött ember, amidőn a várkapuhoz érnek. A mélységes csönd azonban, amely a falura borul, meglepi. Egyetlen lélekkel sem találkoznak, miközben a barátok kolostora felé mennek. A falu tornácos házai némán sorakoznak egymás mellett, mintha kihaltak volna, a dombok oldalán sem látszik nyoma embernek. Masolino kedve mindinkább elborul, miközben Pipó úrral szaporán a domboldalon fölfelé igyekezik. Eszébe jut, amit utazás közben Ozorára jövet hallott, hogy urától szinte rettegnek a jobbágyok. S hogy a jószágos nagyasszony eltávozott, gondolja, úgy látszik az egész falu bujdosásnak indult...

A lankásan emelkedő Horgas hátról az akasztódomb felé térnek s ennek tetején Pipó úr megáll s karját kitérve, széles mozdulattal a völgyre mutat.

— Ime, Jerkő vára! — mondja nagy szóval s Masolinónak olybá rémlik, mintha a sátán állna előtte, aki a hegyre vitte Jézust s a szeme alatt föltáruuló világot neki ígerte, ha térdre borulva őt imádja. Egészen megfélelkezett arról, hogy Pipó úr Jerkő vár ostromát akarja neki innen még egyszer megmagyarázni s alig vet rá ügyet, amidőn tovább beszél, úgy megbabonázta a bibliai jelenet s az ő helyzetük hasonlósága.

— Mint már tudod — folytatja Pipó úr —, Jerkő vára és Ozora fekvése szinte egyforma. Ahol a Sió folyik, Jerkő vára alatt, ott van a Duna. A vár háta mögött ott is hegy van, mint itt a Kükörcsös. De valamivel magasabb ám! Pattantyúsaim egy része lopva oda hurcolta föl az ágyúkat, másik része s a derék had a parti füzesekben rejtőzött. Éjnek évadján ereszkedtünk alá a Dunán. A gályákat rögtön tovább küldtük s a török semmit sem tudott arról, hogy a várat körülrzártuk.

— A vár hídja föl volt ugyan vonva — beszélt tovább egyre tüzezebben Pipó úr —, a falakon és bástyákon azonban egyetlen szál török sem látszott s a félholdas lobogó vígan lengett az öregtorony ormán.

Masolino most is jóformán csak Pipó úr kezének a mozdulataira ügyelt. De amidőn szeme szinte ellenállhatatlanul ezek irányába mered, érdeklődése egyszerűen szavai iránt is föllobban. A lábai alatt elterülő vár, mintha csak Pipó úr szavainak a varázsára változtatta volna meg képét. Hídját, amelyen át alig egy negyedórája keresztül mentek, fölvonták. Falairól eltűnt az őrség s a palota tornyán vérvörös lobogó leng, közepén az ezüst félholddal.

— Kapitányaimmal a várral szemben levő alacsony dombra lovagoltam föl, mely távolabb esett a vártól, mint ez, amelyen mi állunk. S látván, hogy

minden kedvez, magasra emeltem vezéri buzogá-nyomat.

Masolino elcsodálkozva nézi urát, aki egyre tü-zesebben beszél s szavai nyomában most magasra emeli a buzogányt, amelyet övébe tűzve magával hozott. A rövidnyelű buzogány aranyba foglalt drágaköves gombján vakító ragyogásra kél a kris-tálytisztá égről leáradó napfény. A következő pilla-natban dörgő morajlás rezdül meg a csendes leve-gőben. A festő riadtan néz körül, majd urára mered, aki elhallgatott s most némán várára mutat.

— Dörög az ég! — rebegi a festő zavarában. Csak aztán néz oda s szívéen egyre fokozódó nyug-talanság, lelkén csodás elálmélikodás vesz erőt.

Ozora várának falai hirtelen megelevenednek. Egész raj soha sem látott turbános és kaftános fegyveres ember hemzseg udvarán, tódul kisebb-nagyobb csapatokba verődve a vár bástyáira. Most az ellenkező oldalon dördülnek el az ágyúk a Kü-körcsös tetején s földet megremegtető bömbölé-sükre még nagyobb durranással felel a vár bástyái-nak minden ágyúja, mozsara.

— Jerkő vár ostroma! — ordítja Pipó úr diadal-mas ujjongással, amidőn a festő a bömbölő ágyúk pokoli morajjától elkábulva, mint egy örült, a kar-jába kapaszkodik s kérdőleg mered rá.

A levegő megtelik kénköszaggal, az ágyúk füstje nehéz gomolyagokban oszlik széjjel s áthatlan fátyolt von az egész völgyre. Egy újabb ágyúdörre-nés széjjel űzi a gomolygó füstfelhőket s a Sión túl egész ragyogásával tárul föl a síkság. Ahol az imént mintha minden rög megelevenült volna, csak hatá-rozatlan sürgés-forgás látszott a sűrű füst fátyolán át, az újabb ágyúdörgés nyomában egész pompájá-val bontakozik ki Pipó úr ozorai és simontornyai jobbágyainak mezei serege, a nap fényében csillogó

dárdáival, amint fergetegként a vár felé vágtat s mintha csak a szél ragadná tovább, oly könnyedén ugrál át a Sió folyó árján. A lovashad beláthatatlan sorai szélvészként teremnek ott s suhannak tova a vár alján. A bástyákon is elhalt az ágyúszó. Elsütni könnyű szerrel tudták, megtöltése azonban akkoriban annál lassabban folyt ez új öldöklő szerszámoknak, amelyek helyett most a vetőgépek kattogó lármája s az ostromlók ordítása verte föl az egész vidéket.

Masolino már rájött arra, hogy Pipó úr csak az ő kedvéért ostromoltatja várát, hogy lássa, milyen volt Jerkő ostroma. De egész valójában reszketni kezd, amint észreveszi, mint hullnak le, a vetőgépek szárnyán a magasba repülve, a mázsányi kövek, mint rakják tele a falak párkányát óriási fazekakkal a várban szorongók.

Az ostromlók lovashada ügyesen félre ugrat a rázúdított kövek elől s tovább folytatja munkáját. Minden lovas nyerge mögött homokos zsákot hurcol s oda érve, a sáncárokba dobja. Ennek vize apránként kikél medréből s szerte folyik a vár alján. A por, amelyet a lovak patái vertek föl, mindjobban enyészik s Masolino szeme előtt egyre tisztábban tárul föl a viharos kép s a Kükörcsös oldaláról gyalogszerrel a vár ellen rontó újabb had, amely a várórség zömét egyszeriben arra csalja. Csak a vetőgépek kattognak tovább az akasztódombbal szemben levő várbástyákon s amire a lovassereg nyomában egész szekérraj robog a vár alá, az óriási kövek valóságos zápora zúdul alá.

— Uram, ne kísértsd Istent ! — rebegi Masolino s Pipó úr mosolyog, mert vászonba varrt rongy a sok óriási kő s a nyílzápor, amely a várból aláröppül, szintén csak a levegőn, az ostromlók feje fölött süvölt keresztül.

A szekerekből belehányt rőzse valóságos hidat vert a sáncárokban s a lovashad szédítő körben tovább kerengve, egyszerre megáll. A vörös bástyán ismét ágyú dörög. Nyomában lenn harsonaszó kél. Mire a füstfelhő szertefoszlik, a szekerek már messze robognak s mögöttük, mint a fergeteg gyalogszerrel rohan előre az osztromlók serege.

— Nézd ! — kiáltja Pipó s a lóháton elül nyargaló hosszú szakállas alakra mutat.

— Így rohantam én is, midőn meghátráltak.

S a vár alján leszáll lováról az öreg. Emberei égnék meresztik kezüket s fejük fölött egész sor létra siklik át. Nyomban erre a sáncárok feltöltött részén, egymás hátán a várfalakra tör az egész had. A várórség zöme most itt verődik össze. Csákyálkkal kapdossa a sok létrát s özönével zúdítja a feltörőkre a fizekak tartalmát, mely füstölög.

Masolino eltakarja szemét borzalmában s Pipó úr rákiált :

— Ne félj ! Csak homok az !

S az ostromlók szemükre húzzák bőrkucsmájukat s jobbjukban kardot suhogtatva, rohannak föl tovább a temérdek létrán. Ismét ágyú dörög a vár fokán, magja nincsen, de tüzes szele vezérestül lesodorja a fölfelé törő hadat. Új raj kél a lezuhanók nyomában. Ádáz kardcsattogás támad. Kis vártatva ismét kürtszó rian: a várban visszavonulót fuvatnak s a palota tornyán fehér zászló röpi a magasba.

A vörös bástyáról vígan integet a magyar lobogó, amelyet az ostromlók tűztek itt ki. A győztes mezei hadak diadalmi ordítása eget ver. Nyomában tárogató harsan s a hirtelen támadt csöndben lágyan oszlik széjjel édesbús könyörgő hangja. Az ostromlók a vár alján csatarendbe állnak. S miközben hálaének kél ezer férfiakon, lassan ereszkedik alá a vár felvonóhídja.

— Uram ! — sóhajtja Masolino. A búcsúzó nap fényében szeme elé táruló fenséges kép elbűvöli s ő a lábai elé akar borulni a hatalmas úrnak, hogy megérnie engedte e fenséges látványt, mely szédítően változatos képeinek hosszú láncolatával mintha csak egy pillanat alatt pergett volna le szemei előtt.

Pipó úr megragadja piktora kezét s a domb tetejéről lassan a vár felé indul vele.

— Mily buzgón énekelnek ! — rebegi Masolino. — Mintha igazán csatát nyertek volna.

— Meghiszem azt ! — feleli Pipó úr. — Hogy elfoglalta a várat, most a mezei had lesz várőrségem. A belső várjobbágyokból pediglen mezei had válik. Ez annyit teszen, mintha nemes ember jobbágy sorba jutna.

— Csak nem leszel olyan kegyetlen, uram ! — kérleli Masolino Ozorai Pipót.

— Persze — feleli ez — nem engedtem rést töretni, mégis elfoglalták. Az igaz, hogy kard élével vágni, nyilat ember ellen lőni szintén nem engedtem. De ha ügyesek lettek volna, megvédehték volna.

— De akkor a török maradt volna az úr Jerkő várában.

— Az is igaz — mondta erre a főúr mosolyogva —, de a virtus a fő s ahol megvan, meg kell jutalmazni. Akiben nincsen, azt meg kell büntetni. A katona enélkül semmit sem ér.

A vár aljára értek. Az ostromló sereg már bevonult. A falakon kívül egész raj póruljárt jobbágy hevert, akiket a roham hevében baleset ért. Azok sebét is javában kötözgette a várbeli borbély néhány legényével.

— Egyéb baj nincsen? — kérdezte Pipó úr az elébe siető várnagytól.

— Egy halott ! — felelte Csuzy uram kurtán

s a híd felé mutatott, ahol Károly atya, Pipó úr udvari papja, a várbeli plébános, nyakában stólájával, szomorúan hajlott egy hanyatt heverő öreg ember fölé, aki nyakát szegte s kilehelte lelkét, mielőtt még az utolsó szentséget fölvehette volna.

— Baráth Mihály, a mezei hadnagy — rebegte Pipó úr elérzékenyülten. Masolino megborzadt.

— Majd gondoskodom családjáról — szólalt meg kis vártatva a hatalmas főúr ismét s piktorának intve, közönyösen tovább ment. Masolino nem mozdul el a halott mellől.

— A leányaért menjetek! — kiáltja a körülötte őgyelgő fegyveres jobbágyoknak, akiket szintén lesújtott hadnagyuk halála s akiket most, hogy eszükbé juttatta, egymásután rohantak le a vár lejtős útján, holott egyikük sem ismerte a hadnagy leányát.

Hogy kitűzték a fehér zászlót s a pokoli láрма elhalt, a falu ismét megelevenedett. Az asszonyok és leányok egyre sűrűbb rajokban tértek vissza a dombok koszorúján túl levő rétekről, bújtak ki a barátok templomából, ismerőseiknek a kolostoron túl eső házaiból, ahol az ágyúdörgés elől meghúzódtak. Gena is köztük volt s hogy hallott a mezei hadak diadaláról, arca szinte sugárzott az örömtől. Édesapja ugyancsak sokat beszélt neki arról az előtte való estén, hogy mint fordul egyszerre jóra sorsuk, ha a hadijátékokon az ozorai és simontornyai hadak legyőzik a hasonló módon megduplázott várőrséget, amelyet Pipó úr a Moldovában zsákmányolt török köntösökbe öltöztet, bizonyára azért, hogy jobbágyai, akiket a nyáron szintén a török háborúba viszen, jó eleve megszokják s ne ijedjenek meg az ellenség pusztá színétől. S amint a várba vezető úthoz ért, Gena bátran sietett föl a híd felé.

— Hiszen most már az én édesapám lesz a várnagy! — gondolta. Láttára kétfelé válik a halott körül őgyelgő tömeg s a lány ajkán velőtrázó sikoly kél. Masolino ereiben megfagy a vér, majd iszonyú háborgás vesz erőt szívéen s ő egyenesen a várpalotába rohan és meg sem áll, míg Pipó urat meg nem találja.

— Add vissza ennek a leánynak az apját! — így kiált rá színéből kikelve. Pipó úr ráförmed:

— Megbolondultál? — kérdi tőle s szemében a harag lángja lobban. Csak amidőn Masolino indulata lecsillapodik s ő megtudja, hogy a piktor Baráth Mihály leányát festette meg szobája falán, simulanak el arcán a redők. Pipó úr, aki már majdnem megfélekedezett róla, csak most kezd igazán érdeklődni a halott iránt.

— Ne háborogj, Masóm! — kérleli festőjét. — Lásd, ilyesmi megesik minden hadijátékon. Még jó, hogy több emberem nem vészett el. S azt a leányt, aki ma árva lett, úgy megjutalmazom, mintha király leánya volna. Ha pedig akarod, hozzád adom feleségül.

Masolino elhárítólag intett kezével, de a szó, amelyet már kimondott, ajkára forrt.

— Sátán, ne kísérts! — akarta mondani még mindig komor kedvében. De aztán eszébe jutott, hogy inkább a szegény Gena érdekében veti közbe magát, akinek mérhetetlen veszteségét végokában mégis mintha csak ő okozta volna.

— De el nem hagyod, uram, azt a leányt? — mormogta aggodalmasan Pipó mellé lépve, ki ablakába állt.

— Ne félj, Masóm! — hangzott a felelet nagy hangon. Nyomban rá a taliánból magyarrá lett főúr féket szegett tüzes lelke szárnyalásának s Masolino szinte elszédült a káprázatosan ragyogó,

fényes jövő rajzától, amelyet ura a szegény árvának kárpótlásul ígért.

— Hidd el, nincs okod keseregni — mondta még —, ha eleven király is az apja, sem álmódzhatnék akkora boldogságról, mint aminőnek a forrása reá nézve ez a szerencsétlenség leszen.

Pipó úr elhallgatott s a festő is némán nézett ki a nyitott ablakon, amelynek öblös fülkéjében álltak. Alkonyodott. A vár udvarán fáklyákat gyújtottak. A palotából egy csapat várjobbágy vonult ki pergő dobszóval. A vár hídjához érve, a fegyveresek egy része vállaira kapta a még mindig ott heverő halottat s a fáklyások rajától körülfogva, megindult a szomorú menet a Baráth-porta felé. Legelől Csuzy uram haladt páncélosan, sisakosan, kivont karddal, egy szakasz lándzsás várjobbágy élén. A halottvivők nyomában roskadozott Gena, félkezével kendőjébe rejtve arcát, miközben a másikkal egy fiatal legény karjába kapaszkodott. A legény Györke volt, aki mestere parancsából aznap délután társával egyetemben a barátok templomában a sírkápolna faláról verte le a vakolatot s csak a pokoli ágyúzás végeztével tudott onnan kiszabadulni. Miközben a legények munkájukba mélyedtek, a templom szorongásig megtelt s bármint akarták is, nem tudtak maguknak utat törni. Csak amire az ostromnak vége volt, szabadultak ki. Györke észrevette Genát s nyomába eredt. Hogy Baráth Mihály elesett, az őt is rémségesen meglepte. Jajgató leányán pedig úgy megesett szíve, hogy azt sem tudta, mit cselekszik. Csak akkor eszmélt föl, amidőn Gena nem taszította el feléje nyújtott karját. A fiú szíven csodás melegség áradt széjjel. A fáklyák vörhenyes fényében Masolino éles szeme fölismeri a legényt. S látván, mint küszködik ennek arcán a részvétellel öröme, a mester kedve még inkább elborul. Eszébe jut, hogy

ha nem is úgy, amint ezt Pipó úr gondolta, némely emberek szerencsétlensége ugyancsak hamar válik mások boldogságának a forrásává.

VII.

AZ IRIGY VETÉLYTÁRS.

Maga Pipó úr fogta karon Genát. Sára nényét az öreg Tamási vezette a barátok cintermében ásott sírhoz.

— Tizenkét pap ! — rebegették a templom kapuja felé tekintve a páncélos díszőrség kettős sorai mögött mélységes elálmélkodással az egymás hátán szorongó emberek. A gyánti perjel ezüsttel szegélyezett feketeruhás segédletének élén a sír mellé lépett s még egyszer beszentelte a halottat. S amidőn a gyász-zsoltosmák zengése közben a koporsót leeresztették, az ozorai vár fokán eldőrdültek az ágyúk. A falu nagy utcáján végig csatarendben álló bandériumok fölött ekkor mint egy erdő, úgy meredtek a magasba a tisztelgésre emelt lobogós kopják ezrei. A barátok templomától a Sióig fölállított lovashad soraiban szakasról-szakaszra dobpergés riánt föl s az emberek már oszladozni kezdtek, amidőn a szintén egymás után fölharsanó trombitaszó egyre elhalóbban még mindig ott visszhangzott az alvég felől, az ágyúzás megszűntével ismét csendessé lett levegőben.

— Ha nádorispán lett volna, sem temethetik vala el szebben Baráth Mihályt ! — hajtogatta a napi járóföldről egybegyűlt rengeteg sokaság s az ozoriak végkép megfélemedtek a veszedelemről, mely Pipó úr várát és az ő házaikat a hadijáték nyomában fenyegette.

Ha igazi várostrom lett volna, sem pazarolhattak volna el több kénköves port, mint ezen. A pokoli

ágyúzás földet megremegtető dörgése messze földre elhallatszott. A szomszéd falvak népe, nem ismer-
 vén okát, rettegetve menekült hanyatt-homlok és
 vitte széjjel a híret annak, hogy a török termett
 lopva a Dunántúl közepén s elsőbben is Zsigmond
 király leginkább rettegett hadvezérét fogta ostrom
 alá várában. A hitetlen muzulmánok már nem egy-
 szer törtek be az ország határán s termettek oly he-
 lyeken, ahol őket a legkevésbé sem várták. S ami-
 dőn az ozorai veszedelem híre Tamásvárába ért, az
 öreg Tamási Mihály nem sokat gondolkodott. Szom-
 szédaihoz staffétákat küldött széjjel. Ő maga szin-
 tén fegyverre riasztotta bandériumát s néhány
 ágyúval egyetemben lovashadai élén Ozorára vágta-
 tott. Szerencsére fél napi járóföldnyire Ozora körül
 minden Pipó úr birtoka. Segítségére siető jó barátai
 nem tudván, mi történik ott, alighanem várának
 szegzik ágyúikat, ha idejekorán érnek oda s a vár
 tornyán török zászlót látnak. Így azonban öreg este
 lett, amire a tamásvári s a többi szomszédos várak
 bandériumai Ozora határában, ennek sík oldalán
 találkoztak. Mint mikor hirtelen olvadás kél s a
 Duna jégpáncéla darabokra törve megindul a tova-
 iramló hullámok hátán, úgy özönlött a vár felé a
 völgy keskeny nyílásán át fegyverét csörgetve s
 harcra készen a másfélezernyi egyesült lovashad.
 A hirtelen támadt zajra künntermő faluvégi csár-
 dásgazdától aztán megtudták, hogy mit jelent a
 váratlan csönd, amely az éj sötétjébe vesző Ozorára
 borul. Tamási Mihály majd leszédült lováról, dühé-
 ben, fiatalabb főúri társai ágyúzással akarták Pipó
 urat álmából fölriasztani, amiért akaratlanul bár,
 de megtévesztette őket, titokban előkészített hadi-
 játékaival. Csak amire a szomszédos Baráth-ház
 gyertyafényes ablakaira esett tekintetük, állottak
 el szándékuktól.

— Halott fölött virrasztanak! — figyelmeztette hevesvérű főúri társait Tamási. A fegyveresek se-rege csöndesen vonult tovább a vár alá s csak harsonzóval kérte bebocsáttatását. Pipó urat fölkel-tették s ő mosolygó arccal sietett elébe mindenkor szívesen látott főúri vendégeinek. Ezek haragja is csakhamar tovaszállt. Pipó úr számukra és ban-dériumaiknak valóságos lakomát hevenyészett, jól-lehet éjfél is elmúlt. Hogy világcsúfjára túlbuzgó-ságukat közprédának ne engedjék, a szomszéd várak főurai és bandériumaik is mind ott maradtak az öreg Baráth temetésén, mintha csak emiatt jöttek volna ide. S csupán a halotti tor végeztével széledtek el. Az ozorai vélt veszedelmet mindazon-által szárnyaira kapta a hír, a kóbor hegedősök kicifrázták, Baráth hadnagy bús végét kihagyták belőle s Dunán innen, Dunán túl mindenfelé énekeltek erről, mindenfelé nevettek ezen. Ozora vára ki sem fogy a kíváncsi ismerősök s egyéb főurak látogatásából, ha Pipó úr a temetés után rögtön útra nem kel s mindenfelé meg nem üzenteti, hogy Döbrököz várából feleségestül sorra látogatja meg mindazokat, akik piktorának hittevése napján jelenlétükkel várát megtisztelték s azokat is, akik már régebben jártak ott.

Pipó úr nyomában a vár tisztjei is elszéledtek, akiknek csak olyankor volt szabadságuk, ha sem uruk, sem asszonyuk nem volt otthon. A vár bástyáin az őrség alig félannyi várjobbágyból állott, mint rendszeren. A várpalotára pedig az öreg kulcsáron kívül jóformán senki sem vigyázott. Még a toronyőrök is naphosszat a Sión túl a réteken segítettek falubeli rokonságuknak. Szénakaszálás ideje volt.

Pétör bácsi, a kulcsár ugyancsak unatkozik, ha jórógen hozzá nem szokik ahhoz, hogy mint afféle

vén bútorral szokás, naphosszat alig elegyedik vele szóba valaki. Valamikor jobb napokat látott ő is. Kicsiny birtoka volt Temes vármegyében a végeken. Miként Baráth Mihályt, őt is kipörkölték onnan a törökök s miként ez, ő is Pipó úr hadnagya lett ; de a pattantyúsok mellé került s azért korábban is kopott ki a hadimesterségből. Hogy felesége meghalt, fia pedig ott veszett el a huszita-háborúban, kulcsárnak szegődött el az ozorai várba, nehogy hiába egye ura kenyerét. Ha nem is volt akkora becsülete, mint boldogabb időkben, amikor egy egész had füstösképű pattantyúsnak parancsolt, Pétör bácsi meg volt elégedve sorsával. Pipó úr jó szívvel volt hozzá, a nagyasszony szintén s ha vendégei, tisztjei, avagy a cselédek nem is állottak vele szóba máskor, csak ha valamire szükségük volt, azt sem igen bánta. A léha fecsegést soha sem szerette ; öreg napjaira pedig megtanult gondolkodni. S hála Istennek, mindig akadt valami, amin hosszan eltűnődhetett. Most is, hogy ily csöndes napok járnak s ő délelőttönkint a várpalota kapujában üldögél, esze kerekei rögtön megindulnak, mihelyt maga elé néz, jóllehet az előtte ég felé meredő várfalak miatt semmit sem lát a túlban levő dombok fölött úszkáló felhőkön kívül. A pokoli ágyúzással járó hadijátékot követő reggelen, mintha a mennybeliek is megnehezteltek volna az Istent kísértő lármáért, iszonyú égzengéssel megeredtek a felhők csatornái s az eső, amely már-már ennek fényét is elmosta volna, csak Baráth Mihály temetése napján szűnt meg. Egy hete már s ismét szüntelenül derús az ég. Pétör bácsinak jól esik, ha a nap melege általjárja köszvénytől megviselt csontjait. Azért ül a legszívesebben a várpalota kapuja előtt délelőttönkint, nézi órahosszat, anélkül, hogy megünná, a felhők járását. A felhők

nyomában, aszerint, hogy merre tartanak, lelke is hol délnek, Moldova felé, hol meg Budára száll. A török háborúnál és Zsigmond királynál, akinek székesfővárosa Buda, nem ismer különb dolgot, amiről szívesebben elgondolkoznék. S aznap Buda felé hajtotta szélapó az ég kék palástján legelésző nyáját. Pétör bácsinak eszébe jutott, amit Pipó úr mondott, amikor megkérdezte, hogy miért marad el a császárkoronázás? Azaz Pipó úr jóformán nem is mondott neki semmit erről, csak egymáshoz dörzsölte hüvelyk- és mutatóujját, aztán hirtelen rázogatni kezdte keze fejét, ez már akkor is azt jelentette, hogy nincsen pénz és ő rögtön megértette. Ám annyi történt azóta Ozorán, hogy csak most ér rá gondolkodni a dologról.

— A pénz híjánál nem is volna egyéb fogyatkozása Zsigmond király fényes uralkodásának — mormogja. — Ennek is csak a német az oka, aki császárájának választotta a magyarok királyát, pénzt azonban nem ad; sőt akár ura királyuk, akár jóbarátja, avagy ellensége, a német mindig csak vitt tőlük, de sohasem hozott hasznot a magyaroknak.

Pétör bácsi fölsóhajt, majd ismét vigasztalódni kezd, amidőn eszébe jut, mint becsüli meg a király idegenben is áldozatkészségükért jó magyarjait. Bármerre fordul is meg, mindenütt magyar ruhát visel. Magyar urak környékezik akkor is, ha császár képében ül trónusán. A magyar címeres lobogót viszik előtte legelől, járjon bár akár Frankfurt városában, akár Lutéciában, akár túl az Operencián.

— Hej — sóhajtja ismét a kulcsár —, azért mégis jobb volna, ha többet ülne itthon s a német látogatása, a csehek irtása helyett a törökök ellen vezetné egész hadseregét . . .

Az üresen ásító várkapuban egy jövevény lovas tűnik föl, aki egyenesen feléje tart. A kulcsár föl-

eszmél töprengéséből és oda néz. A jövevény ruháján nyilvánvaló, hogy mesterember; lován, hogy bérelt ló. Ő szép szerével vissza akarja küldeni, mert már amúgy is torkig van a sok vándorló legénnyel, aki nem törődik azzal, van-e zászló a torony ormán, avagy nincs s mind Pipó úr várában keresné szerencsáját. De aztán mást gondol. A jövevény alighanem piktor s zöldszerű bársonyruhát visel, még pedig olyan szabásút, mint a szászok.

— Tehát Erdélyországból jó! — véli a kulcsár, amikor azonban a ló egyet fordul előtte, észreveszi a budai bélyeget rajta s rögtön tisztában van azzal, hogy ha erdélyi is ez ember, Budavárából került csak Ozorára.

— Itthon van Masolino mester? — kérdi az idegen, megemelve kalapját s a kulcsár ráförmedt:

— Ha nemes emberrel beszél kend, lováról szálljon le!

Az idegen szó nélkül engedelmeskedik, majd alázatosan bocsánatot kér, végül megismétli kérdését.

Pétör bácsi nem is hallgat oda. Csak int egyet, hogy kövesse. A kapuban leakasztja a rovásos tábláról Masolino szobájának kulcsát s fölvezeti a jövevényt. Festékes kezét látván, most már határozottan tudta, hogy miféle szerzet s biztosra vette, hogy ez a piktor is Pipó úrhoz akar munkába szegődni. Amint ezt a pár nap óta szinte csapatostul idekíváncsozó piktorokkal megtette, ennek a szász piktornak is meg akarta mutatni Gena falrafestett képét. A vándor piktorok, magyarok, németek, taliánok egyaránt ennek láttára összezsápták kezüket.

— No, ilyesmit nem tudunk! — mondogatták rendre s csüggedten odább állottak egy faluval és egy várral s nemcsak Pipó úr, de még Masolino színe elé sem kíváncsoztak, oly hitványnak tetszett mivoltuk a jeles mesteréhez képest.

A jövevény, akit a kulcsár most vezetett föl, csakugyan piktor volt: Brassai Tamás. Erdélyországban nagy volt a híre. Az Atyaúristent és a szenteket úgy festette, hogy bármerről nézték is az emberek, ezek szeme mindenfelé reájuk meredt, mintha eleven volna. Tamás mester e fortélyának segítségével vagyont szerez, ha nem prédálja vala el rögtön mindenét. Azonfelül az aranypor javát is a tarisznyájába csúsztotta, amit a jámbor hívek a szentek köntösének és dicsfényének a festésére szántak. A turpisságra végezetül is rájöttek az emberek s ő egészen kikopott Erdélyből. Budára kerekedett föl, hogy ott keresse ismét szerencsáját. A budai céh azonban taliánon kívül nem igen tűrt meg a városban más idegen festőt s Tamás mesternek sem volt ott maradása. Minthogy Pipó úrról és Masolino festőről sokat hallott, ez utóbbit akarta Ozorán fölkeresni, hogy szövetkezzék vele. Úgy képzelte, hogy ha ő festi meg Masolino képein a szemeket, akkor közösen végzett munkáik láttára még jobban bámul a világ s Pipó úr úgy szórja majd a pénzt, mint a pelyvát. Ők aztán testvériesen megosztzkodnak ezen s az arany- és ezüstporból szintén félrerakosgatnak annyit, amennyit csak lehet.

— Sokat lehetne itt zsebelni! — jut eszébe a jövevény piktornak, amint a márványlépcsőkön, az aranyozástól szinte szikrázó folyosókon végig megy.

Masolino szobájához érnek. Pétör bácsi szó nélkül kinyitja ajtaját s alig hogy belépnek, Tamás mester szájtátva mered a fiatal leány képére, amely a szemben levő falról mosolyog rá.

— Haj! — sóhajtja. — Hisz ennek nemcsak a szeme él, de minden porcikája.

S amint a szobába lép és föl és alá jár, csakugyan mindenünnen úgy fest a kép, mintha eleven mása volna mintájának. Rokolyáját mintha az ajtón

besurranó szellő lobogtatná, oly elevenek ráncai. A pázsit is, amelyen a lányka áll, mint a mezőn a fű, oly élénken virít ; pedig nem is pingáltak meg rajta külön minden fűszálat, minden virágot, miként azt ő szokta. Tamás mester elálmélkodása nőttön nő, szívét érthetetlen szorongás fogja el. Aztán mintha a remény halovány lángja lobbanna föl benne, hogy talán mégsem az olasz munkája e remekmű.

— Ki festette ezt a képet? — kérdi a kulcsártól s az irigység mindinkább rabul ejti egész valóját.

— Gena ez, a mezei hadnagy lánya — feleli Pétör bácsi nyugodtan s ismét a kép nézésébe mélyedt ; mert bármily sokszor látta már, ő sem tudott betelni ennek szépségével.

— Leány? — rebegi Tamás mester. — Hej, akkor feleségül veszem ezt a piktornt ! Hogy ilyen is akad ezen a világon ! Ki hitte volna? No, de Pipó úr udvarában semmi sem lehetetlen s a lány talán boszorkánynak lánya.

— Hát igazán lány festette ezt a képet? — fordul most ismét a kulcsár felé s Pétör bácsi fejével bólintgatva folytatja :

— Bizony, meghalt szegény !

— Ki? Az a festőlány? — vág a szavába a jövevény, de a kulcsár nem zavartatja magát.

— Hat főúr rukkolt ki bandériumával temetésére. Pipó úr is ott volt s az ozorai és simontornyai várjobbágyok, a környékbeli falvak népe mind. Meg is érdemelte szegény. Úgy halt meg, mint a háborúban. A lajtorjáról szédült le a hadijátékban, a vár ostrománál.

— Bolond ez vagy csak úgy teszi magát? — mormogja Tamás mester, majd apránként rájön, hogy honnan e sok ferde válasz.

— Süket kend, kulcsár úr? — kiáltja s Pétör bácsi méltatlankodva rivall rá:

— Süket az öregapád. Ha nagyot is hallok, nem kell úgy ordítanod.

A jövevény megjuhászkodik, kis vártatva sikerül kiengesztlenie a gyöngéjét leplezgető öreget s ő apránként mindent kihüvelyez belőle, amit Masolinóról tudni akar. Az irigység most még inkább rabul ejti szívéét. Közben pokoli terv villan föl lelkében. Retteg attól, hogy más is meghallja s miközben a gondolat egész valóján elhatalmasodik, mindenről megfeledkezve, lázasan a kulcsár fülébe súg. Ez bölcsen hunyorgat s Tamás mester csak azután eszmél arra, hogy az öreg egy kukkot sem érthetett meg abból, amit neki mondott. Éktelen dühében szinte kétségbeesik, hogy a süket emberrel lehetetlenség összeesküvést szőnie, anélkül, hogy a várpalota egész második emeletén meg ne hallják, amiről beszél.

— Majd megmondom neki! — ismételteti Pétör bácsi, gondolván, hogy a jövevény tiszteletét küldi általa Masolinónak, miután ő kérdezősködésére elmondta neki, hogy a mester a barátok templomában dolgozik a sírkápolna kifestésén, ott is ebédel a barátoknál s más halandóval ezeken kívül alkonyatig szóba sem áll.

— S ennek ugyancsak sürgős dolga lehet — véli a kulcsár, akit kissé meglep, hogy az idegen szinte köszöntés nélkül a faképnél hagyja s elrohan.

A földszinti folyosón Takács úr állja el Tamás mester útját, Pipó úr főszakácsa, akinek akkor van a legtöbb dolga, amidőn a vár ura távol jár. Ilyenkor reggeltől estig experimentál a kis konyhában, új ételek, új ízek és zamatok kieszelésén töri fejét s valahányszor egy-egy új ételt komponál, a várba vetődő jövevényeken próbálja ki,

nem-e árt az egészségnek? Tamás mestert is ebédre invitálta, bár most látta először életében. Ha a jövevényt nem gyötri az indulatok árja, nem is tud hová lenni a nagy megtiszteltetéstől, amely a hófehér ruhás, tekintélyes úr részéről érte. Így azonban szaporán megköszönte a szíves meghívást s tovább rohant ; a várpalota kapujában pedig lovára pattant s beléje vágván sarkantyúját, úgy elnyargalt, mintha a török üldözné.

Amikor fiatal korában a magyar főurak trónusáról a börtönbe hurcolták, Zsigmond király keserve aligha volt akkora, mint Tamás mesteré, a midőn Masolino szobáját elhagyta. Amikor a várba toppant, úgy érezte, mintha győzhetetlen hadvezér volna, aki biztos diadaláról. Hogy látta Gena falra festett képét, egyszerre végtelenül hitvány legénykének érezte magát, bármennyire tele volt a szíve önhitséggel. Amit már eddig is tudott, de magának sem mert bevallani, most már beismerte, hogy az ő mestersége csak szemfényvesztés, a Masolinoéra pedig nem is talált kifejezést.

— Művészet ez ! — mormogta volna, ha ismerik vala akkoriban azt a szót, amelyet ma oly pazar módon minden hitványságra alkalmazunk, mihelyst emberi kéz pingálta.

Amidőn a faluvégi csárdához ért, Tamás mester már egészen elzöldült az irigységtől s azért lepatlant lováról, hogy szíve keserűségét néhány kortytyal leöblögesse. De gyűlölsége az ismeretlen vetélytárs iránt itt is nőttön-nőtt s bármint törte a fejét rajta, sehogy sem tudta a módját kieszelni annak, hogy mint ronthatná meg. Szívében végtelen elcsüggedéssel kel föl, hogy lovára pattanva, tovább vágta s meg se álljon, míg olyan helyre nem ér, ahol hírét sem hallották a nagy taliánnak, akiről a Dunántúl minden gyerek beszél.

— Hol lakik Baráth Gena? — kérdezi aztán tétován a csárdásgazdától, aki borozás közben szóval is jól tartotta.

— Itt a szomszédban — feleli ez fölélenkülve. — Ismeri talán, mester?

— Nem én! — hazudja csupa megszokásból Tamás mester. — De üzenetet hoztam neki Budáról.

— Akkor okvetlen menjen által — biztatja a gazda s a piktor rászánja magát arra, hogy megnézze a lányt, akit Masolino megörökített, pedig úgy sejtí, hogy ismét csak újabb keserűséget szerez magának azzal, ha a kép eleven mintáját meglátja. Gena a ház udvarán öntözgeti virágjait s amint az idegen benyit, gyorsan lesimítja föltűrt ruháját.

— Fogadj Isten! — rebegi szemét lesütve ennek köszöntésére s Tamás mester elálmélkodva mered rá. A lány szakasztott mása a falra festett képnek, csak mintha ez utóbbi még szebb volna, mint a minő mintája a valóságban. Ott csupa mosoly a rózsás arc, itt meg, bár vonásai ugyanazok, sápadtság ömlik el a megfogyott bájos arcon s a lány szeme is olyan szomorúan mered rá, még akkor is, amidőn a jövevény találomra nagyot hazudik s mint jó ismerőse, Budán lakó unokabátyjáról beszél neki.

— Nagybátyám az, a királyi íjász — feleli csöndesen a lány; mert ugyan kinek nincsen ma is rokona vagy legalább ismerőse Pest-Budán.

— Üdvözlét küldi — folytatja a festő s amire a lány köszönetet mond és Sára asszony szintén künn terem, tovább folytatja.

— Ő azt mondta, hogy piros lányka a húga, mint a rózsza s imhol, mily halovány!

— Csak mióta apja meghalt — szólt közbe az asszony.

— Eh, más baja van ám! Jól tudunk mi mindent ott Budán.

Gena haja tövéig elpirul s zavarodottan mered az idegenre, akinek szűrő tekintete szinte szívéig hat s mintha meglátta volna benne féltve őrzött titkát, amelyről Istenen kívül még senki sem tud. Tamás mester szeme diadalmasan föllángol s a lány megborzad a kietlen tűztől, mely arcát perzseli. S miközben a rosszképű, horgasorrú idegen továbbra is fürkészve reá néz, minden ízében reszketni kezd, mintha megbabonázta volna, majd összeszedi minden erejét és tovarebben.

— Nos? — kérdi Brassai Tamás Sára asszonytól, amire a lány eltűnt a konyha ajtaján.

— Az Istenért, hát mi lelhetett? — hangzik föl a kérdésre az aggodalmas kérdés.

— Megrontották! — feleli komor hangon a jövevény s az asszony faggatására azt is megmondja, hogy a talián piktor rontotta meg.

— Találkoztál te valahol a piktorral? — kérdi most a lány után nézve Sára néni a konyhaajtóban.

— Találkoztam — hangzik föl belülről szepegő hangon a felelet, majd mintha mentegetőznék, a lány még hozzáteszi:

— De csak az öreggel s azzal a Györkével. A harmadikkal szóba sem állottam még.

— A talián piktor volt — mondja most Tamás mester s biztatására az asszony tovább faggatja hűgát.

— Hol és mikor találkoztatok?

— Az akasztódombon, a keresztúton.

— A keresztúton! — rebegi jelentőségteljesen szemeit forgatva Brassai Tamás s tompán hörgő hangon folytatja:

— Hát mégis igazat mondott a budai csillagvizsgáló mester, akitől Baráth Pál úr Gena csi-

zióját kérte. Azt mondta, hogy egy talián piktor lopta el a lány lelkét, festékeibe keverte s a szobája falára kente.

Sára asszony hitetlenül rázza fejét, amidőn a jövevény még arról beszél, hogy a lány amiatt sorvadozik.

— Hát lehet lélek nélkül élni? — kérdi kételkedő hangon az idegentől s ez rögtön kész a felelettel.

— Hát a kutjának vagyon-e lelke? S mégis él.

— Az igaz! — rebegi az asszony. — De csak akkor hiszem el, ha magam szemével látom.

— Hát nézze meg. Ott van a piktor szobájának falán. E kép csupa élet s a lányka itt! . . . Már hálni is alig jár belé a lélek, olyan halovány szegény!

— Csitt! — int az asszony ujjával, nem akarja Genát megrémíteni.

A lány már nem is hallott erről, a belső szobába huzódott, mert szinte rettegett attól, hogy az idegen kisüti róla, amit szegény édesapja halála óta még óvatosabban rejteget szívében. Annál többen hallották a kerítésen kívül, amit az idegen nagy hangon Sára asszonynak mondott. A beszélgetés odacsalta a szomszédokat s amire Tamás mester kilépett a kapun, néhány öreg asszony rögtön közrefogta.

— Mi is tudjuk ám arról a taliánról, hogy garabonciás — rebesgették rendre s az irigy vetélytárs szívét majd szétveti az öröm, hogy pokoli terve, amely sokkal jobb annál, amelyet még Masolino szobájában forralt, szinte magától valósul meg és még szebben, mint ahogy ő kigondolta. A kulcsárt arra akarta bírni néhány csengő arany árán, hogy a festett képmás arcát elékteleníthesse; azonkívül azonban, hogy titokban nem egyezhetett meg az öreggel, bátorsága sem igen volt ehhez.

— Mily ostobaság lett volna! — gondolja most, hogy eszébe jut a dolog s elégedetten simogatja lenszínű kecskeszakállát.

— Hiszen itt most magát Masolino mestert is tönkre tehetem! — mormogja tovább s biztatására a vén asszonyok rendre elmesélik neki, hogy mint nyergelte meg a talián garabonciás még Pipó urat is, akit bolondnál-bolondabb dolgokra bír rá, aki szinte tömi pénzzel s aki úgy bánik vele, hogy kis királyt sem illet meg akkora becsület. A vár alján lakók közül is ott termett néhány asszony.

— Amióta fehér lován reggelenként a barátok templomába nyargal — meséli az egyik —, alig van ház, ahol baj ne esnék. Balogné tehene napok óta nem adja le a tejet. A szomszédasszonyom kis fiát a nyavalya töri. Az én tikom pedig tegnap fölfordult, amikor arra lovagolt; pedig reggel még kutyabaja sem volt.

— Az öreg Baráth is miatta veszett el — véli egy másik asszony.

— A lányát pedig szintén megrontotta, hallottátok-e? — rebegi Baráthék zsellérének felesége.

— Halál reá! — rikácsolják most egyszerre s Tamás mester megijed.

— Még az én fejem bánja — villan föl lelkében a gondolat —, ha ilyen nagy zajjal tör ki a vihar és én itt maradok.

— Csönd! — kiáltja a háborgó némberekre. Azután halkán tovább beszél:

— Avagy azt akarjátok, hogy Gena leányasszony is elpusztuljon?

— Jaj, Istenkém! — sikoltja a kerítés mögül Sára néni, aki most már mindent elhitt s a jobbágyasszonyok szíve megesik az ártatlan leány sorsán. Némán követik Brassai Tamást, aki lova

után néz s miközben a csárda felé tart, még inkább föltüzeli Masolino ellen a falu együgyű népét.

— Boszorkányt és verebet nem lehet ám dobbal fogni! Előbb nézzétek meg, igazat mondtam-e? Ott van-e Gena lelke a piktor szobájában. Ha ott van, fogjátok meg a garabonciást. Vágjátok le keze fejét. A falra festett kép ekkor magától összeomlik s a szép leány lelke rögtön fölszabadul...

VIII.

A VÁLTOTT EMBER.

Masolino aznap fejezte be az öreg Scolari sírkápolnájában az északi fal kifestését. Minthogy új képet kezdeni már késő volt, még világos nappal abbanhagyta a munkát. Györkére bízta, hogy a nyílásában eldeszkázott kápolna ajtaját bezárja. Ő maga a templomból egyenesen a kolostor udvarába tért s lovára pattanva, a vár felé ügetett. A lovat Takács Ambrustól kapta kölcsön. A hófehér paripa volt ez, amelyet a főszakács csak sátoros ünnepeken s más ritka alkalommal használt a vár nagytermében rendezett lakomákon, amidőn ő vigyázott az asztal fölött való rendre. Masolinót Takács úr az övéhez hasonlóan nemes mesterségénél fogva nagyrabecsülte s kezdettől fogva kereste kedvét. A piktor kérésére szó nélkül rajzolt neki néhány nádmézes süteményekhez s más egyéb materiából készült cifra ételhez való új formát. S ezzel úgy megbabonázta Takács urat, hogy szinte élt-halt érte, s amióta a kolostorban dolgozott, egy-egy kipróbált remekét oda is utána küldte. Lovát akkor ajánlotta föl, amikor a nagy eső nyomában bokáig érő sár támadt. Masolino így száraz lábbal jutott el mindenkor a kolostorba. S hogy

ismét kiderült, sem vált meg a pompás paripától. A ló igen megkedvelte új gazdáját. S mihelyt ez kilépett a várpalota kapujából, vígan nyeríteni kezdett a várfalakhoz simuló istállóban és nem nyugodott mindaddig, míg Masolino reá nem ült . . .

A kezes jószág lépteit cifrázva viszi végig a fehérré meszelt házak hosszú sora mellett s Masolino mosolyogva nézi, mint hegyezi fülét, mintha szavát lesné.

— Gyű te, pejkom! — mondja halkan, amint ezt Takács úrtól hallotta s gyanútlanul fordul a vár alján a fölvonóhídhöz kígyózó útra.

A vár udvarából tompa moraj hallatszik s nyomban rá, mint valami szabadjára eresztett megvadult siserahad, a fél falu népe tör ki egymás hátán a vár kapuján.

— Itt vagy, garabonciás! — ordítják a földühödt némberek, férfiak, suhancok.

— Halál reá! Fogjátok meg!

Masolino riadtan mered fölfelé s félre akar állani az útból, mint akinek nyugodt a lelkiismerete. Lova azonban ez egyszer, mintha okosabb volna gazdájánál, megvadul a pokoli riongástól s visszafordulva, szügyébe vágja fejét és hanyatt-homlok a Sió felé rohan. A háborgó tömeg, ki kapát, ki kaszát, ki baltát suhogtatva, utána ered.

— Félsz, kutya! — ordítják egymást túlharsogva.

— Ni, hogy szalad! Mégis garabonciás! Hajrá, utána!

Pétör bácsi nem tudja fölfogni ésszel, hogy mi történt. Csak amire a kirohanó tömeg nyomában a vár néhány fegyveres jobbágyával egyetemben a kapuban terem, tördeli kétségbeesetten kezét.

— Segítség! — ordítja s a fegyvereseknek maroknyi csapatára néz. Majd eszébe villan, hogy még ezeket is agyonverhetné a földühödt nép s a vörös

bástyára hurcolja őket. Amire az ágyút megtöltik, hogy ezzel riasszanak rá a háborgó tömegre, Masolino már keresztül röptül lován a Sió hídján s üldözői, mintha megbabonázták volna őket, a hídfőnél egyszeriben vesztig maradnak.

Pétör bácsi eltapossa a kanócot, amelyet emberei már meggyújtottak. Csak most jut eszébe, hogy mily bolondul cselekedett, amidőn mégis engedett a csöcselék kérésének s beengedte Masolino szobájába. Már déltájban kezdtek fölszállingózni a falubeli vénasszonyok, néhány suhanc s a férfiak, akiket a mezőről hívtak el. Megvárták, amíg a várbeliek megebédelnek s csak aztán fogták közre a várpalota udvarán a kulcsárt. Genát akarták látni, akit a piktor szobájában rejteget.

— Hát még mit? — így rivallt rájuk Pétör bácsi, amidőn megértette, hogy mit akarnak. — Már nem elégedtek meg a mi Urunk Jézus Krisztus, szűz Mária és a szentek képeinek nézésével, hogy arra is kíváncsiak vagytok, amit nem a ti számotokra festenek a várbeli piktorok?

— Nem festettek azok minékünk soha semmit! — sipította egy vénasszony s a többiek egymás szavába vágva, kiabálták:

— Azért vagyunk kíváncsiak remekére. Hadd lássuk mi is, hogy kicsoda. Hogy miért oly nagy becsülete urunk előtt!

Pétör bácsi mosolygott s amint az egyre növekedő tömegben több tisztos gazdaembert is észrevett, beadta derakát s leakasztván a piktor szobájának kulcsát, fölengedte a kíváncsi népet. Ő maga szobájába tért szundikálni. Ismerte a falu jóra való népét. Tudta, hogy egy szalmaszálat sem mozdítanak el helyéről, ha nem is vigyáz rájuk senki. Hogy valami gaz bujtogató megmérgezte lelküket, arról nem is álmodott.

Csak amire a földühödt tömeg kisvártatva pokoli robogással kirohant a palotából, ijedt meg s még a vár kapujában is azt hitte, hogy rossz álom gyötri csak. A köréje verődő maroknyi várőrség láttára aztán egyszerre föleszmélt s rémes rettegés fogta el.

— Bolond dolog ez ! — mormogja aztán, amint a vörös bástyáról letekint. Szíve mégis megkönynyebbül. Közvetlen veszedelem már nem fenyegeti a piktort. Bármily dühösek rá, a Sión túl nem merik üldözni.

Pipó úr jóvoltából Ozorának néminemű városi szabadalmi is voltak. A lakosság maga választotta bíróját és a hat esküdttől álló tanácsot. Ez főbenjáró pörökön kívül szabadon ítélte a gonosztevők fölött s a lakosság is bárkit elfoghatott, akit a faluban, ennek Tolna vármegyére eső határában gonosz tetten ért. S a Sión túl már Veszprém és Fejér vármegye részén vannak az ozorai várbirtokhoz tartozó földek. Még a mezőn dolgozó nép sem merte Masolinóra kezét ráemelni, bármint biztatták is erre a túlsó partról. A piktor most, hogy üldözői elmaradtak, még inkább megzavarodott. S amidőn látta, mint állnak veszteg a Sió túlsó partján s tanakodnak egymással, megfordította lovát s visszafelé ügetett. Azt hitte, hogy vége a veszedelemnek.

— Pusztulj, garabonciás ! — tört ki erre ismét az egetverő riongó láрма s a botok, fustélyok, kapák, kaszák, balták egész erdeje mered a magasba.

— Add vissza Gena lelkét ! — rikácsolták tovább, majd ismét a dühös szidalmak özöne zúdult Masolinóra s ennek lova újból nyugtalankodni kezdett.

A vár fokára tisztán hallatszott, hogy mit ordí-

tanak s Takács Ambrus, aki a ribillió hírére szintén künn termett, színéből kikelve bízta Pétör bácsit:

— Süsd el, ha már megtöltötted !

Kisvártatva nagyot dördült az ágyú s lenn, mint a megriadt hangyaboly, nyugtalan nyüzsgésre kél a háborgó tömeg.

— Lőhettek, ördög cimborái ! — ordítják. — Tudjuk, hogy nagyot szól, de nincsen magja !

A tömeg túlnyomó része ezzel a vár felé rohan s szedett-vedett szerszámainak fenyegetésére ijedten fordul vissza a pár főnyi fegyveres várórség, amely szintén a főszakács biztatására sietett le Masolino segítségére. A vár kapuját bezárták, a fölvonóhidat azonban fölhúzni már nincsen érkezésük s az esztét vesztő tömeg dühösen ront neki a vaspántos kapuszárnyak döngetésének.

Az ágyúdörgéstől ismét megriadt Takács úr lova s messzire ragadta el most már mindinkább háborgó lovasát. Masolino sápadtan mered vissza a várra ; még jobban megijed, amint ismét előre néz. Porfelhő kél a távolban s a piktör azt hiszi, hogy újabb ellenséget rejteget méhében. Csak amire fölismeri, hogy pusztán egy kétlovas fogat közelít, hogy bakján Pipó úr színeit viseli a kocsis, nyargal elébe. A könnyű, fedéltelen kocsiból az ozorai vártemplom plébánosa mosolyog rá derűs jóléttől sugárzó kerek képével. A kocsi megáll.

— Ismét hadijáték, mester? — kérdi tőle tréfásan a pap.

Masolino azonban ügyet sem vet rá. A másik férfira mered, aki a plébános balján ül. Ez még jóval kövérebb s szinte roskadozik a sok arany-sujtástól, amellyel magyaros szabású dolmányát kiteremtettézték. Több mint tíz esztendeje, hogy utoljára látta, Masolino mégis rögtön ráismer.

— A váltott ember ! — rebegi mélységesen

elálmélkodva. Nyomban rá feled minden veszedelmet s örömtől ujjongó hangon fölkiált:

— Manetto mester! Hát kigyelmed még él? S már nem is emlékszik rám?

— Már miért nem élnék, *corpo di Bacco*! — így szól bömbölő hangon a felelet. Csak amire a plébános a fülébe ság, emelkedik föl az ülésről a pocakos s szaporán lekapja nyusztprémes süvegét.

— Adj' Isten, földi! — kiáltja s a tulsó parton azt hiszik, hogy oroszlán ordít. — Hej, biz az régen volt, amikor bottegámban járt. Ne haragudjék, hogy rá sem ösmertem, én édes, jó, híres öcsém-uram!

Masolino a saraglyához köti lovát s a kocsiban terem. Miközben pedig rég elveszettnek hitt földijével mohón diskurálni kezd, a kocsis tovább hajtat. Károly atya, az ozorai vártemplom plébánosa, elcsodálkozva nézi a hídon túl tolongó embereket, a sokaságot, amely a vár felől siet elébe.

— Csak nem hiszik tán, hogy vásárfiát hoztam nekik Fejérvárról! — dörmögi s amire a kocsi a kétfelé való tömeg nyugtalan sorai között tovább robog, hirtelen elképed. A leghátul állók öklükkel fenyegetőznek.

— Itt történt valami! — villan föl lelkében a balsejtelem s a pap rögtön leszáll.

— Mi dolog ez? — kérdi nyájától. — Mit ácsorogtok itt, mintha ünnep volna?

A két olasz tovább hajtat s amire kocsijuk a vár kapuján befordul, Károly atya már mindent tud s a lenn tolongó sokaság közepett ismét fölhangzik, most már indulattól reszkető, korholó szava:

— Én édes juhocskáim, ez egyszer szamarak voltatok s Istentől elrugasztott gazember tett beneteket lóvá...

Ha halottaiból támad vala föl, sem fogadhatták

volna a várbeliek nagyobb örömmel Pipó úr piktorát, mint most, hogy bántatlanul tért vissza a plébános kocsiján. Valójában azonban csak akkor tudták meg, hogy milyen veszedelemben forgott, amire gyalogszerrel Károly atya is a várban termett s elmondta, hogy hívei mivel vádolták kedves Masolinóját.

— Tyűh! — rebegte Takács Ambrus. — Ez megér egy áldomást!

A főszakács kuktái hadának int s kisvártatva a nagy konyhában tűnik el velük. Amire alkonyodni kezd, tele van a várpalota udvara különbnél különb ételek fűszerszámos illatával s amire besötétedik, ugyancsak hangos az elsőemeleti kis ebédlőterem.

Balázsfia Dömötör napok óta minden szabad idejét Pipó úr ménésében, a Horgasháton túl tölti el. Most is későn jött vissza a várba s a lovaglástól halálra fáradva szobájába akar menni, hogy nyugovóra térjen. Az onnan kihallatszó vidám zsibongásra azonban az ebédlőbe nyit s fáradtsága és rosszkedve, mely már jó ideje gyötri, egyszerre tovaszáll. Soha sem látta mesterét olyan vígan, mint most, hogy a nagy kerek asztal mellett ülve, Manetto úrral és a főszakáccsal olyan tűzzel koccintgat, mintha gyerekkora óta egyebet sem cselekedett volna.

— Ülj közénk, öcsém! — biztatja a kulcsár s Dömötör Györke mellé telepedik, ki sunyi képpel mered rá, majd a pocakosra mutat.

— Ismered-e? — kérdi tőle súgva s Dömötör föl kacag.

— Ki ne ismerné a kapitány urat — mondja, de többet nem szólhat. Pétör bácsi fordul hozzá s szaporán elbeszéli, milyen veszedelem fenyegette mesterét délután. Dömötör hűledezve hallgatja a cifra históriát, majd ismét az ajtóra mered.

Takács úr kuktái nyitnak most be azon s a négy fehérruhás ember vállán valóságos csodát hoz.

— A Santa Reparata! — rebegi Manetto mester meghatottan, amint az asztalra rakott templom-formájú, nádmézes habból sült csodára néz.

— Hát már elkészült a kupolája is? — kérdi mohón Masolinótól. — Ez tagadólag int.

— Csak én rajzoltam így Takács úrnak. S imhol, milyen ezermester! A valóságban sem lesz szebb a mi székesegyházunk, mint ahogy ő habból fölépítette.

— A búcsúra tartogattam — szólal meg most művével büszkélkedve a főszakács. — Ám különb dolog minden búcsúnál a kigyelmed megmenekülése s én imhol följánlom ennek örömére, mester. Együk meg!

— Csak a vacsora végén! — bömböli Manetto, akinek lelke a csodás épület kicsiny másának láttára ismét Firenzébe szállt.

— Tudod-e, miért szakadt el hazájától a kapitány? — kérdi most társától Dömötör.

— Hogyne tudnám! — feleli Györke. — De jobb, ha hallgatsz, mert agyonüt.

— Eh mit! — szólal meg erre dacosan a másik. — Azért is elmondom, mégpedig Pétör bácsinak.

— Mit akarsz? — kérdi ez, hogy meglökte s Dömötörre néz.

Manetto Amanatini híres asztalos volt hajdanában Fiorenza városában. Egy pokoli furfanggal kieszelt tréfa űzte el onnan s ő meg sem állt nagy Magyarorszáig, Buda városáig. Jó szerencséje Pipó úrhoz hozta, aki elsőbben is budai palotáját bútoroztatta be vele. A cifra képekkel kirakott asztaloknak és almáriumoknak nem volt különb mestere akkoriban s a hatalmas főúr úgy megked-

velte Manettót, hogy amikor főfő építőmestere meghalt, őt tette meg azzá. Az új világ, amelybe került, Manetto mester lelkének is új szárnyakat adott s kisvártatva Pipó úr hadi inzellére, majd a déli sereg várépítő inzelléreinek kapitánya lett. A cifra história, amely hazájából idegenbe úzte, ide is elhatott s még híresebbé tette. Mindazonáltal nem akadt ember Budavárában, sem széles ez országban, aki jelenlétében még csak célozni is mert volna erre, oly nagy volt a tekintélye. S hogy Dömötör előhozakodott vele, Györke riadtan mered rá, nem hibbant-e meg az esze. Mióta Masolino a kápolnában fest, társa viselkedése egyre furcsább.

Néha java munkája közben ott hagyja mesterét s csak késő este tér vissza a várba. Ki tudja, hol jár s miért duhajkodik oly gyakran a faluvégi csárdában is, jött-ment idegenek társaságában?

— Pétör bácsi! — kiáltja ismét Dömötör, amidőn a kulcsár mindig csak Manetto felé fülel. — Hallotta-e hírét Brunelleschi mesternek és Donatellónak?

— Hogyne, a kapitány úr sokat beszélt róla.

— És a firenzei kövér asztalosnak?

— Ha neve nincs, hogy is ismerhetném!

— Majd megmondom a nevét is, de előbb hadd hallja a cifra históriát.

— No, szaporán! — bízatta a kulcsár, ki szeretne a cifra históriákat, de mégis csak szívesebben hallgatta Manetto mester bömbölő hangját. Dömötör pedig mesélni kezd:

— Tommaso tekintélyes firenzei polgárnál bozrogattak akkoriban hébe-hóba és egy este a kövér asztalos elmaradt. Megtréfáljuk büntetésből, mondta Brunelleschi mester s a többiek összezsapták tenyerüket, amire megtudták tervét, amelyet maga szőtt. A kövér asztalos aznap gyanútlanul ment egy-

magában haza a szent János piacán levő boltjából. Özvegy édesanyja akkoriban a harmadik faluban járt s ő kedvetlenül nyitja föl háza ajtaját, hogy maga lásson hozzá vacsorája elkészítéséhez.

— Azaz — folytatja most Györke nekibátorodva — benyitott volna, de nem tudott. Már volt benn valaki s ő hiába forgatta a kulcsot, az ajtót belülről elrekesztették. «Ki van lent?» hallatszik a lépcsőről bömbölő hangon a kérdés s az asztalos megijed. Az ő hangja volt s amint az ajtó ablakán betekint, a háta mögött megszólal régi ismerőse, Donatello: «Menekülj, Matteo, jönnek a drabantok!» «Matteo volnék?» rebegi az asztalos elcsodálkozva, mert más volt a neve. Nyomban rá körülfogják a darabontok s szégyenszemre a törvényházára hurcolják. «Nem én vagyok Matteo», dühöng az asztalos; mindhiába, elcsukják valami adósságért, amelyet Matteónak aznap kellett volna visszafizetnie.

— Hát már itt is tudják e cifra históriát? — mormogja mosolyogva Masolino, félfüllel legényeire hallgatva. Manetto pedig egész tűzzel beszél neki tovább családjáról, budai házáról és ennek tájékaról; de aztán egyszerre fölriad.

— Reggel pedig — folytatja ismét Dömötör — az asztalos nem hihetett mást, mint hogy váltott ember.

— Corpo di Bacco! — ordít föl erre Manetto mester s az asztalra vág. Hatalmas öklének csapása alatt nagyot reng az asztal s a Santa Reparata nádmézes mása egyszerre összeomlik. A piktorlegények mohón esnek neki a ritka nyalánkságnak.

— Tovább, tovább! — biztatja őket Pétör bácsi, aki még mindig nem tudja, hogy Manettoról esik szó. Csak amidőn a kapitány dühösen forgatja szemeit, eszmél föl s lesi száját tátva, hogy mi kerekedik ebből.

— Ej, ne haragudjék, mester ! — kérleli földijét Masolino. — E tréfa nélkül vajjon mire vitte volna?

— Igaza van, öcsémuram — rebegi az asztalos. — S ha már ezek a tacsók is tudják, hadd mondjam el magam tovább.

— Helyes ! — ujjong Pétör bácsi s Takács úr is közelebb ül Manetto mesterhez.

— Egy izgága diák lett szomszédom a börtönben — kezdi ez a visszaemlékezéstől elérzékenyülve, reszketeg hangon. — Elmondtam neki bajomat s a pernahajder elhitette velem, hogy váltott ember lettem.

— Mi az? — kérdezi a kulcsár, de aztán magától is rájön arra, hogy az, ami a váltott gyerek. Az ozorai parasztasszonyok gyerkeivel is megesik, hogy egynémely boszorkány a maga satnya fattyújával cseréli ki őket. A parasztasszony ilyenkor a kenyérsütő lapátra ülteti fonnyadt gyermekét s a kemence ajtaja elé tartja, mintha a tűzbe dobná ; a boszorkány erre megijed és visszacseréli a gyereket.

— Manetto mestert is lapátra kellett vón ültetni ! — gondolkodik tovább főnnszóval a kulcsár s Györke társával egyetemben nagyot röhög.

— Hol találtak volna olyan lapátot, amely el nem törik alatta ! — kiáltják. Az egész asztal kacag. Csak a pocakos nem zavartatja magát s tovább meséli el furcsa esetét.

Alighogy világos nappal lett, a börtön ablakában Matteo után kérdezősködnék s ő szó nélkül a vasrácshoz állt. Két idegen férfi meredt rá kívülről s amint megpillantják, szidni kezdték, mint a bokrot, hogy megint adósságokba verődött s most nekik kell ismét fizetniök izgága öccsükért.

— Maradj itt csendesen ! — mondták végül. — Majd alkonyatkor kiváltunk és hazaviszünk.

S csakugyan elvitték. Manetto hazamenet még egyszer meg akart győződni arról, igazán váltott ember-e s a kövér asztalosról beszélt nekik, aki azelőtt volt. A két idegen kövé dermedten meredt rá.

— Megbolondultál, te, szegény öcsénk? — kérdezte az egyik s a másik ráduplázott.

— Lásd, ez a vége a korhelyéletnek!

Amint azután hazaértek, Manetto elcsodálkozva nézett széjjel. Soha életében nem járt abban a házban, mégis mindenki úgy fogadta, mintha születésétől fogva ott lakott volna. A tékozló fiú visszatérésének sem örültek jobban. Nagy vacsorát csaptak s amire vége volt, ő az italába kevert álmoportól elkábulva dőlt ágyára s amire fölébredt, ismét a Santa Reparata piacán levő házának szobájában találta magát.

— Matteo két fivérét, a darabontokat, a bírót a ravasz Brunelleschi bérelte föl ellenem. Ő volt, aki lopva házamba férközött s hangomat utánozva, elutasított. Cinkosának csapott föl Donatello is, akivel egyetemben visszavitt házamba, amikor az álmopor már elkábított. Oly remekül szőtték az összeesküvést, hogy amikor lábaimmal fejemalján fölébredtem, azt hittem, hogy csak rossz álom volt az egész. S a cifra álmot nem tudtam magamba fojtani. Még aznap elmeséltem barátaimnak. «Nem álom volt, szerencsétlen! — rebegte ekkor Brunelleschi s egy ismeretlen emberre mutatott: — Ime Matteo — mondta — aki ma jött vissza Fiesoléből, hol mindenki Manetto mesternek szólította. Mégis csak váltott ember voltál két napig, én jó, pocakos barátom!»

S a kerek asztal körül ülők majd lefordultak székükről, amint Manetto mester még azt is rendre elmondta, mint bámult megrökönyödve alteregójára, aki két napig ő volt. Csak amidőn a körü-

lötte állók nem tudták többé visszafojtani nevetésüket s akkora kacagás keletkezett a nagy piacon, hogy a Santa Reparata falai is rengtek ettől, csak akkor eszmélt arra, hogy ismét együgyű hiszékenységének lett az áldozata.

— S amerre azután megjelentem, az emberek mindenfelé nevettek rajtam. Hej, csípős szelek fújnak Firenzében. Kisvártatva már úgy rémlett, mintha minden kapu, minden ablak vigyorogna, mihelyest az utcára lépek. Még a Marzocco is olybá tűnt föl, mintha oroszlánfeje a városháza előtt csak azóta vicsorítaná rám fogát, hogy ez a cifra história megesett.

— S egy szép reggel búcsút mondtam Firenzének — fejezte be szavait Manetto Amanatini, a hajdan való híres firenzei asztalos s jót húzott az előtte álló boroskancsóból. Balászfia Dömötör tussra gyújtott trombitáján, amelyet az egyik toronyórtól kapott kölcsön s egy idő óta mindenütt nyakába kanyarítva magával hord. Manetto mester, mint egy vén csataló, felüti fejét, majd amennyire elhízott természetétől kitelik, szilajul a szoba közepére áll. Dömötör tüzes hadinótába kezd s a pocakos az emlékeketől s a bor gőzétől mámorosan egymagában járja a tábori táncot.

Masolino kerekre nyílt szemmel mered rá. Életében nem látott még ilyet. Komor gondolatai rögtön tovaszállnak. Brunelleschi még ma is szegény ember, arra gondolt s Manettót itt bolond tréfája mily gazdaggá tette. Ruhája fölér egy vagyonnal, övéen csupa drágakő ragyog, kardjának meg, melyet most fölragad, ezüst a hüvelye, arany marcolata s damaszkusi penge a vas rajta. A szoba szinte reng a pocakos léptei alatt s az asztal körül ülők ujjongva biztatják:

— Rajta, rajta!

— Elég volt ! — szól végül Masolino. — Alighanem berúgott kend, Manetto mester !

A pocakos rá sem hederít, csak járja tovább, amíg aztán egyszerre Csúzy uram a szobába be nem nyit. A várnagyot a harmadik faluból hivatta vissza az ozorai bíró azzal a hírrel, hogy a nép halálra üldözi Pipó úr piktorát. De bármily mordkedvű mindig az arca, ez egyszer ugyancsak kiderül, amint meglátja Masolinót, akinek vesztét alighanem az ő feje bánta volna elsősorban.

— Téved az a Masó ! — rebegi Manetto mester Pétör bácsi füléhez hajolva, amire a várnagy láttára félbenhagyja táncát s odébb sompolyog.

— Olyan józan vagyok — folytatja —, mint a ma született gyerek. S ha nem hiszi, akár a vár párkányán is végigsétálok.

Szavai a koccintásba vesznek s Csúzy uram a lóhalálában való vágatástól eltikkadva, vígan iszik a víg társasággal. Majd elkapja Dömötör kezéből a trombitát s most ő fúj egy másik hadinótát. A két piktorlegény talpra áll. Masolino csak most látja, mit akart Manetto mester megmutatni. Külön járja a két gyerek. A zene ritmusa egy, mozdulatuk mégis más és más. Előbb lassan lépnek, majd mintha roham kél, a trombita riadója szédítően gyors lábuk dobogása. Ismét megenyhül a harsozás s amint délcegen derekát hajtogatva, bokáját egymáshoz veri, tisztán peng Dömötör sarkantyúja. Minden mozdulata csupa tűz s szeme is fölvillog, amint társára néz. Györke lassan tovább ódalog, mintha kerülné; nyomban rá összecsapnak, mint két ellenség. Karuk birokra fonódik, még sem birkóznak. Páros lesz a tánc, a tüzes zenére egyre szédítőbb a forgás.

Pétör bácsi s a főszakács szinte tombolnak örömkben s torkukból kitör a régi csatakiáltás.

— Huj, huj, huj! — hajrázzák a két fiút; de Csúzy uram elhallgat s kívülről tompán szűrődik föl az üstfenekű dob puffogása, amellyel esténként a várkapu ormán a híd fölvonását jelzik.

— Vége a táncnak! — szólal meg a várnagy. — Jóéjtszakát!

Masolino is rendre búcsúzik Takács úrtól és a többiektől. S csak az ajtóban jut eszébe, hogy Manettónak nem köszönt.

— Hová lett? — kérdi társaitól s ezek tétován egymás arcába néznek. Végül Pétör bácsi is megtudja, hogy miről van szó s a homlokára üt.

— A várparkányra ment sétálni! — rebegi riadtan.

— Akkor le is szédült onnan! — dörmögi Csúzy uram. Nyomban rá fölragadja a trombitát, kihajlik a nyitott ablakon és amint tüdeje bírja, harsogó riadót fúj. A társaság mámora egyszerre tovaszáll. A várfalak megelevenednek. A vár kapuja felől fáklyafény lobban s kisvártatva olyan az Ozoriak ősi fészke, mint a megbolygatott méhkas. Pétör bácsi lámpásokat hoz s akik az imént még vígan mulattak, az álmukból fölriasztott kukták és inasok egész hadával versenyt keresgélnek a várpalota minden folyosóján, minden zugában. A falu is fölriad a hirtelen támadt zajra, amely a várból alászűrődik s népe kisvártatva együtt kutat a fáklyák fényénél a sáncárok vizében csáklázó várőrséggel.

Hajnalodik, amire a hiábavaló fáradságtól elcsigázva, a várpalota kapuja előtt ismét összeverődnek.

— Majd fölveti a víz, hogyha lesodorta! — mondja Csúzy uram kurtán s emberei elszélednek. A piktorok, Takács úr, a kukták és inasok szintén szobáikba térnek. Csak Pétör bácsi nem nyugszik. Égő lámpással kezében jár fürkészve tovább a

várfalak alján, a lépcsők körül, amelyek a párkányra vezetnek. A nap fölkel, ragyogása szikrázva árad végig mindeneken, betölti fényével az emeleti ebédlőt is, ahol ételmaradékkal, félig telt kancsókkal most is olyan az asztal, amint a lakomázók este hirtelen otthagyták. Az asztal alatt pedig egy téveteg napsugártól csiklandozva, másik oldalára fordul Manetto mester és amint úgy teljes díszben tovább horkol, azt álmodja, hogy ismét firenzei szobájában hever kemény ágyán, lábaival feje alján.

IX.

BÚCSÚ OZORÁN.

Még ma is híresek a búcsúk Ozorán. Hát még amikor Keresztelő szent János temploma állt s Pipó úr, hazája patronusának buzgó tisztelője élt! Firenzében sem ünnepelték meg külön módon szent János napját. Olyan fényes sokadalmat pedig nem látott még búcsú, Buda városában sem, mint aminő Ozorán támadt abban az esztendőben, amikor a barátok templomában a búcsúval kapcsolatban az öreg Scolari sírkápolnáját fölavatták.

Már jóval szent János napja előtt olyan lett az ozorai völgy, mintha a vár környékén valami mesebeli királyfi tündérserege ütött volna tábort. Az alacsony domb hátán gubbasztó vár lobogódíszével úgy festett, mintha repülni akarna, a falubeli házak fölbokkrétázott, frissen meszelt falaikkal úgy, mintha mind lakodalmas házak lettek volna. A szőlőkkel teleültetett dombok lankás oldalain tarka színekben pompázó sátrak virítottak. A völgy nyílásában s a Sió partján óriási deszkaszíneket táoltak össze. A vár minden szobájának, a faluban minden parasztháznak, a sátraknak s színeknek mind úri lakója

akadt s a jobbágyság szinte elenyészett tarka ünnep-lőjében Pipó úr vendégeinek naphosszat a falu utcáin sürgő-forgó sokaságában. Az utolsóelőtti napon már a Horgas-sor barlangjainak is akadtak lakói. Itt a nagy vadászatok idején Pipó úr pecérei tanyáztak s a falu népe akkoriban a világért sem töltött volna el ezekben egyetlen éjszakát sem : a gonosz lakik a föld alatt. A német urak azonban, akik messze földről kerekedtek föl a búcsúra, a harmattól jobban húzódtak, mint a gonosztól s hogy friss szalmát raktak be, úgy aludtak a száraz agyag-falak között, mint otthon sem különb módon vá-raik nyirkos, boltozatos szobáiban. A búcsú estéjén pedig a dombok tetején kigyúltak szent János tüzei ; a falubeli házak ablakaiban mécsesek, az utcák sarkán kovácsolt vastartókba rakott szurokserpenyők égtek. A várpalota tornyán még most is minduntalan fölriant a harsonaszó, jelezve, hogy vendégek még mindig jönnek. Ozorai Borbála bármily vendég-szerető volt, szinte megijedt a hallatlan ostromtól, amelyet vára ellen intéztek.

— Az Isten szerelmére, csak nem hívta meg az egész országot ! — mondta urának, amidőn a nagy zűrzavarban egy percre találkoztak.

— Senkit sem hívtam ! — felelte Pipó úr boldogságtól sugárzó arccal. — Búcsú idején mindenki szívesen látott vendég. S imhol, hogy szeretnek. Megmozdult az ország színe-virága, hogy látogatásával megtiszteljen.

Ezzel a hatalmas főúr rögtön tovább rohant, hogy újabb vendégeit fogadja, majd ismét lóra pat-tant, hogy a barátok templomába nézzen. Bármily lóhalálában dolgozott is Masolino, a sírkápolna oltármögötti freskóját még az utolsó napon sem fejezte be. Pipó urat rém bántotta volna, ha csak tenyérnyi vakolatlan és festetlen folt ékteleníti is

el a fejedelmi fényű sírkápolnát s megkönnyebbülten lélezett föl, amire oda ért. Masolino már nem volt a kápolnában s a falra festett képek az utolsó ecsetvonásig készen a való élet közvetlenségével mosolyogtak le reá. Az oltáron gyertyák égtek s ezek világánál néhány öreg asszony a márvánnyal burkolt padlót mosta föl. A Veszprémből lehívott kárpitosok ugyanakkor zsinórra járó szőnyeget szögeztek a kápolna nyílásába, amelynek deszkafala darabokra szedve még ott hevert a templom sötét hajójában.

— Hol van Masolino mester? — kérdezte Pipó úr a bennlevőktől s szívét a pompás festmények láttára oly diadalmas öröm töltötte be, mint aminőt nyert csatái után sem érzett.

— Még világos volt, mikor elment! — felelték a kápolnában sürgölődők s a főúr eltávozott, hogy ismét várába térjen, a távolléte alatt netalán jött újabb vendégek üdvözlésére. Akiket várt, már mind megjöttek, Garai Miklós nádorispánon kívül. A faluban hullámozó emberáradat tömött sorai közepette Pipó úr csak lassan haladhatott tovább lován; de bármily türelmetlen volt, a sokaság riongó üdvözlését szívesen hallgatta. Csak a vár aljára érve eresztette meg hirtelen paripája gyeplőjét. Egy csomó fáklját vivő fullajtár nyomában káprázatos lovascsapat tűnt föl szeme előtt a szurokserpenyők vörhenyes világában úszó várúton.

— Gara nádor alighanem köztük lesz! — vélte Ozorai Pipó, amidőn a várpalota tornyán harsány riongással megszólalt a vendégek jöttét jelző trombitaszó. S amint kisvártatva keresztüllovagol a boltozatos kapun, Zsigmond király udvari vitézei rajongják körül vidám üdvözléssel a vár udvarán, csaknem teljes számmal s Pipó úr feledi, hogy a nádort várta.

— Hát nagyságos királyunkat hol hagytátok — kérdi tréfásan kapitányuktól — ha már mind eljöttetek?

— Urunk bizony Visegrádon maradt! — feleli ez. — De ha elúnja magát, talán ő is lejön még. Pipó föl kacag, csak amidőn várnagya jelenti, hogy az előkelőnél-előkelőbb urakat az ágyúréseken kívül egyebüvé már nem szállásolhatja el, kezd röstelkedni.

— Ej, baj is az! — biztatják vendégei. — Ki is tudna itt aludni ebben a nagy zajban!

— Csak vezess a nagyasszonyhoz! — kéri Blagai Miklós, az udvari vitézek kapitánya. — Hadd üdvözljük. Aztán majd magunk gondoskodunk arról, mint töltsük el e gyönyörű nyári éjszakát.

Felhő sem rezzent a magasban s a csillagos ég alatt, a dombok tetején égő máglyák, a falubeli házak ablakaiban pislogó mécsesek, a mindenfelé lobogó szurokserpenyők és fáklyák káprázatos világában oly mesés volt az ozorai völgy, a vár mécsesekkel szegélyezett falaival s palotájának gyertya fényes ablakaival, hogy ennél szebbet álmodni is lehetetlenség lett volna.

Masolino ismét az akasztódombról nézte, oldalán hűséges legényével, Györkével. Ezen a dombon nem égett szent János tüze. Elátkozott helynek tartotta a falubeli nép. Valamikor régen, a kegyetlen Ozorai Balázs idejében tucattjával akasztották itt a várjobbágyokat a legcsekélyebb hibáért is. Azóta csak az járt e helyen, aki szomorú emlékeiről nem tudott. Masolino már szintén ismerte a kegyetlen Ozorai történetét. Mindazonáltal eszébe sem jutott, hogy törődjön azzal, milyen helyen áll. Innen láthatta a legszebben a bűbajos éjszakai képet s szívében gyökeret vert az elhatározás, hogy nem mozdul el az akasztódombról, míg lenn a völgy ölén, a

dombok oldalán s a félkörben sorakozó halmok tetején a szent János-tüzek körül meg nem szűnik az ezrével föl- és aláhullámzó, egymással évődő, éneklő, lármázó emberek sürgése-forgása.

— Meg lehetne ezt festeni, mester? — kérdi néma szemlélődésük közben tétován Budai Györke s Masolino fölsóhajt.

— Mindent meg lehet festeni, amit az ember lát. Olyan festék azonban nincsen, amellyel ezt a tarka színpompát, az éjszakai sötétséggel küszködő különböző fényt a falra varázsolhatnók.

— De talán — folytatja tovább Masolino elgon-dolkozva — majd rábukkannak az alkimisták ilyen-mire is. Lám, a kénköves porról úgy félszáz év előtt ki tudott? S te, öcsém, még megérheted.

— Ah! — feleli Györke szerényen — örülök, ha egy-egy embert megfesthettek úgy, amint magam előtt látom s amint ezt kigyelmedtől eltanultam, mester! Boldog vagyok, hogy nem jártam úgy, mint Dömötör, aki már végkép a faképnél hagyta a pikturát.

Masolinónak csak most jut eszébe, hogy a másik legényt már napok óta nem látta s amint Györke elmeséli, mint keseredett el amiatt, hogy sehogy se tudta ellesni mestere titkát, hogy bármint akarta is, keze nem engedelmeskedett neki, kíváncsian kérdi, hogy hová lett és mi a szándéka.

— Azt mondta, hogy nemcsak ügyes kéz kell a pikturához, hanem egyéb is. S ő azt az egyebet nem tudta magában megtalálni. Sorra pingált szenteket a parasztházak tornácaiban a falakra, de egyebet nem tudott kicsalni ecsetéből, csak olyan mosolygó bábokat, aminőket már Budán is festett. Még akkor sem sikerült életet varázsolnia a falra, ha festés közben egy-egy paraszt képében eleven mintát lapított ehhez. Végezetül megúnta a sok

vesződséget. Keservében duhaj életre adta magát. Tegnap aztán azt mondta, hogy Pipó úr fölfogadta bandériumába trombitásnak.

— Csak te ne hagyj cserben, Györke — évődött egyetlen megmaradt legényével Masolino, aki ennek sem vette nagy hasznát. Mindazonáltal megkedvelte, mert eleveneszű, tehetséges fiú volt, akivel érdemesnek látszott foglalkoznia.

Éjfél felé járt az idő, a nappali elevenségnek azonban csak nem akart vége szakadni s Masolino legényével egyetemben a Horgashát felé fordult, hogy onnan a faluba térjen. A vígan mulatók zajába akart legényével vegyülni, hogy közelebből vegye szemügyre a tengernyi népet, amely három vármegyéből, sőt egy része még messzibbről verődött össze.

— A te kedvedért jöttek azok ide mind ! — sutogja Györke s rajongással teli tekintettel mesterére néz. Majd eszébe jut, viszi-e valamikor annyira ő is s újból megfogadja szívében, hogy ezután csakis mesterségének él és ezenkívül semmivel sem törődik többé. Még Genával sem, akinek házatáját mindmáig sem szűnt meg kerülgetni s aki minduntalan megzavarja munkájában, valahányszor festetés közben reá gondol.

A lejtős Horgas-sor kanyarulatánál egész szekérhad állotta el útjukat. Nyársra húzott ökrök lógatták melán ropogósra sült címeres fejüket minden szekér végén s a messzire áradó pecsenyeillat temérdek embert csalt oda.

— Uraim, ez holnapra kell ám ! — hangzott föl Takács úr harsány hangja, aki a szekerek mögül ugratott elő lován. A sokaság csak tréfából támadt a szekeresekre s a főszakács szavára készségesen utat nyit. Takács Ambrus észreveszi Masolinót s vígan köszönti, miközben tovaüget. Nyomban rá

megindult a várba tartó szekérsor s a piktor és legénye ismét a vadidegen emberek áradatába kerül. Senki sem ismeri s Masolino egész odaadással mélyedt el a jókedvtől sugárzó lármás emberek nézésébe, figyelmezteti Györkét, ha egy-egy beszéde-sebb arc kerül szeme elé. A sokaság, férfiak, asszonyok, leányok egymással tréfálkozva hullámzanak végig a falu nagy utcáján, a barátok kolostora körül, ahol messze földről jött kalmárok vertek sátozt. A parasztházak udvarának nyitott kapuiban his-triók, kötél tánccsok, csepűrágók s egyéb komédiás népség feszíti ki ponyváit. Mókázásra azonban egy se kezd ; csak másnap az istentisztelet után, amidőn a várbeli lakoma végeztével a főúri vendégek is mind lejönnek. Az éjtszakázó tömeg így is jól mulat. A sorai közé vegyülő udvari vitézek hársfavirággal dobálóznak. Ahol a szomszéd vármegyéből, városokból idecsődült falusi, városi asszony-nép vihogása elhal, lantpengetés hallatszik s igricek és hegedősök éneke hangzik föl.

— Akár csak Firenzében volnánk ! — rebegi Masolino s imhol egész csapat talián bukkan föl előtte.

— Rinaldo degli Albizzi — mondja a mester Györkének — hazám követe kíséretével. A királynál voltak s imhol őket is lecsalta a búcsúra Pipó úr.

S amint előkelő földije után siet, egy pufókképű, horgas orrú s szintén borotvált állú idegen furakodik Masolino mellé.

— Légy üdvöz, mester ! — mondja. — Nem mutatnád meg freskóidat ? Én is piktor volnék. Messze földről jöttem, hogy munkáidat megcsodáljam s holnap alig lesz módod erre. Az úri nép bámulja majd naphosszat.

— Holnapután is megnézheti ! — véli Györke, akinek sehogy sem tetszett az idegen arca.

— Akkor már ismét odább leszek néhány faluval s így csak most láthatnám, ha megmutatná, mester!

— Volontieri! — feleli Masolino, amint azonban a barátok temploma felé térnek, fölbukkan Pétör bácsi hórihorgas alakja s az idegen, mintha ettől ijedne meg, a körülöttük hullámozó sokaság sorai közé furakodik és hirtelen eltűnik.

— Bolond ez! — véli Masolino.

— Avagy pedig gazember! — mormogja Györke.

Éjfél után megritkultak a szabad ég alatt mulatók sorai, az elevenségnek mindazonáltal hajnalig sem szakadt vége s mire virradt, ismét talpon volt az egész sokadalom. Hét ágyúlövés hirdette a nagy nap virradását s a főúri asszonyok, akiket a várpalotában szállásoltak el, riadtan ébredtek föl álmukból s rögtön öltözködni kezdtek. Amire pedig a barátok templomának tornyában megkonduktak a harangok, a vár udvarában s a várúton szép sorjában indulásra készen állott a ragyogó menet. Masolino új, testhez szabott magyaros bársonyköntösében megállott a várhegy alján Pipó úr oldalán, aki oda is magával hurcolta s szintén lóhátról nézte, mint vonul el előtte a csodás lovasprocesszió. Legelől Csuzy urammal élén a páncélos várórség haladt, nyomában a királyi udvarból lerándult főúri vitézek következtek aranyhímes zsinóros dolmányban, párdúcbor-kacagánnyal vállukon, kivont karddal. Egész raj koromfekete paripán, vörös keresztrel ékes fekete palástban a gyánti konvent vitézi része ügetett, mely alig pár napja tért vissza a cseh táborból. Majd az öregebb főúri vendégek csoportja következett káprázatos fényű magyar díszben, utánuk még színpompásabb mezben a fiatalabb főurak serege, a főúri asszonyok, leányok, aranycsüngős köntösökben büszkélkedő, tornyos főkötőjű aranypártás, fátyolos fejű soka-

sága szintén lóháton. A hófehér paripáit pompásan megülő asszony nép sorai között gyalogszerrel a szívárvány minden színében temérdek apród és csatlós nyüzsgött. Egy hatalmas feszületet, néhány, szentek képével ékes zászlót cipelő lovas jött ezután, akiket különböző rendű barátok követtek gyalogszerrel. A világi papság azonban ismét lóháton ügetett s a taláros, karinges egyházi férfiak seregének végén, drágaművű ruhákba öltözött csatlósoktól vezetett hófehér paripájáról három violaszínruhás püspök szórta áldását mindenfelé. S amerre a díszes menet elhaladt, egetverő riongás kelt az egymás hátán szorongó emberek ajkán, akik színültig elleptek minden talpalatnyi helyet a faluban, a házak fedelén, a dombok oldalán, a dombok tetején is s úgy festettek, mint egy emberfejekkel teleszórt háborgó tenger.

Egy óráig tartott, amíg a méltóságteljes lassúsággal tovavonuló menet nyomában Pipó úr is leszállott lováról a barátok kolostora előtt s piktorával együtt eltűnt a cinterem kapuján. A lovakat elvezették. Künn lassan elült a zaj s kisvártatva lágyan áradt széjjel a csendes, napfényes levegőben a templomból kitörő orgonazúgás s az énekesek zengő szava. A messze földről idecsődült rengeteg sokaság az imént elviharzott harsogó lármától elkábulva, a tovatűnt mesés látványtól elkápráztatva, némán maradt vesztve a szabad ég alatt s szívta magába az orgona ki-kitörő szavát. Benn a templomban, a hajóban szorongó főúri nép is egészen elmerült az áhítatban, amelybe az öregmise káprázatos fénye s a kar gyönyörű éneke ringatta szívét. Csak, miként az gyakran megesik azoknál, akik pénzért dicsérik az Istent, Pipó úr énekesei fecsegték szünetközben a kórus aranyozott vasrostélya mögött.

— A nádor még sem jött, mondotta az egyik. Pedig a király udvarában is rég nem volt olyan fényes vendégsereg.

— János érsek nem sajnálta az utat Kalocsáról s bármily öreg, maga misézik.

— Ha nem Pipó úr pártfogásával jutott volna méltóságához, aligha tenné — véli egy harmadik — s András váradi püspök sem ministrálna neki, mint egy diákonus. De ő rokona, Pipó úr ráparancsolt s minthogy a szelídlelkű pécsi püspök önszántából vállalkozott az asszisztálásra, beadta derekát.

— Hallottátok, hogy a csárdában verekedés támadt a múlt éjjel? Három legényt vittek haza lepedőben.

— Csak? Tavaly nem volt akkora zaj s búcsú után hat borbély is alig győzte bekötözni a pórul járt bajvívókat. No, de a haddelhadd csak ma jön, mikor Pipó úr borát mindenfelé csapra verik.

— Simontornyáról egy egész gulyát hajtottak föl s a majorban harmadnapja ott dolgozik az egész szekszárdi mészáros-céh.

— Hol fog ebédelni az a tömérdek főúr? — kérdi most szinte csak magától az, aki először szólalt meg s vagy öten akarnak neki felelni; de Lorenzo mester, a fürge ujjú regens chori az orgona billentyűibe markol s ők a többiekkel ismét buzgón fújják:

— Et cum spiritu tuo!...

— A nagytermen kívül a folyosókban is terítenek — siet a fölvilágosítással, a rövid szünetet fölhasználva, egy símaképű talián, aki gyakran fordul meg a várban. A következő responsorium után aztán ismét újabb és újabb koncot találnak, amelyen fecsegésük közben elrágódnak, míglen Anzelmus atya a szószékre nem lép. A kóruson elhal a suttogás. Már napok óta hírlík, hogy a klas-

trom feje, a hajdani dominikánus Pipó úr fényűzése ellen fog mennydörögni. S csakugyan, amint földézte szent János emlékét, aki állatok bőrébe öltözött s sáskán élt, nyomban a magyarok hiú pompájáról beszél.

«Rátok is nagy föladat vár — dörög alá hangja a magasból s a főúri sokaság összerezzen. — Észak felől az eretnek farkasok, dél felől a pogány mozlimek fenyegetik szent hitünket. S ti vígan vagytok! Mindegyiktek köntösén annyi az arany és a drágakő, hogy ennek az árán egy-egy bandériumot fegyverezhetnénk föl, mely szent hitünk tüzetől áthatva, pozdorjává zúzhatna minden pogányt, minden eretneket . . .» A papság soraiban, amely a karosszékekben ülő három püspök körül csoportosul, fejét csóválva mered néhány ozorai minorita Pipó úrra, aki velük szemben ül pátronusi stallumában s ajkát harapdálja.

— Nem vonja-e meg jószágát a kolostortól — gondolják —, amiért a gvárdián oly keményen beszél?

Ozorai Pipó komoran néz mellette ülő feleségére, akit mintha szíven talált volna minden szó. Csak a prédikáció végeztével lélekzik föl megkönnyebbülten. A szentbeszéd rövid volt, amint azt ő parancsolta. S alighogy Anzelmus atya leszáll a szószékről, a hajóban szorongó főúri hívek is föl-eszmélnek a dermedtségből, amellyel a szigorú barát beszéde rájuk hatott.

— Elvégre ez a mestersége — rebesgetik a fiatalabbak, aztán a kápolna felé irányul minden figyelmük, amely a hajó közepén, ennek északi falában nyílik. A három püspök papjai seregének élén már odaért s a nehéz aranybrokát szőnyeg, amely eltakarta, egyszerre kettéválik. János érsek, aki Pipó úr pártfogásával érte el magas méltóságát, olasz

létére is szinte meghökkent, amint az üres kápolnába lép, hogy kifestése után újból fölavassa. Az oltár mögötti freskóra mered először tekintete, amely szinte való mivoltában a Szentháromságot ábrázolta, legfelül az ívmezőben felhőtrónusából aláhajolva az Atyaúristent, aranytől szikrázó magyaros szabású ruhában, lobogó szakállal, alatta galamb képében a Szentlelket. A fal hatalmas négyszöglete mezejében a keresztre feszített Üdvözítő fenséges alakja vált el a mélységesen kék égről; lábainál bársonyos pázsiton az öreg Scolari térdepelt, akit patronusa, Keresztelő szent János ajánlott Isten irgalmába, vállára téve csontos kezét. Amidőn aztán az oldalfalakra esett tekintetük, a másik két püspök s a nyomukba özőnlő papok is fejüket csóválták. Az Atyaúristen arcában ráismertek az öreg Tamási vonásaira, a Keresztelő szent Jánoséban a szakállas Regölyi arcára. A szent János legendáját ábrázoló képek hol egymásba olvadó, hol az ablakoktól elválasztott kompozícióiról is csupa ismerős arc mosolygott le rájuk. Heródes lakomáján Pipó úr ült az asztalfőn, mellette Branda bíboros, odább a portugál királyfi és néhány magyar főúr. Aki a képen Salome táncát járta, nem volt más, mint édes mosollyal ajkán Csilla asszony, Rozgonyi István viruló felesége. A táncot néző nők serege élén pedig, mint Heródiás, Ozorai Borbála fejedelmi alakja állott.

Anzelmus atya utolsónak lépett be a kápolnába a többi pap nyomában. S alighogy szeme végigfutott a freskók egymásbaolvadó során, szinte reszketni kezdett az indulattól. Eszéágába sem jött, hogy megcsodálja a varázslatos elevenséget, amelylyel minden alak szinte élni látszik a falakon s az írott szónál is érthetőbben fejezi ki azt, hogy mi a szerepe az egyes képeken. Csupán arra gondolt,

hogy pátrónusa nem San Giovannit akarta e képekkel fölmagasztalni. Csak a maga és jó ismerőseinek a megörökítése volt a célja. S amint Krisztus keresztelésén fölismerte, hogy a Sió partján fürödni készülő várjobbágyokat ábrázol, hogy szent János lefejeztetésén a bakó képében Csúzy uram mord képe mered reá, valósággal megbotránkozott. Anzelmus atya ügyet sem vet a fölavatás ceremóniájára s ennek végeztével is ott háborog a kápolnában, ha a püspökök és kíséretük távozása után meg nem riad a befelé özönlő főúri asszonyok sokaságától. A jámbor barátot a templomból is tovaűzi az elálméklódás moraja, amely az öreg Scolari sírkápolnájából tör ki s nem is szűnik meg többé aznap alkonyatig. Az apró csapatokban a várba visszatérő főúri vendégek távozása után a búcsúra jött sokaság hullámszik szakadatlan a barátok templomában. S ez nem kevésbé csodálja a sírkápolna falképeit, amelyek őrzésére néhány páncélos alabárdost rendelt Pipó úr.

A nap már delelőre hágott, amire a várpalotában elszállásolt vendégek a terített asztalokkal telelakott nagyteremben s a palota udvarának árkaos folyosóin mind egybegyűltek. Pipó úr háborogva sietett végig az apró-nagyobb csoportokba verődő, a föl- és aláhullámszó fényes sokaság sorain át.

— Hol van Masolino mester? — hangzott föl itt is, ott is harsány szava s a beszélgetésbe elmerülő vendégek mind szintén csak a talián piktort emlegették. Voltak nagy Magyarországon is jeles képirók, olyan freskókat azonban, mint aminőket Masolino a sírkápolnában festett, még a firenzeiek követe sem látott életében. Albizzi Rajnald könnyű fekete selyempalástjában, bársony berrettájával a hóna alatt tréfásan emlegette, hogy alighanem igazuk van a falubeli jobbágyoknak, akik boszorkány-

ságnak vélték földijének ügyességét ; mert Firenzében festett dolgain alakjai szinte élettelen árnyékok azokhoz képest, amelyekkel a sírkápolna falát beépítette.

— És nem haragszik, hogy Salomének festette meg, madonna? — kérdi beszélgetés közben a síma-képű talián Csilla asszony felé fordulva s ez mosolyogva feleli :

— Miért haragudnám? Pár év előtt a királyi udvarban is Salome voltam a karácsonyi misztériumon. S én urammal akkor találkoztam először.

Az asszony elpirul s amint látja, hogy Albizzi Rajnald mily gyönyörűséggel lesi zavarát, a feléjük tartó Tamási elé lép és megszólítja :

— Hogy tetszenek a képek, bátyám? — kérdi tőle s az öreg úr meglepődötten hümmöget. Amint a kápolnába lépett, szinte megbotránkozott az újmódi pikturán. De amikor arra figyelmeztették, hogy mint hasonlít hozzá az Atyaúristen képe, egyszerűen föllángolt szeretete a piktor iránt, amiért tisztességben megőszült hosszúszakállas fejét így megbecsülte. S amikor az asszonyok csoportján túl a három püspök néhány főúrral azon vitatkozik, hogy mi nagyobb mesterség, szenteket, avagy embereket festeni, Tamási azzal vágja ketté a disputa csomóját, hogy embereket.

— Hogy jól festvék-e a szentek — mondja —, azt senki sem tudhatja, hanem ha fönnjárt a menynek országában. Nem így van ez az emberekkel, akiket ismerünk. S ez a talián úgy csapott oda bennünket a falra, mint ahogy a valóságban sem festünk különben s a falat is mintha áttörte volna, oly eleven a képeken minden : fű, fa, virág, felhős ég, sőt még az is, ami nem él : oszlop, fal, asztal, padló, minden.

Az olasz Buondelmonték ősi kalmárnemzetségé-

ből származó János érsek helyeslően intett ősz fejével s amint erre Masolino már kartonjai festése közben számított, élőszóval is megadta az egyház jóváhagyását újfajta pikturáihoz.

— Utóvégre a szentek is emberek voltak s Isten szintén a maga képere és hasonlatosságára teremtett mindnyájunkat — vélte az agg főpap, aki a szentatyákkal fölváltva olvasta Dantét, sőt amint azt egynémely ellenségei rebesgették, a pogány latin költőket is.

S alighogy elhallgat, Pipó úr szanaszéjjel küldött apródjai nagy diadallal rontanak a várpalotába, magukkal hurcolva Masolinót, aki a kápolna fölvatása közben távozott a templomból a dicséreték és szidalmak elől, amelyeket egyaránt várt s a faluban hullámozó sokaság közé vegyülve, nézte a vadidegen arcokat, hallgatta jóleső meglepődéssel a hol együgyű, hol cifra históriákat, amelyeket róla s képeiről olyanok beszéltek, akik még egyetlen ecsetvonását sem látták. S amint most a palotába lép, oly hatalmas éljenzéssel fogadja Pipó úr főúri vendégserege, mint fejedelmet sem különbbel. A vára karonfogja piktorát s a nagyterembe viszi. Ennek küszöbén szebbnél-szebb viruló leányok élén Csilla asszony fogadja s egy csomó rózsát nyújt feléje.

— Vegye ezt, mester — hangzik föl a hirtelen támadt csöndben édesen csengő hangja — hálánk jeléül, hogy megörökítette képein azt, ami rajtunk mulandó. Nem lakozik ugyan mibennünk nagyobb hiúság annál, amely minden nőben megvan, míg fiatal. De azonkívül, hogy ezüst tükreinknél is szebben tárta elénk való mivoltunkat, szívünk legfőképen azért örvend, amiért méltóknak hitt bennünket arra, hogy képünk mása az Úr hajlékának szent falait ékesítse.

Masolino szíve hevesen dobogott a nem várt meglepetésre, mely egész valóját elbűvölte. Szavakat keresett, hogy a szép asszony üdvözlését megköszönje ; amint azonban gyermekded nézésű mosolygó kék szemére esett tekintete, némán megragadta a virágot feléje nyújtó Csilla asszony kicsiny kezét s könnyedén, mint egy udvari vitéz, föléje hajolt és mélységes hódolattal megcsókolta azt.

Künn a vörös bástyán ágyú dörög s a vendégsereg vidám rivalgással mered Pipó úrra. Azt hiszik, hogy ő rendezte oly ügyesen ez ünnepélyes jelenetet. Pipó úr pedig riadtan a nagyterem ablakaihoz rohan s amint odaérve, egy másik ágyú is eldördül, mérgesen fölkiált :

— Pétör bácsi alighanem megbolondult !

A kulcsárt a nagy zűrzavarban nem igen használhatták rendes helyén s a vár ura a búcsú idejére ismét a pattantyúsok mellé rendelte, hogy meg ne sértődjék. Harmadszor is nagyot szól az ágyú s Pipó úr apródjait, páncélosait küldi ki, hogy a kulcsárt a pokoli szerszámok mellől elzavarják. A vendégsereg nyugtalankodik, majd hirtelen elnémul elálmélkodásában. A faluból, mint a vihar harsogása, a reggel hallottnál is nagyobb lárma kél s tör be tompán a várpalotába.

Néhány főúr Pipó úrral egyetemben kirohan s amint a palota kapuja alá érnek, a külső várkapuban egész had lihegő kengyelfutó bukkan föl, nyomában tizenkét harsonás hírnök nyargal be, címeres lobogóval ékes készségét fújva. Ezek után az udvari íjászok seregétől körülrajongva, három hatlovas udvari hintó robog be a vár udvarába s Pipó úr vígan fölkiált :

— Megjött Gara nádor s Don Pedrót is hozza !

S amint az első zárt udvari hintó a palota kapuja

előtt megáll, a vár ura kócsagtollas süvegét is fején felejtí meglepetésében. Aki a kocsiból a várt portugál királyfi nyomában váratlanul kiszáll, nem más, mint való, öles alakjával, kétfelé választott hosszú szakállával, könnyű meggyszín mentéjében maga Zsigmond király.

(Vége az első kötetnek.)

AZ ELSŐ KÖTET TARTALMA.

	Lapszám
I. A piktor esküje	31
II. Szalome tánca	38
III. Éjjeli beszélgetés	46
IV. A mester és legényei... ..	56
V. Gena	67
VI. Jerkő vár ostroma	81
VII. Az irigy vetélytárs... ..	92
VIII. A váltott ember... ..	106
IX. Búcsú Ozorán	121

MÁSODIK KÖTET

X.

A MEGZAVART LAKOMA.

A várpalota udvarából egyre közeledő lassú zene-szó hangzott föl. Még csak a derékfogásnál tartottak s a nagyteremben lakomázók ajkán hirtelen elhalt a beszélgetés. Akik a közelben ültek, tisztán hallhaták, mint disputál tovább Zsigmond király hú főemberével, aki vendégül látta.

— No jó ! — mondta a fejedelem. — Ne dícsérd már annyit, Fülöpöm ! S ha munkái csakugyan oly pompásak, mint aminő a hírük, birodalmi vitézzé avatom piktorodat, avagy kanonoki stallumot jutatok neki, amint ő akarja.

— De majd csak aztán, ha elvégzi, amivel megbíztam, én uram, királyom — felelte Pipó úr s látván, mint mered szemével most már többi vendéghez hasonlóan ura is az ajtó felé, elhallgatott.

S a tubicinátorok, hegedősök s lantosok nyomában, akik négyes sorokban a terembe vonulnak, ismét Takács úr fehérruhás alakja tűnik föl a tárva-nyitott ajtóban, hófehér lován. A főszakács nyomában, kétfelől az étekfogók üres ezüsttálakat hozó sorai között egész sereg apród lépked gyalogszerrel, borostyánnal koszorúzott fejjel, testhez simuló rózsaszínű ruháján általvetett állatbőrökben Keresztelő szent Jánosnak öltözve. A főúri vendégsereg elálmélkodása nőttön-nő. Virágokat szóró, aranyszárnyas angyaloknak öltözött göndörfürtű gyermekektől

körülrajongva s földig érő hímes szőnyeggel letakarva, hatalmas asztal vonul most be, tetején csodás szépségű nyolcszögletes fehér épülettel, amelyet sötétebb sávok cifráznak s párkányain és szelíd hajlású tetején apró mécsek színes üvegbe foglalt pislogó lángjai koszorúznak. A nagy asztalt hat kisebb követi, tetején ugyanannyi templomformájú nádmézes históriával. S amint a körülöttük hemzsegő apró emberek raja kétfelé oszlik, a terem közepén, a nagy asztal, körül ez a hat is szép sorjában megáll. Az asztalokat nem vonta, nem vitte, nem tolt senki s a díszes vendégseregnek olybá rémlett, mintha a maga lábán került volna be mind. A zenészó elhal, a hatalmas teremben még mindig néma az elcsodálkozás, míglen a nagy csöndben föl nem hangzik Albizzi Rajnald, a firenzei követ elragadtatástól remegő s önfeledten kitörő hangja :

— Oh mio bel San Giovanni !

A firenzei Szent János-templom kisebbített mása volt a nagy asztalon álló nádmézes csoda, a többi a Santa Reparátát s Firenze egyéb nevezetes templomait ábrázolta. Mindazonáltal a követen kívül még azok sem ismerték föl rögtön kicsiny másaikban az épületeket, akik Firenzéből valók voltak. Scolari András váradi püspök is azt hitte, hogy a firenzei követ csak a fortélyos mesterséggel alakított cifra étel fölött való elragadtatásának ad kifejezést a szavakkal, amelyeket Dantéből idéz. A püspök szinte könyv nélkül tudta az egész Divina Commediát s mivel a követ, úgylátszik, belesült a citátumba, az egész verset elszavalta, amelyből ez méríteni akart :

— O somma Sapienza, quant'è l'arte,
Che mostri in cielo, in terra e nel mal mondo
E quanto giusto tua virtu comparte !
Io vidi per le coste e per lo fondo,

Piena la pietra livida di fori
 D'un largo tutti ; e ciascuno era tondo,
 Non mi parean meno ampi, ne maggiori
 Che quei, che son *nel mio bel San Giovanni*,
 Fatti per luogo de'battezzatori.

A nagyterem asztalai körül ülök még mindig némán merültek el Takács úr remekeinek a nézésébe; fürkészték, mi lehet a fortély a az asztaloknak, amelyek maguktól jártak s oly szép rendben állapodtak meg, mint a mögjük húzódó kíséretük sem különben. A nagy csöndben tisztán hallatszott a püspök minden szava s a talián versek zengzetes ritmusa még azokat is elbűvölte, akik olaszul nem tudtak. András püspök önelégülten nézett Albizzi Rajnaldra, akin azonban nyoma sem látszott a röstelkedésnek. Csak amire végül Zsigmond király ismét megszólalt, eszmélt föl a követ s nézett elcsodálkozva a hatalmas fejedelemre.

— Nem a pokolból kellett volna tisztelendőségnek citálnia — mondta András püspöknek a Dantét szintén jól ismerő király.

— Nemde? — kérdezte ismét Anzelmus atya felé fordulva, akit Pipó úr a kemény prédikációért büntetésül hívott meg a fényes lakomára.

A jámbor barátot, szemben Zsigmond királlyal csak vagy négy hellyel alább, a legelőkelőbb főurak közé ültették s ő az egész lakoma folyamán alig evett. Baráttársai közül néhányról csak pár napja tudta meg, hogy az eretnekséghez szít. Lelke most is szüntelenül a kolostorral foglalkozott, ahol szintén lakoma volt s ahol a szerzetesek, eretnekek és nem-eretnekek egyaránt távollétében kényük-kedvükre hagyva, alighanem versenyt isznak világi vendégeikkel. S amidőn a király megszólítja, Anzelmus atya zavarodottan összerendez. Csak amire szomszédai fölvilágosítják, hogy miről esik szó, eszmél föl s rögtön kész a felelettel :

— A tisztelendő püspök úr jól citált. Ilyen lakomákon keresztül könnyen pokolba vezethet az út.

Pipó úr fölszisszen. Ám a királynak tetszett az őszinte szó s tréfásan a főszakács felé fordul, aki vele szemben állott meg lován. Takács úr az étékfogók hosszú sorokban egymás mellett s egymás mögött álló rendje előtt leste a király jobbján ülő Ozorai Borbála parancsát, hogy a cifra nádmézes históriákat emberei széjjeldarabolhassák. Amint azonban a fejedelem megszólítja, lepattan lováról s nagyot bókolva, lekapja pávatollas hófehér süvegét.

— Nem-e a Belzebub segítségével készült a cifra étel? — kérdi tőle Zsigmond király.

Takács úr komolyan felel:

— Nem, nagyságos királyom, uram! Csak Masolino mester volt szíves segíteni, aki a mintákat megrajzolta.

— Bravo, mester! — kiáltja jókedvűen a király s az asztalsorok hosszában, végig hangos csörrenéssel, százával verődnek össze a kocintásra emelt ezüstbillikomok. Az oszlopok mögött álló muzsikuskok ismét fölkapják szerszámaikat, a tuss azonban a trombitákba fagy. Takács úr lova hirtelen megbokrosodott s egyenesen a San Giovanni nádmézes másának ront. A főurak riadtan állanak talpra, az asszony nép sikoltoz. A főszakács fejét vesztve rohan összeomlott remekéhez, majd lova zablája után kap s amire a megvadult állatot kivezetik, az asztalok körül háborgó főúri sokaság kővé dermedten mered a terem közepére. Ahol az imént Takács úr hajlongott, mintha az összeomlott nádmézes alkotmányból lépett volna elő, rongyosruhájú, csapzottfürtű, portól szürke férfi áll a királlyal szemben s lesi parancsát, hogy megszólalhasson.

Az idegen egész mivoltán nyilvánvaló, hogy messziről és lóhalálába jött. Porlepte arcán barázdákat vágjt a verejték, melle liheg s kezei reszketnek, miközben németszabású kardjára támaszkodik. Takács úr lova nyilván miatta bokrosodott meg s Pipó úr néhány inasa ki akarja tuszkolni a züllöttkülséjű váratlan jövevényt. Ez kirántja a nyakába vetett ezürtláncot s az erről lecsüngő arany sas láttára visszatántorodik a szolgahad. Zsigmond király kezével int s a jövevény nagy szóval fölkiált :

— Ave Caesar, morituri te salutant !

— Valter vitéz ! — rebegi a császár riadtan. Csak hangján ismerte föl a szász választófejedelem követét, aki már nem egyszer járt nála.

— Mi történt? — kérdi mohón.

A jövevény ismét megszólal, de hangja elcsuklik s ő maga összeroskad a kimerültségtől, ha néhány főúr oda nem ugrik s meg nem ragadja. Valter vitéz három nap és három éjjel ült nyeregben, míg végezetül ráakadt császárára. Alig négy napja Aussig alatt a cseh hadak széjjelverték Szászország és Thuringia seregét. Hétezer ember, a két ország színe-virága esett ott el s az ádáz eretnek előtt nyitva az út a német birodalom belsejébe.

Pipó úr boros billikomot tart Valter vitéz elé. Ez mohón hajtja föl és új erőre kap. S amire elmondja a szomorú hírt s a szász fejedelem nevében a császár oltalmát kéri a német birodalma halálra szánt alattvalói számára, egyszeriben vége szakad a lakomának. Az étékfogók, borttöltő apródok, a muzsikások kivonulnak a nagyteremből, mint a vert hadak ; nyomukban a főúri asszonyok sokasága, a királyi tanácsból kirekesztett vendégek is széjjeloszlanak. A derékasztalnál rövid tanácskozást tart Zsigmond király s kisvártatva dobszóval

hirdetik ki a vár piacán, a falu utcáin, hogy vége a búcsúnak s minden hadra termett főpapi, főúri s vármegyei bandériumokhoz tartozó ember harmadnapra Buda vára alatt legyen.

— Háború, háború! — kiáltja a tömeg s sorai-ban az eretnek cseheket szidó kifakadások özöne kél. A hangos mulatozásnak vége. Az ozorai darabontok sorra verik be Pipó úr hordóinak fenekét, amelyeket a jobbágytelkek kapujában csak az imént vertek mindenfelé csapra. Az ajándékbort a föld issza meg. A kóbor muzsikások nyakukba akasztják némaságra kárhoztatott szerszámaikat. A jokulátorok, histriók és egyéb csepűragók a vár felé hullámozó tömeg soraiba vegyülnek. S a várból egymás nyomában vágatnak ki a világ valamennyi tájéka felé a szanaszéjjel küldött lovas stafféták. Kapuján szinte végtelen sorokban robognak be, gördülnek ismét ki a főúri hintók a szaporán elutazó főúri vendégekkel. Még jóval alkonyat előtt a király is Budára hajtat s tízszer akkora kísérettel, mint aminővel déltájban Vise-grádról Ozorára jött. A mindenfelől a vár alján összeverődő háborgó sokaság most is harsogó rivalgással üdvözli fejedelmét, aki hű magyar seregei élén pár nap mulva a csehek ellen indul, hogy császár létére megvédje birodalma gyámoltalan németjeit...

Gena, Baráth Mihály árvája, a búcsú zajos napjait szobájába zárkózva töltötte el. Gyászolókhöz akkoriban nem szállt mulatni vágyó vendég s a Baráth-porta a búcsú idején is olyan csendes maradt, mint aminő urának halála óta szakadatlan volt. Sára asszony ugyan nem állhatta meg, hogy a faluban, a vár aljában minduntalan meg ne forduljon. S alig hogy a hirtelen távozó vendégek hintóinak a robogása az ablakhoz csalta, Gena is

megtudta, hogy mi zavarta meg a búcsút s a várbeli lakomát.

— Látod — mondta neki erről való hírhozása végeztével Sára néne — Isten sem vette jó néven a vendégséget, mert Pipó úr megfélekedett rólad, holottan miatta lettél árva.

— Édes néném! — feleli csöndesen Gena. — Már megint oktalanul aggódik. Amit urunk ígért, ahhoz nincsen jussunk. Csak tőle függ, hogy megadja. S ha eddig nem tett értünk semmit, az is elég, hogy meghagyott e házban. Szent Mihály napja pedig még messze van s meglátja, édesapánk fizetését megadja nekünk is. Megadja Tótit is, amelyet nekem ígért s nénémasszonynak semmi gondja nem lesz.

— Lesheted! — vágott a leány szavába Sára asszony. — A nagy uraknak könnyű ígérni, de még könnyebb megfélekedezni arról, amit megígérték. Bízd rám! Öreg, tapasztalt asszony vagyok. S hogy megzavarta Isten lakomáját, annak Pipó úr szívének a keménysége az oka.

— Szegény szászok! Csak nem engedte Isten őket is azért széjjelverni, amiért Pipó úr eddig nem teljesítette ígéretét.

Gena ez ellenvetésére szinte fölfortyant az öreg asszony s valósággal pörölni kezdett hűgával.

— Csak gúnyolódjál, lelkem! Jól tudom, hogy ti fiatalok mind okosabbak vagytok, mint afféle vén asszony. De majd gondolsz te is a holnappal. S kinyitod eperszádat, ha valamire szükséged lesz. Megbecsülnéd te még a vagyont, ha kisujjadat sem mozdítod most érte. Hanem meglásd, hogy akkor már késő lesz.

— Csak nem megyek föl a várba kunyorálni — méltatlankodott a leány, majd ismét fölsóhajtott:

— A vagyon amúgy sem boldogít!

— Hát mi? — vágott szavába az asszony. — Talán a talián piktor?

— Ne sértegetse! — esengett a leány. — Édesapám sem volt jobb szívvvel hozzám.

— No, nem is az öreget gondolom, hanem a legényét, a pernahajder Györkét. Igaz, hogy már vagy tíz napja nem is láttam.

Gena arca bíborszínre gyulladt, amidőn nénje a piktorokat emlegetni kezdte, amire azonban a Györkéről mondottakhoz ért, megkönnyebbülten lélekzett föl s hogy zavarát palástolja, halkan föl-kacagott.

— Hát az sem? — kérdi hangosan Sára asszony. — Ki lehet hát? Mert hogy szerelmes vagy, azt hiába tagadnád. Régóta lesem, mint viselkedel. No, itt is az ideje, hogy férjhez menj. Csak aztán jól válogasd meg ám, hogy kihez.

— Mondd hát, kit választottál? — folytatja az asszony tovább hízkelő hangon.

Gena ismét elhalványodik, majd halkan s szinte panaszosan megszólal:

— Jól tudja, néném, hogy nem a leány dolga jövődöbelijének a kiszemelése. Majd felém hozza, akit az Úr nekem szánt.

— Fogadj Isten, Masolino mester! — fordult most vidáman Sára asszony az ajtó felé s a festő az egyszerűen bútorozott, tiszta szobába lépett.

Gena örömtől sugárzó arccal sietett a mester elé, aki azóta, hogy árván maradt, gyakran látogatott el hozzá s sohasem szűnt meg kérdezősködni arról, nem szenved-e hiányt valamiben. Csak amidőn Masolino megmondta, hogy búcsúzni jött, borult el hirtelen arca.

— Holnap reggel — mondta a piktor — a nagy-asszonnyal egyidőben Budára utazunk. És én igazán nem tudom, visszakerülök-e még Ozorára!

Az asszony s még inkább Gena szóhoz sem jut fájdalmas meglepetésében. Masolino azonban észreveszi Sára arcán az aggodalmas kíváncsiságot s rögtön elmondja, mint bűvölte el Zsigmond királyt Gena falra festett képe s mint ígérte meg ott szobájában Pipó úr, hogy mihelyst Budavarába ér, kiállítja a leánynak a neki szánt Tótiról és száz jobbágyáról szóló donációs-levelet. Sára asszony fölujjong. Gena azonban elhallgattatja s Masolino boldogan meséli tovább :

— A barátok templomába a császár úr nem akart elmenni, Gara nádor beszélte le erről. Nem akarta, hogy a bámész tömeg lássa, mint ér rá a képek nézésére, holottan birodalmát veszedelem fenyegeti. Szobámba azonban fölhurcolta Pipó úr. Megmutattam a kartonokat. S a császár úr megdicsért. Sohasem ért ennél nagyobb tisztesség piktor, talán a régi híres pogány piktorok közül sem senkit.

— S ezt neked köszönhetem, szép húgám ! — fordult évődő hangon szavával Gena felé Masolino. — A te képed tetszett neki legjobban. Vajjon mivel háláljam meg?

— Azzal, hogy visszajön még Ozorára — felelte mosolyogva a fiatal leány, nyomban rá elhallgat s arca bíborszínre gyullad.

— Visszajövök a lakodalmadra, leányom ! — mondta a piktor s végtelenül kedvesnek találta Gena zavarát.

Aztán tovább évődött vele s faggatni kezdte, van-e már szívének vitéze, aki az ő színeivel sisakja tollbokréáján, az ő nevével ajkán száll síkra a vitézi tornán, amelynek élet a neve.

Gena nem felel. Csak amidőn ismét Sára nékje fogja közre Masolinót, villan föl fejében a kérdés s mihelyst alkalma nyílik erre, ki is mondja.

— A legényeit is magával viszi, mester?

— Csak az egyiket. A másik Pipó úr ozorai bandériumába szegődött el trombitásnak. S az ozorai bandérium holnap hajnalban indul Budára, onnan Csehországba.

Masolino éles szeme észreveszi, mint mered kérdőleg arcára a leány szelíd tekintete, mint küszködik, tanakodik magában, hogy szóljon-e s megkérdezze tőle, hogy melyik legénye lett trombitás? Sára asszony azonban ismét a donációra terelte a beszédet s úgy látszott, hogy estig sem hallgat el. De közben a szomszédban, a falubeli csárdában, hirtelen verekedés támadt s az öreg asszony a nagy zajra kiszaladt.

— Ide ne hozzátok! — hangzik föl kisvártatva rikácsoló hangja kívülről.

Masolino az ablakhoz lép. A csárda körül nagy a kavarodás. Egy ember lóháton menekül s mire a többinek eszébe jut üldözése, túl jár a Sió hídján, a folyóparti füzeseken.

— Máshová nem vihetjük! — hangzik tovább a Baráth-porta udvarán a feleselés. — Minden ház szálló a faluban. S a mester parancsolta, hogy nyugalmas helyre vigyük.

Gena nyomában Masolino is künn terem s amint szeme a saroglyára esik, rögtön fölismeri Balázsfia Dömötört, hajdan való legényét, aki alig másfél órája járt nála a várban, vadonatúj trombitási ruhájában büszkélkedve, búcsúzni. S most ruhája csupa vér, sápadt feje élettelenül esik hanyatt a saroglya széléről.

— Meghalt? — kérdi Masolino a körülötte sűrűlő borbélytól s a mester fejét rázza.

— Még nem! De ha hamarjában nem segíték rajta, nemsokára Csaba királyfi seregében trombitál.

— Magyarán: meghal! — világosította föl a tájékozatlan Masolinót egy fiatal suhanc s Gena

csak most lép előbbre a ház ajtajából. Amint pedig szeme a sebesült arcára esik, hirtelen fölsikolt.

— Hát mégis jól sejtettem! — mormogja a festő s eszébe jut a szépséges vasárnap délután, amidőn legényei révén először találkozott Genával.

Úgy látszik, a daliás Dömötör egyetlen tekintete elég volt ahhoz, hogy megbabonázza a leányt; mert ha azután is kerülgeti, a mester bizonyára találkozott volna vele a Baráth-portán, vagy hírt hallott volna arról, hogy utána jár. Gena első találkozásuk óta jóformán színét sem látta Dömötörnek. Ennek képe azonban annál mélyebben vésődött be szűzies, tiszta szívébe s hogy a legény nyilván csak tréfából tett vallomása óta feléje se nézett, annál jobban rejtegette titkát. Most azonban, hogy az élet és halál mesgyéjén ismét találkozik bohó szívének bálványával, akiről valójában azt sem tudja, nincs-e csakugyan érzéketlen fából, aggodalma elfelejtet vele mindent, ami szíven kívül van s Gena semmit sem törődve az udvarban tolongó sokasággal, zokogva a saroglyára borul.

— Megbolondultál? — fakadt ki Sára asszony és szinte kövé meredt meglepetésében.

— Hagyja csak, asszonynéném! — csittítgatja Masolino, akinek úgy tűnik föl most a leány, mintha szent Magdolnát látná, amint az emberfiát siratja. S a festő szíven egyszerre méla kedv ömlik el. Sohasem szerette őt úgy leányszív s amint szeme a saroglya nyomában a házba térő Genára, fájdalmában még elragadóbb bájos arcára, karcsú liliom alakjára esik, már nem is sajnálja volt legényét, hanem inkább önönmagát.

XI.

A BAJVIVÁS.

Hogy a búcsúnak hirtelen vége szakadt, ezt a mesteremberek és kalmárok sínylették meg leginkább, akik három vármegyéből, a legtöbbben azonban Buda városából kerültek az ozorai sokadalomra s ütöttek sátort a szent János kolostora körül. Alighogy megkezdődött, vége szakadt a vásárnak. S amire portékájukat összecsomózták, a király is elutazott. Ami alkalmatosság a faluban volt, ezt hamarjában azok fogadták föl, akik pusztán mulatság okáért jöttek a búcsúra s a sok kalmár és mesterember, aki visszamenet csak harmadnapra rendelte ide bérelt szekerét, mind ott rekedt Ozorán.

Az alvégi csárda udvara színültig megtelt kedvetlen emberekkel, akik borba próbálták fullasztani bajukat. A nagy hársfa alatt egész raj piktör, képfaragó s ötvösmester verődött össze, akiknek az aussigi vereség hírének is nagyobb kárt okoztak Masolino újfajta piktúrái. Különösen a képirók panaszkodtak.

— Hiába kínálgattam fűnek-fának miniummal pingált szent Jánosaimat — így szól az egyik. — Embör köll, mester, mondogatták a búcsúsok ; s nem élettelen árnyék képében pingált szent János.

— Pedig legtöbbjük nem is látta a talián pikturáit — folytatja egy másik. — Hisz úgy tolong még most is a kápolnában, a templomban a sok bámészkodó főúr, nemes, mint a váralján sem a közrendiek, amidőn a király elutazott.

— Rossz csillagok járnak, bolond idők ! S meg-lássátok, maholnap minden paraszt a maga pofáját akarja látni védőszentje képében.

— Hajh ! Drága a minium, még inkább az arany-

por és pergamen. S ha e bolond taliánnak egyebütt is híre terjed, tűzre dobhatjuk írott portékánkat mind.

— S újat vajjon tudunk-e?

— Öreg napjainkban sikerül-e ellesnünk a talián fortélyát?

— Sohasem lesitek el! — vág most a tisztos mesteremberek szavába az asztal végén egy borotváltképzű, horgasorrú idegen, akit, bár senki sem ismerte, megtűrték maguk között.

— Boszorkányság az — folytatja dühösen. — Úgy mondom! S nincs más remediuma, mint hogy leverjük a falról az újfajta pikturát, mesterét meg lebunkózzuk, mint a kutyát.

Balázsfia Dömötör régi kenyeresével, Györkével egyetemben ösmerősöket keresve, épp akkor ért az asztal mellé, amelynél néhány budai mester is ült.

— Bor beszél ebből! — mondták ezek a borotváltképzű kifakadására.

— Avagy irígység! — szólalt meg a hátuk mögött Dömötör s a horgasorrú dühösen meredt rá; de egyhamar nem felelhetett. A budai mesterek közrefogták Masolino két legényét s a kérdések egész özönével támadtak reájuk.

— Nincsen abban semmi boszorkányság — felelte Dömötör. — Csak ügyesebb a keze, élesebb a szeme s többet tud, mint más piktörök, akik eddig voltak, többet, mint a leghíresebbek a régiek közül.

— Hát te miért nem maradtál nála, hogy titkát ellesd, öcsém? — kérdezte a budai piktörök egyike.

— Mert nem elég ügyes a kezem, nem éles a szemem s az eszem is kevés hozzá. Enélkül pedig ezután nem leszen igazi piktormester, hanem csak bútormázoló.

Az asztal körül ülők kerekre nyílt szemmel meredtek a katonás szabású ruhát viselő legényre, aki

nemrégiben még piktor volt. Bármily fiatalnak találták is, legtöbbjük meg volt arról győződve, hogy bölcsen beszél s hogy a sivár jövő, amelyet nekik próféta biztossággal jósol, talán nemsokára beteljesedik.

— Minden gyereket apródnak fogadtok — folytatta Dömötör —, ha tisztos polgári szülék fia s betöltötte a tizenkét esztendő. Tanítjátok, hogy jól fogja az ecsetet, jól válogassa meg a festéket s híven mázolja a falra a mintát, amit elébe raktak. S mihelyst arannyal is jól cifráz, füvet, bokrot, szemet, fület, arcot pingál s leszúrja a céhnek igazságát, ráfogjátok, hogy mester! Nem úgy lesz ezután. Az élettelen piktúra nem mesterség. S ahhoz, hogy életet varázsoljon, lelket leheljen valaki a szentekbe, az emberekbe, akiket szentek képében fest, egyéb is kell, mint amit ti megtanultatok. Tehetség!

— Mi az? — kérdezték néhányan s Györke tétován felelte a horgasorrút mustráló társa helyett:

— Isten adománya!

— Bennem nem volt meg — szólalt meg aztán ismét Dömötör. — S én búcsút mondtam a piktúrának s áldom sorsomat, hogy Pipó úr bandériumába fölfogadott.

— Trombitásnak! — kiáltott föl erre gúnyosan a horgasorrú s Balázsfia Dömötör szikrázó szemmel meredt rá:

— Többre is vihetem! — felelte haragosan. — Kardom is van! S ha ezzel nem érek el semmit, még mindig többet ér egy jó trombitás, mint egy kontár piktor.

— Kinek mondod ezt? — rivallt rá helyéről fölpattanva, dühösen az idegen, akit az asztal körül ülők egyike sem ismert.

— Neked! — hangzott föl hetykén a felelet s a két ellenfél egymásmellé került.

— Tudod-e kivel van dolgod? — kérdezte most az idősebbik, feledve, hogy jobb, ha nem ismerik föl.

— Brassai Tamás a nevem, hallottad-e híreimet? — dörmögi tovább reszkető hangon s csak amidőn erre Dömötör társával és néhány budai mesterrel összeség, eszmél föl vak dühéből, néz körül riadtan, hogy merre meneküljön.

Tamás mester rohanvást haladt lefelé a züllés útján. Bármerre fordult meg a magyar városokban, sehol sem kapott munkát. Neve, még mielőtt valahová jött, már ott volt minden piktorcéh fekete könyvében s főúri várakban, falusi udvarházakban, rezes orra miatt nem álltak vele szóba. S hogy Masolino remeke láttára tudatára ébredt mesteremberi mivolta hitványságának, valami fojtott indulat hajszolta vármegyéről-vármegyére, készítette arra, hogy ahol csak szerét ejti, ártalmára legyen társainak, akik az övéhez képest kisebb ügyességgel is boldogulnak. Masolinót ugyan ő is különb mesternek tartotta magánál, de hogy pokoli terve, amelyet ellene első ozorai látogatásakor szőtt, nem sikerült, még jobban gyűlölte a mestert, akinek híre mindenüvé követte, amerre csak járt. S az ozorai búcsúról nem akart távol maradni. Leborotváltatta szakállát, megnövesztette haját s amikor a csárdásgazda így nem ismert rá, bátran járt-kelt, fordult meg mindenfelé a faluban s leste az alkalmat, hogy a talián mellé férközzék. Éjjel sikerült is ez, de ő Pétör bácsi hirtelen fölbukkanó alakja láttára megijedt és odébb állott. Hogy a búcsú hirtelen félbe szakadt s a többi piktorok is Masolino miatt panaszkodtak, ezeket akarta a szerencsés vetélytárs ellen föltüzelni. Most azonban mintha ellene fordulna kedvük. Az asztal körül ülők furcsán néznek rá. Tamás mester már nem emlékezett

arra, megmondta-e valakinek nevét, mikor először járt Ozorán. Retteg, ha kisül, hogy ő uszította föl Masolino ellen a falu együgyű népét. Hogy azonban még Masolino két legénye részéről sem fenyegeti közvetlen veszedelem, minden áron meg akar bizonyosodni arról, alapos-e aggodalma s merészen megismétli kérdését:

— Hallottad-e Brassai Tamás hírét, tacskozó?

— Hogyne! — feleli gúnyosan feléje hajolva Dömötör. — Kend az a piktor, aki a zsebét tömte aranyporral, ahelyett hogy festett volna ezzel.

Tamás mester fölüvölt haragjában. Most történt először, hogy bűnét nyíltan a szemébe vágták s ő feledve aggodalmát, amely az imént gyötörte, megragadja Dömötör nyakát. Ez sem rest s hirtelen átnyalábolja ellenfele derekát. A többiek körbe állnak a bajvívók körül s Györke ujjongva biztatja társát. Bármily csontos Tamás mester, a trombitássá lett piktor hajlékonyabb s úgy kisiklik annak keze alól, mint a gyík, majd ismét mellének ront fejével, hogy ez szinte roppan.

— Hajrá! — biztatják a nézők egyre többen a fiatal legényt.

Ezt elengedi társa, hogy kiszuszogja magát. A következő pillanatban ismét összezsapnak. Egy várbeli kukta fölismeri horgas orrán, hogy az egyik bajvívó járt aznap a kulcsárral Masolino szobájában, amikor a falu népe a talián piktor ellen támadt.

— Fogjátok meg! — ordítja. — Ez vádolta Masolino mestert garaboncsággal!

Brassai Tamás riadtan üti föl fejét. Arca elsápadt, amint fürkészve körülnéz. Ellenfele vaskarokkal nyalábolja át derekát. Fején kívül csak félkeze szabad s ő ezzel hirtelen övébe nyúl. S amint a bámészkodók gyűrűje, háborgásra kelve, egyre ösz-

szébb szorul körülötte, csapásra emelt kezében föl-villan a tör s Dömötör hörögve a porba omlik. A bajvívás tanui kővé dermedtek a váratlan és rémes meglepetéstől ; a bős vadállat véres törével hadonászva keresztül furakodott soraikon s bántatlanul odább állt . . .

Éjfél elmúlt. Künn csendes minden. A kristálytiszta égbolt fekete palástján ezrével ragyognak szikrázófényű sápadt csillagok. A hosszan elnyúló völgyre, a falu házsoraira és a várra mélységes sötétség borul. Csak a várpalota tornyának vigyázó házában s az alvégi Baráth-porta egyik ablakában pislog mécsesfény. Az ablak a hajdan való jobbágyhadnagy szobájának ablaka. A szobában a hadnagy egykori ágyában Balázsfia Dömötör hever eszméletlenül s küszködik lázas álomképeivel. Még világos nappal volt, amidőn a borbélymester bevarrta a balvállán ütött mély sebet s pókhálóval betapasztván, jól be is kötözte ezt. Alig, hogy leszállt az est, forróság szállta meg a sebesült fejét. Gena ott viraszt mellette s dobogó szívvel lesi, mint beszél össze-vissza eszméletlenül az egész éjtszakán át.

— Kontárok vagytok ! — tör ki rekedten melléből a szó. — Nyúljatok kapa, kasza után ! Bútort pingáljatok . . . Sok az irigy a piktorok között . . . Ez is, de meglakolsz ! . . . Hah, megkaptad ! . . . Semmi az, én jó mesterem, Masolino . . . Rágalmazta, szidta kigyelmedet.

Ismét pár percnyi csend, a virrasztó lányra nézve még kínosabb, mint a lázas beszéd. A sebesült melle zihál, arca eltorzul. Majd ismét görcsösen kezét rángatja ; ám Masolino segítségével ágyához kötözte a borbély, hogy ne hanykolódjék s sebe föl ne fakadjon. A lázával küszködő nagyot sóhajt, majd újból beszélni kezd.

— Györke ! Ott megy, utána ! . . . Nem, nem,

nem vagyok piktor . . . sem híres, se kontár . . . Hol a trombitám? Riadót parancsolt Pipó úr! . . . Elő a karddal! Egy csapás, egy falu . . . Ah, a kapitány, a pocakos soh'sem húzta ki s mily nagy úr!

A szomszéd szobából be-behallszik Sára asszony horkolása s Gena fölemelkedik, hogy érte menjen. Nyomban rá ismét visszaül a karosszékbe s nem mozdul, bár csupa tördöfés szívének a sebesült minden szava.

— Édes Klára asszony . . . — suttogja — Még egyet és este búcsúzunk! . . . Ne félj, senki sem lát . . . Isten? Ah, ő irgalmas s megbocsát, ha ki nagyon szeret . . . annak . . . S te özvegyasszony vagy . . . Most mennem kell. Hol van Masolino mester?

— Vége mindennek! — sóhajtja a lány s úgy érzi, mintha meghalt volna, akit szíve egész hevével szeret. Testén hideg borzongás fut végig, szíve hevesen dobog s amint a lázas álmoképeivel küzködő egyszerre elhallgat, talpra áll s ki akar rohanni a sötét éjtszakába, maga sem tudja merre, csak el innen, ahol mintha izzó vas volna szívének s testének minden szó, mely Dömötör lázas ajkán fakad. A sebesült mellében ekkor ismét tompa hörgés kél, arca még jobban vonaglik a kintől, amely sebét, forróságtól gyötrött fejét általjárja. Gena visszafordul, lassan föléje hajlik s szíve ismét megesik a nyomorult sorsán. Hús kezét izzó homlokához tapasztja s mintha enyhülne fájdalma, a sebesült arcán elsímul a vonaglás, kis vártatva fölnyílik szeme.

— Vízet! — sóhajtja Dömötör elhaló hangon s tétován a bánatosan reánéző galambszemekbe mélyed izzó tekintetével. S amire Gena kezében vizes pohárral ismét föléje hajlik, ráismer bájos arcára s egész valója egyszerre megenyhül. Csak

szempillái súlyosak s mihelyst lecsukódnak, az álom újból káprázatokra gerjeszti lelkét. Dömötör mégis úgy érzi, mintha ébren volna s mintha a valóság, amelynek tömérdek emléke csak az imént cikázott keresztül lázzal küszködő lelkén, pusztán rossz álom lett volna. A nap ragyogása ömlik el körülötte s a völgy ölén, amelyen jár, tarka színekben pompázó virágok mosolyognak rá s vidám madárének köszönti. Embert nem lát sehol, ő mégis keres valakit s amint a hegy oldalára esik tekintete, mely útját állja s szinte eget ver, rögtön nekivág. A nap heve egyre gyöngül, ragyogása mindinkább elhalványodik, a madárdal elhal, virág sem nyílik itt, ő mégis sietve kapaszkodik föl tovább-tovább. Lábat fölhorzsolja a szikla, testét tövis szaggatja, ereje fogy, ő mégis fölfelé tör s amint feje elszédül, négykézláb küszik tovább. S a távolban mintha látná, akit keres, ám mélységes szakadék állja el útját s amint ennek fenekére néz, megborzad. Rémes szörnyek egész falkája leselkedik lenn s csikorgatja fogát. A szörnyek teste emberi, fejük torzképű sárkányfej s vállukon denevérszárny rebben, mint az ördögök alakján a budai Nagyboldogasszony cintermének kerítésfalán, az utolsó ítélet képén, amelyet ő festett mesterének kartonja nyomán. Dömötör szívében a félelem kíváncsisággal küzd, nyomban rá ismét rémület fogja el. A szörnyek serege, mint a fergeteg, hirtelen emelkedni kezd, csáklyákat suhogtatva kapdos utána s mármár elragadja. Ekkor háta mögött szárnyasuhozás kél, hóna alá puha kar fonódik s lágyan a magasba ragadja. Dömötör mentőangyalára néz s nagy szóval fölsóhajt :

— Gena, édes Gena !

XII.

TÁBORBONTÁS ELŐTT.

Virrad. A sereg trombitásai a magasra hányt sáncok tetejére ugratnak s riadójuk egetverő harsogására egyszeriben megelevenedik az óriási tábor, amelynek lobogós sátorfái úgy merednek a magasba beláthatatlan soraikkal, mint valami lombjavesztett rengeteg. A Duna partjain is egyre lázasabb sürgés-forgás kél. Pest és Buda között olyan a hatalmas folyam, mintha mesebeli óriások vertek volna hidat hullámai fölött. A királyi hadigályák, a folyammenti városok sajkáisai Szentháromság falvától a szent Gellért hegye aljáig szinte egészen ellepték tükrét. A gályákat, a sajkákat szép sorjában deszkapallók kötik össze s a sűrűn egymás mellett álló, ringó hidakon, mint akár a szárazföldön kis vártatva egymás nyomában, egymás mellett hullámszikanak a Budavára alá rendelt főúri bandériumok, az ágyúkkal, élelemmel, munícióval megrakott szekerek, a bámész emberek ezrei, a Pesten elszállásolt idegen és magyar követ-ségek, amelyek úgy teremnek mindig Zsigmond király nyomában, mint a kopófalka, mihelyt az erdő sűrűjében fölbukkan a nemes vad.

Harmadnapja tart a hadijáték, folyik a nagy sereg mustrálása, amely a hadbaszállást mindig megelőzi, amikor nem országában fenyegeti veszedelem a magyart. Alig két héttel azután, hogy a királyi staféták a háború hírével széjjel mentek, Budavára alatt termettek a főúri és egyéb bandériumok mind s a mezei hadak is egyre sűrűbb sátorrendekkel toldják meg a Rákoson vert tábort. Fölkelt a nap. Ragyogása szikrázva verődik vissza a nyüzsgő, rajzó, egymás nyomában fölvonuló ha-

dak fegyvereiről s a szent Gellért hegye kopár szikláiról. A hegy háta mögött ismét megszólalnak az ágyúk s dörgés dörgést ért. Az újonnan öntött öldöklő szerszámokat sorra itt próbálják ki. Szent Lázár mezején, a budai várhegy alján a kardforgatásban, gerely- és nyílvetésben vetélkedve mérik össze erejüket az ország különböző vidékeiből összegyűlt bandériumok java vitézei. A Duna túlsó partján a tábor és Szent Erzsébetfalva között paripái gyorsaságát próbálja ki a lovashadak egy másik része. Csepel szigete körül a vetőgépekkel s ágyúkkal felszerelt gályák eveznek versenyt lefelé. Eőrssel szemben aztán Kurtyánfalvának szegzik ezeket. A falu szabad lakossága abból él, hogy házait a hadijátékokon évről-évre föláldozza s ősszel újból fölépíti. A szép sorjában egymás mellett álló vályogházak helyén most is óráról-órára nagyobb a romhalmaz. S a napi járó földön, amelyen a sereg táborozik, ágyút próbálja s egyenként és csapatokban versenyt küzd a hadban való elsőségért, Budavára és Pest városa falain, a folyómenti révek partjain, a két város körül elterülő falvak tövében ezer meg ezer ember lesi Zsigmond királyt, aki már korán reggel lóra pattan s itt is, ott is fölbukkan vezérei élén s dícséri, biztatja, korholja, mustrálja mindenütt katonáit. A hatalmas király hosszúszakállas, szálas alakja lóháton még daliásabb s amint káprázatos díszű, magyar főurai élén, fejedelmi vendégeivel oldalán szélvészféleg tova vág, mindenfelől harsogó éljenzés, ujjongó rivalgás követi, amelyből a külföldi követeknek is jut, akik a szokatlan lovaglástól megviselve, úgy özönlenek nyomában rendetlenül, mint az üstököscsillag mögött a fényével egyre jobban széjjel hulló csóva.

S a táborbontást megelőző napon már déltájban pihenőt fuvat a déli és északi sereg két fővezére :

Ozorai Pipó és Berzevici Pohárnok István. A király visszatér fényes budai várába s a környéken mindenfelé elül a zaj. A vár előtt, a felső- és alsóváros utcáin hullámozó tömeg veszteg marad s némán várja a kikiáltókat, akik a haditanács eredményét kihirdetik. A királyi várban is csendes minden. A vár kapuiban, a paloták ajtajában, az árkádos folyosókon mindenfelé páncélos vitézek állják el az utat kivont karddal.

S a belső várpalota nagytermében még egyszer járulnak a trónusában ülő magyar király hűbéresei : Lázárevics István, a szerb fejedelem, Dán vajda, Havasalföld ura s az idegen uralkodók, a római pápa, a görög császár, Milánó hercegének, a német fejedelmeknek követei. Mind mást és mást kíván s a magyar urak feje beleszédül disputájukba. Végezetül Albert osztrák herceg követe lép elő, a király vejéé s fölolvassa a levelet, amelyet urától reggel kapott s mely arról szól, hogy a csehek ismét pártokra szakadtak, egymást öldösik s a német birodalom felől nyugodt lehet a hatalmas császár. Zsigmond király, aki nehezen szánta rá magát a döntésre, most még inkább habozik. A milánói herceg követének azonban már megígéri, hogy legvitézebb kapitányai egyikét, Hunyadi Jánost küldi ezer emberével segítségül urának a velenceiek ellen. Ozorai Pipó fölszisszen . . . Hunyadi seregének legderekabb kapitánya volt s neki valósággal jobbkeze. S amint a többi követek vérszemet kapva, a töröktől szorongatott uruk számára szintén segítséget kérnek, Pipó úr indulatosan fölkiált :

— Persze, szétdaraboljuk azt a fényes sereget, amelynél nagyobb talíz év óta nem szálltunk hadba! Hadd hulljon mint az oldott kéve.

Az óriási boltozatos teremben csönd támad. A király magához inti a magyar főpapokat, zászlós-

uraít s kis vártatva kivonulnak a teremből az idegen fejedelmek és követek mind.

Don Pedro herceg, a portugál királyfi izgatottan disputál az előcsarnokban a német követekkel, akik minden áron a csehek ellen akarják a háborút, holott a pápa, a görög császár követei, a hűbéres fejedelmek mind arra kérték a királyt, hogy a török ellen induljon egész erejével. A rövid fegyverszünet, amelyet a szultánnal kötött, lejárt s Ázsiában ellensége támadt a hitetlen császárnak. Jobb alkalom arra, hogy kiűzzék a keresztény országokból, amelyeket elfoglalt, sohasem volt, mint most. Don Pedro már félévnél hosszabb idő óta lesi a magyar király udvarában, hogy nyolcszáz emberével, fogadalmához híven, a török ellen induljon. S ha most nem sikerül — úgy érzi —, alkalmá erre talán csak évek múlva nyílik ismét. A hatalmas előcsarnokba új jövevény nyit s a disputa elhal.

— Tábori követ! — véli Dán vajda s a többiek kíváncsian nézik a porlepte vitézt, aki szaporán szedi elő tarsolyából írásait.

Az ajtónállók a terembe engedik s alig pár perc múlva künn terem Ozorai Pipó.

— Murád szultán betört Moldovába — kiáltja. — Csáki vajda segítséget kér. A török ellen megyünk az egész sereggel!

Az előkelő társaság körülözönli a királyi sereg fővezérét s kérdésekkel ostromolja. Ez azonban keresztül tör a követek során s tovább siet. Künn a külső várudvarban lovára pattan s kinyargal a királyi vár kapuján. A város nagy piacán hullámzó tömeg sorai közt háborgó morajlás kíséri. Pipó úr azonban ügyet sem vet erre. Egyenesen a közép-utcai palotájához vágat. Ennek kapujánál a reá váró kocsira ül s kihajtat a felsővárosból.

— Mi történt? — rebegik aggodalmas kíváncsi-

sággal, mindenfelé az utcán tolongó emberek s riadtan merednek a hirtelen és egymagában távozó főúr után. Az alsóvárosban a kocsi nyomába ered a nép ; ám a tüzes lovak szélvészfényként röpítik tovább Szentháromságfalván át. És Szentjakabfalván túl már egész csöndesek az Óbudával egybeépült utcák.

— Krizopulosz mesterhez ! — kiáltja Pipó úr kocsisának s ez a régi óbudai királyi vár felé fordul, mely akkor már univerzitás volt. A régi káptalan-utca közepén megáll a kocsi. Pipó úr leszáll s a szűk sikátorba oson, amelynek a székesegyház piacával szemben levő sarkán Krizopulosz, az egyetem új professzora lakik, akinek ezermesterségben való járatosságáról csodákat regélnek.

Krizopulosz mester Mánuel görög császár kíséretében került Budára, aki két év előtt látogatta meg Zsigmond királyt, hogy oltalmát kérje a töröktől minduntalan földült országa s a szintén fenyegetett fényes székesfőváros Bizanc számára. Krizopulosz mester, mint udvari filozófus, maga szerezte ódával üdvözölte a Nyugat nagy császáriját s vitéz magyar nemzetét. Zsigmond király és főurai egy kukot sem értettek ugyan a görög versekből, a híres bizanci tudóst azonban meg kellett jutalmazni. Krizopulosznak nem volt más óhaja, mint hogy Magyarországon maradhasson s a királyi tanács megtette professzornak az óbudai egyetemen. Zsigmond király alapította e főiskolát, mely azonban sohasem tudott zöldágra vergődni. Talán azért, mert nagyobbára világi tudósok tanítottak benne s a világi fiatalság iskolájának szánták. Ez utóbbi pedig a szüntelenül háborús időkben a kardforgatástól nem igen ért rá tanulni s az óbudai királyi várban akkor, amidőn Krizopulosz került oda professzornak, már alig lézengett reggelenként néhány diák a tanulószobáknak berendezett ódon termék-

ben, amelyekben a professzorok sem akartak lakni. Krizopulosz is a káptalan utca sarkán bérelt magának egy kanonoki házat. Itt ült naphosszat, bujta könyveit, experimentált boszorkánykonyhájában, fogadta látogatóit, akiknek sorában egyaránt akadt főúr, asszony, diák s messze földről jött gyanús-képű idegen. Esténként a ház sarokerkélyén furcsa szerszámokat dugott ki s az eget vizsgálta. Nem elégedett meg azzal, hogy mint a budai asztrológusok, szabad szemmel nézze a csillagok állását s Óbudán furcsábbnál-furcsább históriákat rebesgettek róla ennek miatta, még inkább gyógyításairól, amelyek híre kis vártatva a budavári orvosok és fűszerszámárusok céhébe is eljutott. A céh bevádolta kontárkodásért s hogy a kancelláriában ügyet sem vetettek panaszára, egyenesen a király elé járult ezzel. Ez a mult tavasszal történt. Pipó úr akkor hallott először Krizopulosz mester csodás gyógyítóerejéről s alig hogy megismerkedett a göröggel, oltalmába fogadta. Krizopulosz a hatalmas főúrnak köszönhetette, hogy a gyógyítás mesterségétől el nem tiltották, holott a céh a király óhajára sem fogadta kebelébe. Pártfogójának ennek fejében megígérte, hogy kigyógyítja köszvényéből. Hat hét s hat nap kellett a titkos szer elkészítéséhez s Ozorai Pipó már szent János napján, hogy Zsigmond királlyal Budára jött, mindenekelőtt a görögöt akarta fölkeresni. Ám nem jutott ideje ehhez. Királya mellől csak késő este szabadulhatott el, amikor az egymásután Buda alatt termő bandériumok mustrálásától, az egymástérő tanácskozásoktól szinte halálosan elfáradt. A görög a maga emberségéből nem kereste föl. Üzenetére mindig azzal felelt, hogy mihelyt kész a szer, jönni fog. S a táborbontást megelőző napon Pipó úr türelmének vége szakadt; valósággal megszökött királya

mellől s a göröghöz sietett. S hogy útjában senki sem tartóztatta föl, jókedvűen siet a keskeny, sötétes lépcsőn a tudós emeleti laboratóriuma felé. Ajtajánál azonban hirtelen megáll. Belülről szapora beszélgetés hallatszik talián nyelven s aki a göröggel disputál, nem lehet más, mint Masolino mester.

Pipó úr fölismeri hangján s egész valóját előnti az indulat. Keményen meghagyta piktorának, hogy jól nyissa ki szemét s nézzen meg mindent, amit a táborban a hadijátékokon, a mustrán lát, hogy jól meg is festhesse, ha rákerül erre a sor. Ő vitézi ruhát adatott rá s kieszközlte a királynál, hogy az idegen követek sorába állhasson s ez ahelyett, hogy a táborban, a királyi várban volna, ahol a tanácskozás nyomában most egymást érik a szebbnél-szebb fölvonulások, itt fecseg azzal a kopaszfejű göröggel. Ozorai Pipó ajtóstul akar berontani, pár pillanatnyi hallgatóság után azonban vesztég marad s haragja egyszerre tovaszáll. Masolino mester-ségéről beszél a tudós Krizopuloszsal s valami szer-ről, amelyet festékeibe keverhetne és amelytől képein a színek izzóbban és lágyabban olvadnának egymásba, mint ahogyan erre mostan képes.

— Nézzen ki, signor erudito — hangzik föl a festő hangja. — E szűk sátorban is mily szépen olvad össze az árnyékkal a világosság. Nézze azt a vén asszonyt ott a ház előtt. A kapun keresztül süt a nap, őt még sem éri, alakja mégis hogy ragyog a falról visszaverődő fényben. Azaz csak az egyik oldala. A másik az árnyékba olvad s formái lágyan mosódnak el és szinte észrevétlenül vesznek a semmibe, avagy a levegőbe, amely környékezi. Nézze, nézze, ah mily szép !

— Furcsa gusztus — mormogja a görög — az ön korában csak fiatal asszonyokban tudtam gyönyörködni.

Masolino nem zavartatja magát s lelkesen beszél tovább, mint babonázza meg lépten-nyomon a fény és árnyék játéka, mely naphosszat egyre változik, a felséges színpompa, amely a felhők között támad, amidőn sugarai özönével keresztül tör rajtuk a nap. Mint háborog valósággal lelke a bűbajos ragyogás láttára, mely alkonyattájt nap-nap mellett a budai hegyek fölött támad. Mint szeretné képeire varázsolni a káprázatos színjátékot, amelyben az izzó vöröstől kezdve a méla ibolyaszínig a szivárvány minden árnyalata egymást kergeti, egymással ölelkezik, egymást észrevétlenül fölváltja.

— Mostani festékeimmel kemény színfoltoknál egyebet nem tudok elérni. Valami szer kellene, amit ezekbe keverhetnék, ami ragyogóbbá, hajlékonyabbá, egybeolvadóbbá tenné ezeket, mint a minők most.

— Enkaustika tekné! — mondja görögül diadalmasan Krizopulosz mester.

— Mi az? — támad rá a festő.

A tudós elmondja, hogy a régi híres pogány piktorok színes viasszal írták képeiket s meleg ércpálcikákkal olvasztották össze a különböző színű viaszkot, amelyet azokra fölraktak. Masolino fölugrik székéről lelkesedésében s megragadja a tudós görög karját.

— Ismeri a viaszfestés fortélyát? — kérdi möhön tőle.

— Nem én! — feleli az. — De mindent meg lehet próbálni. S a gyakori próba és erős akarat végezetül sikert arat.

— Én is azt hiszem — véli Masolino. — És ezután minden nap fölkeresem és addig próbálunk, míg célt nem érünk. Helyes?

— Helyes! — feleli köhécselve a görög. — De meg kell hogy fizesse fáradságomat, mester!

— Mennyit fizessenek hát?

— Óránként egy arany! — hangzik föl a kérdésre a felelet. — Masolino ereiben elhül a vér. Hallatlan e követelés s ő fölháborodásában a kapzsi görögre akar támadni. Ekkor fölpattan az ajtó s Pipó úr belép.

— Én fizetek mindent a mester helyett! — mondja s a görög kétrét görnyed.

— Menj le — folytatja Pipó úr festőjéhez fordulva, aki még most sem ocsudott föl meglepetéséből. — Kocsim az utca sarkán áll, ülj be s várj reám.

S mihelyt künn elhal a piktor lépteinek kopogása, Pipó úr ismét megszólal:

— Hát az én szerem?

— Épp ma éjfélkor készült e! — feleli a görög s a tömerek érclobikkal s másformájú üsttel telerakott tűzhely mellől, a falba illesztett almáriumformájú fülkéből élein cifrára köszörült kristálykockát vesz ki.

— Valami jó kő ez, avagy beszedni való dolog? — kérdi a főúr, amint elébe tartja s a görög ismét nagyot bókol. Aztán alázatosan mosolyogva két kézre kapja a csillogó portékát. A kocka két darabra válik s az alsónak kívülről láthatatlan üregében mogyorónyi áttetsző golyóbis látszik. Pipó úr mohón utána kap, a görög azonban hirtelen visszahúzza szerét.

— Csak nem kegyeskedik beszedni most, én hatalmas bazileüsöm!

S amint Pipó úr tétován mered rá, szaporán magyarázni kezdi a szer hatásának titkát, hogy csak olyankor hat, amidőn a legkínzóbban gyötri a köszvény s testének rossz humorai már mind a csontjaiba szálltak.

— Ez arkánium a csontokra hat s megsemmisíti bennük a rossz humorok mérgét. Épp azért mentül

kínosabb állapotban kegyeskedik lenyelni, a köszvénytől annál nagyobb mértékben szabadul meg, ó hatalmas bazileüszt !

— S az egészet egyszerre nyeljem le?

— Csak így használ.

— Méreg nincsen benne?

— Méregnek méreg az orvossága ; de ez egészségesnek sem árt, úgy van komponálva.

— Szedd hát be próbának ! — mondja most a kristályt golyóbisostul feléje tartva Pipó úr s ravaszul mosolyog. A görög arcán szinte észrevehetetlen villanás cikázik keresztül, nyomban rá azonban elszántan szere után nyúl.

— Várj ! — kiáltja Pipó úr. — Van-e még belőle s ha nincs, újat mikor készítsz?

— Nagy dolog ez, bazileüsz s hat hét, hat nap kell, míg újat szűrhetek harminchétféle fű levéből.

Ozorai Pipó ráillesztette a kristályra ennek másik felét s zsebébe csúsztatta a szert.

— S fog-e használni? — kérdi félig kétkedő, félig reménykedő hangon. — Nem gyötör-e többé az átkozott köszvény?

— Ha úgy és akkor kegyeskedik ezzel élni, amint mondám, bazileüsz, soha semmiféle fájdalom nem gyöttri többé. Akár szent Krizosztomuszra is megesküdhetek.

— Hadd el ! — mondja Pipó úr s szaporán búcsúzni kezd. Majd eszébe jut a jutalom, amit az orvosságért ígért.

— Ötven aranyat átvehetsz signor Corsinál a budai olasz utcában. Díjad másik felét majd akkor adom meg, ha látom szered hasznát.

A görög csontos arca megnyúlik. Nyomban rá föllángol szeme s arra kéri Pipó urat, hogy Zsigmond királynak is ajánlja szerét. A hatalmas fejedelmet szintén gyakran gyötörte a köszvény.

— Majd előbb magamon próbálom ki — feleli az ajtóban Pipó úr s lesiet a lépcsőn.

Krizopulosz hosszú kaftánját fölfogva kíséri ki háza kapujáig s ajkán kaján mosoly kél, amint a távozó főúr után mered.

— Halleluja! — rebegi halkan, magába fojtva újjongását s miközben házába visszafordul, tovább morog szülötte görög nyelvén:

— Még sem küldött ide hiába jövőendő császárom. Sokáig nem retteg már a bős hadvezértől. S ha végkép elmúlik Pipó úr fájdalma, nálánál is nagyobb jutalmat ad a dicső Murád szultán...

Ozorai Pipónak pedig úgy rémlik, mintha a szer csodás hatását máris érezné, holott még meg sem ízlelte. Tudatában annak, hogy zsebében a kristályba foglalt orvosság, egyszerre tova száll fejből a gond, amely amiatt, hogy köszvénye megújul, szüntelenül gyötörte. Eszeágában sincs többé, hogy rettegjen a fájdalomtól, amely néha szinte esztét is megzavarta. Sőt inkább várta, hogy ismét kitörjön s ő próbát tehessen a szerrel, amelynek varázsában vakon bízott. Bizanc népét álnokságáról akkoriban ugyan már mindenfelé ismerték. Hogy azonban Krizopulosz készséggel akarta magát alávetni a próbának, Ozorai Pipó szívéből tovaszállt minden bizalmatlanság, amellyel irányában görög létére viseltetett. Nem gondolt arra, hogy a gonosz ember, ha már rászánta magát valami vakmerő tetre, mindent megkockáztat s hogy aki éveken át a bizanci császár udvarában élt, nemcsak a mérgeket ismeri, hanem ezek ellenszerét is.

Masolino elcsodálkozva nézte urát, aki ki sem fogyott a tréfálgozásból, miközben Budavára felé visszahajtottak. Sohasem látta olyan jókedvűnek s kezdetben el sem tudta képzelni, hogy mi dolga lehetett a göröggel, akivel ő Budai Györke révén

ismerkedett meg. Csak amire a szent Péter külső városába értek, kezdte találgatni, amit Pipó úrtól kérdezni nem tartott illőnek. Az utcákon tolongó nép már megtudta, hogy a csehek helyett a török császár ellen indul a királyi sereg s amint kocsiján megpillantotta, harsogó riongással rajongta körül Ozorai Pipót. Hogy országának békét hagynak s a német ellen támadnak, a magyarság zöme nem szívesen vette Zsigmond királynak a csehek ellen való hadikészülődését. Annál öröndetesebb volt a meglepetés, amidőn hirtelen közhírré vált, hogy a török ellen indulnak. A török ellen való háborúban Pipó úr lesz a seregek fővezére, azért üdvözli a nép olyan lelkesen. Masolino a görög házában néhány mordképű idegennel találkozott, akiket Krizopulosz mester jöttekor a szomszéd szobába tuszkolt.

— Kémelek lehettek! — véli most a festő. — A törökökről hozhattak fontos hírt. Ennek örül Pipó úr.

S amint a kocsi egyenesen a királyi vár felé hajt, Masolinón is erőt vesz a jókedv s ő szintén vígan lóbálja süvegét, miközben urát az utcán hullámozó nép mindenfelől ezrével köszönti.

Minduntalan kitörő s szinte gyermekes jókedve Pipó urat az udvari lakomán sem hagyta el, amely a sereg mustrálását betetőzte. Vidámságát a magyar főurak mind jó jelnek tartották s egymással versenyezve évődtek a fővezérrel. Ismerték gyöngéjét, hogy tavasz óta piktoráról beszél a legszívesebben s hogy a király engedelmével ide is elhozta, a legsűrűbben Masolinóról esett szó.

Zsigmond király, a négy püspök, aki a derékasztalnál körülötte ült, Gara nádor, a portugál királyfi s a főurak sorra ostromolták kérdéseikkel, hogy mit pingáltat vele ezután, meddig foglal-

koztatja még s mikor engedi át másnak a talián piktort.

— Soha! — felelte Pipó úr jókedvűen. De amire emiatt tréfásan önzéssel vádolták, boldogboldogtalannak ígérte, hogy egy-egy képet számára is megfestett Masolinóval. Az ozorai sírkápolna kartonjait azoknak szánta, akiknek képmását a festő ott megörökítette. A többieknek egy-egy deszkára festett szentképet akart ajándékozni.

— Nosza! Elő a kalamussal. Ezt protokollumba foglaljuk.

Zsigmond királynak kancellárjához intézett e tréfás biztatására, Pipó úr meghökken s amint Benedek prépost egész komolyan maga elé rakja mindig kéznél levő írószerszámaikat, hirtelen megrostálja azok számát, akiket Masolino piktúráival megtisztelni akart. A derékasztalnál kitör a kacagás, nyomban erre ismét csönd támadt. A főurak kíváncsian lesik, melyikük nevét diktálja be Pipó úr. S akik a lajstromba kerülnek, nem kevésbé örültek az ígért festménynek, mint hajdanában a sárkányrend vitézkötésének, amellyel Zsigmond király hadicselekedeteikért tünteti ki java főurait.

A Friss-palota nagytermében rendezett lakomán Masolino a követek asztalánál ült. Amikor valakivel a király beszélt, a többi vendég mind hallgatott s a nagy csöndben füléig hatott a dicséret minden szava, amely a hatalmas csarnokban fölhangzott. A festő már akkor is azt hitte, hogy álmodik, amidőn Pipó úr Óbudáról visszajövet, egyenesen a király asztalához hurcolta. Ő volt itt az egyetlen vendég, aki nem tartozott a főurak rendjéhez s mégis minduntalan róla esik szó. Masolino szívét hol kínos szorongás fogja el, amiért érdemén felül dicsérik, majd ismét határtalan bizalom szállja meg. Végezetül ez utóbbi kerekedik

benne felül s ő biztosra veszi, hogyha minden erejét összeszedi, csakugyan úgy fog pingálni, hogy az egész világ méltán bámul.

— Különösen ha Krizopulosz mester segítségével ellesem a régi görög piktorok fortélyát! — S miközben ezeket mormogja, diadalmasan néz végig az asztalok hosszú során, amelyek körül talpig hadidíszben egyre vígabban koccintgatnak az előkelőnél-előkelőbb főurak, beszélgetnek szomszédaikkal, az aranyhímes selyembe öltözött főúri asszonyok, akik a férfiak hidegszínű ezüstpáncélos soraiban úgy virítanak, mint egy-egy színpompás mesebeli virág.

S a lakoma végeztével, éppúgy, mint Ozorán, a király udvarában is históriás énekekre gyűjtanak a feketeruhás igricek. Asztalbontás után pedig a csengő-pengő muzsika szavára vígan táncra kerekedik a vendégsereg fiatalabb része.

— Várj rám a márványlugas mellett! — mondja Pipó úr Masolino mellé kerülve s ezzel ismét a király kíséretéhez szegődik, aki betelvén a táncosok nézésével, a kertbe tér fejedelmi vendégeivel, a püspökökkel és a főurak egy részével. Masolino utánuk megy. A Friss-palota Duna fölé nyíló árka-dos csarnokából azonban a zárt folyosóba fordul, amely a legfelső várfal hosszában fut tova s a déli bástya terraszára vezet. Ennek alján a királyi kert Kispest felé eső csendesebb részében áll a márványlugas, amelynek környéke most még egészen elhagyatott.

Masolino alig tudott betelni a táncolók nézésével. Most is kedvetlenül távozott a Friss-palota nagyterméből. Amint azonban a hosszú folyosóból a merészen kiugró bástya terraszára lép, elálmélkodás hatalmasodik el egész mivoltán. A búcsúzó nap ezer színben pompázó ragyogása ömlik el körül-

lötte, von be káprázatos varázsával mindent, ami szeme előtt hirtelen föltárul. A vidék, túlhan Szent Gellért hegyével, balfelől a Dunával, jobbról az erdős hegyek széles koszorújával, maga is elbájolóan szép. S a szemben levő sziklás hegy ormán mint a mesebeli karbunkulus, úgy ragyog a kicsiny kápolna a bíborszínű izzó fényben, amely egyre enyhül, miközben alább száll s valósággal olvasztott arannyá válik, amint a völgy ölén a házak tengeréből kimagasló Szent Gellért-templom kettős tornyán, faragott kövekből összerótt cifrázott falain előmlik. A Duna hullámain ismét merő ezüst a csillogva szikrázó napfény. A királyi folyam hullámozó tükrén már széjjelszakadtak az egymáshoz láncolt gályák és sajkák sűrű hídsorai. A kispesti révben a lassan aláúszó, áruval megrakott bárkák egész raja hemzseg. A folyam partján tarkán nyüzsög a ki- és berakodást végző emberek áradata. A hegy alján elterülő városrész s a hegyoldal egymás hátán fölfelé kapaszkodó cifra erkélyes házsorai között is hangyabolyként sűrögnek az emberek. Mintha a nyári alkonyat hűsebbé lett levegőjében, fényének merő káprázattá vált végső ragyogásában még egyszer fölpezsdülne a nappal mozgalmas élete! Az emberek szanaszéjjel nyüzsgő távoli áradatában, a folyam csillogó hullámain, a Szent Gellért-hegy félig házakkal ellepett, félig kopár oldalán, a bástya alján viruló kert illatárjában, zöldelő berkeinek lombjai közt és ezek árnyékában minden él, mozog, lüktet. S a falevelek halk susogása, a távolból feltörő lárma elhaló moraja lágyan egymásba olvadva mégis olyan, mint valami monoton, szívet-lelket elzsibbasztó, álomba ringató muzsika.

Masolino néhány fokkal lejjebb száll s a lépcső áttört művű korlátjára könyökölve mered ismét maga elé. A gyönyörű kép, amely szeme elé tárul,

egészen elbűvöli. Eszébe sem jut a szívét olyan gyakran fölzaklató kérdés, hogy meg tudná-e festeni, amit most lát? A déli bástya alján elterülő kertet mind sűrűbben lepik el a király vendégei, akik a tánc végeztével oszlottak széjjel; a bástya terrasza is megelevenedik, Masolino észre sem veszi a különbnél-különb főurakat s főúri asszonyokat. Továbbra is önfeledten mereng el a távolban.

— Tamás mester! — szólal meg váratlanul feje fölött egy édesen csengő női hang s a festő össze-rezzen. S amint feléje néz, úgy tűnik föl neki Csilla asszony, Rozgonyi István comes felesége, mint valami túlvilágbeli jelenés. Karcsú, viruló alakját gloriola módjára özönli körül az esthajnal rózsaszínű fénye, miközben mozdulatlanul ennek áradataiban a bástya fokán áll. Félválláról lesíklott az arannyal szegett kék selyempalást. Ez alatt ezüst páncél villog derekán. Oldalán finom művű kardot pillant meg. Főkötője sem könnyű habos csipke, hanem merő aranyozott érc. Püspököket és más főpapokat Masolino már látott hadidíszben; de hogy asszony is hadba száll e csodás országban, erről még nem is álmodott. Csilla asszony észreveszi, mint csodálkozik s hamarosan megnyugtatta, hogy az általa fölszerelt bandériumot ő vezette ugyan a király színe elé, a háborúba azonban csak gályáján követi urát.

— Zsigmond császárt, a király urat? — kérdi Masolino tétován.

— Ő is ott lesz ugyan, de akit én követek, az az én hites uram.

— Tamás mester! — folytatja aztán az asszony elbájoló kedvességgel s Masolino végtelenül boldog, hogy nevét is magyarul mondja. — Egy kérésem volna — így beszél tovább szinte könnyörgő hangon — Pipó úr beleegyezését is kicsikartam

már ehhez. Fesse meg uramat hadidíszében, amint a király úr lakomáján látta.

— Akár rögtön hozzáfogok — fogadkozik a festő szíve túláradó lelkesedésében ; de az asszony nyugodtan és komolyan fűzi tovább szavait.

— Valami borús sejtelem gyötör. Hogy baj éri a háborúban s én nem látom többé ! Ha bekövetkezik, amitől Isten kegyelme óvjon, legalább írott képét őrizhetném meg. Ez lenne vigaszom özvegy-ségem szomorú napjaiban.

Az uráért való aggodalom, mely arcán visszatukröződött, szinte meghatóan bájossá tette s Masolino megindulástól remegő hangon biztatni és vigasztalni kezdte a szépséges asszonyt.

— Hagyja el ! — hárította vissza ez ömlengéseit. — Isten kezében sorsunk. S amíg háborús e világ, mindenre készen kell lennünk.

— Ó, bár őrzőangyala lehetnék, amint kigyelmed mondja. — Így folytatja s arcán, mélységesen kék ragyogó szemében apránként megújul a derű.

— És ha diadalmasan visszatér a háborúból, írott képe, amely élte virágában örökíti meg, még kedvesebb lesz nekem, kétszeresen kedves, ha Tamás mester festi meg.

A piktor szíve e szavakra hirtelen lángolni kezd, vére fölpezsdül s oly forrón lüktet ereiben, mint addig talán sohasem azóta, hogy él. Csilla asszony még egyszer ígéretét veszi, hogy megfesti ura kép-mását. S aztán arcán kedves zavarodottsággal azt kérdezi, hogy jutalmul munkájáért mit kíván? Masolino feleli, hogy kivel van dolga s ajkán ellenállhatatlanul tör ki a szó :

— Egy, egyetlenegy csókot, nagyasszony !

S ennek arca egy pillanatra elborul. Nyomban rá ismét merő kedvesség. Tréfásan megfenyegeti

ujjával a festőt, akit rajongása elragadott s aztán halk, jóságos, hízelkedő hangon szól hozzá :

— Ha talián asszony lennék, avagy leány, akkor talán nem is haboznék. S akit jeles mesterségeért a király is úgy megbecsül, mint legderekbabb vitézeit sem különben, az talán meg is érdemelné, mindenesetre méltó volna reám. De lássa, kedves Tamás mester, a másé vagyok már s magyar asszony . . .

Masolino dobogó szívvel hallgatja, közbe azonban szavába vág s taliános heveséggel a hazájabeli nők védelmére kel. Csilla asszony erre Signora Giovannát emlegeti, aki becsületét áldozta föl a város kedvéért, amelyet az ellenség már teljesen kiéheztetett s amelynek aztán, hogy az asszony parancsára önként föláldozta magát kényének, az ellenséges zsoldos vezér megkegyelmezett.

— Hát nem hősi cselekedet volt ez? — kérdi kitörő heveséggel Masolino. — Nem igazi hősnő volt-e Monna Vanna?

Csilla asszony csendesen fejét rázza s miközben a bástyafal párkányára ül, olyasmit mond, hogy nincs a világon olyan kincs, amely fölérne az ember becsületével s bűnös, aki bármiért is föláldozza és nem hős. Masolino tétován mered rá s az asszony egyre lelkesebben tovább beszél :

— Nálunk is történt ehhez hasonló eset. Károly király idejében volt. Az oláhok körülzárták Kőhalom várát s a várföldek benszorult népe pár nap mulva mindenéből kifogyott. A várjobbágyok alkuhozni kezdtek. Mint végbeliek jól ismerték az ellenség vezérét s ez is őket. Különösen azonban a várporkoláb feleségét ismerte jól a vezér. S hogy hatalmában volt a vár, az asszonyt követelte kegyelme fejében. Egyszerű jobbágyasszony volt. A vár őrsege mégis fölbőszült az ellenség hitvány alá-

valóságán s hirtelen, mint a fergeteg, táborára rontott. Vak dühvel vágták az oláht, míg végezetül a magyarok az utolsó szálig mind ott veszttek. A vár erős falait a bennszorult asszonyok védték tovább. Az ellenséges ördögfajzat tüzet vetett rájuk s ők is elpusztultak.

— Szóval minden hiába történt, minden elveszett — szólal közbe a festő tétován s Csilla asszony arcán kigyúl a lelkesedés.

— De megmaradt — rebegi tovább — a férfivitészség édes testvére, családok, nemzetségek és népek boldogságának záloga...

— Vajjon mi lehet az?

— Az asszonyi becsület!

Masolino szíve mélyében megrendül s a kicsinylés helyébe, amellyel a dél igaz fiaként az északi népek iránt még mindig viseltetett, most nemzete rovására egyszerre rajongó csodálat lép. Szinte szégyenli talián mivoltát s Pipó úrhoz hasonlóan ő is kész megtagadni nemzetét, amely a Monna Giovannának kétesértékű áldozatára szorul, ennek históriáján lelkesedik.

S amint az ismét szelíden mosolygó Csilla asszonyra emeli szemét, gyökeret ver szívében a meggyőződés, hogyha mind olyan a magyar nő, ő is készséggel ontaná vérért bármelyikért.

— Bocsássa meg léha szavaimat, nagyasszony! — szólal meg végül esedező hangon. — Csak most ismerem igazán. Megfestem a képet, melyet kíván s engedje meg, hogy kegyedet is megfessek magamnak szobám házioltárára Madonnának.

— Nem vagyok én erre méltó — feleli egyszerűen, de szívből fakadó őszinte hangon Csilla asszony. — De hogy teljesíti kérésemet, azt igazán köszönöm. S talán lesz módomban, hogy megháláljam, bármily büszke is Tamás mester!

Ezzel búcsút int a piktornak s Masolino az érzések egymásra torlódó árával szívében néz utána, míg el nem tűnik a bástyára könyöklő ódon palotaszárny sarkán.

Körülötte vígan lobog a sok viaszszövétnek, amely a kert útjait a bástya, a paloták falait szegélyezi s amelyet az udvari szolgák még világos nappal gyújtottak meg. A berkek kivilágított sűrűjéből víg muzsika, csengő ének tör ki s dévaj kacagás. Masolino semmit sem hall ebből. Azt sem látja, mint kerül melléje lopva az est egyre sűrűsödő setétjében, ül melléje a bástyafal párkányára, csöndesen mosolyogva Ozorai Pipó. Egész mivoltát lenyűgözi a töprengés. S hogy eltűnt szeme elől a szépséges asszony, sehogy sem tud tisztába jönni azzal, szíve avagy lelke nyugalma ragadta-e el magával, vagy pediglen mind a kettőt?

XIII.

MADONNA DELLA VITTORIA.

Javában folyt a szesszió. De amidőn az ajtónálló darabont a levéllel benyitott s Dikó Miklós főbíró hamarjában feltörte pecsétjét, a tanácsterem nagy asztala körül ülő tizenkét esküdt polgár abbahagyta a vitatkozást és kíváncsian leste, hogy mit üzen Ozorai Pipó a táborból.

A pecséten fölismerték címerét s mindnyájan azt hitték, hogy a fővezér a háború eseményeiről értesíti Székesfehérvár főbírját és esküdt polgárait, amint ez a város majdani lakosához illik.

— Datum sub arce Sancti Ladislai regis, a király úr táborában, anno Domini 1426, feria tertia szent Mihály ünnepe után. Filippus de Scolaribus comes Temesvariensis et Ozorae Székesfehérvár

nemes, nemzetes főbírájának és esküdt urainak üdvözlését !

A diák nyelven írott levél, hevenyében félig lefordított utolsó és első mondatának fölolvassása után a főbíró némán végigfut szemével a sűrűn egymásmellé rótt sorokon s komoly, feketeszakállas arcán egyre nagyobb kiábrándulás tükröződik vissza. Végezetül ajkbiggyesztve a balján ülő nótáriusnak adja az írást s csöndesen reá szól :

— Breviter !

György diák gyakorlottabb lévén az olvasásban, még szaporábban végez Pipó úr levelével, mint az s hogy elolvasta, elmondja tartalmát egész röviden, amint a főbíró parancsolta.

— Pipó comes úr piktora, Masoinus de Florentia e napokban városunkba jó. A comes sírkápolnáját fogja kifesteni. Ennek okáért a nemes és nemzetes főbíró s esküdt uraimék jóakarátát kéri számára s hogy úgy bánjanak vele, járjanak mindenben kedvére, mintha nemes városunk törzsökös polgára volna.

Az esküdtek vállukat vonogatták. Híréből már ismerték a talián piktort mind. Porkoláb Márton és Vályi Pál esküdtek ott voltak az ozorai búcsún, amelyen Zsigmond király is állítólag csak az újfajta pikturák kedvéért jelent meg. Mindazonáltal eszükágában sem volt, hogy a jövevény miatt csak kis ujjukat is megmozdítsák s még a fehérvári piktorcéh előljáróit sem akarták üdvözlésére kiküldeni, amint ezt, úgylátszik, Pipó úr kedvéért a budai esküdtek tették.

Ahol holtan bár, de királyok laknak, ki törödnék egy jött-ment piktossal. A szent királyok sírját az év minden szakában előkelőnél-előkelőbb papok, urak, asszonyok keresik föl s egy sem tart számot különb bánásmódra, mint aminőben más közönséges zárándoknak vagyón része.

— Deliberatum est : Ozorai Filep úr levele ad acta teendő ! — Ezzel fejezi be a főbíró a rövid disputát s a nemes szesszió más tárgyra tér át.

Künn a városháza piacán pedig a közrendű polgárok egyre többen lesik, hogy mit üzent a fővezér. A lovas embertől, aki a levelet hozta, csak annyit tudtak meg, hogy a táborból jött s hogy rögtön tovább nyargalt Budára, egyre türelmetlenebbül várják a háborúról szóló híreket. Azt már egész Magyarország tudta, hogy Murád szultán hadai földúlták Moldovát s Erdély határán járnak, azt is, hogy vakmerő előőrseik már Galambócot is fenyegetik, amellyel szemben a Duna innenső partján, Rácország határán új várat építtetett Pipó úr : szent László várát. A királyi sereg derék hada itt ütött tábort s Galambóc alatt lesz a döntő ütközet.

— Talán már össze is csaptak ! — rebesgetik a városháza piacán.

— S alkalmasint a mieinket verték meg. Mert hajh, a jó hírt nem rejtenék véka alá szenátor uraimék !

Amire aztán az esküdtek a szesszió végeztével egymásután künn teremnek s a köréjük verődő közönséges polgároknak elmondják, hogy mit írt Pipó úr, a kicsiny piacon valósággal háborgás kél.

— Hát amiatt a talián piktor miatt kellett itt lebzselnünk ? — dörmögik mindenfelé. — Hiába pocskéltuk el az egész délelőttöt !

Néhány piktor azonban védelmére kel a híres taliánnak. A fehérvári festőket még Róbert Károly király úgy körülbástyázta privilégiumokkal, hogy kenyerüket semmiféle idegen mestertől nem féltették. Aki nem városukban született, az a piktorok, képfaragók és ötvösök egyesült céhének tagja sem lehetett s Fehérváron azon szentek képeit, akiknek ereklyéit a székesegyházban őrzik, kívülük nem-

csak nem festhette, de még el sem árusíthatta más, még országos vásár idején sem. Pipó úr piktor, mint a céhen kívül álló, szintén csak infra domini-um festhet, vagyis a sírkápolnában s hogy többen voltak közülük, akik ozorai freskóit látták, a fehérvári piktorok mind kedvében akartak járni a nagy mesternek, akitől így alighanem ők is eltanulnak valamit. S ha a budai céh illőnek találta üdvözlését, a fehérvári nem adhatja alább, mint hogy in corpore ünnepélyesen fogadja. A céh házában kibontották a zászlót, a város három kapujához egy-egy legényt küldtek ki, hogy jöttét lesse. A kapukat őrző darabontokat is lekenyerezték, hogy ne bocsássák be addig Masolino mestert, míg a strázsára állított legények híradása nyomában az egész céh atyamesterestül, zászlóstul, ládástul ünnepélyes fogadására elébe nem jó.

Masolino mester pedig akkor már tíz napja Székeshegyérváron volt s javában dolgozott. Soha életében nem festett akkora gyönyörűséggel, mint mióta a halott királyok városába jött.

A zajos napok után, amelyekben Ozorán és még inkább Budán része volt, végtelenül jól esett lelkének az ünnepi csönd, amely naphosszat az egész városra, főleg azonban ennek a káptalant uraló részére borul s amelyet csak a harangzúgás tör meg időnként és a székesegyház piacára minduntalan fölvonuló zarándokok édesbús éneke.

A mester a nagy piac sarkán, szemben a székesegyház főkapujával lakott, a veszprémi püspök házában, amelyet Pipó úr még tavasszal kibérelt. Néhány cseléden, akik Ozoráról kerültek ide s hűséges legényén, Budai Györkén kívül, csak ő lakott most a toronyformájú régi épületben, amelynek mind a négy emeletén egy-egy hatalmas szoba volt. Műhelyének az első emeleti termet szemelte ki, amely-

nek nagy ablaka hajdanában a lakótorony kapuja volt.

A nagy ablakkal szemben áll a krétás alappal bevont hatalmas deszkalap, amelyre a diadalnak Madonnáját festi. Kicsinyben a kép vázlatát még Budavárában festette meg, ahol a nyáron át Pipó úr főúri barátai számára is egész sor apró festményt pingált. A sereg elvonulása után is szüntelenül zajos, eleven városban, különösen a festők és képfaragók sorában, temérdek ismerőse akadt, aki keresztelőre, lakodalomra s egyéb családi és céhbeli ünnepekre való meghívásával minduntalan elvonta a munkától. Masolino főleg emiatt kívánczozott el innen s amikor Krizopulosz is cserben hagyta, örömmel szegődött Gyergyai Miklós fehértvári kanonokhoz, aki Ozorai Borbála asszonyt a sírkápolna alapítványai ügyében fölkereste és visszamenet magával hívta.

S hogy a barátságos viselkedésű, nagytudományú főpap társaságában, nyomban megérkezése után megtekintette a bazilikát és leróta tiszteletét a magyar szent királyok ereklyéi előtt, Masolino nap-hosszat jóformán ki sem mozdul műhelyéből. A diadalmak Madonnáját Pipó úr Zsigmond királynak szánta ajándéknak, ha majd a törökön nyert győzelmei után székesfővárosába visszatér. A hatalmas képet a budai királyi vár szent Márton templomában helyezik el, amelyet Nagy Lajos anyja, Erzsébet királyné épített s ahol most a császári koronát is őrzik. A hely előkelő volta, amelynek díszítésére szánták, már magában véve is elég lett volna ahhoz, hogy a mester minden erejét megfeszítve s egész odaadással dolgozzon művén. Masolino azonfelül Szentgyörgyi Csilla asszonyt akarta megörökíteni a Madonna-képen úgy, amint a király kertjében az esthajnal búbajos glóriájában látta. A szépséges

főúri asszony nem rabolta el sem szíve, sem lelke nyugalmát, amint ettől akkor tartott, amidőn szavai hatása alatt az érzések egész árja viharzott keresztül egész valóján. Hogy nem láthatta többé azóta, iránta való rajongása ugyan nőttön-nőtt, csodálatoskép még sem szerzett fájdalmat szívének, holott tisztában volt azzal, hogy elérhetetlen álomkép, akit bálványának tett. S valahányszor eszébe jutottak a jóságos szavak, amelyeket Csilla asszony még sem sajnált tőle, a csodás varázs, amely szívét betöltötte, még inkább hatott békítőleg egész mi-voltára s bár igyekezete, munkakedve sohasem volt nagyobb, mint most, lelke nem gerjedt többé háborgásra, mint még nemrégiben is, valahányszor a mesterségében való nagyratörése közben új utakat keresett s az anyag korlátai béklyót vertek képzeletének szárnyaira.

A Krizopulosz mesterrel folytatott drága kísérletezéseknek nagy csalódás lett az eredménye. Masolino azonban nem igen búsult ezért. Ha nem is mondott le végkép arról, amit a görögnél keresett, a nagy semminél, amint ez a levegőben egymást kergető fény és árnyék színes játékát elnevezte, jobban érdekelte most az ember, ez a kicsiny, mégis oly mérhetetlenül bonyolódott világ, amelyet valójában mintha csak azon az estén fedezett volna föl, amelyen a király kertjében Csilla asszonnyal beszélt. Az érzések és nemes indulatok változatos árájának a folyamán minduntalan másnak és másnak tűnt föl neki a szépséges asszony, anélkül, hogy lényegében megváltozott volna.

Masolino meg volt arról győződve, hogyha varázslatos szépségének tükrében nemes érzésekben gazdag lelkének vonásait egymásután kiemeli, hatásában egyre új képet alkot róla, ha kívülről egész életén át nem is fest mást. A közel két tucatnyi

apró képen, amelyet Pipó úr főúri barátainak szánt, Masolino vajmi kedvetlenül dolgozott, jóllehet az emberben lakozó isteni szikrának, a léleknek magasztos érzéseit már ezeken is eléggé sikerült visszatükröztetnie, még pedig aszerint, hogy ki volt a szent, akit az apró képeken ábrázolt.

Első igazi szent képe azonban, amely ha dicsfény nélkül s földi halandó képében ábrázolja is, a vonásaiban visszatükröztetett lelki fenséggel magasztos érzést kelt minden igaz szívben, csak a Madonna della Vittoria lesz, a diadalmak Madonnája, amelyen a földi asszony szépségével s az arcára varázsolt nemes érzésekkel az Istenanyát fogja dicsőíteni és Csilla asszonyt, aki szépségénél és szíve jóságánál fogva egyaránt méltó arra, hogy képének mintája s minden magyar asszonynak példája legyen.

Masolino a műhely nagy ablakfülkéjébe húzódik s onnan mustrálja művét, amelyen az üres krétás alap még nagy foltokban ásít feléje. Ami azonban festményén a fő, az csaknem teljesen kész s a mester meg van elégedve munkájával. Györkéhez fordul, hogy az ő figyelmét is fölhívja erre ; de amint a kisebbik ablak fülkéjébe néz, ahol legénye egész laboratóriumot rendezett be, elmosolyodik.

A fiatal legény még most is tüzesen experimentál a színes viaszkkal. Óbudára Pipó úr budavári palotájából mesterével együtt hajtattott ki minden nap alkonyattájt. Györke egész odaadással segített a ravasz görögnek, miközben ez a régi pogány festők fortélyának titkát kutatta. S azután sem csüggedt el, hogy Krizopulosz mesternek óbudai házában hirtelen hült helye támadt, még mielőtt másik szerét kipróbálhatták volna, amelyet freskófestéshez komponált. A buon freskóban, jó freskóban Györke még nem volt eléggé járatos s azért még

Felhérváron is inkább a viaszfestés sikerében bízott. S most, hogy Masolino reánéz, egy kis képet mozaik-szerűen már összerakott a színes viaszkdarabokból az ablakpárkányra állított deszkalapon s vasakat melegít a szenes serpenyőn. Kisvártatva végighúzza az egyik tüzes vasat viaszképén. A színek összeolvadnak ; ám piszkosan, mintha a képen ábrázolt lapos leányfej a kínzástól sírva fakadt volna s könnyei barázdákat hasítottak volna kendőzött arcán.

Masolino fölkacag, majd ismét halkan dudolni kezd. Egy régi monoton firenzei szonettre gyujt, amely azonban tele van életbölcsessel.

Chi non può quel che vuol, quel che può voglia ;
 Che quel che non si può, folle è il volere.
 Adunque saggio è l'uomo da tenere
 Che da quel, che non può, suo voler toglia.

Györke budai gyerek létére jól tudott olaszul s megértvén, hogy a mester dala neki szól, kedvetlenül meredt szemével Masolinóra. Ez azonban nem zavartatta magát s halkan tovább énekelt, miközben arcvonásainak játéka csodás elevenséggel kísérte a dalt, emelte ki minden bölcs gondolatát :

Pero che ogni diletto nostro e doglia
 Sta in sì e no, saper, voler, potere.
 Adunque quel sol può, che è col dovere
 Ne traè la ragion fuor di sua soglia.

S a fiatal legényt előnti az indulatok árja. Úgy rémlik neki, mintha a mester gúnyolódna rajta. Mintha meddő fáradozását vetné szemére hálátlanul, holott csak az ő kedvéért töri magát önzetlennül. Bosszúságában egy taliánellenes csipős magyar nótával akar felelni. A mester szonettje, amely az akarat és tett közötti viszonyokból keletkező bonyodalmakat pecézi ki rendre, ekkor kibékítő fordulatához ér s Györke kíváncsian hallgatja tovább.

Ne sempre è da voler, quel che l'uom' pote :
 Spesso par dolce, quel che torna amaro,
 Piansi già quel, ch'io volsi, poiche io l'ebbi.

Adunque tu, caro oh mio Györke !
 Se a te vuoi esser buono e ad altri caro
 Vogli sempre quel, che tu debbi.

— Igaza van, mester ! — rebegi a legény s szeme ismét merő rajongás, amint Masolinóra néz. — Aki azt akarja, amire képtelen, bolond az. Boldogságunk titka azt akarni, amit megcselekedni módunkban áll. De ne akarjunk mindent, amit elérhetünk. Amit nagyon akarunk, nem egyszer válik szerencsétlenségünké. Én is csak azt akarom ezután megtenni, ami a kötelességem. Mit tegyek hát, mester?

— Ülj az ablakba s nézz ki a piacra ! — felelte tréfásan Masolino, aki már ismét munkájába mélyedt.

Györke szó nélkül engedelmeskedik, de hamar betelik a zarándokok nézésével, akik naphosszat vonulnak föl a bazilika elé s mindig ugyanazt az édesbús zsolozsmát éneklik Szent István királyról, magyarok uráról s szentséges jobbjáról. Györke magyar fiú létére szintén nagy tisztelője volt nemzete első szent királyának, de hogy napok óta reggeltől-estig mindig ugyanazt az éneket hallja, ásitva fordul el az ablaktól. Amint azonban tétlenül mesztérét nézi, ismét csak unatkozik. Budán a kis képek festése közben sokat segített neki, a Madonna della Vittoria képéhez azonban Masolino nem enged. S Györkének nem igen telt többé gyönyörűsége abban, hogy pusztán nézze, mint dolgozik mestere. Már rájött arra, hogy bármily merőn figyel munkájára, többet nem képes tőle ellesni, mint amennyire eddig vitte. Eleven minta után már ő is hús-nak és vérnek látszó képeket pingált, fejből azon-

ban, mint mestere, sohasem tudott még csak egy-egy beszédesebb arcot sem festeni.

— Pedig csak ez az igazi piktúra! — suttogja csöndesen. — No, de Dömötör sorsára csak nem jutok?

Györkének eszébe jut, mily hűhót csaptak a jó öreg budai piktorok remekével, amelyet a céhnek legutóbb benyújtott, hogy mesterré avassák. Vándoréveit is elengedték. Ő nénjét festette meg szent Katalinnak s a budai patriciusok egymásután a nyakára hozzák leányaikat, hogy őket is megfesse szentek képében, ha Masolino hirtelen Fehérvárra nem költözik. Györke a szent Lukács napjára kitűzött mesterré avatást is esztendőre halasztotta el kedvéért, csakhogy mellette lehessen. Büszkébb arra, hogy Masolino legénye, mintha önálló mester. A kicsinytermetű nagy talián már pusztán emberi mivoltának a varázsával is megbabonázta volna. Különösen azonban az tetszett neki benne, hogy sohasem ócsárolta más festő művét s bármily remek egy-egy képe, nem csinál ebből kázust, mint némely budai piktorok, akik alkonyattájt nap-nap után minden ismerősüket, egész atyafiságukat odacsődítik, ha egy-egy templomban nagyobb munkához jutnak. Masolino szinte röstelkedik, ha dicsérik és soha sincsen megelégedve művével, bármily remek is ez.

— Valósággal gyereklélek lakozik benne! — vilan föl Györke fejében a gondolat. Aztán ismét rajongással teli tekintettel néz mesterére, jöllehet ez a Madonna della Vittoria festése óta, munka közben csak vajmi ritkán vet reá ügyet s a pihenés óráiban sem beszélget vele oly szaporán, mint még Ozorán, sőt Budán is.

Masolino a készülő kép elé tolt kétágú létrán áll s épp a Madonna arcát festi, aki a bástya fokán ül,

balkarján az isteni gyermekkel, miközben jobbával cserkoszorút nyujt a lábainál térdeplő s a gyermek képében ábrázolt Megváltót imádó Zsigmond királynak. A király a lépcsőn térdepel, jobbfelől, ennek alján Pipó úr áll s az ellenségtől elfoglalt zászlókat rakja garmadára fogva az Istenanya lábai elé. A két férfi alakján eddig csak a fejet és a kezeket festette meg. A bástya mögött a kép fehérkrétás alapján szintén még csak szénrel rajzolta föl a hegyes-völgyes vidéket. Ő mégis ráismer Buda szépséges vidékére. S amint Masolino leszáll a létráról, hogy megfigyelje a Madonna arcának hatását, amelyen éppen dolgozott, Györke ajkán önfeledten tör ki az elálméklódás kiáltása.

— Nono, mi lelt? — kérdi tőle mestere s ő ügyet sem vet erre, hanem mintha csak hangosan gondolkodnék, egyre nagyobb elragadtatással szavalja :

— Hiszen ez Csilla asszony. De nem ! Valójában nem oly szép. Mester, mester ! Oly búbájos szépséggel csak az ruházhatta föl, aki beleszeretett a nagyasszonyba.

— Megbolondultál, fiú? — förmed rá Masolino, de mintha röstelkednék, ismét hátat fordít legényének s halkan folytatja :

— Sokkal vénebb vagyok, semmint hogy ilyesmire képesnek tartana olyan ember, akinek már benőtt a fejelágya.

— Javakorában van, mester ! — ellenkezik vele Györke, aki egyszerre csodás bátorságra kapott. — Igaz, hogy már rég megnősülhetett volna. Miért is nem tette meg? Hiszen a világ legszebb és legderekabb asszonyát érdemelné meg.

Masolino ismét feléje fordult. Meghatják legényének rajongással tele szavai s egyszerre szinte szokatlanul közlékenyé teszik.

— Miért nem nősültem meg? Nem értem rá! S utamban talán csak akadály lett volna az asszony. A piktúra egész embert kíván, mint más nemes, avagy szabad mesterség is. A papok között azért annyi a tudós, mert nem nősülhetnek. Messer Brunelleschi, a jeles Donatello szintén legényember.

— A piktúra volt és marad az én feleségem is! — folytatja a mester s ezzel a Madonna della Vittoriára mered, aki nem e világból való méltósággal ül a bástyafokán, páncélosan, bő redős palástban s akinek arcán földöntúli derű ragyog.

— De ha Csilla asszonyt elvehetné! — kockáztatja meg most Györke tétován a szót s szinte reszketni kezd ijedtében, amidőn a mester erre halott-halványan, szikrázó szemmel mered rá.

— Bocsánat! — rebegi s Masolino visszanyervén önuralmát, most szinte gyermekes őszinteséggel maga tárja föl szívét a fiatal legény előtt, akit már régen bizalmába fogadott. Elmondja, mint babonázta meg Csilla asszony s mint mondott le róla rögtön, tudatában lévén annak, hogy szemet sem vethet rá.

— Hát ha ura elesik a háborúban! — kérdezi halkan Györke, de nyomban rá az ablakig hátrál. Masolinót előnti az indulat, öklét emeli rá, de aztán egyszerre lehanyatlik keze s ő mormogva hitet tesz, hogy bármennyire is fölviszi Isten dolgát, sohasem fog Csilla asszony kezére áhítozni, nehogy férje halálát óhajtja, ennek bekövetkezését lesse.

— Gyermek vagy te még! — fordul aztán a meghatottságában könnyekre fakadó Györkéhez szavával. — Hidd el, aki mesterségében nagyra tör, nem élhet úgy, mint más ember, mint a budai piktorok, akik kivágják a remeket, egy év múlva megnősülnek, ismét egy év múltán rendre azzal zaklatják

felebarátjukat, hogy a munka mellől keresztelőre s egyéb családi és céhbeli ünnepekre hurcolják.

Györke föl kacag s Masolino is egyre derűsebb arccal folytatja :

— Aztán, amire halomra gyűlt a garas s felnőtt a sok gyerek, Istennek ajánlják lelküket, mint akik jól végezték dolgukat, bár életükben sohasem feszítették meg jobban erejüket, mint ahogy éppen kellett s mint ahogy a cég kívánta. S ha meghalnak, semmi nyomuk nem marad e világon, kivéven, ha halotti misére tettek alapítványt.

— De ha az ember valakit nagyon szeret ! — veti közbe Györke, akinek szíve Budán már-már ismét lobot vetett.

— Ha Dante elveszi vala Beatrixet, akit oly nagyon szeretett, sohasem írta volna meg a világ legremekebb poémáját.

— Az igaz ! — vélte a legény, holott vajmi keveset konyított Dantéhoz.

De ha a mester mondja, igaznak kell lenni. Ő legalább meg tudja érteni s rögtön meg is fogadja, hogy olyan bálványképet keres szívének, amelyet soha el nem érhet. Végtelen szerelme, amely így sohasem lohad le, talán újból feltüzeli lelkét, amely mintha már belefáradt volna a küzdésbe. S valamikor talán ő is fölviszi annyira, mint Masolino mester.

— Bravó ! — hangzott föl ekkor az ajtóban egy ércesen csengő hang.

Györke a föld alá szeretne bújni röstelkedésében. Aki java ömlengései közben észrevétlenül a műhelybe nyitott, Gyergyai kanonok volt. Masolino a hatalmastermetű, előkelő viselkedésű pappal sétál mindennap alkonyat felé a város falain kívül. Alig egy félóra múlva mind a ketten most is túljárnak a mocsarak, vizesárkok, nádasok, zsombékok titok-

zatosan nyüzsgő, zizegő világán, amely a holt királyok városát mindenfelől védelmezi. A hidak, pallók és bürük hol egymásba olvadó, hol apró földfoltokkal megszakított kanyargó ösvényén túl a Veszprémbe vezető országútra térnek s a nagy hársfa árnyékában pihennek meg, amelynek tövében valamikor régen Árpád vezér látott törvényt. Fehérvár helye abban az időben még pusztá romhalmaz volt, a pogánykori rómaiak után maradt épületek romjai lepték el, amelyek omladékain a magyarság szent városa, első királyainak székesfővárosa épült.

A kanonok beszélni kezd s Masolino igaz gyönyörűséggel hallgatja a nagyműveltségű pap édesen folyó talián szavát. Gyergyai Miklós a bolognai egyetemen lett baccalaureussá s ha taliánokkal akadt dolga, akiket ott annyira megkedvelt, még most is legszívesebben olaszul beszélt velük s oly tökéletesen, hogy akár Dantét is mesterének vallhatta volna e nyelvben. A festő egész odaadással csüng ajakán, merül el csontos barna arcának a nézésébe, amelynek, bár nem a szabályos arcok közül való, oly csodás varázst kölcsönöz a lélek tüze s a szív nemessége. S amidőn a régi magyarok viselt dolgairól mesélve, nemzete borús napjaira tér át s lelkesedése apránként lelohad, Masolino ismét a távolba mered, a mocsaras vidék közepén álló büszke városra, amely a tatárok pokoli erejével is dacolt, amely hajdanában minden téren az egész ország szíve volt s amely most régi dicsőségének minden ragyogását már csak olyankor fejti ki, amidőn királyt koronáznak évszázados falai között.

Az idő már régen őszre fordult. De még mindig derűs meleg napok jártak. A mocsaras vidék ezüstszínű páráin át mégis úgy tűnt föl a távolban tömredék tornyával s tornyainál is büszkébben a ma-

gasbatörő bazilikájával, a bástyásfalakkal övezett város, mintha a mult árnyéka nehezednék rá. Az alkony elhalványuló fényében, a párás vidék fölött, mint valami óriási gyöngyházkagyló, úgy fehérlett a báránylelkeivel tarkított ég s Masolinónak olybá rémlett, mintha a távoli Vértes-hegység fölött emberi alakot öltöttek volna a felhők s mintha a mo-csarakból apránként fölszálló ködben is a mult nagy alakjai tűnnének föl, akiknek Székesfehérvár dicsősé-gét köszönheti. S szíve, amelyet a vidék méla kedve csodás békességgel töltött el, ismét buzogni kezd ; lelkében özönével rajzik föl a kép, amelyet rendre megfesteni kész is, mihelyst Pipó úr sír-kápolnájával végzett. A régi magyarok dicsőségét fogja megörökíteni e képekkel úgy, mintha a nagy dolgok idején valami csodás hatalom megállította volna az idő kerekét, hogy a későbbi nemzedék is példát, okulást, erőt és bizalmat merítsen az elő-dők tetteiből. S hogy szíve szinte meggyullad a lel-kesedéstől, hirtelen úgy érezte, mintha e csodás országban az átélt események lelket feltüzelő hatása alatt mesterségében máris annyit ért volna el, mint amennyire hétköznapi munkával vesződve a hazájá-ban maradt mesterek száz év alatt válllvetve sem érnek el.

Nem ismert akadályt, s ha munkája közben mégis útjába kerül ilyen, meg volt róla győződve, hogy diadalra segíti a Madonna della Vittoria.

S mintha a távolból helyeslő biztatást hallana, a csöndes levegő hirtelen megtelik hangokkal. A ba-zilika négy tornyában diadalmas zengéssel megkon-dultak a harangok, amelyek itt Szent István király tetemei fölmagasztalása idejének az emlékezetére évszázadok óta mindig megszólalnak abban a pillan-atban, amikor a távoli dombok hullámos vonala mögött leáldozik a nap.

XIV.

MASACCIO LEVELE.

Több mint félesztenedeje, hogy elszakadt szépséges Fiorenzáinktól, mester! Nagy idő ez nekünk, akiket itt hagyott s akik még most is Messer Brunelleschi házában verődünk össze esténként. Mintha másodszor kerültem volna árvaságra, úgy éreztem, amikor a város kapujában még egyszer kezet fogtunk s én leszálltam a bolognai szekeres alkalmatosságáról, amelyen elutazott. Ismét úgy rémlett, hogy a világ leggyámoltalanabb teremtese vagyok. Hátrahagyott kartonjainak ugyan nagy hasznát láttam Brancacci úr kápolnájában. De mi lesz akkor, ha szent Péter apostol legendájának négy keskeny freskójával végzek? Ez a kérdés aggasztott szüntelen. Brancacci úr rokonsága s egyéb becsületes gyapjúfonók hiába biztattak dicséretünkkel. A jó emberek nem tudták, hogy más dolog az, ha kész kartonunk van, mintha a magunk esze után indulunk. Míg itt volt mester, magam is megpróbálkoztam így. De hogy elment, oda lett bátorságom s csak amikor Donatello rám támadt, hogy ne lopjam a napot, fogtam hozzá a santa gyógyítását ábrázoló kartonhoz, amelyet Petronilla föltámasztásával toldottam meg. Messer Brunelleschi agyba-főbe dicsért, mikor ezzel elkészültem s különbnek tartotta munkámat, mint az ön képeit, caro mio maestro!

No, de tudja, hogy mindig tréfás ember volt. Dicsérete mégis biztatólag hatott rám s amióta monsignore Branda, a bíboros úr is fölkeresett, oly tűzzel dolgozom, mintha az ön lelke szállt volna belém, mester! Csak most tudom, mily sok függ attól, hogy miféle emberekkel van dolgunk.

Azt már tudja, mester, hogy a bíboros úr távo-

zása után pár nappal látogatott először félig el-
 árvelt bottegánkba. Akkor jóformán ügyet sem
 vetett rám s alig mondtam meg, hogy mesterem
 kivándorolt, bosszúsan tovább utazott. Csak ami-
 dőn San Giovanni ünnepén ismét fölkeresett, tud-
 tam meg, hogy ön után ment, mester s hogy hiába.
 A bíboros most már merő barátság volt irányom-
 ban s engem fogadott föl piktorának. Tudom jól,
 hogy ezt is csak önnek köszönhetem és én igazán
 kíváncsi vagyok, meghálálhatom-e valaha, ami jót
 velem tett, én jó, kedves mesterem!

De hogy össze ne zavarjam a dolgokat, hadd
 tartsak rendet, ami az ön írásban gyakorlatlan
 Masacciójának amúgy sem kenyeere. Hallottam ám,
 mily fénnel fogadták Pipó úr várában s hogy
 mily nagy ott a becsülete a magunkfajta mester-
 embereknek. Igaza lehet Brunelleschi mesternek,
 hogy senki sem próféta a maga hazájában.

Azt is mondta jeles architettónk, hogy Dona-
 tellóval együtt ő is kivándorolna, ha hamarjában
 végezhetne a Santa Reparata kupolájával. Hogy
 költséget kíméljen, állványokat sem építtetett s ig-
 zán csodálatos, mint növekedik apránként, mintha
 láthatatlan kezek faloznák, a hatalmas kupola,
 amelynél nagyobbbat a régi rómaiak sem építettek.

No, de ha mindent megírok, sohasem végzek e
 levéllel, pedig már is belefáradtam e szokatlan mes-
 terségbe. Tehát mosignore Branda rögtön magával
 akart vinni Rómába, hogy bíborosi templomában,
 a San Clementében kifessem a kápolnát, amelyet
 ő építtetett. A castiglionei templomot most szen-
 telte föl, amidőn Magyarországról visszajövet arra
 került, ennek kifestése így későbbre maradt, annál
 is inkább, mert hogy belefáradt az apostoli követ
 állásával járó szüntelen utazásba, Rómában akar
 letelepedni, mihelyst portói püspök lesz s csak mire

halálát megérzi, költözik az Olona partján álló várába. Tehát hatlovas hintaján s vele együtt utazhattam volna az örök városba. Sajnos, Brancacci úrék pár fiorinót előre fizettek s ha már ezt a sumrát ledolgozom, a hátralevő két nagy képen kívül a bejáró falán festett bűnbeeséssel szemben, amelyet ön festett, mesterem, a kiűzetést a paradicsomból is megpingálom, hogy legalább a képek felső sora teljes legyen s Brancacci úrék hatalmas keze, mely alighanem odáig is elér, Rómában ne üldözzön, ha már a képek alsó sorát nem is vállalom el. Amióta a bíboros úr másodszor járt itt, már a két nagy képpel is végeztem s most a Santa Maria Novellában festem a Szentháromságot. Ezt a munkát Brunelleschi mester kedvéért kellett elvállalnom. Ő szerezte s mindenáron itt akar tartóztatni, mert azt hiszi, hogy ha ön is, én is távol leszünk Fiorenzáinktól, piktornak csak kontár marad itt. No de szent Mihály napjánál tovább nem maradok. Addig a karmeliták templomában is végzek a Brancacciak kápolnájával. Higgye el, mester, végtelenül örülök, hogy ismét látni fogom az örök várost, amelynek mirabiliáiról oly gyakran beszélgettünk. GyerekeMBER voltam még, amikor jó apámmal ott jártam. Élete nem oly zajos ugyan, mint a mi szép Fiorenzánké ; de az igazi pápa most már ott lakik s temérdek templomán kívül a régi pogányvilág emlékein is lesz mit nézni.

Olyan csipős szelek sem járnak ott, mint nálunk. Az enyhe római tél bizonyára jó hatással lesz rám. Itt még el sem mult a nyár s a szeles levegő máris fojtogat és köhögésem ismét mindgyakrabban gyötör. No de elmúlik az is, mint minden a világon s én festeni fogok, amennyit csak bírok. Ha netalán csüggedés fog el, csak önre gondolok, mester s újult erővel dolgozom tovább, lankadatlan kedvvel nézek

széjjel a világban, hogy jól lássak mindent, amint ön mondogatta volt. Csak az lesz az egyetlen baj, hogy ön nem lesz velem, mester. Ó, ha Rómába jöhetne! S mi együtt festhetnénk ott. A monsignore megígérte, hogy V. Márton pápa Őszentségéhez is vezet s lefesteti velem. Mily dicsőség volna, ha ő megbízna bennünket palotája díszítésével. A régi paloták a pápák avignoni távolléte alatt félig rombadőltek s most úgy hírlik, új palotát épített a szent- atya. Hejh, ha Brunelleschi mester építené, Donatello vésőjével díszítené s mi ketten kifestennők, azt hiszem, olyan épület kerekednék ebből, hogy ennél a magyar király budai vára sem volna különb. Pellegrino della Tarsia e nyáron jött vissza a magyar főérsek udvarából temérdek pénzzel. Ő mondta, hogy a budainál nagyobb és fényesebb fejedelmi vár és palota nincsen a világon.

No de mindenről írok, csak a mi igazán érdekelné, reked meg végezetül tollamban. Tehát Messer Cristoforo di Finiről szól most a nóta, a mester uram édesapjáról. Az öregúr minden szófia beszédnél éke- sebb bizonyossága annak, hogy mily nagyra vitte föl Isten mester úr dolgát a dicső Ungheriában. Most ugyan ritkábban néz felém, mint kezdetben, de azért elég gyakran látom. Esténként a loggia előtt beszélget előkelőnél-előkelőbb signorikkal. Oly dí- szesen öltözködik, mint ezek feje, a gonfaloniere sem. Úgy hallom, hogy a kockajátékot is nagy kedv- vel űzi, bár mindig veszít. Brunelleschi úr már rá is támadt emiatt. Messer Cristoforo azonban kurtán letorkolta. Azt mondta, hogy fia nem azért küldi a pénzt, hogy a Montéba rakosgassa s hogy jut is, marad is, mivel Pipó úr többet fizet neki, mint amennyit Fiorenzámban az egész céh keres. Branda bíboros úr nekem is fényes fizetést ígér s bár nem igen tudok bánni a pénzzel, még sincs fogalmam

arról, hogy mire fogom elkölteni. Nem iszom, nem kockázom, nők közé meg éppenséggel nem járok. Senkim sincs, akire érdemes volna költeni, no de annál több csonka-bonka régi szobrot vásárolhatok majd Rómában, amiben önnek éppúgy, mint Donatello mestrenek oly nagy kedve telik.

De most már azt hiszem, eleget fecsegttem. Nem is tudom, elviszi-e magával Milanesei úr Budára utazó fattoréja e levelet, amint megígérte, olyan nagy csomó papírlapot írtam tele iromba betűimmel. Azonfelül immár tizenkettedszer ülök e levélhez, hogy apránként bár, de mindenről értesítsem, ami eszembe jut. Hogy a városházán min veszekednek most, arra, ügyebár, nem kíváncsi. Tizenharmadszor nem tanácsos egy levélhez nyúlni s azért most már Isten áldja meg, mester, mind a három jóval, jó egészséggel, jó kedvvel és jó emberek társaságával. Egyebet, azt hiszem, fölösleges kívánnom s inkább a magam kívánsága, hogy lássam viszont mentől előbb oly pompás színben, ahogy innen elszakadt. Isten áldását, közös védőszentünk oltalmát kérve jó mesterem számára, hálás szívvel üdvözli hűséges tanítványa, az ügyefogyott, lomha Masaccio.

*

Még egyet! Levelemet ma reggel már Milanesei úrhoz akartam vinni s imhol tizenharmadszor folytatom. Talán csak nem vész el, amint ezt a babona tartja? Tehát amint ma levelemet le akarom pecsételni, formás asszonyszemély nyit a bottegánkba. Mióta jó mesterem elment, ilyesmi sem történt nálam. Kissé megzavarodtam, mint mindenkor, valahányszor asszonyi állat kerül utamba. De amire megértettem, hogy nem az én ragyaverte ábrázatom kedvéért nyitott be, megjött bátorságom. A jö-

vevény Monna Bianca volt, hajdan való jó Starnina mester leánya. Azt kérdezte, igaz-e, hogy oly pompás dolga van Magyarországon, mester? S hogy mikor jó vissza? Az asszony özvegy, férje, valami Berto nevű asztalos, tíz hónapja, hogy meghalt Fiesolében s gyermekük nem volt. Szinte sajnálni kezdem, ha nem veszem észre, hogy mily szép. Valamivel kevésbbé telt formákkal, bizvást leánynak nézhetné az ember. Amikor kérdésére azzal feleltem, hogy bizony sok víz folyik még le az Arnón, míg mesterem visszajő, anélkül, hogy kérdeztem volna, szaporán azzal állt elő, hogy sok a kérője, de maradt némi vagyonkája s egy esztendeig még kényelmesen megél ebből. Pedig jobb volna, ha második férje kezére bízna azt a kis pénzt, gondoltam. Nem mindenki keres annyit, mint Masolino mester.

No de erről nem szóltam semmit. Nem akartam megbántani, mert az asszony azt mondta, hogy úgy tíz év előtt jó barátok voltak mester urammal. S mikor megtudta, hogy az összehajtogatott levél asztalomon önnek szól, a szép asszony elpirult s arra kért, hogy üdvözljem az ő nevében is. Volontieri! feleltem, bár tudom, hogy már nem is emlékszik rá, mester; mert hisz sohasem beszélt róla, holott nekem mindent elmondott. Az asszony még mindig ott állt előttem s ha valaki nézi, hogy vesződöm ezzel, nem tudok írni. Megmondtam neki s ő erre kissé durcásan köszönt és kiperdült az ajtón. Milyen furcsák ezek az asszonyok! No, de óvja meg Isten önt is rigolyáiktól s bármily dicsőn telnek napjai, gondoljon néha rám is, aki vagyok s maradok ezután is mindhalálig hűséges Masacciója.

XV.

HANGOK A MULTBÓL.

Tetőtől-talpig fölvértézett, szívében elszánt bátorsággal, ajkán Isten nevével indul el a hős a küzdelemre. Lelkén akarata az úr. Útján a dicsőség a cél. Nem néz sem jobbra, sem balra, leselkedjék bár körülötte ördög és halál. Elviseli a sivár pusztaság minden gyötrelmét. Szembeszáll az ősi rengeteg minden veszedelmével. A pusztaság csöndjében hirtelen hang üti meg fülét. A rengeteg lomb-sátorából elsárgult levelet szakít le és sodor eléje a szellő. Szíve nagyot dobban. Nem firtatja, való-e a hang avagy csak káprázat? A lesodort levélben is jelet lát. A hangra visszhang kél szívében. A vélt jelre a gondolatok özöne rajzik föl lelkében. Szeme előtt elmosódik a cél. Letér a dicsőség útjáról. A káprázatokat kergeti, amelyek után szívét szenvedelme űzi. Szenvedelmében a káprázat még dicsőbb célnak látszik s ő elvakult merészségében nemcsak a pokol minden ördögével kész megküzdeni, hanem szembe száll Istenével is. A hős is csak ember. S nincsen ember, aki minden gyarlóságtól ment...

Három nappal karácsony ünnepe előtt volt, amidőn a budai Milanesi és Corsi-ház egyik pénzváltómestere, aki a fehérvári vásárra utazott le inasával, Masolinóhoz vitette a levelet, amelyet számára a firenzei fattore adott át.

A festő mohón bontotta föl, mihelyest megtudta, hogy hazájából jó s Masaccio küldi a terjedelmes írást, amely hatalmas vargabetűkkel hosszúvá tett, kéthavi utazás után került Budára s amelyet ott még néhány hétig hevertettek, amíg akadt valaki, aki Fehérvárra vigye.

Magyarországon lezajlott mozgalmas napjai közben, a szívét-lelkét általjáró hatalmas érzésekkel és nagyratörő tervekkel küzdve, Masolinónak vajmiritkán jutott eszébe Firenze, Masaccio s a többi otthagytott jóembere. Hűséges legényének a levele kapcsán azonban, még mielőtt olvasásához fogott volna, özönével razott föl lelkében az emlék, amely szépséges hazájához, ott lakó barátaihoz fűzte. S mihelyst ezek eszébe jutottak, irántuk való szeretete lángolóbban lobbant föl, mint valaha. Régi jóbarátaink, akiktől elszakadtunk, mindig kedvesebbek szívünknek, mint azok, akikkel nap-nap után találkozunk.

Talán azért, mert róluk emlékezvén, eszünkbe sem jutnak többé azok az apróbb-nagyobb kellemtelenségek, amelyekkel az élet jár, amelyek futó báránnyelként bár, de mégis gyakran zavarják meg az emberekkel való közvetlen érintkezést, vetnek borút a jelenre.

Masolino észre sem vette, hogy a kívülről fülő öblös kandallóban még nem raktak tüzet s mitsem törődve a fogvacogtató hideggel, háttal a műhely nagy ablakába állt és egészen elmerült szemével a levél iromba betűinek habzsolásába. Szemben vele, a falhoz támasztva, ott állott a diadalmak Madonnájának fehér vászonlepelletakart festménye, amelyet épp az előtte való napon fejezett be s amelyet még egyszer végig akart mustrálni, mielőtt más munkához fogna. A festő most egészen megfeledkezett a nagy műről, amelyen egész odaadással dolgozott s egyre növekedő gyönyörűséggel olvasta Masaccio bohó ömlengéseit. Alig végzett azonban a levél harmadrészevel, Györke ront be a műhely ajtaján.

— A káptalan! — kiáltja a legény s Masolino kedvetlenül prémes dolmányának nyílásába csúsztatja az írást.

A lépcsőkön alabárdok koppanásán, páncélok csörrenésén át egyre közeledő lépések zaja tör fölfelé.

— A tisztelendő káptalan! — jelenti aztán az ajtóban az alabárdosok hadnagya harsány hangon s nyomában benn teremnek a fehérvári Boldogasszony székesegyház páncélos jobbágyai, akik a káptalant kísérik, amidőn ez a prépost házából a közös zsolozsmákra fölvonul, onnan visszatér, avagy bárhol egyebütt testületileg jelenik meg. S a hátsó fal mentén sort álló páncélosok után méltóságteljes lassúsággal a műhelybe vonulnak a selyemtaláros kanonokok feketeprémes subáikba burkolózva. Csupa tiszteletet gerjesztő komoly férfi, akiknek arcát hol szinte szemmel látható jóság, hol derűs avagy komoly okosság teszi beszédessé, hol sebforradás ékessé. Ez utóbbi a háborúk emléke, amelyekben egyik-másik kanonok a káptalan bandériuma élén küzdött.

A török ellen legutóbb a bandériummal s a kanonokok egy részével maga Benedek prépost szállott Zsigmond király táborába s a mester műhelyébe látogatók nevében Széchy Dienes örkanonok fogadja Masolino hódolatteljes üdvözlését. Gyergyai Miklós kanonok biztatására gyűlt egybe a káptalan az új festmény megtekintésére s ennek intésére Masolino legénye segítségével félrevonja a leplet, amely a Madonna della Victoriát a portól védte.

A csodálat moraja helyett azonban, amelyet Gyergyai kanonok várt, hirtelen csönd támadt a hatalmas teremben. A húsznál több előkelő pap némám mered a földöntúli derűtől sugárzó gyönyörű képre s az első pillanatban egyiküknek sem jut eszébe, hogy csak festve van. Mintha valami eleven mennyei jelenés babonázná meg őket, úgy

állnak ott mindnyájan dobogó szívvel s amidőn az öreg Gergely kanonok, aki az első sorban állott fekete ébenfabotjára görnyedten, elragadtatásában önfeledten a *Salve Reginára* gyujt reszkető hangján, a többiek sem képesek ellentállani a szívükön elhatalmasodó érzésnek s kisvártatva halkán, ünnepélyesen mind együtt énekelik vele a bűbájos dallamú, fenséges himnuszt.

A bazilika nagy piacán javában állt a vásár. A veszprémi püspök háza előtt azonban a magasból alászűrődő istenes énekre egyszerre tovaszállt a zsbongó lárma. Az emberek elcsodálkozva meredtek az emeleti ablakokra s csak amire az énekész elhalt, jutott némelyeknek eszébe, hogy a kanonokok, a nagy hideg miatt, alighanem a veszprémi püspök házában folytatják a reggeli zsolozsmázást, amelyet a bazilika szellős csarnokaiban télnék évadján a szokottnál rendszeren rövidebbre fognak.

Életében nem töltötte be Masolino szívét olyan diadalmas érzés, mint amikor a kanonokok Madonna-festménye előtt önfeledten a *Salve Reginát* énekelték s aztán egyenkint elébe járulva, oly hódolatteljes bókolással üdvözölték, mintha legalább is valami hatalmas fejedelem sarjadéka volna. Azt is megígérték, hogy maga a fehérvári prépost fogja megáldani nagy ünnepélyességgel a Madonna képét. Mindazonáltal, alig hogy elhagyják műhelyét, Masolino lelke ismét Firenzébe száll, miközben tovább olvassa Masaccio levelét. S amint az édesapjáról szóló sorokhoz ér s ő maga elé képzei a loggia mellett disputáló signorik társaságában, pompás ruhájában, bársony berrettával fején, szíven egyre növekedő derű hatalmasodik el s ajkára jóízú mosoly ül. Jól ismerte a jó öreg gyöngéit s most megfogadja, hogy ezután sem fukarkodik a pénzzel, amit Firen-

zébe küld, csakhogy életének alkonyát mentül derűsebbé varázsolhassa.

— Adj' Isten jó napot! — e szavakkal zavarja meg ismét a műhely ajtaján betoppanó újabb jövevény. Pétör bácsi volt, az ozorai várpalota kulcsárja, aki a vásár okáért jött fel Fehérvárra és semmi áron sem mulasztotta volna el, hogy a mestert föl ne keresse. Ez most kedvetlenül üti föl fejét s mered rá, csak amidőn a boltozatos terem hátsó részének félhomályából előbbre lép, ösmeri föl s siet barátságosan elébe. Pétör bácsi nem volt fecsegőtermészetű ember. Most azonban, hogy oly régen nem látta jó Masolinóját, alighogy leültette, szaporán elmondott neki mindent, ami Ozorán távozása óta történt, referált neki mindenkiről, aki ott maradt Károly atyán, a várbeli plébánoson kezdve Takács úr pejkójáig. Károly atya alig pár napja kanonok lett s újév után Pécsre költözik. Eleget unatkozott Ozorán azóta, hogy Pipó úr a királyi hadak élére állott. Hívei nem sok dolgot adtak neki. Egyre többen a barátokhoz pártoltak át. A falu egyébként csöndes. Mióta a várjobbágyok java táborba szállott, még vasárnap sincsen tánc. Nincsen férfi, aki táncolna. Kedve sincs a mulatozáshoz a falubeli népnek. Alig két héttel szent János napja után, iszonyú felhőszakadás kerekedett. A Sió kilépett medréből s mind elmosta a bearatott termést. Kádárné tehenének kétfejű bornyúja lett. Ezt is rossz jelnek tartják. Nem lesz jó vége a háborúnak, úgy mondják.

— A szakács lovackája — folytatja a kulcsár, feledve, hogy akkor a piktor is Ozorán volt még — a búcsú napján rendezett ünnepi lakomán fölhasította szügyét, amikor a nádmézes templomnak, illetve az asztal bádoglepjának rontott, amelyen ez állt.

— Hát Dömötör meggyógyult-e már? — kérdi a pejko sebesülése kapcsán Masolino. Péter bácsi most is csak félig értette a kérdést, de azért szaporán folytatja :

— Hogyne gyógyult volna meg. Kiégettük sebé, mert már üszkösödni kezdett, mire a nagy zenebonában észrevettük s az egyik lovászegény rögvést összevarrta. Rúgott, ugyan szegény, úgy-hogy minden lábát három legénynek kellett fognia. Most azonban olyan vígan nyerít, mint amikor kigyelmed simogatta, mester!

— Dömötör, a volt legényem? — kérdi Masolino elsörnyűködve.

— Vagy úgy? — rebegi röstelkedve Pétör bácsi s aztán megvetőleg legyint kezével, miközben tovább beszél :

— Dömötör, a betyár? Rég kigyógyult az is! Csalánba nem üt a mennykő. S az a Genácska úgy ápolta, mint... mint egy angyal. Meg is szólták ezért. Ő nem törődött a gonosz nyelvekkel. S az a pernahajder mivel fizetett? Képzeld el, mester! Egy szép reggel a faképnél hagyta a lányt s köd előttem, köd utánam. A faluban ma sem tudják, hogy merre bujdosik.

— Hát mivel fizetett volna, mikor semmije sincs? — vágott türelmetlenül vendége szavába a festő.

— Azzal, hogy feleségül veszi azt a leányt — hangzott a felelet. — Van két erős karja, tanult mesterséget. Hajh! de ilyen a piktor mind. S az a kis mártír nem szól semmit. Csak búsul, mint a párja vesztett galamb. S ha a szomszédok szídják, akit ápolásával mentett meg a haláltól, még védelmezi.

Masolino már csak félfüllel hallgatta a kulcsárt, a Masaccio levelén révedező szeme megakadt a

Bianca néven s szívében hirtelen megrezdült egy húr, mely rég elmúltott idők boldog sejtelmeiről, csalódásairól, szenvedéseiről zengett egy rég elfeledett, mélabús, mégis oly édes nótát.

— Tudja mit, Pétör bácsi? — szólal meg Masolino, mihelyest ez pár pillanatra elhallgat. — Jöjjön el hozzám estebédre, majd tovább diskurálunk.

A kulcsár megérti, hogy a mesternek alighanem dolga van s sietve búcsúzik. Masolino pedig megvárja, míg léptei elhálnak a lépcső alján, aztán magára zárja az ajtót s mohón végig olvassa Masaccio levelét.

— Bianca! — tör ki aztán kebléből önfeledten a sóhaj. Nyomban rá, mintha megijedt volna a maga hangjától, riadtan felüti fejét s amint így szerme hirtelen a diadalmak Madonnájára esik, úgy érzi, mintha lelkiismeretfurdalás fogná el.

Masolino visszahúzódik az ablak fülkéjébe s amint ott tétován maga elé mered, lelkében özönével rajzanak föl a rég elmosódott képek, szívéen mindinkább elhatalmasodik az első szerelem, amely, ha igazi szerelem volt, sohasem múlik el, amíg, ha romlatlan, az ember szíve dobban. S mintha csak az imént történt volna, úgy látja, amint java leánykorában először nyit mestere műhelyébe.

Félénken toppan be, mert addig ötvöslegény volt. Egy fiatal gyermekleányka azonban nagybát-
ran ruhájába kapaszkodik s apjához hurcolja. Ő sehogysen tudta lerázni nyakáról, azután sem, hogy reggeltől estig a műhelyben ült s a pajkos gyermek minduntalan körülötte settenkedett és apró csínjeivel, a bohó kérdések özönével szakadatlanul gyötörte. Aztán észrevétlenül múltak az évek. Ő akkora maradt, mint aminő mesteréhez való elszegődése idején volt. A csitri gyermekleányka azon-

ban szinte máról-holnapra viruló hajadonná serdült föl s csaknem fél fejjel nagyobb lett, mint ő. Most már nem hessegette volna el. Ám a leányka mindjobban húzódott tőle s elpirult, valahányszor apja távollétében megszólította. Kisvártatva tudatára ébredt annak, hogy húzódásának és az ő iránta való vonzalmának az oka egy: a szerelem: *l'amor, che muove il sole e l'altre stelle!*

Dante e lelkében föl villanó szavai nyomában Masolino most úgy érzi, mintha szíve kimozdult volna helyéből s ellenállhatatlanul maga után ragadná vissza, vissza a szépséges Fiorenzába. Csak egyetlenegyszer beszélt ugyan Biancának szerelemről, azaz az ő szokimondó természetének megfelelően arról, eljönne-e hozzá feleségül?

A leányka arca ekkor bíborszínűre gyulladt, ragyogó fekete szemét eltakarta kicsiny kezével s vergődő tiszta szívéből kitört a boldog ujjongással elegy félelem:

— Jaj, csak arról ne beszéljen, caro mio Tommaso!

Ő jól tudta, hogy e tiltakozás boldogsága megvalósulását hirdeti. Erejét megkettőztette, hogy mentül hamarabb érhesse el. Közben azonban hirtelen meghalt a jó öreg Starnina. A látóhatáron sohasem látott rokonok tűntek fel. Egy sem akarta magához fogadni az elárvult leányt s minthogy eladósorban volt, rövidesen férjhez adták egy fiesolei asztaloshoz, aki tisztes távolságból már régen kerülgette. Masolino ágrólszakadt szegény ember volt, szülei is akkor költöztek hozzá s ő tiltakozni sem mert, mert csak évek múltán vehette volna el kedvesét. A seb, mely szívét érte, még firenzei életének küzdelmei folyamán behegedt. S hogy Magyarországon egész odaadással s zavartalanul mélyedhetett el mestersége titkainak a kuta-

tásába, Masolino szinte végkép megfeledkezett szíve egykori bálványáról.

Mihelyest azonban Masaccio leveléből megérti, hogy Bianca szabad s gondol reá, szívét egyszerre ismét rabul ejti az érzés, amelynél lángolóbb, veszedelmesebb, ha viszonzásra talál boldogítóbb, ha nem talál, vagy ha tárgya méltatlan erre, boldogtalanabb nincsen, a szerelem: *l'amor che muove il sole e l'altre stelle*.

A mester újból a diadalmak Madonnájára néz s a lelkiismeretfurdaláshoz hasonlatos érzés most csodálatosképen nem bántja többé. Rajongása a Madonna képében ábrázolt Csilla asszony iránt most sem kisebb ugyan, de ő meg van arról győződve, hogyha a szívébe látna, a szépséges főúri asszony maga is örülne annak, hogy nem lángol többé pusztán elérhetetlen álomkép után, aminél egyéb ő rá nézve nem lehet. S Masolino tudatára ébred annak is, hogy a rajongás, amelyet iránta táplált, nem pusztán Csilla asszonyt illette, hanem az egész női nemet, amelynek legtökéletesebb példaként tűnt föl élete útján. Akinek szívét nem tölti be egészen Isten, a legfőbb ideál, aki a világ zajában él és küzd egymagában, annak lelkét semmi sem tüzei föl jobban, mint a nő igaz nőiessége varázsával, szíve jóságával, biztató édes szavával.

Széditően magas szárnyalásra sarkallja akkor is, ha elérhetetlen bálványkép szívének, még inkább akkor, ha bűnös szenvedelem nem oltotta ki ennek lángját s az, akiért e tűz lobog, hasonlóan lángoló szívvel közeledik hozzá. Masolino is úgy érzi, mintha annak a reményében, hogy Bianca asszony a felesége lesz, mesterségében még egy lépéssel tovább mehetne, mint eddig. Lelke nagyratörésénél azonban szívében első szerelme után még nagyobb vágyakozást kelt az érzés, amelynek való mivoltá-

val még nem akadt bölcs, aki tisztába jött volna, bármily sokan magyarázták is. S amint lelakiszei előtt egyre világosabban bontakozik ki Bianca asszony bájos alakja, élte virágjában elhúnyt s férjével Sevillából Firenzébe szakadt anyjára valló spanyolos szépsége, erőt vesz egész mivoltán az elhatározás, hogy ledönt minden akadályt, mely netalán útjába esik s utána megy, lemond a dicsőség minden hideg ragyogásáról is, ha kell, csak az övé lehessen.

S Masolinónak ekkor hirtelen eszébe jutnak a bölcs mondások, amelyekkel nemrég hűséges legényét, Györkét tartotta jól. A házasságról beszélgettek s ő ezeken kívül idős voltára is hivatkozott, amidőn a legény erre való kotnyeles biztatását elhárította. Negyvenkétéves volt. Hogy azonban Bianca hozzá hasonlóan szintén gyarapodott az évek számában, anélkül hogy, amint Masaccio írja, az ifjúság rózsái elhervadtak volna orcáin, Masolino úgy érezte, mintha ismét húszéves volna. Ostobaságnak tartott most minden földi bölcseséget, meg volt arról győződve, hogy csak a szív szava igaz s még nagyobb elhatározottsággal és sietséggel tört bálványa után, mint először, amikor boldogságáról szőtt csillogó álmokképeire nem egyszer vont borút a szegénysége miatt fenyegető nyomor előrevetett árnyéka . . .

— Hát esküjéről megfeledkezett, mester? — kérdezte tőle Gyergyai kanonok, amidőn Masolino még aznap délután azzal nyitott be hozzá, hogy Firenzébe utazik.

A festő szíve mélyében megrendül, mintha a villám sujtaná hirtelen. S hogy eszébe jut, amire a szívében tomboló érzésektől mámorosan csakugyan nem is gondolt, sápadtan mered a jóképű papra.

— Annakidején az egész országban beszéltek a «piktoreketés»-ről! — folytatja ez, gondolván, hogy csodálkozik, amiért ő is tudja.

— Hát nem... nincs módja? — hebegi Masolino vonagló ajakkal s a kanonok megnyugtatóni próbálja.

— Talán föloldja Pipó úr az eskü alól s így bátran visszamehet hazájába, mester!

Masolino szívében új remény kél s ő rajongó szavakkal tárja föl Gyergyai előtt szívét. Ez maga is lelkesíteni kezdi. Csak amikor arra fordul a szó, hogy mint kerülhetne a festő egyhamar Pipó úr nyomába, csügged el.

Alig pár napja, hogy még a csendes Székesfehérvárt is szinte fölverte a diadalmámor, amely Pipó úr galambóci győzelmének hírére országszerte támadt. A fővezér ennek nyomában, hír szerint, párnapi pihenőre Lippára vonult vissza. Most azonban már alighanem ismét seregei élén jár, amelyek az ellenség előhadának széjjelverése után Murád szultán üldözésére mentek.

— Tavasszal alighanem vége lesz a háborúnak — vigasztalja festőbarátját a kanonok. — Ha levele addig nem érné utol, személyesen kérheti meg a nagyurat, hogy ne állja útját boldogságának. S amilyen jó ember, el fogja engedni, mester! Kivált ha megígéri, hogy feleségestül vissza jő.

Sötét este volt már, amire Masolino megnyugtatóva lakására tért. Ennek másodemeleti félköríves ablakain keresztül világosság szűrődött kifelé. Neki csak most jutott eszébe, hogy Pétör bácsin kívül a fehérvári céh piktormestereit is meghívta a vacsorára, akik épp egy hete keresték föl in corpore s nagy tisztességgel.

Amint a lépcső gádorába ér, vidám zsibongás szűrődik feléje a magasból. Ügylátszik, Györke

vállalta magára s egészen jól be is tölti a gazda szerepét. Masolino nem siet föl vendégei közé, hanem műhelyébe fordul. S amint itt a sötétben gondolataiba merülve asztala mellé ül, szívéből ismét előtör az aggodalmas kérdés.

— Visszajön-e tavaszig?

Majd eszébe jut, hogy, bár java erejében van, immár negyvenkétesztendő s így nincs sok vesztegetni való ideje ; Bianca pedig szintén könnyen fogyhat ki hamarább pénzéből, mint ahogy maga hiszi s ismét férjhez megy, mielőtt visszatér. S gyötrő balsejtelmei közepett, egyre fokozódó türelmetlenségében Masolino apránként rájön arra, hogy amikor Pipó úrnak oly készségesen hitet tett, hogy nem távozik el onnan, ahová ő rendeli s amíg a reábízott munkákat el nem végzi, tulajdonképen legnagyobb kincsét adta el neki : szabadságát. A festő amúgyis fölzaklatott szívében erre szinte tombolni kezd a háborgás. Már-már Istent káromolja, hogy nem világosította föl esztét, amikor Pipó úr arra bírta, hogy esküvel kösse le neki magát. Hitét megszegni semmi áron sem merte. Hogy azonban hű marad ehhez, eszébe sem jut, hogy az esküszegésnél nem kisebb a bűn, amelyre akkor vetemedik, amidőn fölzaklatott lelke botorságában mohón s fenyegetően vakmerő bizodalommal a Mindenhathóhoz fohászkodik.

— Hatalmas Isten ! — rebegette összekulcsolt kezével az asztalt verdesve. — Ha élsz, hozd vissza Pipó urat tavaszig . . . nem, egy hónap múlva . . . nem, egy hét múlva ! Mert különben megtagadlak.

Isten, kit okos és bolond oly gyakran megtagad, aki oly sokak szívében csak akkor élsz, ha szükségük van reád, akitől még az is, akinek szíve tele van élő hittel, oly gyakran vár jutalmat, mihelyest kedved szerint cselekedett ; Isten, ki élsz, uralkodol,

büntetsz, jutalmazol, anélkül, hogy haragod villámaival sujtánád az ellened vétőket, vagy szemmel láthatólag fölmagasztalnád, akik igazságodért szenvednek: végtelen a te bölcseséged és igazságod. Ha büntetsz is, avagy jutalmazol, a botor gyakran csak véletlennek véli művedet. De a bölcs és az, aki hisz s a bölcsnél is okosabb, előbb-utóbb rájön arra, hogy minden a te munkád e világon, hogy ha kérését megtagadod, éppúgy jutalmazhatod ezzel a benned bizó halandót, mint ahogy azt, aki vakmerően bizakodik benned, gyakran kérése meghallgatásával sujtod.

Masolino kérését is meghallgatta Isten s alig egy hét múlva egyenesen Fehérvárra visszahozta Pipó urat — holtan.

XVI.

TEMETÉS UTÁN.

Három napja immár, hogy ott pihen a halott királyokkal egy sorban, a székesfehérvári Boldogasszony egyházában, a prépost palotájával szomszédos nyugati torony földszinti csarnokában, amelyet még életében sírkápolnájának választott. A prépost és a káptalan eredetileg Zsigmond király sírhelyének szánta a délnyugati torony csarnokát. A király azonban a váradi székesegyházban, szent László lábainál akart holtá után nyugodni, akit élete második szakában példaképének kiszemelt. S minthogy a fehérvári bazilika már-már összeomló délnyugati tornyát régi fényében szintén Ozorai Pipó építtette újjá, a király közbenjárására a kápolna az ő sírhelye lett.

E hely előkelőségéhez mértén fejedelmi gyászpompával temették is el. S holtteste jöttének hírére,

bár télvíz ideje volt, Fehérvárra csődült egész Dunántúl népe s minden számottevő magyar főúr, akit kötelessége a Brassóban ágynak dőlt király udvarában, avagy a törököt üldöző seregében vissza nem tartott.

A három napra szabott komor pompával teljes gyászszerbartást kiskarácsony közbeeső ünnepe szakította meg s a bámész tömeg, mely mindenfelől Fehérvárra csődült, jórészt már széjjeloszlott.

A bazilika óriási csarnokai azonban a harmadik engesztelő szentmisén is színültig megteltek, amelyet most is az esztergomi érsek tartott. Az ezüsthímes fekete kazulában miséző, szikártermetű aggastyán körül a bazilika kanonokjai sűrögnek a mennyezetes oltár mögött, amely a tarkán kirakott, magas márványkorláttal elrekesztett szentély közepén áll.

Az oltár előtt bíborszínű szőnyegen címeres koporsó hever a földön. E körül hatvan viaszgyertya fénye lobog. Hatvanéves korában halt meg Ozorai Pipó s hirtelen, amikor senki sem várta, mert hogy köszvénye ismét erőt vett rajta, maga bízatta vezéreit, hogy Lippán várja be, míg a baj egész erejével rátámad, aztán pár nap múlva ismét közöttük lesz.

A gyertyák remegő sápadt világában, az üres koporsó fejénél, mint ugyanannyi ércszobor, három páncélos vitéz áll veszteg, mozdulatlanul, a halott három rendbeli ünneplő ruhájában: hadi- és tornadiszében s a vitézi sárkányrend káprázatosfényű nagy ornátusában. A koporsó lábánál talpig fekete posztóba bujtatva, két gyászruhás lovász között Pipó úr kedvenc paripája áll csöndesen, szügyébe vágott fejfel, mintha ura után búsulna.

A kanonoki stallumokban jobbfelől a gyászában is büszke nagyasszonnyal, Ozorai Borbálával, bal-

felől a beteg királyt képviselő Gara nádorral élükön főúri asszonyok, főpapok s élteesebb főurak ülnek. Feketeruhás soraik között a tömérdek gyertya fénye káprázatos ragyogásra kél a bazilika nemes jobbágyainak ezüstpáncélos sorain, amelyek a koporsó körül négyszöget formálnak s amelyek mögött egymás hátán szorongnak a fiatalabb főurak, a király udvari vitézeinek s a vitézi sárkányrend színpompás követsége, Pipó úr apródjainak egész serege, monostorok, vármegyék, városok, kamarák küldöttségei s a halott várainak, bandériumainak főbb tisztjei mind. A templom hármas hajójában a csillogó gránitoszlopok sorai között még sűrűbb rendekben Pipó úr birtokainak jobbágy-küldöttségei tolongnak s a nemes jobbágyok, akiket ő szabadított föl, a céhbeli mesteremberek, akiket oly gyakran foglalkoztatott, a bandériumok közrendű küldöttei, akiknek társai az ő lobogója alatt küzdenek a királyi seregben. A templom középső kapuját bezárták, a szélsők azonban szakadatlan sorokban özönlik be s a másikon rögtön ki is vonul a kíváncsiak serege, akik a templom hajójából kiszorultak, akik a temetésről lekéstek s most legalább a nagyúr sírját akarják látni, amelyet az előcsarnokba nyíló jobboldali kápolna közepén a halott faragott képével ékes s még életében megrendelt vörösmárvány-koporsó jelöl.

A be- és kifelé özönlő sokaság szakadatlanul lökdösi Masolinót, aki szintén kiszorult a hajóból s a sírkápolna mellől hallgatja az ozorai énekesek bús zsolozsmáit, nézi anélkül, hogy valójában látná, a gyászolók sötét sorai között ragyogó színpompát, amely a hajóban szorongók feje fölött, a magasabban álló szentély áttörtművű korlátján keresztül a messze távolságban elmosódva szeme elé tárul. Fején keresztül kába zürzavarként rajzanak a leg-

utóbbi napok eseményei. Szívébe minduntalan gyötrő fájdalom markol, valahányszor eszébe jut, amit kezdetben szinte hihetetlennek tartott, hogy nincsen többé Pipó úr, aki egy egész országot mozdított meg kedvéért, seregeket riasztott talpra, minden áldozatra kész volt, a magas méltóságával járó fényt és tiszteletet is megosztotta vele, csakhogy mentül jobban érezze magát udvarában, amelynek kedvéért hazáját elhagyta, csakhogy mentül jobban tüzelje föl lelkét, serkentse egyre növekvő igyekezetre mesterségében. Csupán amire halálának híre Fehérvárra ért, ébredt igazában tudatára annak, hogy kije volt Pipó úr s ő neki a szívére szakadó mérhetlen gyászában eszébe sem jutott többé, amin napokon át szüntelenül töprenkedett, hogy mint kerülhetne mentül hamarább Firenzébe. Arra sem gondolt még, hogy immár meghalt, aki az ozorai vártemplomban tett ünnepélyes esküje alól föloldozhatná s neki talán élte végéig is itt kell maradnia, míg mindent meg nem fest, amiről közte és Pipó úr között szó esett.

A gyászmisének vége volt. A hajóban szorongók egy része kivonult a bazilikából. Az esztergomi érsek papjai élén s ezek nyomában a halott családjával és legmeghittebb barátaival a sírkápolnába tért. Masolinót magával ragadta a kifelé özönlő tömeg. Mindazonáltal ott maradt a templom oszlopos kapuja mellett, míg az előcsarnokából kitörő gyászszolozsma végkép el nem halt s a főpapok és főurak mind ki nem jöttek. Ozorai Borbála a nádorispán karján észrevette s kérésére Gara Miklós, a nádor fia mellette termett.

— A nagyasszony beszélni óhajt veled, mester !
— mondta neki s Masolino összerendezte. S amint a főúri asszony kíséretéhez csatlakozva, a nagypiacon s az innen a dominikánus apácák kolostorához ve-

zető szűk utcán át a fiatal főúr oldalán tovább megy, lelkét ismét elfogja a szorongás, amely már ura halála előtt is majd hogy meg nem őrijtette. Eszébe villan, amiről Pipó úrral azon a bűbajos estén utoljára beszélgetett, amikor a király budavári kertjében a viaszszövétnékek méla világában egymásmellett ültek, mint két jó barát.

— Ha netalán meghalnék, Masóm — mondta a főúr baljával vállát átkarolva —, sírkápolnámat okvetlenül fessd ki. S ha feleségem aztán nem akarna foglalkoztatni többé, bízvást elszegődhetsz király urunkhoz, avagy máshoz, haza is mehetsz, ha szíved úgy akarja.

— Hamarább ér utól engem a kaszás, mint téged, jó uram ! — felelte ő akkor tréfásan Pipó úrnak szintén inkább tréfás, mint komoly szavaira. Most azonban úgy érzi, hogy igazán jobb volna, ha ő lenne a halott.

— Hátha a sírkápolna kifestése után sem enged el ! — rebegi rettegő szívvel, amint a kolostor elé érnek, amelyben Ozorai Borbála megszállt. Homloka szinte verejtékezik, amint a nagyasszony cellájának küszöbéhez ér s lelkén keresztül villan, hogy mily tömördek a templom, a vár és palota, amelyben Pipó úr foglalkoztatni akarta. Pár perccel azután pedig szinte mosolygó arccal jó ki ismét, feledve gyászát, amellyel Pipó urat siratta. Szíve valósággal újjongásra kél, hogy immár egész ragyogásával betölti a remény, a reménye annak, hogy még idejekorán kerülhet vissza Firenzébe s az övé lesz Bianca.

— A sírkápolnát fesse ki mentül előbb, mester ! — mondta neki Ozorai Borbála. — Fesse ki úgy, amint megboldogult uram akarta. S ha befejezte díszítését, megkétszerezem jutalmát. Ha úgy akarja, azután is váraimban dolgozhat. Ha szíve másfelé

készteni, föloldom esküje alól, amint uram táborbaszállása előtt meghagyta s kigyelmed Isten nevében máshoz szegődhetik.

— Köszönöm ! — rebegte ő hálától, örömtől reszkető hangon s szíve mintha egyszerre mázsányi súlyal könnyebült volna meg.

Masolino biztosra vette, hogy tavasz végeztéig a sírkápolna kifestésével is végez s még aznap előszedte kartonjait. S amire Ozorai Borbála pár nap múlva visszaköltözött budavári palotájába, hogy ott töltse el egymagában özvegyi gyászának idejét, már javában dolgozott ezeken.

S hogy ismét csöndes egyformaságban teltek el napjai, lelkében megújult a tervezgetés a szépséges jövőről, amelyet magának ragyogó színekkel kifestett.

Szívén mind hatalmasabban vett erőt, munkájában mindjobban sarkalta igyekezetre a Biancája után való vágyakozás, mindaddig, amíg a jerkői diadal kartonjának a megfestésére nem került rá a sor.

Az oltárfalra szánt Madonna-kép kartonja után fogott ehhez, amelyen ifjúkori ideálját örököltette meg. Kedve ekkor egyszerre lelohadt.

Masolino tudatára ébredt annak, hogy munkájával nem készül el oly hamar, amint ezt kezdetben gondolta. Az ozorai sírkápolna szent János legendáját ábrázoló képei miatt nem sokat kellett törnie a fejét. Az egyes alakokat úgy állította egymással szembe, fűzte egymáshoz, mint a régi mesterek is, akik a szent legendáját Firenzében oly gyakran ábrázolták. Pipó úr sírkápolnájába ellenben, a Madonna-képen kívül, csupa merőben új s alakjai csoportosításában bonyolódott festmény kerül s ő már a jerkői diadal alakjainak egybefűzése miatt is minduntalan megakad. Az ozorai hadijáték nyomá-

ban szénnel írott kicsiny rajznak most semmi hasznát sem látta. Ami ezen jól festett, az a műhely falán kifeszített hatalmas kartonon kirítt. Azzal szinte sehogysem tudott tisztába jönni, hogy hová állítsa Pipó úr lovasalakját. Ha a várnak rohanó seregei élén festi meg, elvész a távolságban, ha viszont a kép előterén ábrázolja, akkor úgy tűnik majd föl, mintha kergetné s nem vezetné seregeit.

Masolinót még nagyobb mértékben fogják el lelke gyötrelmei, amint naphosszat kísérletezve, lázasan össze-vissza kapkod. S amire belátja, hogy a kápolna kifestésével nyár végeztéig sem készül el, ha így dolgozik, elhatározza, hogy a mennyezetre s a kápolna oltárfalára kerülő egyszerűbb képeket freskóban már most festi meg és a két nagyszabású festmény kartonján esténként gyertyafénynél dolgozik.

Györke szinte elálmélkodott, amidőn mestere egy délután a bazilikába küldte, hogy a sírkápolna falairól leszedesse a szőnyegeket s leverje a régi vakolatot. De, mint mindig, most is vakon engedelmeskedett mesterének s akkor sem szólt semmit, amidőn ez másnap reggel átvitette szerszámain. A káptalan egyik kőműves jobbágya már megkeverte a vakolatot. Amire azonban a két festő odaért, ez már meg is fagyott.

Tél derekán volt, kemény, zimankós napok járták. Mint a legtöbb forróvérű talián, Masolino is pompásan tűrte a hideget. Györke azt hitte, hogy mivel hazájában nincs tél, itt sem vesz erről tudomást s minthogy ott nem fagy be a víz, azt hiszi, hogy itt legalább a vakolat fogja kutyába venni a fagyot.

A fiatal legényen pajkos jókedv hatalmasodik el, amidőn mestere szelességére gondol, aki bármily kíváló, mégis tele van gyermekes jámborsággal.

Fogalma sincs arról, hogy mint küszködik Masolino már hetek óta, arról sem, hogy elcsigázott lelkéből kivert minden gondolatot, azonkívül, hogy a kápolnával mentül előbb végezzen.

S amint a mester, meddő fáradozásának okát nem is kutatva, egyre dühösebben vesződik a vakolatba fagyott lapáttal, Györke bohó kedvében halkan a talián szonettre gyújt, amelyet tőle tanult el:

Qui non può quel che vuol quel che può voglia,
Che quel che non si può folle è il volere . . .

— Hallgass! — rivall rá ekkor a kis ember hirtelen fölágaskodva, vérben forgó szemekkel.

Györke kövé dermed ijedtében s azt hiszi, hogy mestere hirtelen megőrült. Kábán mered rá, néz Pipó úr vörösmárványba faragott képére, amely a kápolna közepén álló kőkoporsón fekszik. Úgy érzi, hogy méltatlanság e kemény támadás s háborgásában a lábait fiókoroszlánon nyugtató páncélos alaktól várja, hogy megoltalmazza.

— Pusztulj szemem előtt! — kiáltja a mester ismét.

A legény szívében mérhetetlen fájdalom kél, egész valójában reszket a keserűségtől s amint Masolino ezután is engesztelhetetlenül mered rá, szó nélkül kioson a kápolna deszkafalának ajtaján s lakására siet. Itt összezsomózza holmiját s egyenesen a szigeti városrészbe tér, amelynek piacán mindig tanyáz néhány budai szekeres . . .

A tavasz is régen beköszöntött. A bazilika térséges piacán ismét naphosszat zúg a harangszó s a szakadatlanul fölvonuló zarándokok harsány éneke. Masolino ki sem mozdul műhelyéből s reggeltől estig csukott ablakok mögött dolgozik. Feje szüntelen lázban ég, lelkének gyötrelmei közepett már

eszébe sem jut, hogy legénye is volt. A mohóság, hogy mentül hamarabb végezzen a sírkápolnával, egész mivoltát rabjává tette. A zarándokokkal nem egy ismerőse kerekedett föl Fehérvárra. Ő senkit sem eresztett műhelyébe, senkivel sem állott szóba. Még Gyergyai kanonok is hiába várta esténkint, hogy ismét együtt sétáljanak a falakon kívül. Masolino alkonyattájt sem hagyta el a házat. A várost környékező mocsarakban milliószámra tanyáznak a békák. Amióta kitavaszkodott, harsogó brekegésük az egész városban s e körül is messze földön mindenfelé fölveri kétségbeejtően monoton lármájával az est csendes nyugalját. S ő rá úgy hat a pokoli láрма, mintha az elkárhozottak lelkeinek ordítását hallaná, amelyek gyötrelmeinél talán csak az ő keserve nagyobb.

S egy este, amire ablakait rendes szokásához híven párnákkal elkárpította s asztalához ülve kába merengései közben az álomra vár, mely halálra fáradt lelkét egyre nehezebben fogja el, súlyos lépek recsegése riasztja föl.

— Corpo di Bacco! — tör fölfelé a műhelybe vezető lépcsőről bömbölő hangon a káromkodás, amidőn a jövevény a sötétben megbotlik. Masolino ráismer hangjára s ismét erőt vesz rajta az undor, mely mindig előfogja, hacsak gondol is rá, azóta, hogy Manetto mester Ozorán a sárga földig leitta magát. Még másnap délben is az asztal alatt hortyogott, míglen a palota egyik inasa a nagy keresés végeztével Masolinót röhögve nyomára nem vezette.

— Nyisd ki! — bömböli az ajtón kopogtatva Manetto mester, akit a földszinten tanyázó szolgák nem tudtak visszatartóztatni.

— Firenzébe utazom, mit üzensz haza? — folytatja, amikor választ sem kap s az ajtó egyszerre föltárul.

Manetto mester a nyakába borul hűséges földijének, aki annakidején titoktartásra bírta az ozorai vár lakóit, akik az asztal alatt látták. Csak így menekült meg attól, hogy a kóbor hegedősök ország-szerte széjjel nem vitték a cifra eset hírét.

Ez ugyancsak ártott volna tekintélyének s pályáján is könnyen a nyakát szeghette volna. Így azonban tovább adhatta a kapitányt s a csapás, amely Pipó úr halálával az ő szívét is érte, ismét csak lendített sorsán.

Zsigmond király udvarába fogadta föl főinzzselérének s hogy megnyerte bizalmát, most Firenzébe küldi fényes kísérettel követségbe.

— A velenceiek ellen akar signorinkkal szövetekezni! — beszéli Masolinónak teli szájjal, miközben óvatosan körülnéz, nincs-e kívülük más is az egyetlen mécses világában vajmi homályos műhelyben. Aztán méltatlankodva mered rá, amidőn Masolino a szavába vág:

— Keresse föl Starnina mester leányát, Messer Manetto! — kérte a festő bátortalanul. — Most Berto asztalos özvegye s Fiesolében lakik. Adja át üdvözetemet s mondja meg, hogy ősszel Firenzében leszek.

A méltatlankodás nyomában Manetto elálmélkodik. A fejébe sem fér, hogy Masolino el akar menni, mikor itt oly jó a dolga! S nyilván egy asztalos özvegye miatt! Holott itt talán főúri leányok között is találna feleséget vagy legalább nemes asszonyt, mint ő. Már-már kereken meg akarja tagadni a kérelmet; de hogy tétovázására a festő hevesen megismétli, mást gondol.

— Volontieri! Első utam Fiesoléba fog vezetni! — bömböli biztató hangon. Pedig eszeágában sincs, hogy valami piszkos asztalosműhelyben megforduljon fényes ruhájában s kockára tegye tekinté-

lyét hazájában, amelyet valamikor szégyenszemre hagyott el s amely most aligha fogja kisebb hűhóval fogadni, mint annakidején Pipó urat, akit Zsigmond király szintén odavaló ember létre küldött el egyszer Firenzébe követségbe...

Masolinóra mindazonáltal az üres ígélet is csodás hatással volt s ő alig egy hét múlva a bazilikába vonult kész kartónjaival s szerszámaival.

A holmiját cipelő szolgákat elküldte maga mellől s csak a kőműves maradt a sírkápolnában, akivel a falat vakoltatta. A legnagyobb fal kifestésével kezdte el a díszítést, amelyre a jerkői diadalt szánta. S alighogy a kőműves a vakoláshoz fogott, lázasan ecsetjei után nyúlt s még mielőtt ez a frissen vakolt részt lesimította volna, festeni akart.

— Lassan, Masóm! — csendült meg ekkor fülében hirtelen a káprázat s a lelke egyensúlyában már régen megrendített festőnek olybá rémlett, mintha Pipó úr hangját hallotta volna.

Riadtan meredt a kápolna közepén álló vörösmárványkoporsóra, amelyet a kőműves ponyvával takart le, hogy a szertehulló vakolat ne érje. S csak amikor ott semmi sem mozdult, jött rá arra, hogy pusztán lelkiismeretének szava a káprázat.

— Ne félj, jó uram! — mormogta. — Becsülettel megfestek mindent, amit megfogadtam.

A kőműves riadtan fordult feléje együgyű képével s csak aztán nyugodott meg, amidőn a mester műhelyébe küldte valami kicsiny zsákért, amelyet az ajtóval szemben levő sarokban tett el. Masolinónak csak a sírkápolnában jutott ismét eszébe Krizopulosz mester s a fehér por, amelyet ez a freskófestéshez komponált, hogy színei tüztét fokozza. Ennek árát is Pipó úr fizette meg s ő lelkiismeretbe vágó dolognak tartotta, hogy legalább próbát tegyen a titkos szerrel. S amint alig pár hét múlva

elkészül az első kép, Masolino ismét elfelejti minden baját s bűjét, ismét a festő kerekedik felül benne, aki minden gondolatával mesterségének él. A szer pompásan bevált. A freskó színei ragyognak, mintha a nap fényét keverte volna beléjük s egybeolvadók, mint aminők a régi görög piktorok viaszképein lehettek.

Az ozorai mintájára, de négyszögletes bástyatornyokkal ábrázolt jerkői vár a kép jobbfelén úgy fest a párkányain hemzsegő turbános törökökkel, az ágyúk füstjén keresztülvillanó távoli hegyekkel, mint maga a valóság. Balfelől a végtelen messziségbe veszve a Duna ezüst tükre csillog. A kép közepén széles ívben, mint a fergeteg, a magyarok serege kél rohamra. A freskó előterébe eső szárnyán az ország zászlaját lobogtatva Pipó úr lovasalakja vágdat. A vezér szinte természetes nagyságban mindeneknél jobban érvényesül. Kívülről csak néhány vitézt ábrázolt élesen. A többi a hold sarlójaként egyre keskenyebben a távolba vésző seregben mindinkább elmosódik. Mégis, mintha élne a tömeg, a várfalak ormán hadonászó törökökhöz hasonlóan, minden embere mozog és lélekezik, mindenkit egyazon cél hevít: a rés megrohánása, amelynek nyílásán épp ágyúit szegzi a támadó ellenségre a török. A harc legválságosabb pillanata ez, amelyet Masolino megörökített s amelynek eredményével tisztában lesz mindenki, aki képét nézi. Még a táj kedve is ezt magyarázza. A vár mögött nehéz felhők gomolyognak. Balfelől egész ragyogásával a kék ég mosolyog alá; a napfényes levegőben kardok ereje villog s még a szertefoszló ágyúfüst és porfelhők is csillognak.

— Áldott légy, Krizopulosz mester! — rebegte Masolino, amire első freskóját befejezte s bűbajos színpompájának a csodálatába mélyedt.

Pár nappal azután pedig, amikor már a második nagy képen dolgozik, riadtan mustrálja a jerkői diadal festményét. Alighogy megszáradt, fehér foltok lepik el a freskót, mintha penész virágzott volna ki rajta s amint letörüli a vakolatról, a festék is mind nagyobb foltokban válik le. Masolino kezéből kihull az ecset. Ajkán a görög ellen a kifakadások özöne kél. Szinte ordít örületében, amely nagy kinnal megfestett műve romlásának a láttára környékezi. A falat vakoló kőműves riadtan szalad segítségért ; de mire visszatér, Masolino már csendes megadással maga veri le a falról az elromlott képet, hogy régi kipróbált festékeivel újból megfesse.

Lelke háborgása közben ismét megcsendült fülében, figyelmeztette kötelességére, öntött újból csodás erőt szívébe a káprázat a kapornában nyugvó halott jól ismert hangján :

— Ne csüggedj, Masóm ! Ha már belefogtál, ne hagyj cserben !

— — — — —
Az idő már ősze jár. Masolino még mindig Pipó úr sírkápolnájának a kifestésével vesződik. A kőművest kitiltotta maga mellől, mást sem enged be. Maga végzi a fal vakolását is, mint hajdanában Firenzében, amikor még oly szegény volt, hogy legényt sem fogadhatott.

Senkisé tudja, mit művel benn naphosszat. Valahányszor reggelenként, alig napkelte után, a bazilikába megy, az emberek riadtan térnek ki útjából, oly félelmetesen villog a szeme, oly csonttá aszott arca s elhanyagolt külseje. A hatalmas templomban szerencsére szinte naphosszat zúgnak a zsolozsmák. A zarándokok énekelve vonulnak be, énekszóval távoznak. A piktor munkaközben szüntelenül a halottal beszélget ; de a kápolnából kitörő szava a harsogó énekszóba fullad.

Csak a bazilika páncélos jobbágysai tudnak erről, hogy megháborodott s a halottal beszélget. Alkonyattájt szakaszonként sorra járják a székes-egyház hajóit, kincsekkel teli királyi sírkápolnáit, amelyek a két oldalhajóba nyílnak. Minden zugot megvizsgálják, nem rejtőzött-e el valahol gonoszszándékú ember. A bazilika kapujának bezárása után legvégül Pipó úr sírkápolnája mellett állapodnak meg. S hogy betelnek a hallgatózással, hadnagyuk alabárdjával megzörgeti a falat. Masolino kisvártatva kijön, gondosan bezárja maga után a deszkefal ajtaját s halkán köszönve, tovaoson a páncélosok sorai között s a sekrestyén át tántorgó léptekkel bár, de szaporán műhelyébe siet vissza . . .

S egy szép őszi délután a fehérvári Boldogasszony jobbágysai hiába zörgettek a sírkápolna ajtaján. Masolino teste és lelke végső erejét megfeszítve, nagy kínnal aznap fejezte be hatalmas művét s hogy ebéd idején a magával hozott néhány falatot elköltötte, kezében ecsettel sorra mustrálta freskóit s javított rajtuk egy-egy leheletnyi vonással, amelyet már a megszáradt falra vetett. Aztán lassan leszedte a leplet a halott faragott képével ékes márványkoporsóról, mintha ennek is meg akarná mutatni a sírkápolna díszét.

— Meg lehetsz velem elégedve, Pipó úr! — mormogta eközben — s amint fülében megcsendült a káprázat, amelyet várt, megkönnyebbülten lélekzett föl.

— Jól van, Masóm! — ezt hallotta. — Most már mehetsz Isten hírével Biancádhoz. De nem romlik el egyhamar e sok szép kép?

— Nem, jó uram! — dörmögi ő lázas fejjel — buon-freskó ez, amiben festettem!

Az oltár falát díszítő Madonna-kép alján egy kes-

keny sávon még keresztül látszik a nyers téglá. Masolino most ennek vakolásához fog. Itt a Madonna trónusának legalsó lépcsőfokára írja föl nevét vérvörös festékekkel s szintén buon-freskóban, hogy maradandó módon örökítse meg a maga emlékét is e helyen, ahol annyit szenvedett. S amint utoljára mártja be ecsetét, úgy érzi, mintha szíve vérével írná e néhány szót. Keze reszket s alighogy az évszámmal is végez, szemén rémes káprázatok hatalmasodnak el.

A Madonna, akit Bianca képében megfestett, leszáll trónusáról s amint ő riadtan visszatántorodik, feléje lép.

— Bianca ! — kiáltja a festő s kitarja karjait. — Ám ekkor közéjük áll Pipó úr, a sárkányrend nagy ornátusában, amint a Madonna-képen térdepelve megfestette, nyomában leszáll Ozorai Borbála is, akit hasonló helyzetben örökített meg. Masolino háborgó agyában olyasmi dereng, hogy ha alakjai megelevenednek, újból meg kell őket festenie. Riadtan hessegeti őket vissza ecsetével.

Mindhiába ! Az ablakkal áttört fal freskójáról is egymásután ugrálnak le a firenzei signorik, akik ott a Sala del' Consiglióban Pipó urat talpig díszben körülrajongták. A festő fogvacogva hátrál a kőkoporsó mögé. Kidülledő szemekkel nézi, mint telik meg a sírkápolna mindjobban az egymásután leszálló s szinte való testiségükkel körülötte nyüzsgő festett alakjaival. S háta mögött a jerkői diadal képeről lovastul lenn terem Pipó úr, nyomában fegyverét csörgetve megmozdul a sereg s a törökök szintén leszállnak a vár bástyáiról, hogy őt rohanják meg. Masolino a magasba mered szemével. S amint akkor a boltozaton is megelevenedik az Atyaúristen glóriába foglalt képe és kezét emeli rá, fölördít kétségbeesésében :

— Uram, irgalmazz !

A templom jobbágyai megijednek s döngetni kezdik a kápolna deszkafalát. Benn ismét csendes minden. Amire ismételt zörgetésükre sem kapnak feleletet, betörik az ajtót. Masolino ott hever festékes ibrikei között, Pipó úr kőkoporsója mellett, eszméletlenül. A kápolna nyugatnak nyíló nagy ablakán keresztül özönével tör be a leáldozó nap káprázatos fénye s világában, színpompás alakjaival, eleven mozgalmasságával mesésen bűbájos látvány a sok kép, amely a falakat szép sorjában mindenfelé elborítja.

Az ajtóval szemben ülő ébenszínhajú, fekete-szemű, teltfarmájú, mosolygóképű Madonna trónusának legalsó lépcsőfokán még friss a vakolás s ezen a vérvörös írás : «Masolinus de Florentia pinxit. Anno Domini 1427».

XVII.

GENA LAKODALMA.

Az ágyúdörgésre riadtan fölébred. De amint az ennek nyomában fölhangzó vidám muzsikaszót hallja, elmélázva veszteg marad ágyában. Késő este volt, amire Györkével együtt Ozorára érkeztek s hogy Pétör bácsi egyenesen régi szobájába vezette, Masolino rögtön lefeküdt. Az utazás, bár kocsin jöttek, megviselte s ő délig is elalszik, ha a dörgő ágyúszó föl nem riasztja. S most, hogy még mindig álomittasan az egyre távolodó muzsikaszót hallja, úgy rémlik neki, mintha az emlékezetes ozorai búcsú folytatódtnék, mintha csak rossz álom lett volna az két hosszú esztendő, amely azóta feje fölött elviharzott.

Csak amire öltözködni kezd s az ablakfülkében

függő érctükröbe néz, ébredt ismét tudatára annak, hogy keserves valóság volt a sok gyötrelmem, amely a holt királyok városában barázdákkal szántotta tele arcát s amelytől csaknem egészen megöszült. Az egész télen át a fehérvári keresztések szigeti Szent István ispotályában feküdt. Már tavaszodott, amire lázas álomképeitől megszabadult s elhagyhatta ágyát, amelyen heteken át megkötözve hevert. A jó szerzetesek még nem engedték el. Ő nem is kívánczozott sehová. Közömbösen ült naphosszat az ispotály emeleti tornácán, nézte a város falain túl szemei elé táruló egyhangú mocsaras vidéket. A párás levegőben szikrázó napfény, a távol ködében kéklő hegyek nem érdekelték. Eszébe sem jutott többé, hogy lefesse, amit lát, hogy egyáltalában ecsethez nyúljon.

Betegségének hírére egymásután ott termettek a keresztések ispotályában Magyarországon szerzett jó emberei. De hogy jobban lett, sem tudott örülni látásuknak. Szíve meg sem dobbant, amikor Ozorai Borbála könnyes szemmel köszönte meg az ura sírkápolnájába varázsolt mesés színpompát, amelynek csodálására naphosszat nem kisebb tömeg tódul, mint Szent István király ereklyéi elé. Közömbösen hallgatta Manetto mester híreit is, aki Firenzében véletlenül ugyan, de mégis találkozott Monna Biancával s rögtön el is mesélte Masolinónak, hogy még a nyáron újból férjhez ment valami hóbortos piktorhoz, Paolo Uccellóhoz.

Mintha szívében megszakadt volna valami, úgy érezte magát akkor is, amidőn a jámbor keresztések váltig biztatgatták, hogy immár teljesen fölgyógyult s úgy, ahogy ők maguk sem reménylették. Élte végéig is ott marad a csöndes ispotályban, ha Györke el nem csalja onnan. Betegségének hírére a fiatal legény rögtön visszatért s azután is minden

vasárnap leutazott látogatására s amire a gyógyító barátok megengedték, magával vitte Budára. Itt most is úgy bántak vele az emberek, mintha még mindig a régi jeles mester volna, holott ő tisztában volt azzal, hogy úgy sem fest többé, mint ahogy már Firenzében tudott. Hosszú nőgatás után lefestette Györke édesanyját. A kép csak árnyéka volt a jószágosarcú, őszbehajló asszonynak. Ősmerősei mégis mindenfelé dicsérték. A budai piktorcéh mesterei egymással versenyt jártak kedvében s bármint szabadkozott, minden fizetség elengedésével aranykönyvükbe is iktatták nevét. S amikor ő kérésükre közbevetette magát egy gonosztevő piktor érdekében, akit a budai esküdtek akasztófára ítélték, az egész céh ismét in corpore kereste föl s köszönte meg fáradozását. A delikvens Brassai Tamás volt, akiről még Fehérváron tudta meg, hogy ellene is agyarkodott s hogy Dömötört, egykori legényét is ő szúrta le. Masolino mégsem neheztelt rá s készséggel kért kegyelmet a gonosztevő számára, aki ellen az ország minden részéből összetoborzott tanuk rémes dolgokat vallottak. S szinte megdöbben, amikor társai a céhben nagy örömmel hírül hozták, hogy a halál leggyalázatosabb neme nem éri a gonosztevőt, aki mesterségükben mégis társuk volt, mert közbenjárására a budai főbíró Tamás mestert akasztófa helyett kegyelemből — kerékbetörésre ítélte.

— Mégis furcsák ezek a magyarok! — morgogja Masolino s sebtében végez az öltözködéssel.

Künn ismét harsog a trombiták és sípok muzsikája; de amint kinyitja ablakát, semmit sem lát. A vidám zeneszó a vártemplom felől jő, amely a palota túlsó oldalával szemben a vár külső kapuja mellett áll s kisvártatva a palota belsejét tölti be harsogásával.

Masolino nem hallhatta, hogy kopogtattak ajta-

ján s amidőn Pétör bácsi teljes díszben, baljában virágos süvegével, jobbában hatalmasan fölbokré-tázott, sallangos ölnyi bottal szobájába nyit, elál-mélkodva mered rá.

— Adjon Isten jó reggelt! — szólal meg a kul-csár. — Már jártunk itt egyszer, de még aludt, mes-ter s mi nem akartuk fölriasztani. Most azonban illő tisztelettel invitáljuk a siratóba. Gennácskát sirat-juk ugyanis . . .

— Meghalt? — kiált föl Masolino elszörnyül-ködve, gondolván, hogy torra hívják, mint Pipó úr temetése napján. Pétör bácsi az ajtóban álló fiatal legényekkel egyetemben elmosolyodik.

— Dehogy! — feleli nevetve. — Most volt az esküvője s csak mint leányt siratjuk meg vígan, hogy immár Isten színe előtt asszony lett.

Masolino fejében csak most kezd derengeni, hogy miért hurcolta el magával Györke szinte akarata ellenére Ozorára s ha már ily körmönfont agyafúrt-sággal meglepetésnek tartogatta Gena lakodalmát, még kitelik tőle, hogy ő maga veszi el feleségül a szépséges leányt, akinek elbájolóan kedves alakja még most is ott mosolyog az ajtóval szemben, egy-kori szobája falán, frissen, üdén, mintha csak tegnap festette volna meg.

— Ki veszi el? — kérdi mohón s a cifra követ-ségre bámul. Mire aztán Pétör bácsi elcsodálkozva megérti, hogy mit kérdez s kurtán felel erre. Maso-lino kedve hirtelen elborul.

— A várnagy? — ismétli komoran. Szívét mér-hetetlen szájalom fogja el a kedves lányka iránt, hogy ehhez a mogorva medvéhez kénytelen férjhez menni, aki koránál fogva sem illik hozzá. S mindez alighanem azért történt így, mert Pipó úr cserben hagyta a leányt. A Tótíróról szóló donációs levelet meg-iratta ugyan, de a táborbaszállás izgalmai közepett

nem jutott ahhoz, hogy aláírja s hogy meghalt, neve és pecsétje nélkül semmit sem ér az írás.

Masolino kedvetlenül megy le a lakodalmi hivatógatok nyomában. Annak sem tud örülni, hogy Gena nevében invitálták meg a siratóra. S amint aztán a várpalota földszinti folyosójára ér, ismét úgy rémlik neki, mintha álmodnék. A lépcső alján a násznép élén Genafogadja hófehér menyasszonyi ruhájában, boldogságtól sugárzó viruló arccal Csúzy uram helyett — Balázsfia Dömötörrel oldalán. A legény egészen megemberesedett. Jobb arcán hatalmas kardvágás nyoma látszik. Balvállát, amelyet Tamás mester két éve megsebesített, vitézkötés ékesíti.

— Hát ez a várnagy? — rebegi Masolino egyszerre föderülő arccal s amint Gena önfeledt bohósággal a ryakába ugrik, szívéen csodás boldogság árad el. Boldog, hogy a más boldogságának még örülni tud. S hogy nem húzódik vissza, homlokon csókolja a bájos menyasszonyt, magyarosan megrázza a vőlegény kezét. Aztán Sára asszonyt üdvözli, aki nyomban karjába kapaszkodik s miközben a menet a várpalota ragytermébe vonul, szaporán elmond mindent, ami e rövid úton a nyelvére fér.

— Hát bizony! Mindig mondtam, hogy nagy betyár ez a Dömötör. Mihelyt meggyógyult, úgy elpárolgott, mint a harmat. S imhol, másfél év után, alig három hete visszatér a háborúból, mint Zsigmond király hadnagya s mint ozorai várnagy Pipó úr elárvelt bandériuma élén. Tudja, kedves mester! Pipó úrgalambóci csatájában történt. Csúzy uram fejével iekirontott egy ágyúgolyónak. A bandérium meghátál, ha Dömötör trombitájával élére nem ugrat. S a csata után a mi jó urunk, bár Genáról megfélekezett, megtette Csúzy uram utódjának. Amidőn pedig Moldovában megsebesült, a király úr vitézkötéssel díszítette föl.

A várpalota nagytermében a falak hosszában elnyúló asztalok körül már tömérdek ember ül s amint a násznagy nyomában belép, harsány riongás fogadja a fiatal párt. Még riongóbb az éljenzés, amint ennek nyomában Masolinót megpillantják s a festő meghatottságtól remegő szívvel állapodik meg, néz széjjel az egyszerű emberek sorain, akiknek vidám üdvözlésében és egész viselkedésében mégis annyi a méltóság, mintha született nagy úr volna mind.

Genát Ozorai Borbála házasította ki, azért, s mint-hogy lakodalmára csaknem az egész falu népe hivatalos volt, ülték meg a siratót is a várpalota nagytermében. A hatalmas vendégsereg itt is alig fért el.

Budáról az odavaló piktorból lett várnagy esküvőjére az egész festőcéh leutazott. Ennek tagjai közül azonban még egy sem volt benn. A nászmenet mindazonáltal széjjeloszlik s a fiatal pár is letelepedik helyére a derékasztalhoz, ennek közepére a jó Masolinóval szemben.

S alighogy leülnek, hirtelen ágyúdörgés támad. A palota udvarán harsonaszó rian. A királyi riadót fújják s a vendégsereg a beavatottak példájára talpra áll.

A nagyterem ajtajának mindkét szárnya föltárul s aki a harsonás hírnökök nyomában, díszes kísérettel belép, nem más, mint maga Zsigmond király. Masolinónak legalább úgy rémlik. Csak amidőn a riongó éljenzés apránként a kacagás árába fullad, veszi észre, hogy maskara a nagy zajjal fogadott jövevény, aki természetével, arcára ragasztott alszakállával a királynak szinte szakasztott mása.

— Ó, azok a huncut piktorok! — dülöng Masolino szomszédságában nevetve Sára asszony s szaporán elmondja, hogy már két napja vannak Ozorán s annyi bolondot űznek, hogy az egész falu népe szinte nem is tud hová lenni a sok kacagástól.

S alig üdvözli Genát az álkirály, néhány jóképű öreg paraszt közé ültetik. Nyomban erre ismét pokoli zene-bona támad a palota udvarán.

— A görög császár őfőmagassága! — rikácsolja egy csapat bőbugyogós apródnak öltözött csupasz-képű legény. S amint két évvel előbb Budára bevonult, selyemben pompázó, rabszolgáktól vont, cifrán aranyozott szekérre állított bíborszín trónusán tarkánál-tarkább udvarnokai rajával a terembe gördül Bizánc hatalmas ura bádogkoronával fején, amelynél többet akkor már az igazi görög korona sem igen ért.

A vendégcsereg már kenyeret szel s az étekgókat várja. Ám harmadszorra még pokolibb dobpuffogás támad s a palota udvarából egy csomó bekormozott képű janicsár ront be, nyomukban tréfás méltósággal teve hátán hajlongva Murad szultán köszönt be. Tréfás szitkozódás fogadja, néhány fiatal legény pajkosan ki akarja kergetni, de aztán csak furcsa tevéparipáját vezetik ki, amelyet az ozorai bandérium még Galambóc alatt zsákmányolt s nagy ügygyel-bajjal haza is hozott diadalmi jelnek.

Végezetül aztán Takács úr vonul be hófehér lován, kuktái és az étekgók serege élén. A zajongás egyszerre elhal, a vendégek az asztali áldásba fognak. A főszakács azonban észreveszi Masolinót, akiről nem is álmodta volna, hogy itt találja s rögtön nyilvánvalóvá lesz, hogy csak becsületből szakácskodik Gena lakodalmán. Alighogy megpillantja, egyik kuktájának csapja oda a gyeplőt s leugrik lováról. Amire pedig össze-vissza ölelgette, Masolino mellé ül s a kérdések özönével támad rá.

A lakoma vígan folyik. A budai piktorok jóvoltából még evés közben is minduntalan kitör a kacagás. Pétör bácsi nagy igyekezettel köszörüli torkát, hogy mihelyt benn a derékfogas, megkezdje az áldo-

mások sorát. A vidám zsbongás azonban egyszerre elhal, a föl- és alásürgő étkefogók, a bort töltő legények riadtan vesztteg maradnak. Ismét ágyú dörögött s most a várpalota túlsó oldalán, a vörös bástyán. Néhány szék még üres az asztalok körül s a vendégek csakhamar rájönnek arra, hogy nyilván a budai piktorok egy része töri még a fejét valami jó tréfán. S csakugyan, alig fognak ismét hozzá az étkefogók az üres tálak leszedéséhez, Györke ront be hirtelen az ajtón, aki a pincemester szerepét vállalta el s épp új hordót veretett csapra a palota udvarán.

— Branda bíboros úr ! — jelenti színéből kikelve.

— Nyilván öszentsége áldását hozza ! — kiabálják a vendégek tréfásan össze-vissza, bár sokan megbotránkoztak azon, hogy a papi ruhát is maskarában hurcolják meg.

De amint páncélos testőrsége nyomában a bíbortaláros vendég a terembe lép, tomboló ujjongás fogadja.

— Szinte eleven mása ! — rebesgetik mindenfelé, akik ismerik.

S a kíváncsiabbak közülök feléje rohannak, hogy lerántsák fejről ősz vendéghaját s megtudják, hogy kicsoda. Ám a testőrök hirtelen kardot vonnak s a pajkos had visszahőköl. Dömötör éles szeme fölismeri, hogy nem maskara az. Hamarjában karon fogja Genát, odasiet vele s mindketten térdreborulva fogadják a tiszteletteljes hódolatuk láttára kezét fölemelő bíboros áldását.

A főpap pedig megértvén, hogy miért fogadták kezdetben oly furcsán, maga is elmosolyodik. Nyomban rá Masolinót keresi. Dömötör odavezeti. A hirtelen támadt csöndben csak Sára asszony szapora beszédje hallatszik még, aki egészen belemele-

gedett a Masolinóval való disputába s aki szintén egész odaadással hallgatta, mert hisz Gena szenvedéseiről beszélt, amelyek boldogságát megelőzték.

— Maso! — szólal meg, kezét vállára téve a mester háta mögött a bíboros s Sára asszony ingerülten üti föl fejét.

— Elég volt a maskarajátékból! — akarja mondani, de amire most közelebről látja az új vendéget, zavarában köszönni sem mer s ijedten az asztal végéig hátrál.

Takács úr szintén újból lován terem. S hogy Branda bíboros a főszakács helyére ül, Masolino maga sem tud hová lenni az elálmélnokodástól.

— Monsignore! — rebegi, de az egyházfejedelem a szavába vág.

— Mit csodálkozol, Masóm? Avagy nem érdemli meg e szépséges jó leányzó, hogy lakodalmán résztvegyek s e derék férfi, aki a háborúban vitézkötésnél is dicsőbb ékességet szerzett vére hullása árán, amelyet hitünkért ontott.

— Üljetek le, jó emberek! — folytatja a vendég-sereg felé fordulva s a lakoma zavartalanul tovább foly. Branda bíboros nem egyezett bele, hogy Gena átengedje helyét s miközben a menyasszony boldogságtól s büszkeségtől sugárzó arccal Dömötörre néz, ismét Masolinóhoz fordul.

— Valójában csak a te kedvedért kerültem Ozorára! — mondja neki halkan. — Budán tudtam meg, hogy ide utaztál. Láttam Fehérvárott csodás freskóidat. S most már semmi áron sem akartalak elszalasztani. Este tovább utazom. Eljössz velem, Masóm? Kifested a castiglionei templomot s a baptisteriumot?

— Hát Masaccio? — kérdi a festő elcsodálkozva. Eszébe jutott, hogy ott is hajdani legényének kellett volna festeni.

— Hát nem tudod? — támadt rá riadtan a főpap, aztán amint szeme véletlenül a boldogságtól sugárzó fiatal párra esik, hirtelen elhallgat s csendesen csak annyit mond:

— Cserben hagyott!

S a jobbja felől való asztalszárny végén Pétör bácsi kopogni kezd virágos botjával, nyomban rá magasra emeli borospoharát s amire a vendégsereg zsbongó bezsélgetése elhal, kissé tétovázva ugyan, de megereszti recsegő hangját. A vendégek zöme fölkapja a dallamot s zengő zúgással együtt énelki vele a régi jámbor lakodalmas nótát:

Három fehér szőlőtőke, három fekete.

Dícsértessék az Úr Jézus drága szent neve.

Boldogságos szűz Anyánk, légy minékünk pátronánk!

Uram, Jézus, segíts meg!

Ezt a kis bort igyuk meg,

Az ara meg az ura boldogságára.

XVIII.

EL CASTIGLIONÉBA!

A sirató lakomájának végeztével Branda bíboros visszavonult a várpalota emeleti erkélyes termébe, ahol azelőtt is lakott, valahányszor Pipó úr látogatására Ozorára jött. Masolino még eljárta Genával a menyasszonyi táncot, de aztán ő is a főpap után ment.

— Miért nem akarsz hozzám jönni, Masóm? — kérdi tőle a bíboros, mihelyst szobájába nyit s a festő megindulástól remegő hangon feleli:

— Bocsássa meg, monsignore! De szívem visszahúz hazámba. S amint mondtam, betegségem óta nem tudok már úgy festeni, hogy őszentsége bíboros főpapjához szegődhetném.

— Minek bánkódol, Masóm? Avagy nem értél

el annyit Pipó úr sírkápolnájában, mint amennyit minden más piktor e világon száz év alatt sem ér el? Ha erőd hanyatlott is betegséged óta, amit festesz, annak minden vonását meg fogják becsülni azok, akik igazán szeretik a piktúrát. Ha meg is fizettél a dicsőségért, amit elértél, ennek fénye ezután is beragyogja életed útját. S ha ezután képeid csak árnyékai lesznek is fehérvári munkáidnak, én meg fogom ezeket becsülni. Azért ne beszélj nekem erről, hogy semmit sem tudsz többé, hacsak végkép meg nem úntad mesterségedet. Jövel hát! Jöjj velem, el Castiglionéba!

Masolino csöndesen a fejét rázza. Majd arról beszél, hogy fog még jól festeni, de csak akkor, ha ismét Masaccio lesz a társa, aki úgy szerette Firenzét, hogy még Rómában sem volt maradása.

— Bár én is úgy tettem volna! — sóhajtja tovább. — Lelkem most nem vergődne, mint a szárnyaszegett madár. De ha visszatérek s együtt festek az én jó Masacciómmal, szerepet cserélve vele, mint az ő legénye, ha kifestjük a Santa Reparata kupoláját, akkor tán ismét s Firenzében is bámulni fog a világ!

Branda bíboros szomorúan néz a mindjobban lelkesedő piktorra; de még sem meri magát hamarjában elhatározni arra, hogy föltárja előtte a valót, amelyről a lakomán nem akart beszélni. Csak amidőn Masolino hosszan elhallgat, szólal meg, kezét vállára téve, mond el óvatosan mindent, amit jobb, ha tőle tud meg, mintha Firenzébe megy, anélkül, hogy tudná.

— A Santa Reparata kupolája lassan halad s talán tíz év múlva sem fejezik be építését. Sőt mint némelyek hiszik, azután sem. Masaccio szintén nem fog festeni többé! Engem sem készakarva hagyott cserben. A köhögés kiverte kezéből az ecsetet. Agy-

nak dőlt szegény, alighogy bíborosi templomom szent Katalin-kápolnájának a kifestésével végzett. Bármily beteg volt, vissza akart menni Firenzébe. Én átvitettem... Ott feküdt tovább... Ott fekszik most is... a Santa Felicita... cintermében!

— Meghalt? — tör ki Masolino háborgó melléből a kétségbeesés hangján a kiáltás. A bíboros jószágon csitítgatni kezdi, de aztán némán nézi, mint törnek ki szeméből könnyei, mint nyugszik meg apránként Isten mgemásiíthatatlan végzésében.

A várpalota udvarából harsogva tör föl a trombiták és sípok vidám muzsikája. A lakodalmas vendégek künn a szabad ég alatt, a síma kövezeten táncolnak tovább. Masolinót nem bántja a jókedvű mulatozás szinte viharos lármája. Jól tudja, hogyha Gena, avagy volt legényei közül valamelyik csak sejtené is, mily gyász szakadt ismét szívére, rögtön vége volna a lakodalomnak. Pedig ők is megszenvedtek boldogságukért! Minek rontaná meg örömeiket, amelyhez foghatóbban talán sohasem lesz többé részük e földön. S hogy eszébe jut, mint szereti Gena, a férje, Györke, több ozorai és más magyar ismerőse mind, rájön arra is, hogy Firenzében nincs mit keresnie többé. Most már itt akar maradni, ahol annyit szenvedett, itt akar vigasztalást keresni, ahol java munkáit megalkotta. Itáliában a bíboroson kívül senkisé fogja ezeket ismerni s tudása roncsaival az olaszok sohasem fogják úgy megbecsülni, mint ahogy ezt a főpap hiszi.

— Szegény Masóm! — szólal meg a bíboros, amire a festő ismételt unszolására azzal felel, ami jó magyar ismerősei kapcsán keresztül cikázott fején.

— Fognak-e itt ezután is szeretni? — folytatja s amint a festő elcsodálkozva mered rá, apránként elmondja a háborúból jött legújabb híreket, ame-

lyeket Budán közvetlenül elutazása előtt magától a nádortól hallott s amelyek jó részéről kívüle más még nem is tud.

Másfélévi hadakozás után a magyarok már azt hitték, hogy a törököt végkép kiverték a keresztények lakta országokból. Zsigmond király bandériumai egy részét haza küldte s amint az ellenségtől megtisztított Moldován keresztül seregével visszavért, Galambóc alatt, ahol a magyarok a háború első diadalmas csatáját megvívták, Murad szultán maga rontott rá egész seregével, amely nagy kerülővel lopózott ide. A félhitű rácok a török kezére játszották a várat s amidőn a magyar király ostrom alá fogta, ráadásul talián naszádosai s az élelmező csapatok kapitánya, a firenzei Lamberteschi is elárulta.

— A nélkülözésektől megviselt seregét a Dunának szorította a pogány s hogy át nem kelhettek a vizen, iszonyú mészárlást vitt véghez a magyarok soraiban. Maga Zsigmond király is ott vész, ha Rozgonyi Csilla asszony gályájával Galambóc alatt nem terem s a vezérekkel egyetemben föl nem veszi. A nagyasszony maga irányozta ágyúit a dühükben a vízbe ugrató törökökre, akik élve-halva hatalmukba akarták keríteni a királyt. Csodás bátorságának híre tegnap délután jött meg Budára. S bár a háború eredménye vereség lett, a Madonna della Vittoria képét kihurcolta a királyi várból Buda népe s diadalmi körmenetben vitte végig a város utcáin, mert Csilla asszonyt ábrázoltad rajta, mester!

Masolinón ismét egész erejével hatalmasodik el a rajongás a szépséges asszony iránt, akit most már igazán nem e világba való nőnek tart. S hogy önfeláldozó hősiességének a híre újból lángra lobbantja szívét, semmi áron sem akar elszakadni e földről, amely az ő és kívüle még annyi más jó

emberének hazája. Branda bíboros hiába ijesztgeti azzal, hogy az igazi háború csak ezután indul meg, hogy emiatt a főúri várakban nem talál egyhamar munkát. Hiába festi ki előtte rémes színekkel a jövőt, amely minden Magyarországon élő olaszra vár, ha a királyi sereg talián zsoldosai árulásának híre terjed.

— Gara nádor épp akkor kapta meg a veszített csatáról szóló részletes jelentést, amikor búcsúzni voltam nála, mint öszentsége egykori követe. Kedvemért eltitkolta az árulásról szóló híreket, nehogy az ezek miatt előreláthatólag felbőszülő tömeg netalán engem is megtámadjon. A budavári talián kalmároknak is megüzentette, hogy utazzanak el mentül előbb. A várórség javát a táborba kellett küldenie s így az alighanem föllázadó nép dühe ellen nem védheti meg őket. Neked nem lehet más választásod, Masóm, minthogy velem jöjj, el Castiglionéba! . . .

A várpalota udvarán rég elhalt a muzsikaszó, amire a bíboros kedvetlenül elbocsátotta Masolinót. A lakodalmas nép mind egy szálig a Baráth-portára ment át, hogy ősi szokás szerint maga hurcolja föl a menyasszony holmiját urának várbeli lakására.

Amire a festő a várkapuba ért, lenn a völgyben vidám muzsika- és énekszóval már visszafordult a menet a színültig megrakott, fölbokkrétázott szekerrek hosszú sorával s ő hamarjában tovább sietett a sáncárok mentén s a Kükörcsös oldalában kigyózó elhagyatott útra tért.

Ragyogó nyárelői délután volt. A nap melegen tűzött alá. Csillogó fényében mosolyogva köszöntötték a virágjaikat hullató almafák, a tarka színekben pompázó vadvirágok ezrei, amelyek a szőlők alján zöldelő pázsit bársonyos szőnyegén a langy szellő szárnyain ringatóztak. A túlsó oldalon hul-

lámzó dombok aljáról is vígan integettek feléje a szép sorjában egymásmellett álló házak fehérre meszelt falaikkal, venyigével befuttatott oszlopos tornácaikkal. Masolino elmélázva tekint széjjel s miközben háta mögött mindinkább elhal a várba vonuló lakodalmas nép vidám zajongása, szíven csodás nyugalom ömlik el. Meg van arról győződve, hogy bármint gyűlölik majd a taliánokat, tőle nem fogják megtagadni szeretetüket azok, akiket ő is úgy megszeretett s hogy bizvást itt maradhat, ahol bár sokat szenvedett, életének legszebb napjait mégis mintha itt érte volna meg. Ismét festeni fog, de nem főúri várakban, hanem apró, elhagyatott falusi templomokban s minden díj nélkül. Amit Pipó úr és özvegye jóvoltából keresett, abból akkor is megél holtáig, ha keresménye még föl sem vett részét apjával megfélezi. Oly olcsó e szép országban minden s oly szép! S amint a domboldalon szembe kerül az ozorai minoriták kolostorával s templomának ég felé törő tornyára néz, Masolinónak eszébe jutnak ott festett képei, amelyeken Csilla asszonyt is megörökítette.

Őt fogja ezután ábrázolni minden Madonnáján s a szentek képében, akiket az Istenanya társaságában fest, Genát, volt legényeit s más jó embereit örökíti meg hálája fejében iránta tanúsított szeretetükért. A szegény templomokba szánt oltárképeivel, az útszéli keresztekkel, aminőket szintén festeni fog, erejéhez képest jóvá teszi azt is, amit a magyarok ellen a királyi sereg taliánjai árulásukkal vétettek.

S hogy letért a domboldalról, Masolino egyenesen a kolostor kapujához siet s megrángatja ajtókopogtatóját. Türelmetlenül lesi, hogy bebocsássák s ő megnézhesse freskóit, amelyekre már jóformán nem is emlékezett, úgy megviselte gyötrelmes be-

tegsége lelkét. Csak harmadszori kopogtatására nyílik föl az ajtó kicsiny deszkaablaka s Masolino szinte visszatántorodik meglepetésében. Pazifeus testvér, a régi kapus jóléttől sugárzó kerek képe helyett, amelyet várt, maga a dominikánusból minoritává lett gvardián mered rá zord tekintetével.

— Mit akar? — kérdi tőle Anzelmus atya morgván s amire ő előadja kívánságát, ezzel utasítja vissza :

— Templomunk kapuját interdiktum zárja el, mit keresne benn?

— Tudja, atyám, hogy dolgoztam ott — feleli a festő még föl sem ocsudva meglepetéséből s amint a barát a faképnél akarja hagyni, szinte követelő hangon kéri, hogy bocsássa be a sekrestyén keresztül. Anzelmus atya vállat von. De aztán kinyitja a kolostor ajtaját s miközben Masolino a templomban jár, künn marad a keresztfolyosónak a templom mellé símuló szárnyában, amelynek végében hatalmas feszület függ...

Az ozorai minoritakolostor Pipó úr táborbaszálása óta már másodszor került az eretnekség gyanuja alá s Pipó úr halála után a budavári dominikánus kolostorból kiküldött inkvizitorok Anzelmus atyán kívül az összes itt maradt barátokra rábizonyították, hogy eltántorodtak az igaz hittől. A kolostornak hónapok óta a gvardián az egyedüli lakója, akit e magánosságra azért ítélték el, mert nem vigyázott eléggé szerzetestársaira. Pedig a szigorú erkölcsű barát már két év óta egyebet sem tett, minthogy reggeltől estig talpon volt s úgy járt-kelt a kolostorban társait megfigyelve, mintha igazán Isten kutyája volna, aminek magát még dominikánus korában vallotta. Ő lepte meg az először elítélt barátok távozása után itt maradt társait, amint éjnek idején huszitamisért tartottak s a falubeli nép egy

részét is, amely az éjtszaka sötétjében a templomban lopva összegyűlt, két szín alatt megáldoztatták. A gvardián már régóta tapasztalta, hogy a jámbor nép hite megrendült. Hívei közül vasárnaponként többen tolongtak az öreg Scolari sírkápolnájában, mint ahányan az ő prédikációit hallgatták. Masolino freskóit bámulták meg, ahelyett, hogy Isten ígését hallgatták volna. Oly időben, amikor az eretnek farkasok egész Magyarországon mindenfelé kerülgették az igazhitűek nyáját, még az újfajta piktúrák is csak a földi hiúságokat dicsérték az Úr templomában, ahelyett, hogy a Magasságbelire terelték volna mindenek figyelmét, a hívek minden gondolatát. És ő legékesebb istenes szavaival sem tudta hívei érdeklődését az élet e festett himnuszairól elterelni. S hogy kívül a kolostor minden lakójára, a falu nem egy jóra való jobbágyára kisült az eretnekség s az ezzel megfertőztetett templomot elzárták, Anzelmus atya az inkvizitorok jóváhagyásával bemeszeltette Masolino freskóit, hogy senkit sem botránkoztassanak meg többé, ha majd a templom ismét megnyílik s az emberek Istent akarják ebben fölkeresni gondolataikkal, imádni szívük minden érzésével.

— Ki volt az a gazember? — e szavakkal rohant ki színéből kikelve a festő, alig pár perccé azután, hogy a templomba tért.

— Én! — felelte Anzelmus atya nyugodtan s keresztbe font karokkal a festő elé állt. Elkészült arra, hogy Masolino háborogva támad majd rá, ha látta a bemeszelt falakat s megtudja, hogy alkotásai elenyészését neki köszönheti.

Szívében mindenre elszántan várta, hogy reá rontson ez ember, a földi hiúságok ez ünnepelet festője, aki bizonyára maga is tele van hiúsággal s talián létére aligha érte még nagyobb csapás művei

pusztulásánál, amelyekkel ez országban annyi dicsőséget aratott. S Masolino már-már ráemelte ököltre szorított kezét. Amint azonban szeme a szigorú barát mögött függő hatalmas kereszt faragott Krisztusképére esik, lelke háborgása egyszerre tovaszáll.

— Bocsánat, Anzelmus atya! — rebegi csöndes megadással. Önmagában pedig hálát ad Istennek, amiért a reámért csapások hosszú sorával úgy megedzette szívét, hogy ez talán már mindent el tudna viselni. Imhol még csak neheztelni sem tud többé a rideg barátira, aki pedig mintha a legnagyobb csapást mérte volna rá azzal, hogy akár korlátoltságból, akár vakbuzgóságból, akár az övé-nél tökéletesebb hiténél fogva megsemmisítette ecsete legkedvesebb alkotásait, amelyeken, mint minden jó művén, melyet betegsége előtt festett, nem kisebb szeretettel csüngött, mint más emberfia szülötte gyermekén . . .

S amidőn alkonyattájt az ozorai vár vörös bástyáján eldőrdült a bíboros elutazását jelző ágyúszó, a lakodalmas nép élén künn termő Gena szíve majd megszákadt a fájdalomtól, amire váratlanul Masolino is elébe állt, hogy tőle és férjétől elbúcsúzzék.

— Hová, hová mester? — kérdezte tőle Györke is háborgó szívvel.

— El Castiglionéba! — felelte ez s a hűséges legény követni akarja.

— Sohse keresd boldogságodat idegen földön! — súgja Masolino, miközben megöleli. Aztán sorra kezét fog többi jóismerőseivel s a bíboros mellé a menyeges hintóba ül.

Ismét eldőrdül az ágyú. Branda bíboros áldásra emeli kezét. A vár udvarában tolongó jó ozoraiak azonban ez egyszer nem omlottak térdre. A hintót körülrajongva ágaskodtak egymás mögött, hogy

még egyszer lássák a taliánt, akit valamikor halálra kerestek s aki csakhamar azután ecsetével és jó szívével egyaránt mindnyájukat megbabonázta. S amint a hatlovas hatalmas hintó az elül vágató kengyelfutók nyomában, a lovastestőrökkel, a fákláikat készen tartó lovasfullajtárokkal egyetemben dübörögve megindul, szinte eget ver a riongó üdvözlés, amellyel Masolinótól elbúcsúznak.

Gena zokogva rejti tarkán himzett selyemkendőcskéjébe arcát s Pétör bácsi a vár kapujában csatarendbe állított fegyveres jobbagyok mellől mellette terem.

— Ki bántott, kis galambom? — kérdi tőle tréfásan. Csak amire megtudja, hogy Masolino nem Budára utazott el, amint ezt ő a nagy zürzavarban gondolta, háborog meglepetésében. A kulcsár a tovarobogó hintó után akar rohanni, hogy még egyszer megszorítsa jó embere kezét, akitől a közeli viszontlátás reményében csak kutyafuttában búcsúzott el.

S amint észreveszi, hogy már nem éri utól, szívébe egyszerre valami láthatatlan kéz markol s szeméből könny csordul ki. Nyomban erre azonban a fegyveres várórség soraiban álló pattantyúsokra támad. Sorra tölteti meg velük a bástyák valamennyi ágyúját. Aztán égő kanóccal, rohanvást bástyáról-bástyára teremve, maga süti el rendre mind. Semmit sem törődik Dömötör várnagy tiltakozásával, a fülét kapdosva háborgó lakodalmas nép kiabálásával. Az ágyúk ércetorkából, földetrázó pokoli morajlással egybeolvadó dörgésük szárnyán küldi jó Masolinója után búcsúüdvözlését mindaddig, amíg a bíboros hintájának nyomában kerekedő porfelhő el nem tűnik a távolban, a tamási tölgyesek irányában s amíg a kénköves por mind el nem fogy.

(Vége.)

A MÁSODIK KÖTET TARTALMA.

	Lapszám
X. A megzavart lakoma	141
XI. A bajvívás	152
XII. Táborbontás előtt	160
XIII. Madonna della Vittoria	179
XIV. Masaccio levele	194
XV. Hangok a multból	200
XVI. Temetés után	212
XVII. Gena lakodalma	227
XVIII. El Castiglionéba	236

— — —

